

ΗΜΕΡΗΣΙΑ

ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΜΑΡΤΙΟΣ 1953

ΕΚΔΟΤΑΙ:

Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας βλῆς:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ . . Δραχ. 150.000
Ἐξάμηνος . . > 80.000
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ . . Δολλ. 15
ἢ Δίρραι Ἀγγλίας 5
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.000
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ . . . ΔΡΑΧ. 12.500

Ἀντεπιστάλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Γ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΚΩΣΤΑΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (Θεσπρωτία)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμδάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὅδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 69 Ἰωάννινα—Τηλ. 6-50

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Τάκη Σιωμοπούλου:	Τὸ Εἰκοσιένα	221
Κωστή Παλαμά:	Ἕγνος τῶν αἰώνων (ποίημα)	224
Γ. Μ. Θεοδωρίδου:	Ἄθαν. Τσακάλωφ καὶ Νικ. Σκουφάς	225
Βασιλ. Σκαφιδᾶ:	Δημήτριος Ὑπατρος	231
Κων. Γ. Σφήκα:	Παπᾶ Ἀνθιμος Ἀργυρόπουλος	234
	Βουνά μου γιὰ δὲν τρέμετε... (Δημοτικὸ τραγούδι)	236
Διον. Γεωργίου:	Ὁ Νεομάρτυρας καὶ ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων	237
Ἄλεξ. Λιθαδέως:	Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας 1912-13	239
Βασιλ. Σκαφιδᾶ:	Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Μετσόβου ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ	242
Δημ. Σαλαμάγκα:	Γεώργιος Μακαρόνας	245
Κ. Α. Παπαγεωργίου:	Σύδοτα, Ἀχερουσία Λίμνη, Γλυκὸς Κόλπος (μελέτη)	250
Βασιλείου Βέλλα:	Ἡ Ριζάρειος Σχολή	256
Βάσου Π. Μπέχλη:	Ἅγιος Ἰωάννης «Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων» (παράδοσις)	258
Δημ. Σαλαμάγκα:	«Μάρτη καὶ Μάρτη»	263
Κ. Παπαφωτίου:	Ἡ αἰσθητικὴ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης	266
Ἄθαν. Χ. Παπαχαρίση:	Δευτεῦρα εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου συμβολὴ	269
Τάκη Τσιάκου:	Πάργα	172
Κωστή Παλαμά:	Ἡ Ἀνατολή (ποίημα)	275
Τάκη Σιωμοπούλου:	Ὁ Παλαμάς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παράδοσις	276
Τάκη Τσιάκου:	Ἀνησυχία (ποίημα)	282
Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου:	Τὸ 21 στὴν ποίησιν τοῦ Παλαμά	283
Δημ. Στατοπούλου:	Ρουμελιώτικον (ποίημα)	288
Ἐρμηνείας Φωτιάδου:	Στρατῆς δ ἥρωας (ποίημα)	289
Δημ. Σαλαμάγκα:	Ἄνακομιδὴ (ποίημα).	290
Λετρεαμόν	Ἄσματα τοῦ μαλτορόρ (Μετάφρ. Γιάννης Χριστοφί).	291
Λεκόντ Ντέλιλ:	Ὁ ὕπνος τοῦ γύπα (ποίημα, Μετάφρ. Α. Γεροντικῆ).	293
Τάκη Γκοτσίπουλου:	Σπερνὸ ταξίδι (ποίημα)	294
Γιώργου Κοτζίουλα:	Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα	295
Νίκου Ἡρώτοπαπα:	«Ἐγὼ ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ...» (ᾠδὴμα)	300
Τέλλου Ἄγρα:	15 Ἀνέκδοτες Ἐπιστολῆς	310
	Γκιουλ Μπαζές (χρῶς Γιαννιώτικος, διασκευή Μ. Ν. καλάου)	313

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα: Σημειώματα: Τὸ φιλολογικὸν μνημόσπον τοῦ Κωστῆ Παλαμά — Ἡ ἐβδομάδα τοῦ διασκάλου — Ἡ Ριζάρειος Σχολή — Ἀρχὴ χειρουργήσεως — Ὁ Βελλᾶς Ἀθανάσιος — Κριτικὸν Βιβλίον: Λεάνδρου Βρανούη: «Ἀθανάσιος Φιλῆδας» — Πέτρος Σπανδωνίη: «Τὸ κλέφτικο τραγούδι καὶ ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη» — Μιχ. Παρόνθη: «Σκληρὴ ἔροσις» — Φαδωνος Μπουμπουλιδή: «Ἰούλιος Τυπάλδος» — Αἰλικῆς Νάκου: «Ναυτικᾶ» — Δ. Στατοπούλου: «Πενήντα γράμματα ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς» — Ἐκδηλώσεις γιὰ τὴν ἐκδοσὶ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» — Τὰ γεγονότα τοῦ Φεβρουαρίου — Οἱ Ἡπειρωταὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ — Ἀθλητικὴ κίνησις — Οἱ χιονοδρομικοὶ ἀγῶνες — Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις — Ἀλληλογραφία — Βιβλία καὶ περιοδικὰ τοῦ λάβαμο

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 11

Ἡ ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Μ' ἔξαιρετικὴ λαμπρότητα, ὅπως πρέπει, γιορτάζουμε πάντοτε τὴν ἐθνικὴν μας γιορτὴν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅπου δήποτε κι' ἂν κατοικοῦμε, σὲ ὁποιαδήποτε γωνιά τῆς γῆς κι' ἂν βρισκόμαστε.

Καὶ τί δὲν εἶναι γιὰ μᾶς ἡ μέρα τούτη! Σύμβολο θρησκευτικὸ καὶ σύμβολο ἐθνικόν. Εὐαγγελισμὸς μιᾶς καινούργιας θρησκείας καὶ νέας ζωῆς στάθηκε κάποτε, σχεδὸν ἑδῶ καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνια, ὅταν ἡ βάρβαρη βία τῆς Ρώμης καταδυνάστευε τοὺς λαοὺς κι' ὁ πολυθεϊσμὸς εἶχε φτάσει ὡς τὴν ἀποθέωση τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ στὴν ἰδρύση ναῶν καὶ βωμῶν τῆς Θεᾶς Ρώμης. Μέσα στὴ γενικὴ, ὕλικὴ καὶ ἠθικὴ, ἀπαθλίωση τῶν καιρῶν ἐκείνων ὑποσυνείδητα αἰσθάνονταν ἡ ἀνθρωπότης τὴν ἀνάγκη μιᾶς ριζικῆς ἀλλαγῆς, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη σήψῃ. Καὶ τότε ἀκριβῶς ἦρθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ φωτισθῇ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὠραιότερης κι' ἀνθρωπινώτερης θρησκείας.

Ἐνα παρόμοιο ἐθνικὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου εἶχεν ἔρθῃ γιὰ τὴ νεκρανάσταση τοῦ Γένους, ὅταν οἱ ἀπόστολοι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἔδωκαν τὸ σύνθημα τῆς ἐπανάστασης κι' ὁ Παλαιῶν Πατοῶν Γερμανὸς εὐλογοῦσε σᾶν σήμερον τὰ ὄπλα τῶν ἀγωνιστῶν. Δουλεία σχεδὸν τεσσάρων αἰώνων ἐπίεξε τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων, ἀφ' ὅτου ὁ τελευταῖος Βυζαντινὸς αὐτοκράτο-

ρας Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἔπεφτεν ἡρωϊκὰ μπροστὰ στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, κι' ὁ Μωάμεθ ὁ πορθητὴς γίνονταν κύριος τῆς βασιλεύουσας. Δὲν ἦταν μιὰ ἀπλὴ κατοχὴ ἀπὸ ξένους ἀνθρώπους. Ἦταν ἓνα διαρκὲς μαρτύριο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κορμιοῦ, τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων, τῶν φτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων, τῶν ἁσπῶν καὶ τῶν χωρικῶν, τῶν ἀνθρώπων τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς θάλασσας. Ὅσοι ἔφυγαν, γλύτωσαν προσωρινά, γιὰ νὰ ἀφομοιωθοῦν σιγά—σιγά ἀπὸ τοὺς πληθυσμούς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους πῆγαν νὰ ζήσουν. Ὅσοι ὅμως ἔμειναν, ἔζησαν τὴ ζωὴ τοῦ περιφρονημένου γκαιοῦρα γιὰ, τοῦ ἄπιστου δούλου, ποῦ γι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρχε δικαιοσύνη, δὲν ὑπῆρχε ἀσφάλεια, οὔτε ἰδιοκτησία, οὔτε οἰκογενειακὴ τιμὴ, οὔτε θρησκευτικὴ ἐλευθερία. Φτώχεια καὶ δυστυχία ἔπεσαν στὴν Ἑλλάδα. Τ' ἀγῶρια ἀρπάζονταν γιὰ νὰ γίνουν γενίτσαροι, καὶ τὰ κορίτσια, γιὰ νὰ στολίζουν τὰ χαρέμια τῶν ἀγάδων. Τὰ πλούσια κτήματα ἔγιναν τσιφλίκια τῶν μπεηδῶν. Οἱ ραγιάδες, γιὰ νὰ ἔχουν ἀσφάλεια ζωῆς, ἔπρεπε νὰ πληρώνουν εἰδιγὸ φόρο. Οἱ πιέσεις γιὰ τὴν ἀλλαξοπιστίαν ἦταν συχνότατες. Καὶ στὶς πιέσεις αὐτὲς οἱ δυστυχισμένοι χριστιανοὶ ἢ ἔπρεπε νὰ υποκύψουν καὶ νὰ γίνουν μουσουλμάνοι, ἢ νὰ πεθάνουν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια. Τί εἶχε ἀπομείνει στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸν Ἑλληνικὸν κόσμον; Τίπο-

τε άλλο από τὸ Χριστιανικὸ Ὁρθόδοξο δόγμα, ἀπὸ τὸ θεῖο τῆς μεγάλης Βυζαντινῆς αυτοκρατορίας καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, ὅτι « πάλι με χρόνια, με καιροὺς, πάλι δικά μας θάνατοι ».

Ἡ Ἐκκλησία συγκέντρωσε γύρω τῆς τὰ παιδιά της καὶ τοὺς ἔδωσε ὅση μπορῆσε νὰ τοὺς δώσῃ προστασία, ὅπου νὰ ὀρμηθῶσιν οἱ καιροὶ γιὰ τὴν ἀνάστασι τοῦ γένους. Τρακιζιμένο τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς ἀβίσταχτες συμφορῆς κατὰ τὴ μακροβίωνη δουλεία του δὲν ἔχασε ποτὲ τὴν ἐλπίδα. Ἀλλὰ χωρὶς στρατὸ καὶ στόλο, χωρὶς χοῦμα καὶ ὀργάνωσι, χωρὶς κανέναν πύργοντα ἀπὸ κείνους, ποὺ ὑπόσχονται τὴ νίκη, ἦταν ἀναγκασμένο νὰ βασανίζετα, νὰ ἀποφέρει, νὰ ὑπομένῃ καὶ νὰ περιμένῃ. Ὁλοποι, σὺν πρώτῃ διαμοιρία κατὰ τῶν τυράννων, ἀκούστηκε κῆλοτε ἐπάνω στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, τῆς Ροῦμελῆς καὶ τοῦ Μωριά, τὸ καριοφίλι τοῦ κλέφτη. Σιγῆ — σιγὰ ἀναπτύσσονται στὸ ἐξωτερικὸ ὄψιμμένες ἔμπορικὲς παροικίαι, ἐνῶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αυτοκρατορίας τὸ ἐπιτόιο περνάει στὰ χεῖρα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἀρχίζει ν' ἀπλάκωνη περὶ γύρω τὰ κύματα τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐαίμου.

Ἡ πνευματικὴ, τέλος, ἀφύπνισι καὶ ἡ ἀνάμνησι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ μεγαλείου ἐκπνοῦν τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς νύκτι τῆς μισρολατείας, ποὺ ἦταν κάπως συνυφασμένη μετὰ τὴ Βυζαντινὴ παράδοσι. Ἀρχίζουν νὰ πιστεύουν οἱ Ἕλληνες, πὼς δὲν θὰ γίνωνιν ἐλεύθεροι ἀπὸ κῆλοτο θαῦμα, ἀλλὰ σκέπτονται, ὅτι πρέπει ν' ἀγωνισθοῦν, γιὰ νὰ κερδίσουν τ' ἀγαθὰ τῆς ἐθνικῆς τῶν ἐλευθερίας. Ὅσο ἐφθινε μετὰ τὴ συνειδήσῃ τους ἡ Ρωμηοσύνη καὶ ξαναγεννιόταν ὁ Ἑλληνισμός, τόσο τὸ ἔθνος ἔπαιε συνειδήσῃ, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀγωνισθῆ. Τὸ πνεῦμα τοῦ Μαυραῖου καὶ τῆς Σαλαμίνας ἀρχισε νὰ ἐμπνέτῃ τῆς ψυχῆς τῶν ραγιδῶν. Τότε ἦταν ποὺ σάλπισε τὸ σάλπισμα τοῦ Ὁμήρου «ὡς πότε παλληκάρια», ἐνῶ τὸ Σούλι, ποὺ ἐνέπνευσε τὴ δημοτικὴ ποίησι μετὰ τῆς ἠρωϊκῆς πράξεις τῶν γυναικῶν του καὶ θίμπωσε ὅλον τὸν κόσμον μετὰ τὸ τραγικὸ μεγαλεῖο του, ἔδειξε τὸ γλυκοχάρωμα τῆς εὐλογημένης ἡμέρας.

Καὶ νά, μερικοὶ ἀπλοὶ καὶ ταπεινοὶ ἄνθρωποι χωρὶς τίτλους ἢ εὐγενείας ἢ χορήματος ἢ πνευματικῆς ἀνωτερότητος ἰδρῦνουν τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ ἐργάζονται μετὰ ζῆλον καὶ αὐτοθυσίαν γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ σκοποῦ. Πηγαίνουν παντοῦ, γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μῆσουν στὴν Ἰδέαν τῆς Ἐπανάστασις προκίρους, καπεταναίους, καραβοκύρηδες, ἐμπόρους, διανοομένους καὶ κληρικοὺς. Εἶχε φτάσει ἡ κατάλληλη ὥρα τοῦ ξεσηκωμοῦ καὶ τὸ ἔθνος εἶχε λάβει πλήρη συνειδήσῃ τῆς ἱστορικῆς ἐπιταγῆς, ποὺ τὸ καλοῦσε σὲ ἐπανάστασι.

Σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Βαλκανικῆς, ὅπου ὑπῆρχαν ἔτι καὶ λίγοὶ Ἕλληνες, εἶχε δημιουργηθῆ καὶ ἕνα μικρὸ ἠφαίστειο, ἔτοιμο νὰ ἐραγῆ. Στόλος, στρατὸς, χοῦμα, πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀφύπνισι εἶχαν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα ἐτοιμασθῆ καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ περιμένουν. Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου παρουσιάστηκε σὺν ἱστορικὸ αἶμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν ἦρθε ἂ ὁ διπλωματικὴ σχολιμότητα. Δὲν τὸ παρεσκεύασαν ἔμπειροι διπλωμάτες. Ἀντίθετα, ἡ ἑθνοπαθὴ διπλωματία ἦταν τελείως ἐχθρική πρὸς κάθε ἐπαναστατικὴ ἰδέαν, καὶ ὁ Καροδίστριας, Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας τότε, ἀρνήθηκε γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς νὰ ἀνάσῃ τὴν ἡγεσία τοῦ κινήματος. Μὰ οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπελόγησαν τίς γνώμες τῶν διπλωματῶν. Ρώτησαν τὴν καρδιά τους καὶ τὸ σπαθὶ τους καὶ κήρυν τὴν ἐπανάστασι.

Τὸ 1821 δὲν εἶναι ἕνας σταθμός, ὅσο δῆποτε σημαντικὸς στὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Εἶναι ἡ ἀφετηρία τῆς νέας ἱστορικῆς του πορείας. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ νύκτι τῆς δουλείας τεσσάρων αἰῶνων, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, μισοπειθαμένο καὶ μισοναρκαμένο, ἔπαιε ὡς τόσο δυνάμεις ἀπὸ τὴ μυστικὴ ρώγα τῆς ζωῆς, ἐβύνησε τὸ 1821 καὶ παρουσίασε μπροστὰ στὴν ἐκπληκτικὴν Εὐρώπη τὸ θαῦμα τῆς νεοαναστάσεως του. Καὶ τὸ θαῦμα αὐτό, ποὺ φανερώθηκε τότε, ἦταν τὸ θαῦμα τῆς ἀντοχῆς, τῆς καρτερίας, τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς αὐτοθυσίας ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Δὲν ἦταν τὸ ἔργο ὀρισμένων ἀτόμων ἢ ὁμάδων. Ἐνας τόσο γιγάντιος ἀγῶνας

θά είχαν εκφυλισθῆ και θά εἶχε σβῆσει μὲ τις πρῶτες δυσκολίες, ἂν στηρίζονταν στή θέληση ὀλίγων μόνον ἀνθρώπων. Ἡ νεοκαινάσταση τοῦ γένους χρειάστηκε τῆ ζωτικῆ ὁρμῆ, τὴν ψυχικὴ ἀνάταση καὶ τὴν ἠρωϊκὴν ἐγκρατέστερησιν ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι ἓνα κίνημα πανεθνικὸ καὶ σὰν τέτοιο πρέπει νὰ κριθῆ ἀπὸ τὴν ἱστορία. Καὶ εἶναι ἓνα κίνημα, ποῦ ὅμοιό του δὲν ὑπάρχει στὴν ἱστορία τῶν ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν. Γιατὶ μόνον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔκαμε τὴν ἐπανάστασίν του ἔπειτα ἀπὸ πανεθνικὴν ἀρύπνιση τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος καὶ πανεθνικὴ συνεννόηση ὄλων τῶν δυναμένων νὰ ἔχουν γνώμην καὶ ἐπίδραση μέσα στὸν ἑλληνικὸ κόσμον. Γι' αὐτὸ καὶ κανένας ὀπλαρχηγὸς καπετάνιος, κανένας εὐγενὴς καὶ κανένας ποτόκοτος δὲν ἀπέχτηκε προσωπικῆ ἐπιποσῆ, ὅπως ἓνας Καραγεώργης ἢ ἓνας Ὁβριόνοβιτς στὴ Σερβία. Οὔτε μποροῦσε ν' ἀτοκήσῃ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ αἴγλη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης καὶ ἡ ἱστορικὴ σημασία της εἶναι πολὺ σπουδαιότερη. Συγκεντρώνει σὲ μιὰ πανεθνικὴ πράξιν ὄλους τοὺς κόπους τοῦ ἔθνους, ὅλες τὶς λαχτῆρες καὶ τὰ ἰδανικά του, πρῶγμα ποῦ δὲν συμβαίνει σὲ ἄλλα παρῆμοια κινήματα ἢ δὲν συμβαίνει τόσο συχνά.

Ἡ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶνε ἀπὸ κάποιον ἀρματολὸ γιὰ νὰ μεταβάλλῃ τὸ ἀρματολικὸν του σὲ φέουδο, ποῦ σιγὰ—σιγὰ νὰ γίνῃ ἀνεξίτητο κράτος. Δὲν εἶναι ἔργο μοναδικὸ τοῦ Κολοκοτσῆ, μήτε τοῦ Ἀνδρούτσου, οὔτε τοῦ Μπότσαρη, οὔτε τῶν Ὑδραίων, οὔτε τῶν Ψαριανῶν. Ὅλοι παίρνουν μέρος σὲ μιὰ κοινὴ ὑπόθεσιν καὶ ὁρίζονται μὲ τὰ ἑνα λόγια καὶ ἔχουν τὰ ἴδια συνθήματα «λευθερία ἢ θάνατος». Γι' αὐτὸ καὶ τὰ συντάγματα, ποῦ ψηφίζονται οἱ ἔθνη εὐσεβεῖς, δὲν ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν συμφερόντων ὀρισμένων ἀνθρώπων ἢ ὀμάδων, ἀλλ' ἀποβλέπουν στὰ συμφέροντα ὄλων τοῦ ἔθνους. Βέβαια φωτίζει τὸ ἔργο τῶν ἀντιπροσώπων τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβῆ αὐτὸ ἂν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση δὲν ἦταν ἔργο ὄλων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὅπως σ' ὄλα τὰ μεγάλα κινήματα τῶν λαῶν, ἔτσι καὶ ἐδῶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ φρονεῦνται ἢ ἐκλείπουν κατὰ διαφόρους τρόπους, ἀλλ' ἡ φωτιὰ τοῦ πολέμου δὲν σβῆνει μαζὶ τους. Σουβλίζεται ὁ Λιάκος, φρονεύεται πάνω στὴ μάχη ὁ Μπότσαρης, ἐκλείπει βίαια ὁ Ἀνδρούτσος, φρονεῖνται ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Καραϊσκάκης, ὅμως τὸ ἐπαναστατικὸ δέντρο φροντῶνε διαρκῶς περισσότερο καὶ δίνει πλουσιώτερος καρπὸς. Γιατὶ ὁ στρατὸς, ποῦ λάτρευε τοὺς ἀρχηγούς του, γογγύσκει πειθαρχεῖ στοὺς καινούργιους. Καὶ εἶναι ἓνας στρατὸς ἀνοργάνωτος καὶ ἐθελοντικός, πρῶγμα ποῦ κάνει πιὸ φανερὴ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὅτι δὲν ἀκολουθοῦσε τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ τὴν Ἰδέαν, ποῦ οἱ ἀρχηγοὶ του ἐνεσάρκωναν. Ἄλλ' ἓνα τέτοιο ὀμαδικὸ ἔργο δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη ἀνεπλόγησιν ἠθικὴν δυναμικότητα γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας. Δὲν μπορεῖ νὰ μὴ βγαίῃ ἀπὸ τὶς βαθύτερες ὀφτες τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχεται κάθε ὑλικὴ εὐτυχία καὶ πνευματικὴ ἀνάταση.

Ὁ ἱστορικὸς ποῦ θὰ μελετήσῃ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, ἀφοῦ ἔξετάσῃ τοὺς διαφόρους συντελεστὲς τῆς Νίκης καὶ ζυγίσῃ τὴν ἐπίδρασιν, ποῦ εἶχεν ὁ καθένας τους στὸ μεγάλο ἀποτέλεσμα, θὰ θέσῃ σὰν κροφίδα ὄλων τῶν ἄλλων παραγόντων τὴ βασικὴν ἠρωϊκὴν μανίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν πολέμησε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, τὴν ἔξορσιν τοῦ φρονήματός του, τὴν ἀδάμαστη πίστη στὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου.

Στὰ ὀργανωμένα κράτη παρουσιάζεται βέβαια πολλὲς φορὲς ὀμαδικὴ ἀνδρεία πλάι σὲ ὀμαδικὲς κατωστροφές. Παρουσιάζεται ἀντοχὴ ἀξιοθιμῆσιν. Ἀλλὰ στὰ κράτη αὐτὰ ὑπάρχει ἡ κρατικὴ ὀργάνωσιν, ἡ πειθὸ καὶ βία τοῦ Ν. μου καὶ ἡ πίστις στὸ κράτος. Ἐδῶ τί ὅπῃσθε ἀπ' ὄλα αὐτὰ ; Ἀπολύτως τίποτε. Μόνον ἡ βασικὴ μανία καὶ ὁρμὴ γιὰ ἀντίστασιν, μόνον ἡ ἠρωϊκὴ φλόγα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀνεπλόγησιν τὶς τοιοθεὲς κατωστροφές καὶ παρασάξιν καινούργια καὶ ἀνάστασιν ἀπὸ τὰ κινεῖζοντα ἐρείπια. Ὅχι, δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἱστορικὸς ὁ μελετητῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι μνημένος στὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, γιὰ νὰ

ἀναγνώριση τούσ νόμους τῆς τραγικῆς ἐξέλιξης τῶν γεγονότων. Τὸ τραγικὸ νόημα τοῦ ἀγῶνα, δηλ. ἡ πάλη μετ' τῆ μοῖρα στήθος μετ' στήθος, πὸ εἶχε φανερωθῆ πρωτίτερα στοὺς ἡρωϊκοὺς βράχους τοῦ Σουλιοῦ καὶ στὴν εἰδυλλιακὴ Πάργα, τὸ βλέπουμε κυρίαρχο καὶ ἀδάμαστο νὰ ξαφνίζη πάλι τὸν κόσμον κίνοντας φλογερὸ μετέωρο τὸ Μεσολόγγι. Νὰ δηλώνῃ τὴν παρουσία του στὸ κήρυγμα τῶν Ὑδραίων. Νὰ στεφανώῃ τὴ Δόξα μετὰ τὰ λίγα λουλούδια πὸ εἶχαν ἀπομείνει στὴν δλόμανρη ράχη τῶν Ψαρῶν. Νὰ περιγεῖλῃ τὴ μανία τοῦ Ἰβραήμ, πὸ λυσσασμένος ἔκαιε καὶ ἐρήμωνε τὴν Πελοπόννησο.

— « Πόσο ἐπόνεσε αὐτὸς ὁ λαός, πὸ δημιούργησε τὴν τραγωδία ! » λέει ὁ Νίτσιε, θέλοντας νὰ ἐξηγήσῃ τὴ γέννηση τῆς τραγωδίας στὴν Ἑλλάδα. « Πόσο ἐπόνεσε

ὁ Νεοελληνικὸς λαός », μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ἑμεῖς, « γιὰ νὰ κἀν βίωμά του τὴν τραγικὴν ἰδέαν τῆς ζωῆς ! » Καὶ ἡ Ἰδέα αὐτὴ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ φλόγα, πὸ μᾶς κινεῖ σὲ κάθε μεγάλη στιγμὴ τοῦ ἔθνους. Ἡ ἰδέα αὐτὴ μᾶς ἐμψύχωνε πάντα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς ἐμψυχώνει. Εὐτυχησμένα τὰ ἔθνη ἐκεῖνα, πὸ πόνεσαν πολὺ καὶ κατόρθωσαν διὰ τοῦ Πόνου νὰ ἀνυψωθοῦν στὸ τραγικὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ νὰ ἀναπνεύσουν τὸν ἀγνὸν ἀέρα, πὸ χαρίζει τὸ αἴσθημα τῆς λευτεριᾶς καὶ ἡ περιφρόνηση τοῦ θανάτου. Τὰ ἔθνη αὐτὰ δὲν εἶναι προωρισμένα νὰ πεθάνουν. Ἡ Ἑλλάδα πὸ ἐπόνεσε τόσο πολὺ καὶ ἀτένισε κατὰματα τὴν Πίστη καὶ τὴ Λευτεριά, τὸ Θάνατο καὶ τὴ Λύτρωση, δὲν εἶναι προωρισμένη νὰ πεθάνῃ !

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

*Μητέρα μας πολύπαθη, ὦ ἀθάνατη,
δὲν εἶναι μόνο σου στολίδι οἱ Παρθενῶνες
τοῦ συντριμμοῦ σου τὰ σπαθιά στὰ κάμανε
φυλαχτὰ καὶ στεφάνια σου οἱ αἰῶνες.*

*Ὅλα ἔνα νύφης φῶρεμα σοῦ ὑφαίνουνε,
σοῦ πρόπουνε, ὦ βασίλισσα, σὰ στέμμα,
στὴν ὁμορφάδα σου ὁμορφιά ἀπιθώσανε
καὶ εἶναι σὰ σπλάχνα ἀπ' τὸ δικό σου αἷμα.*

*Ὡ τίμα φυλαχτὰ, στολίδια ἀταίριαστα,
ὦ διαβατάρικα, ἀπὸ σᾶς πλάθεται αἰῶνια,
κόσμος ἀπὸ παλιὰ κοσμοσυντριμματα,
ἢ νέα τραγὴ Πατρίδα ἢ παναρχονία !*

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Γ. Μ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ, Συνταγματάρχου ἐ.ἀ.

ΑΘΑΝ. ΤΣΑΚΑΛΩΦ ΚΑΙ ΝΙΚ. ΣΚΟΥΦΑΣ (ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ)

Ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας εἶνε ἕμφυτος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδὲ οὗτοι στεροῦνται αὐτῆς ἢ ζωῆ των καταντᾷ ζυγὸς ἀφόρητος. Προτιμῶντες τότε παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ, τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐλευθερίας, ἐγκαταλείπουν τὰς ἐστίαις των καὶ μεταβαίνουν εἰς ἀγρίους τόπους διὰ τὴν συντήρησιν τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας. Πολλοὶ Ἕλληνες τῶν ὀρεινῶν ἰδίως περιοχῶν, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἔθνους, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπέφερωσι τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ἔχοντες ζωηρὰν τὴν συνείδησιν τῆς ἀνθυπαρξίας των, κατέφυγον εἰς τὰ βουνά, ὅπου ἐδημιούργησαν τάξιν ὀλόκληρον ἐξησκημένων πολεμιστῶν. Οὗτοι ἐσχημάτιζον ἐκεῖ ὀλόκληρα στρατόπεδα, κατήρχοντο εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, ἀπέβησαν ὁ τρόμος τῶν τούρκων καὶ ἔλαβον τὸ ὄνομα Κλέφτες, ἔχον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγωνιστοῦ, τοῦ προμάχου τῆς πατρίδος¹.

Ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπῆς (1496—1566), ἐνήργησε συστηματικὴν ἐκστρατείαν, ὅπως συντρίψῃ τοὺς κλέφτες. Ἀνιελήφθη ὅμως τὸ μάταιον τῆς προσπάθειας καὶ μιμούμενος τοὺς Ἐνετοὺς προσέλαβε τοὺς πλέον ἀνδρείους κλέφτες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, παραχωρήσας ἕν εἶδος ἐστρατιωτικῆς αὐτονομίας τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ἐκ μέρους αὐτῶν νὰ ὑπερασπίζουσι τὴν ὑπαιθρον εἰς τὰ σύνορα ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀτάκτων Ἀλβανικῶν συμμοριῶν καὶ τῶν ληστῶν τῶν περιφερειῶν αὐτῶν. Αὐτοὶ εἶνε οἱ ἀρχατοῦλοι.

Τοιουτοτρόπως ἐπολλαπλασιάζοντο οἱ ἔνοπλοι χριστιανοί, ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ τοῦ πολέμου καὶ ὑψοῦτο ὁ νοῦς των ὑπεράνω τῆς δουλικῆς καταστάσεως.

Εἰς τὴν Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν συνεστήθησαν 18 ἀρματολίκια ἢ καπετανάτα μὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἀνδρείους καὶ ἐξέχοντας ὄπλαρχηγούς. Οἱ ἀρματολοὶ ὅμως αὐτοὶ εἶχον μὲ τοὺς κλέφτες, τὴν ἰδίαν θρησκείαν, τὰ ἴδια ἰδανικά ἐλευθερίας, τὸν ἴδιον ἐθνικὸν παλμὸν καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, καίτοι ἦσαν ἐπίσημα οὕτως εἰπεῖν ὄργανα τοῦ κράτους, ὅχι μόνον δὲν κατεδίωκον αὐτοὺς ἀλλὰ συνειργάζοντο μὲ αὐτούς, πολλάκις δὲ καὶ ἀναφανδόν². Μίαν τοιαύτην χαρακτηριστικὴν συνεργασίαν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν ἔχομεν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1571, ὅταν ἐγένινεν ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν αὐστριακὸν ναύαρχον Δὸν Ζουάν, ὅποτε οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐνωθέντες μὲ τοὺς κλέφτες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐρήμωσαν κυριολεκτικῶς τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν.³

Οἱ ἀρματολοὶ αὐτοὶ καὶ κλέφτες ἐχρησίμευσαν ὡς στρατιωτικὸς πυρὴν εἰς τὰ διάφορα ἐθνικὰ κινήματα καὶ εἰς τὴν μεγάλην Ἐθνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ εἰς διάφορα τμήματα τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας

2. Ἰ. Β α ζ δ ρ α β ἔ λ η. Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796—1832 σελὶς 2.

3. Δ. Κ ο κ ζ ἰ ν ο υ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπανάστασεως τόμ. Ι. σελ. 69 καὶ Ι. Βαζδραβέλη. Οἱ Μακεδόνες ἀγωνισταὶ εἰς τὸ 1821 σελ. 11.

1. Σπ. Τριχοῦπη Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαν. τ. Ι. (σ. 9).

ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διάφοροι ἐξεγέρσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον σοβαραί, ἀλλὰ ὅλαι παρὰ τὸν φλογερὸν πόθον τῶν ἐπαναστατῶν καὶ πολλὰκις παρὰ τὸν πρωτοφανῆ ἠρωϊσμόν πλείστον ἐξ αὐτῶν, κατέληγον τελικῶς εἰς ἀποτυχίαν, διότι τὰ κινήματα αὐτὰ ἦσαν μεμονωμένα, ἄνευ ὀργανώσεως, ἄνευ τῶν ἐνδεδειγμένων ἐνίοτε ἀρχηγῶν καὶ ἄνευ ἀρκετῶν πολεμοφοδίων καὶ χρημάτων. Ἦσαν ἐνίοτε παράκαιοι ψυχικαὶ ἐκρήξεις γενναιοτάτων ἀνδρῶν μὴ δυναμένων νὰ ὑποφέρωσι περισσότερον τὸν κτηνώδη τουρκικὸν ζυγὸν καὶ οἱ ὅποιοι παρέσυρον καὶ ἄλλους εἰς τοιαύτας ἐθνικὰς ἐνεργείας. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα εἶναι ἡ περιφημὸς καὶ παράτολμος ἀποτυχούσα ἐκείνη ἐκστρατεία περὶ τὸ τέλος τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1807 τοῦ ἀτρομήτου Νικοτσάρα, ὁ ὁποῖος μὲ δύναμιν 500 μόνον περίπου ἀνδρῶν ἀποβιβασθεὶς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ὁρφανοῦ πλησίον τοῦ χωρίου Σταυρὸς τῆς Χαλκιδικῆς κατηνθύνθη εἰς Ζίχναν μὲ πρόθεσιν νὰ διασχίσῃ ὁλόκληρον ἐκείνην τὴν ἔκτασιν διὰ μέσου πολυαριθμῶν τουρκικῶν δυνάμεων καὶ νὰ διαβῇ τὸν Αἴμον, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Σέρβων.¹

Εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Θεσσαλίαν, Πελοπόννησον, Κρήτην καὶ παντοῦ πλείστοι ὅσαι ἐθνικαὶ ἐξεγέρσεις ἐσημειώθησαν, ἀλλ' ὅλαι ἀπέτυχον. Ἐπρεπε νὰ ὑπάρχῃ μία Ἀνωτάτη ἀρχή, ἡ ὁποία νὰ ὀργανώσῃ σύγχρονον ἐξεγερσιν ὁλοκληροῦ τοῦ Ἐθνους, νὰ συντονίσῃ τὰς ἐνεργείας ὅλων καὶ νὰ ἔχῃ τὴν εὐθύνην τοῦ ὅλου ἀγῶνος αὐτῆ καὶ μόνη. Μόνον ἔτσι ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ποθοῦμενον. Καὶ ἡ Ἐθνικὴ ψυχὴ ἔδωσε τὴν ἐντολήν αὐτὴν καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀθάνατον Ἡπειρον, ἵνα αὐτὴ διὰ τῶν τέκνων τῆς, ἀναλάβῃ τὸ θεῖον καὶ τεράστιον αὐτὸ ἔργον.

Ἡ πρώτη προσπάθεια τῆς Ἡπείρου διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους ὑπῆρξεν ἡ διαφώτισις αὐτοῦ διὰ τῆς παιδείας, ἰδρυθέντων ἀρίστων σχολείων ὑπὸ τῶν μεγάλων Ἡπειρωτῶν Εὐεργετῶν. Πλούσιοι λοιπὸν καὶ πτωχοὶ τῆς Ἡπείρου καλοῦν-

τα καὶ πάλιν νὰ συνεργασθοῦν διὰ τὴν μεγάλην ἰδίαν. Εἰς τὸν δρόμον τοῦ καθήκοντος, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐλευθερίαν βαδίζουσι μαζὺ ἀδελφωμένα καὶ ἀγκαλιασμένα ὁ πλοῦτος καὶ ἡ φτώχεια. Δύο νέαι ἐθνικαὶ μορφαί, πού ἀντιπροσωπεύουσι διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις φωτίζουσι σὰν τεράστιοι φάροι μέσα εἰς τὰ σκότη τῆς σκλαβιάς. Ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Σκουφᾶς. Θεῖα εἰκὼν, μιὰς περασμένης, ἀληθμονήτου ἐποχῆς, ἐποχῆς τῆς ἐθνικῆς ἐνόητος!

Ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα τὸ ἀρχοντοπούλου Τσακάλωφ καὶ ἀπὸ τὸ Κομπότι τῆς Ἀρτης ὁ πτωχὸς Σκουφᾶς ἄφησαν τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα διὰ νὰ μεταβοῦν — ὁ καθεὶς χωριστὰ — εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Ρωσσίαν ὅπου καὶ ἂν ἀνεκαλύπτοντο δὲν θὰ διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ ὑποστᾶσι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπέστη ὁ ἐθνομάρτυρς Ρήγας Φερραῖος εἰς τὴν τουρκοφίλον Αὐστρίαν.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1813 ὁ Τσακάλωφ εἰς τὴν Ὀδησσὸν γνωρίζει τὸν ἐκεῖ ἐγκατεστημένον ἔμπορον Ν. Σκουφᾶν, ὅστις εἰς Ἀρταν κατεσκευάσε σκούφιας ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Σκουφᾶς. Οἱ δύο Ἡπειρωταὶ ἀρχίζουσι συνομιλίαν διὰ τὴν τύχην τοῦ Ἐθνους καὶ τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας του καὶ μεταξὺ τῶν ἀναπτύσσεται ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐταιρείας μὲ σκοπὸν τὴν ὀργάνωσιν ὅλων τῶν ἱκανῶν στοιχείων πρὸς ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ Γένους ἀπὸ τὴν δουλείαν. Ὁ Τσακάλωφ ἀνήκει ἤδη εἰς ὀργάνωσιν ἐπαναστατικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει νὰ μύσῃ καὶ ἄλλους. Ὁ Σκουφᾶς ὄριμον ἡλικίας καὶ πείρας πού εἶχε γνωρίσει εἰς τὸν τόπον του τὴν δουλείαν, δὲν σκέπεται τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν φοβερὰν μοῖραν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας εἶνε κοινὸν καὶ εἰς τοὺς δύο. Ὁ ἕνας ζωογονεῖ τὸν ἄλλον. Τὸ σπουδαῖον εἶνε ὅτι συμφωνοῦν καὶ οἱ δύο ὅτι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ στηριχθοῦν μόνον εἰς τὰς δυνάμεις των. Αὐτὴν τὴν συμβουλήν ἔδωσαν εἰς τὸν υἱὸν του Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ πατὴρ του Κωνσταντῖνος ἀποχαιρετῶν αὐτὸν ἐν Πετρούπολει.

Γνωρίζουσι ἔπειτα καὶ μοῦσιν καὶ τὸν

1. Κ. Παπαρηγοπούλου. 5. β. (σελ. 219-220) καὶ Σπ. Ἀραβαντινοῦ ἱ, σπορ. Ἀλλήλασα. (σελ. 178).

Ἐμμανουὴλ Ξάνθου ἀπὸ τὴν Παύμον καὶ τὸν Παναγιώτην Ἀναγνωστοπούλου ἀπὸ τὴν Ἀνδριτσιαναν, τὸν ἕνα χωριστὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὥστε ἀργότερα ἀγνοοῦν καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος ποιὸς ἀπὸ τοῦς δύο εἶχε προηγηθῆ εἰς τὴν ἐγγραφὴν¹.

Τοῦτο θὰ δημιουργήσῃ βραδύτερον προστριβάς μεταξὺ Ξάνθου καὶ Ἀναγνωστοπούλου διεκδικούντων ἀμφοτέρων τὴν τρίτην θέσιν εἰς τὴν τάξιν καὶ θὰ ἐξελιχθῆ εἰς σκληρὰν μονομαχίαν διὰ δημοσιευμάτων μεταξὺ των ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν.

Ἡ Σκουφᾶς ἀφῆνει τὸ ἐμπόριον, λαμβάνει χάρτην τινα καὶ ἀρχίζει ἐπ' αὐτοῦ νὰ κἀνῃ σχέδια τινα περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν ἀδελφῶν του, κἀπως ἀσυνάρτητα ἐνεκα τῆς φλογερᾶς του φαντασίας. Οἱ ἐταῖροι διέρχονται ὀλοκλήρους νύκτας συζητοῦντες περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος των. Αἱ συσκέψεις αὐτῶν διήρσαν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1814.² Τότε συνέρχονται καὶ πάλιν καὶ προβαίνουν εἰς τὴν μυστικὴν ὀργάνωσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι «Ἐταιρείαν τῶν Φιλικῶν». Συντάσσουσι τὸν ὄργανισμὸν εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸν ὄργανισμὸν τοῦ «Ἐλληνογλώσσου Ξενοδοχείου» καὶ μερικὰ σύμβολα καὶ τύποι τοῦ τεκτονισμοῦ. Ὁ Τσακάλωφ, ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Ξάνθος εἶνε τέκτονες.³ Εἰς Ὀδησὸν ἦλθισαν τὸ ἔργων των.

Καὶ ἤδη γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : ποιὸς ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ; Ὁ Σκουφᾶς ἔχει δεχθῆ αὐτὴν τὴν τιμὴν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρείας δεόν νὰ θεωρεῖται ὁ Τσακάλωφ. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὸν Φιλήμονα καὶ τὸν Πέτρον Σκυλίτην Ὁμηρίδην, διότι ὁ Τσακάλωφ κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ Ἀλφαβήτου, τὰ ὁποῖα παρεδέχθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὡς δηλωτικὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν καὶ διότι, ὅτε εὐρίσκειτο εἰς τὸ Παρίσι χάριν σπουδῶν, κατηχήθη

εἰς τὰ μυστήρια ἄλλης Ἐταιρείας συνστάσεως τὸ 1809 ἐπὶ τὸ ὄνομα «Ἐλληνογλώσσον Ξενοδοχείον» καὶ τῆς ὁποίας ἡγετὴ ἦτο ὁ ἐκ Μακεδονίας Γρηγόριος Ζαλύκης. Ἐκ τῆς Ὀδησοῦ ὁ Τσακάλωφ μετέβη τὸ 1814 εἰς Βιέννην, ὅπου ἐγνώρισε τὸν ἐκεῖ εὐρισκόμενον τότε ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ Τσάρου Ἱ. Καποδίστριαν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη τὰς ἰδέας τῶν εἰς τὸ Παρίσι μελῶν τοῦ «Ἐλληνογλώσσου Ξενοδοχείου», τοὺς ὁποίους ὁ Καποδίστριας ἐνστερνισθεὶς ὡς ἰδρυτῆς τῆς «Φιλομούσου Ἐταιρείας» τῆς Βιέννης καὶ τοῦ «Ἐλληνικοῦ Λυκείου» τῆς Βλαχίας παρεκάλεσε τὸν Τσακάλωφ νὰ μεταβῆ εἰς Ὀδησὸν πρὸς σύμπληξιν παρασημάτων τῶν δύο ἐκείνων ἐθνικῶν σωματείων.

Ἀρχομένον τοῦ 1815 ὁ Σκουφᾶς μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπου ἀπειραθῆ νὰ κατηχήσῃ τινας ἐκ τῶν ἐμπόρων, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ἐλθὺν ἀπέστη. Ὁ ἐνθουσιασμὸς του ὅμως δὲν ἔσβυσεν.⁴ Τὸ ἴδιον ἔτος μετέβη ἐκ Παρισίου εἰς Μόσχαν καὶ ὁ Τσακάλωφ εἰς τὴν διαμένουσαν ἐκεῖ οἰκογένειάν του. Διερχόμενος δὲ ἐκ Βουκουρεστίου κατήχησε τινας.⁵ Οὕτω οἱ δύο ἀρχηγοὶ συνητήθησαν καὶ πάλιν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1816 ὁ Τσακάλωφ κατήλθε ἐκ Μόσχας εἰς τὴν Ὀδησὸν. Μαζὺ του εἶχε παραλάβει καὶ τὸν Σκουφᾶν.⁶ Ἐκεῖ καὶ μετ' ἄλλους ἀρχηγούς ἀνεμόρφωσαν τὸ σύστημα μετὰ τὰς ἰδίας βάσεις τῆς εἰς τὸ Παρίσι μυστικῆς Ἐταιρείας. Εἰς ἕνα δωμάτιον ἡμιφωτισμένον ὠρκίσθησαν ἐμπρὸς σ' ἕνα τραπέζι, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχε πιάτο μ' ἕνα μαχαίρι, ἕνα σπαθὶ καὶ ἕνα κερὶ ἀναμμένον. Ἐνῶ ἀτήγγειλον τὸν ὄρκον, ἐκρατοῦσαν ἕνα ποτήρι μετὰ κόκκινον κρασί εἰς τὸ ἀριστερὸν χεῖρ καὶ εἶχον τὸ δεξιὸν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς καρδίας. Ὁ ὄρκος ἐτελείωνε μετὰ τὴν ἀκόλουθον ἀποστροφὴν : «Ὁρκιζόμεθα δὲ πρὸ πάντων ὅτι μεταξὺ

4. Γ ο ὄ δ α. Βίαι Παράλληλοι, τόμος 5, σελίς 13.

5. Γ ο ὄ δ α. Βίαι Παράλληλοι, τόμος 5, σελίς 25.

6. Σ π η λ ι ἄ δ ο υ ἀπομνημονεύματα, τόμος Ι, σελ. 3 καὶ Ἱστορ. Σ π. Τ ρ ι κ ο ὄ π η, Τόμ. Ι, σελ. 17.

1. Δ ι ο ν. Κ ο κ κ ι ν ο υ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως τόμ. Ι, σελ. 126.

2. Φ ι λ ῆ μ ο ν ο ς. Δοκίμιον Ἱστορικόν, σελ. 133.

3. Δ. Κ ο κ κ ι ν ο υ, τ. Ι, σελ. 129.

ἡμῶν καὶ τῶν τυράννων τῆς πατρίδος μας τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος εἶνε τὰ μόνα μέσα τῆς διαλλαγῆς καὶ τίποτε ἄλλο. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ καὶ ἤθελεν ἀναιρέσωμεν τὴν ἱερότητα τῶν χρεῶν μας, κινούμενοι ἀπὸ αἰσχροκερδεῖαν τινα ἢ δειλίαν, ἢ ἄλλην ὁποιαδήποτε αἰτίαν, τὸ ὄνομά μας νὰ παραδίδεται εἰς τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα καὶ εἰς τὴν κατάραν τῶν ὁμογενῶν μας, τὸ αἷμα μας νὰ χυθῆ ὡς χύνεται αὐτὴν τὴν στιγμήν ὁ οἶνος οὗτος, τὸ δὲ σῶμα μας, μὴ ἀξιούμενον ταφῆς, νὰ γίνῃ βορὰ τῶν μηδρίων καὶ τῶν ὄρνέων». Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰς τελευταίας φράσεις τοῦ ὄρκου, ἔχυσαν ἐπάνω εἰς τὸ σπαθί, ποῦ εἶχαν ἐμπρός των, ὀλίγον κρασί. Αὐτὸ ἐσυμβόλζε τὸ αἷμα των. Μετὰ τοῦτο ἀντήλλαξαν ἀσπασμόν, ἔπιαν τὸ ὑπόλοιπον κρασί καὶ ὑπέγραψαν τὸν ὄρκον. Ἀκολουθῶς συνέθεσαν ἰδιαιτέρον λεξικὸν καὶ ἀμφάβητον, ἔλαβεν ἕκαστος δύο στοιχεῖα διὰ τῶν ὁποίων εἰς τὸ ἕξῃς θὰ ὑπεγράφετο εἰς τὰ συνωμοτικὰ ἔγγραφα. Ὁ Τσακάλωφ ἔλαβε τὰ στοιχεῖα ΑΒ, ὁ Σκουφᾶς τὰ ΑΓ, ὁ Ξάνθος κατ' ἀρχᾶς καὶ κατ' αὐτὸν τὰ ΑΔ, ὁ Ἀναγνωστόπουλος τὰ ΑΙ καὶ οὕτω καθ' ἕξῃς.

Οἱ φιλικοὶ ἐδημιούργησαν ἐπὶ τὰς τάξεις : τῶν Βλάμηδων ἢ ἀδελφοποιητῶν, τῶν Συστημένων, τῶν Ἱερέων, τῶν Ποιμένων, τῶν Ἀρχιποιμένων, τῶν Ἀφιερωμένων καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀφιερωμένων. Αἱ δύο τελευταῖαι τάξεις ἐθεωροῦντο ὡς στρατιωτικαὶ καὶ ἐσυστήθησαν μετὰ ταῦτα. Ὠνόμασαν δὲ τὸν Καποδίστριαν Ἐυεργετικόν, τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην Καλόν, τὸν Μάνθον Ριζάρην Πρόθυμον, τὸν Ζώην Ζωσιμῶν Πατέρα, τὸν Ἀλῆ πασᾶν πενθερόν, καὶ ἄλλους ὠνόμασαν ἄλλως³.

Εἰς τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχίζουσι αἱ σπουδαιότεραι ἐνεργεῖαι τῆς Ἐταιρείας. Ἐκεῖ κατήχησαν τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, σύντροφον τοῦ περιφήμου Ζαχαριᾶ, τὸν καπετᾶν Ἰωάννην Φαρμάκην, τὸν Π. Δημητρακόπουλον, τὸν Περιβαῖον καὶ ἄλλους. Ὀλίγον ἀργότερον

ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς ἐκ Βιέννης. Ὁ Σκουφᾶς ἐπεχείρησε νὰ μύσῃ τὸν σοφὸν ἐκεῖνον Ἕλληνα, ὅστις πείραν εἶχε μεγάλην, εὐρίσκειτο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Καποδίστριαν καὶ μὲ τὸν ἀκμάζοντα ἑλληνικὸν κόσμον τῆς Βιέννης καὶ ἦτο γνωστὸς διὰ τὸν πατριωτισμὸν του. Ὁ Γαζῆς ἀπήντησε: «Σκουφᾶ σεις εἰσθε νέοι. Καὶ κάνετε καλά ν' ἀφήσετε ἡμᾶς τοὺς γέροντας διὰ ν' ἀκολουθήσωμεν τὸ στάδιον τῶν φώτων. Ἦκουσα κατὰ αὐτοῦ ποῦ μοῦ προτείνατε. Ἄλλὰ δὲν εἶμαι σύμφωνος, μολονότι δὲν εἶμαι καὶ ἐνάντιος». Εἰς Ὀδησσὸν ἐπίσης ἐμυήθησαν μετὰ ἄλλων καὶ ὁ Μάνθος Ριζάρης καὶ ὁ Ἰθακήσιος Νικ. Γαλάτης.

Τὸν Γαζῆν μεταβαίνοντα εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἠκολούθησε καὶ ὁ Τσακάλωφ τὸ 1817⁴. Τοῦτο δὲ διὰ νὰ τὸν μεταπεισῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσε. Οἱ ἑταῖροι ὁμως διεδίδον ὅτι τὸν ἐμύησαν διὰ νὰ δώσουν μεγαλιέτερον κύρος εἰς τὸ ἔργον των.

Τέλος ἀποφασίζεται ἡ μετάθεσις τῆς Ἀρχῆς τῆς Ἐταιρείας εἰς τὴν Τουρκίαν. Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ἢ ἀρχᾶς Ἀπριλίου τοῦ 1818 ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.⁵ Ἐκεῖ ἐγένινε ἡ ἀναθεώρησις τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ ἐδόθη ἡ τελικὴ μορφή του. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατήχησαν τὸν μεγαλεμπορὸν Σέκερην, τὸν Μάνθον Οἰκονόμου καὶ τὸν ἐπίτροπον τοῦ Ἀλῆ εἰς τὴν Πύλῃν Ἀσημάνην Κροκίδαν. Ἡ μύησις τοῦ πατριώτου Ἠπειρώτου Κροκίδα ἦτο λίαν συγκινητικὴ, διότι, ὅπως λέγει, ὁ ἱστορικὸς Κόκκινος (Ἀκαδημαϊκός), οὗτος ἀπήγγειλε τὸν ὄρκον μὲ λυγμούς.

Ὁ Τσακάλωφ ἐκ Κωνσταντινῶν μετέβη καὶ ἐπεσκέφθη τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, Θράκης καὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Ἐκ τοῦ Βόλου μετέβη εἰς Σμύρνην. Ἐκεῖ λαμβάνει ἐπιστολὴν τοῦ Ξάνθου δι' ἧς πληροφορεῖται ὅτι ὁ Σκουφᾶς ἐπείγεται νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἡ ἐπιδείνωσις τῆς ἀσθενείας του τὸν ἀναγκάζει

1. Δ. Κοκκίνου: Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τ. I. σελ. 128.

2. Γ ο ὑ ὀ ὀ α, τόμ. 5. σελ. 26, καὶ Σ π. Τρι κ ο ὑ π η τ. I. σελ. 15. καὶ Κο κ κ ί ν ο υ τ. I. σελ. 182-3.

3. Κο κ κ ί ν ο υ. τ. I. σελ. 129. καὶ Φ ι λ ἡ μ ο υ ο ς. Δοκίμιον Ἱστορ. σελ. 186.

4. Σ π η λ ι ᾶ ὀ ο υ, σελ. 3, καὶ Κο κ κ ί ν ο υ σελ. 129.

5. Κο κ κ ί ν ο υ. τόμ. I. σ. 182, καὶ Σ π. Τ ρ ι κ ο ὑ π η, τ. I. σ. 17.

νά ἀναβάλῃ τὸ ταξεῖδι του. Ὁ Τσακάλωφ ἀπαντᾷ ὅτι «λυπεῖται διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ Σκουφᾶ, ἀλλ' εἶναι εὐχαριστημένος διότι ἀνεβλήθη τὸ ταξεῖδι εἰς Πελοπόννησον, τὸ ὁποῖον διὰ πολλοὺς λόγους δὲν ἐθεώρει σκόπιμον. Συνιστᾷ ψυχραιμίαν καὶ λογικὴν. Ἀπαιτεῖται χρόνος, προσοχὴ καὶ ἐργασία». Καὶ πράγματι εἶχε δικαίον διότι εἰς τὴν Μάνην εὐρίσκετο ὁ Πετρόμπεης, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξωφρενικὰς ἀπαιτήσεις ὀπὸ τοῦς ἀρχηγούς τῆς Ἐταιρείας καὶ συνεπὸς θὰ ἐδημιούργει εἰς τὸν Σκουφᾶν σοβαρωτάτας δυσχερείας.¹

Ἀπὸ τὴν Σμύρνην ὁ Τσακάλωφ μετέβη πάλιν εἰς Κων)πολιν κατὰ πρόσκλησιν τῶν Ἐταίρων, καθ' ὅτι ἡ Ἐταιρεία διέτρεχε σοβαροὺς κινδύνους. Ἐκεῖ ἀπεφασίσθη παρὰ τῶν Ἀρχηγῶν, ὅπως ὁ Ξάνθος μεταβῆ εἰς Πετρούπολιν, ἵνα ἀναθέσῃ τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τῆς Ἐταιρείας εἰς τὸν Καποδίστριαν. Ὑπέγραψαν περὶ τούτου ἐν Κων)πόλει πράξιν τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1818 καὶ ἀπεφασίσαν νὰ χωρισθοῦν.² Τὸν ἴδιον μῆνα καὶ πρὶν ἀκόμη χωρισθοῦν, ἡ Ἐταιρεία ἀνέθεσεν εἰς τὸν Τσακάλωφ νὰ φρονεῖσῃ τὸν Γαλάτην ἕνα ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς, διότι οὗτος ἀποπεμφθεὶς ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ διάγων αἰσχροῦς ἐν Βλαχία, ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠπειλεῖ ἀναφανδὸν νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ πάντα εἰς τοὺς Τούρκους, ἐὰν δὲν ἀνηγορευέτο αὐτὸς μόνος ἀόλυτος ἀρχηγός. Ὁ Γαλάτης ἐπέισθη ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Τσακάλωφ καὶ τὸν Δημητράκοπουλον εἰς Πελοπόννησον, ὅπου θὰ μετέβαινον δῆθεν διὰ κατηχητικὰς ἐνεργείας. Ἀνεχώρησαν ἐκ Κων)πόλεως τὰ τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ 1818 καὶ μετὰ παρέλευσιν 14 μηνῶν ἦτοι τὸν Νοέμβριον τοῦ 1819 μετέβησαν εἰς Ἐρμιόνην, ὅπου ὁ Δημητράκοπουλος ἐφόνευσεν αὐτόν. Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τοῦ Γαλάτη, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τόσον χρόνον προσεπάθει ν' ἀποφύγῃ ὁ ἐνάρετος Τσακάλωφ.

Ἐλλ' ἐνῶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἐσημεῖωνε προόδους, ὁ Σκουφᾶς ἐπέπρωτο νὰ μὴ

προφθάσῃ νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων του.

Ἡ ἀδιάκοπος ἐργασία του, ἡ θλίψις λόγῳ τῆς ἀντεθνικῆς διαγωγῆς τοῦ Γαλάτου, ἀπειλήσαντος ὅτι θὰ κατέδιδε τὸ μυστικόν, οἱ φόβοι του καὶ ἡ φορικτὴ ἀγωνία τὴν ὁποῖαν ἐδοκίμαζεν ἐκ τῆς ἐνδεχομένης ἀποκαλύψεως τῆς συνωμοσίας καὶ συνεπὸς τῆς ἀπ'τυχίας τοῦ μεγάλου σχεδίου, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ φθειρῆται διαρκῶς. Ἀσθενήσας βαρῆς ἀπέθανεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν 31 Ἰουλίου 1818, εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν, κηδευθεὶς ὑπὸ ἐλαχίστων ἐταίρων, ἄγνωστος τότε εἰς τὸ ἔθνος ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου ἐθυσίασθη.

Ὁ Σκουφᾶς ἦτο ἄνθρωπος αὐστηρῆς ἠθικῆς, μὲ εὐαίσθητον καὶ ἀγαθὴν καρδίαν, φιλάνθρωπος, ἐνεργητικὸς, μὲ μεγάλον πατριωτισμὸν καὶ ἐνεσάρκωνεν τὴν Μεγάλην Ἰδέαν. Ἦτο μετριας παιδείας, ἀλλὰ πολὺ μεγάλης πείρας. Αὐτὴ ἦτο ἡ μοῖρα τοῦ πρώτου μεγάλου στρατιώτου τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ὅστις ἀπέθανε μὲ τὸ πικρὸν παράπονον ὅτι δὲν ἐπροφθάσε νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἐλευθέραν, διὰ τὴν ὁποῖαν τόσας μεγίστας ὑπηρεσίας προσέφερεν.

Ὁ Τσακάλωφ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Γαλάτου, μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖθεν κηρυχθεῖσης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς Ἡγεμονίας, μετέβη ἐκεῖ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ὑπουργὸς καὶ συγχρόνως ὑπαπιστῆς τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ὅπως βεβαιοῖ ὁ Φιλήμων³. Βραδύτερον μετὰ τοῦ Ξάνθου κατήλθεν εἰς Πελοπόννησον. Ὁ Τσακάλωφ ἠρκέσθη νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του ὡς ἀπλοῦς πολίτης, χωρὶς καμμίαν ἀξίωσιν. Ἐπὶ Καποδιστρίου διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο πληρεξούσιος τῆς ἐν Ἀργεῖ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Τὸ 1829, ὡς διηγεῖτο ὁ ἴδιος, μετέβη εἰς Ἰωάννινα, εὔρεν αὐτὰ εἰς φορικτῶδη κατάστασιν. Ὅταν εἶχεν ἐγκαταλείψει αὐτὰ, ἤκμαζαν εἰς μέγαν βαθμόν. Εἶχον δύο μεγαλοπρεπῆ σχολεῖα, τὸ τοῦ Καπλάνη καὶ τὸ τῶν Ζωσιμάδων, δύο πλουσίας ἐν αὐτοῖς βιβλιοθήκας, τὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐντελεστέραν ἰσως συλλογὴν ἐργαλείων τῆς

1. Κοκκίνου, τ. Ι. σ. 138, 141, 143.

2. Γοῦδα. Βίοι Παράλληλοι, τόμ. 5, σελίς 84.

3. Γοῦδα. Βίοι Παράλληλοι, τ. 5 σ. 88.

φυσικῆς πειραματικῆς, καλῶς διατηρούμενον νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον καὶ πολλὰς λαμπρὰς ἐκκλησίας, ὅταν δὲ ἐπανῆλθε τὰ πάντα σχεδὸν ἦσαν ἔρημα. Εὐρε μόνον ἓν πνιχρὸν σχολεῖον ἐντὸς ὀθωμανικῆς οἰκίας, ὅπου οἱ μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ὑπαιθρον.¹

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστριαίου ἐγκατέλειπε διὰ παντὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπου ἐγκατεστάθη ἀποκτιῆσας τορεῖς υἱούς. Τὸ 1851 ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 60 περίπου ἐτῶν, λισμονηθεὶς τελείως ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος.

Ὁ Τσακάλωφ ἦτο ὁ εὐφρέστερος, δραστηριώτερος καὶ ὁ πλέον μορφωμένος ὄλων τῶν ἀρχηγῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Ἐκεῖνο ποῦ τιμᾷ ἰδιαίτερος τοὺς δύο μεγάλους καὶ σεμνοὺς αὐτοὺς Ἡπειρώτας εἶνε ὅτι μεταξὺ τῶν οὐδέποτε ἐσημειώθη καὶ ἡ ἐλαχίστη φιλονικία διὰ τὰ πρωτεῖα, ἐνῶ ἀντιθῆτως μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ἰδίως μεταξὺ τοῦ Ξάνθου καὶ Ἀναγνωστοπούλου ὑπῆρχε φοβερὸν ἔρις. Ἡ Ἡπειρωτικὴ ψυχὴ εἶνε ἀπληλαγμένη τοῦ φοβεροῦ καὶ ἐθνικτοῦ αὐτοῦ ἐλαττώματος.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ δύο Ἡπειρώται, πρωτεργάται τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἡ ὁποία ἐξεσήκωσεν ὀλόκληρον τὸ ὑπόδουλον ἔθνος, συνέδεσε τοῦτο διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ της, προητόμασε καὶ ἤνοιξε τὸν Ἀγῶνα διὰ τῆς μυστηριώδους ἐνεργείας της, τὸ ὅδι γησεν εἰς τὴν ἔνδοξον ἀπελευθέρωσίν του καὶ ἔσεισε τὰ θεμέλια τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.²

Ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Σκουφᾶς θὰ εὐρίσκωνται πάντοτε εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ πανθέου καὶ πανελληνίου τοιούτου.

Ὁ τρίτος ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρείας εἶνε ὁ ἐκ Πάτμου τῆς Δωδεκανήσου Ἐμμ. Ξάνθος. Οὗτος εὐρισκόμενος τὸ 1812 εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνῆψε σχέσεις μὲ τοὺς Ἰωαννίτας ἐμπόρους Ἀσημάκην Κροκίδα, Χριστόδουλον Οἰκονόμου καὶ Κυριακὸν Μπιτζακτζίην. Τὸ 1813 ἀνεχώρησε διὰ Πρέβεζαν, ἐκεῖθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ

ἀκολούθως εἰς Ἀγίαν Μαύραν καὶ εἰσήλθεν εἰς τὴν Ἐταιρείαν τῶν Ἐλευθέρων Κτιστῶν (Μασόνων). Ἐπειτα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1813 μετέβη εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Τσακάλωφ καὶ Σκουφάν. Βραδύτερον μετέβη εἰς Πετρούπολιν καὶ κατ' ἀρχὰς ἀπετάθη εἰς τὸν Καποδιστριαν, ἀποποιηθέντος ὅμως ἐκείνου, προσέφερεν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὅστις ἐδέχθη καὶ τὴν 12ην Ἀπριλίου 1820 ὑπεγράφη εἰς Πετρούπολιν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, Ἰωάν. Μάνου καὶ Ἐμμ. Ξάνθου ἡ προᾶξις τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Ὑψηλάντου ὡς Ἀρχηγοῦ καὶ ἡτις ἦτο ἀπλουστάτη καὶ συντομωτάτη.

Τὸ τέλος τοῦ Ξάνθου ἦτο θλιβερόν. Οὗτος περιελθὼν εἰς διενέξεις μετὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου καὶ συκοφαντηθεὶς αἰσχροῦς, ἐδοκίμασε φοβερὰς πικρίας. Τελικῶς ὅμως ἐδικαιώθη. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του εὐρίσκετο εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν καὶ ἔζη δι' ἐλέους!! Ἀπέθανε τὸ 1852 εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν.

Ὡς κορωνὴς τῶν μεγίστων ἀρετῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμων τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦτο ἡ ἄκρα αὐτῶν ἐντιμότης.

Ὅλοι ἀπέθανον ἀμπτωχοι.

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοὺς εἶχε λησμονήσει. Τὰ κράτη συνηθέστατα λησμονοῦν καὶ μάλιστα πολὺ γρήγορα ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν τὴν ζωὴν των δι' αὐτὰ. Ποτὲ ὅμως δὲν λησμονοῦν τοὺς ἄλλους ποὺ δίδουν ἄλλως τὸ χεῖμα των.

Τὰ κράτη ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὸ συμφέρον, ἐνῶ τὰ ἄτομα θυσιαζονται διὰ τὰς ἰδέας. Καὶ οἱ Φιλικοὶ ἐθυσιάσθησαν δι' αὐτάς!

Γ. Μ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ
Συνήρχης ἐ.δ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — Σ π. Τ ρ ι κ ο ὑ π η, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Ι.— Ἰ. Β α ς δ ρ α β ἔ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796 — 1832. — Ἰ. Β α ς δ ρ α β ἔ λ η, Οἱ Μακεδόνες ἀγωνισταὶ εἰς τὸ 1821. — Σ π. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὑ, Ἱστορία Ἑλλ. ποσᾶ. — Κ. Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. 5ος. — Δ ι ο ν. Κ ο κ κ ῖ ν ο υ, Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Ι. — Φ ι λ ῆ μ ο ν ο ς, Δοκίμιον Ἱστορικόν. — Γ ο ὑ δ α, Βίοι παράλληλοι, τόμ. 5ος. — Ν. Σ π η λ ι ᾶ δ ο υ, Ἀπομνημονεύματα, τόμ. Ι.

1. Γ ο ὑ δ α. τ. 5. σ. 39, 40.

2. Σ π. Τ ρ ι κ ο ὑ π η, τόμ. Ι (σ. 15).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΠΑΤΡΟΣ

Τὸ Μέτσοβον, πατρίς μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων καὶ μεγάλων τοῦ Ἔθνους εὐεργετῶν, υπήρξε παραλλήλως καὶ γενέτειρα μεγάλων καὶ εὐλογερῶν πατριωτῶν, οἵτινες, κατὰ τὴν Ἐθνεγεσίαν τοῦ 1821, προσέφερον μαζί μὲ τὸ ἄφθονον αἷμα των καὶ ἔτι πολυτιμότερον εἶχον, τὴν ζωὴν των.

Μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ Μετσοβιτῶν πατριωτῶν ὅπως ἐξέχουσαν θεσὶν κατέχει ὁ Δημήτριος Ὑπάτρος. Τὸ ἐπίθετον Ὑπάτρος εἶναι ψευδώνυμον καὶ κατὰ τὴν γνώμην μου προέρχεται ἀπὸ τὴν λέξιν Ὑπίατρος — Ὑπ(ι)ατρος, διότι ὁ Μετσοβίτης αὐτός, σπουδάζας Θεολογίαν καὶ Ἱατρικὴν, κατ'ἀρχὰς ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ἀργότερον ὅμως ἀποβαλὼν τὸ ῥάσον τοῦ ἐφημερίου κατατάγη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατόν, ὅπου τῷ απενεμήθη ὁ βαθμὸς τοῦ ὑπιάτρου. Πληροφόρηθεὶς ὁμως τὴν ἴδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας παρητήθη ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ ἔσπευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μνηθεὶς ὑπὸ τοῦ φιλικοῦ Ἀναγνωσταρά ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Παναγιώτου Σκερῆ ἐκ Τριπόλεως τὴν 6ην Ἰουλίου 1818 εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, προωρίσθη ὡς δέκατος ἀποστολὸς διὰ τὴν περιφέρειαν Αἰγύπτου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ἑλληνισμὸς ἔθαλλε καὶ ἐπλούτει, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ρηξικελεύθου καὶ ἡμιανεξαρτήτου ἡγεμόνος Μεχμέτ Ἀλή. Ὁ Ὑπάτρος ἀνῆκει εἰς τὴν τριανδρίαν «Ἀρ. Παπᾶς, Φαρμάκης, Ὑπάτρος» ἣ ὁποία ἐμύησεν ἐπισκόπους, ἀρματολοὺς καὶ προκρίτους τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἐγράφη δτι ὁ Ὑπάτρος εἰς μίαν συζήτησιν μετ' ἄλλων ἐπιλέκτων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν ἐξέυρεσιν χρημάτων ἐρρίψε τὴν ἰδέαν νὰ καταβληθῇ προσπάθεια ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων Φιλικῶν διὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ χαλκοῦ εἰς χρυσόν!!

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκουφᾶ καὶ τὴν

ἐγκατάστασιν τῆς ἑδρας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Παναγιώτης Σκερῆς ἐξελέγη ἀντικαταστάτης του καὶ ἀρχηγὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ὁ Ὑπάτρος συνεδέετο μετὰ τοῦ Σκερῆ φιλικώματα καὶ ἐξετιμᾶτο ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλικῶν καὶ ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς ἐνθερμος καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης.

Ὅταν ἀργότερον ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ἑλλάδος, Τουρκίας καὶ Ἰερρώπης, ὁ Ὑπάτρος διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἐπιφανεῖς πατριῶται του ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἀριστα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀν. Τουσίτσας¹ μετὰ τῶν τριῶν ἀδελφῶν του Θεοδώρου, Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου. Ὁ Μιχαὴλ Τουσίτσας ἦτο ἀνθρώπος τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλή. Κατὰ μίαν παλαιὰν παράδοσιν ἔταν ὁ Ἀρβανίτης Μεχμέτ Ἀλή ἦτο τσαούσης — λογίας — καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἀποσπάσματος Τουρκαλθωνῶν μετέβαιναν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Θεσσαλονίκην, διήλθεν ὑποχρεωτικῶς ἐκ Μετσόβου, ὅπου κατέλυσε εἰς τὸ Χάνι Καραμίχα, ποῦ ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ Ἀναστασίου Τουσίτσα. Ἀσθενήσας σοβαρῶς ἐν Μετσόβῳ ὁ Μεχμέτ Ἀλή, ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Τουσίτσα ἐν τῇ οἰκίᾳ του, τυχῶν μεγάλων περιποιήσεων. Τότε συνεδέθη διὰ φίλιας — μπέσα — ἰσχυρὰ ὁ Μεχμέτ Ἀλή μετὰ τὴν οἰκογένειαν Τουσίτσα, ἣ ὁποία ἀργότερον τὸν ἐβοήθησεν οικονομικῶς διὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Καβάλα ἐγκατεστημένων ἀριστα τεσσάρων τέκνων τῆς. Ὅταν μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ὁ Μεχμέτ Ἀλή ἐγένετο Ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ἐκάλεσε πλησίον

1. Τὸ ἐπίθετον Τουσίτσας προέρχεται ἀπὸ τὸ Δημήτριος, Δημητρεῦσιος, Τούσιος, Τουσίτσας.

του τούς ἀδελφούς Τουσίτσα καὶ κατέστησεν τὸν Μιχαῆλ μυστικοσύμβουλον του καὶ διευθυντὴν τῶν ἀπεράντων ἐν Αἰγύπτῳ κτημάτων του. Ὁ Ὑπάτρος κατὰ τὴν μετάβασίν του εἰς Αἴγυπτον συνωδεύετο ἀπὸ τὸν Γορτύνιον Ἀντώνιον Πελοπίδαν, φίλον τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἐφοπλιστοῦ Κυριάκου Τασσίνα, ἀπὸ τὸν Ἀσπροπέταμον τῆς Θεσσαλίας. Σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἦτο νὰ μυήσῃ πρῶτον τοὺς συμπατριώτας του Μετσοβίτας καὶ δι' αὐτῶν νὰ μυηθῇ καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου εἶχε πυκνωθῆ ἐν Αἰγύπτῳ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπεστήριξεν ἀφθόνως. Ἐκτὸς ἔμως τούτου ὁ Ὑπάτρος καὶ ὁ Πελοπίδης (ψευδώνυμον) ὤφειλον ἐπὶ πλέον νὰ κανονίσουν καὶ τὸ ζήτημα τῆς λιποταξίας καὶ μεταφορᾶς εἰς Ἑλλάδα δύο χιλιάδων περίπου Ἑλλήνων ἐθελοντῶν, ὑπηρετούντων εἰς τὸν Αἰγυπτιακὸν στρατόν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1818 οἱ δύο ἀνωτέρω πατριῶται ἔφθασαν εἰς Αἴγυπτον, ἀφοῦ προηγουμένως διήλθον ἀπὸ τὴν Κύπρον διὰ νὰ μυήσουν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου Κυπριανὸν καὶ κανονίσουν τὸ ζήτημα μεταφορᾶς τροφίμων καὶ στρατιωτικῶν ἐφοδίων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Κυπριανὸς μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως — Ἰούλιος 1821 — ἀπηγγωνίσθη ἐν Λευκωσίᾳ μαζὺ μὲ ἐβδομήκοντα ἄλλους μητροπολίτας, μοναχοὺς καὶ προκρίτους. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ὑπάτρος εἰς Αἴγυπτον δὲν ἐστῆθη ἀπὸ πλήρη ἐπιτυχίαν. Ἐμύησεν ἐκεῖ τὸν Θεόδωρον Τουσίτσαν καὶ τὸν Κυριάκον Τασσίκαν ἐφοπλιστὴν, τὸν ὁποῖον προὔδιδασεν ἀμέσως εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ « π ο ι μ ἔ ν ο ς » ὑποσχεθέντα μὲν ἡγήσει ἢ σάλπιγγε ἑλθὼν τὴν περιουσίαν του καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἐφωδιασμένα πλοῖα του νὰ διαθέσῃ διὰ τὸν ἀγῶνα !! Ὁ Ὑπάτρος πρὸ τῆς καθόδου του εἰς Αἴγυπτον, διήλθεν ἐκ Λαρίσης, σπου τὴν 18ην Ὀκτωβρίου ἐμύησε τὸν Γ. Κ. Σεσκουλιώτην, ἔμπορον ἐκ Λαρίσης, ἐτῶν 38 καὶ τὸν ἐξ Ἀμπελακίων Δρίσκον Δροσινὸν Ὑβόν, σπου δαστὴν ἐτῶν 22 μεταξύ πολλῶν ἄλλων.

Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ὑπάτρος καὶ ὁ Πελοπίδης διὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐπέστρεψαν εἰς Ὀδησόν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 ὁ Πελοπίδης κατήλθεν εἰς Αἴγυπτον, ἵνα, δώσῃ τὰς τελευταίας ἐδηγίας, ἀφοῦ προηγουμένως περιήλθεν δόλοκληρον τὴν Πελοπόν-

ησον. Ἐν Αἰγύπτῳ ἔμως τὰ πράγματα δὲν ἦσαν καὶ τόσον ρόδινα, διότι ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ ἔστει κατ' ἀρχὰς δὲν ἠθέλησε νὰ παρεμβάλῃ δυσκολίας εἰς τὸ ἔργον τῶν Φιλικῶν, τόσον ἀπὸ συμπάθειαν πρὸς τὸν συμπατριώτην του Ἀλῆ Πασᾶν, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἤδη φοβούμενος παρεξηγήσεις ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου, λαμβάνει δραστήρια μέτρα περιστολῆς τῶν ἐκεῖθεν βοηθητῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου μᾶ μόνον σοβαρὰ ἀποστολὴ ἐφοδίων ἐπετεύχθη νὰ προωθηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ μεμυημένοι Ἑλληνες, πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ συλληφθῶν, ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ὑπάτρος καθ' ἑλὼν τὸ 1819 περιείρχετο τὴν Μακεδονίαν, καθοδηγῶν καὶ προετοιμάζων τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς περιοχῆς αὐτῆς διὰ τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ τυράννου. Τὸ 1820 ἐπιστρέφει εἰς Ὀδησὸν καὶ τὸν Ὀκτωβρίον εἰς τὸ Ἰσμαῆλιον τῆς Μολδαυίας γίνεται ἡ μεγάλη σύσκεψις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, ἔλαβον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν οἱ κορυφαῖοι τῶν Φιλικῶν καὶ μεταξύ αὐτῶν καὶ ὁ Ὑπάτρος, ἐκτελῶν χρέη ὑπασπιστοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἐκεῖ ἐλήφθησαν αἱ τελευταῖαι ἀποφάσεις καὶ ὁ Ὑπάτρος, ὡς γνωρίζουν τοὺς δρόμους τῆς Μακεδονίας μέχρσι Ἰωαννίνων καὶ πρόσωπα καὶ πράγματα, διετάχθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἐχειρίσῃ εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ὅστις ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου, π ρ ο σ ω π ι κ ᾶ ἔ γ γ ρ α φ α τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, διὰ τῶν ὁποίων ἐγνωστοποιεῖτο ἡ ἀπόφασις τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὰ ἐγγράφα αὐτὰ ἐτονίζετο ὅτι ἐντὸς τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1821 ὁ Ἑλληνικὸς στρατός θὰ κατήρχετο νικηφόρος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι ἔπρεπε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ κρατήσῃ θαρραλέαν ἀμυναν κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Χουραΐτ Πασᾶ καὶ τέλος ὅτι οἱ Σουλῶται θὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτων ἀποστέλλεται εἰς Ἡπειρον ὁ Περραιβός, κωτσόβλαχος ἀπὸ Βλαχολεῖβαδο τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Ὑπάτρος ἀναχωρεῖ μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ ἀρχηγοῦ, τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τῶν Φιλικῶν. Διὰ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Χαλκιδικῆς ἀνεβαίνει εἰς Νιάουσαν διὰ νὰ φθάσῃ ἐκεῖθεν, διὰ Κοζάνης, Γρεβενῶν, Μετσόβου εἰς Ἰωάννινα. Εἰς Νιάουσαν φιλο-

ξενείται εις τὴν οἰκίαν τοῦ προύγοντος Ζαφειράκη, ὅστις δὲν εἶχε μνητῆ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, καθόσον εὐρίσκτο εἰς στενωτάτας σχέσεις μὲ ἐπιφανεῖς Τούρκους τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ζαφειράκης ἦτο ἐπὶ πλέον προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ Ὑπάτρος ἀπετόλμησε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν Ζαφειράκη τὸν σκοπὸν τοῦ ταξιδίου του. Μόλις ὅμως ἤκουσεν ὁ Ζαφειράκης ὅτι ὑπῆρχον Ἕλληγες συνεργαζόμενοι μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶν ἐξηγγιώθη καὶ συνέστησεν εἰς τὸν Ὑπάτρον νὰ μὴ μεταβῇ εἰς Ἰωάννινα. Εἰς μίτην προσεπάθησεν ὁ Ὑπάτρος νὰ τὸν καθησυχάσῃ καὶ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἡ ἀποστολὴ του αὐτῆ ἦτο ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας. Δυστυχῶς δὲν ἐπετεύχθη οὐδεμία μεταξύ των συνενόησις. Ὁ Ὑπάτρος δὲν εἶχε τὸν καιρὸν νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν μύησιν τοῦ Ζαφειράκη, εἶπε μόνον εἰς αὐτὸν ὅτι εἴταν ἐπιστρέψῃ ἐξ Ἰωαννίνων θὰ μείνῃ εἰς Νιάουσαν διὰ νὰ ὀμιλήσουν καὶ ἀναχωρεῖ διὰ τὴν μεγάλην ἀποστολὴν του.

Μόλις ὅμως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν Νιάουσαν συλλαμβάνεται ὑπὸ Τουρκικοῦ ἀποσπάσματος. Εἶχε π ρ ο θ ῆ !! Γενόμενης ἐρεύνης ἐπ' αὐτοῦ ἀνευρέθη ὀλόκληρος ἡ ἀλληλογραφία, τῆς ὁποίας ἔλαβε γνῶσιν ὁ ἴδιος ὁ Ζαφειράκης, καθ' ὅσον ἦτο φίλος τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τῆς Νιαούσης. Ὁ Ὑπάτρος ὑπὸ συνοδείαν ἀποστέλλεται εἰς Ἰωάννινα πρὸς τὸν Χουρσίτ Πασᾶν, διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τὸν ἐξετάσῃ

καὶ προσωπικῶς. Τότε πλέον ἀντελήφθη ὁ Ζαφειράκης ποῖον τρομεροῦ κακοῦ ἐγένετο αἴτιος καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ὑπάτρον. Ἀπέστειλεν ἐμπίστους του ἐνόπλους, διὰ νὰ στήσωσιν ἐνέδραν καὶ ἀπελευθερώσωσιν τὸν Ὑπάτρον, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Κατὰ τὴν γενομένην σύγκρουσιν ὁ Ὑπάτρος ἐφρονεῦθη ἀπὸ ἐλληνικὰς σφαιρας !! Δυστυχῶς ἀργότερον ἐμυήθη ὁ Ζαφειράκης καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἡ ζήμια εἶχε γίνει καὶ τὸ ἀνεπανόρθωτον εἶχε συντελεσθῆ.

Ὁ θάνατος τοῦ Ὑπάτρον, ἐπέφερε βαρὺ τραῦμα κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία προσεπάθει νὰ ἐγερθῆ ἐκ τοῦ τάφου τῆς σκλαδιᾶς. Ὁ φόνος τοῦ Ὑπάτρον, ὁ φόμος τοῦ Ἀριστ. Παπα (Πώπ), ἡ προδοσία τοῦ Σάββα καὶ Βλαδιμηρέσκου, ἡ ἀποκρήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου ἦσαν τὰ κυριώτερα αἷτια τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἐν Μολδοβλαχία. Αὐτῆ ὑπῆρξεν ἡ ἐθνικὴ δράσις τοῦ Μετσόβιτου φιλικοῦ Δημητρίου Ὑπάτρον, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸν τὸ πραγματικόν του ἐπώνυμον καὶ ὅστις διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ του θανάτου κατέλαβε μίαν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὸ Πάνθεον τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821.

Ἐς ἀποτελεσθῇ τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ σημεῖωμά μου μικρὸν μνημόσυνον τοῦ μεγάλου τέκνου τοῦ Μετσόβου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ

ΚΩΝ. Γ. ΣΦΗΚΑ

ΠΑΠΑ ΑΝΘΙΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΤΗ ΖΑΚΥΝΘΟ

“Ενας από εκείνους, που επέδρασαν εις την ανύψωσιν του Έλληνικού φρονήματος και εις την διάδοσιν του μυστηρίου της Φιλικής Έταιρείας ήταν και ο Ήπειρώτης Ίερομόναχος “Ανθιμος Αργυρόπουλος.

Ο παπᾶ “Ανθιμος Αργυρόπουλος, ἐγεννήθηκεν εις την Ήπειρο τὸ 1768, ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα, ὅπως τὰ ἑκαλοῦσαν, καὶ ἔγινε καλόγηρος εις τὰ Θεοδώριανά.

Γιὰ τὶς φιλελεύθερες ἀρχές του καὶ τὸ μεγάλο του ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, ἔθεωρεῖτο ἐχθρὸς τῶν Τούρκων καὶ τέλος ἔπεσεν εις τὴν ὑποψίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀλωση τοῦ Σουλίου, ἐβοήθησε μὲ ὅλη του τὴ δύναμι τοῦς Μποτσαράιους, που κατεδιώκοντο ἀπὸ τὸν Ἀλῆν, καὶ ἔδιδεν ἄσυλον στοὺς Σουλιώτες τραυματίες καὶ σὲ ὄσους κατέτρεχεν ὁ Τούρκος. Αὐτὸ ἐξώργισε τὸν Ἀλῆν, που διάταξε νὰ τὸν βάλουν εις τὰ σίδερα, εις τὴ φυλακὴ, ὅπου ἔμεινε γιὰ 18 ὀλόκληρα χρόνια πεινῶντας καὶ διψῶντας.

Μόνον ἔπειτα ἀπὸ τὶς θερμὲς παρακλήσεις τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, που ἔμεναν εις τὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ, ἀφέθηκεν ἐλεύθερος καὶ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ γιὰ τὴ Κέρκυρα, ὅπου συνεδέθηκε μὲ φίλια μὲ τὸν Καποδίστρια, εις τὸν ὁποῖον διηγήθηκε τὰ βάσανα που ὑπέφεραν οἱ Ἕλληνες Χριστιανοὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Τούρκου. Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ἔφτασε στὸ νησί τῆς Ζακύνθου, ὅπου διωρίσθηκεν ἐφημέριος εις τὸ ἐξοχικὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἀη Γεωργηοῦ τῆς οικογενείας τῶν Λατίωνν καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἀρχίζει ἡ δράση τοῦ Παπᾶ “Ανθιμου, δράση γεμάτη πατριωτισμὸ καὶ ἀφοσίωση γιὰ τὴν Πατρίδα.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ Ἐφτάνησα ἦσαν ἐλεύθερα καὶ εἶχαν δικὸν τους φιλελεύθερον σύσταγμα κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς Ρωσίας. Ἡ Ζάκυνθος ἦταν τότε τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, που ἔφευγαν τὰς καταδιώξεις ἐκ μέρους τῶν

Τούρκων. Καὶ τότε ἐσυστήθηκε καὶ τὸ πρῶτον Ἑλληνικὸν Τάγμα (τὸ Ἀρβανίτικο, ὅπως τὸ ἑκαλοῦσαν), ἀπὸ 10 λόχους Ἑλλήνων προσφύγων κάτω ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τῶν Ἁπειρωτῶν Φώτου Τζαβέλα, Κίτσου Μπότσαρη, Δήμου Δράκου, Γούση Ζέρβα καὶ Γεώργη Νταγκλῆ.

Ἐκεῖ εις τὴ Ζάκυνθο ἔμεναν καὶ ὁ Δράκος Γρίβας, ὁ Ζαχαριάς ὁ Φωτομάρας, ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, καὶ ὁ Ἀναγνωσταράς, που εἶχαν τὶς συμβουλὰς τοῦ Παπᾶ “Ανθιμου καὶ κάθε βοήθεια, σὲ ὅ,τι εἶχε σχέση γιὰ τὴ θυσία ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἐκεῖ ἐσχεδιάζαν αὐτοὶ πρῶτοι τὴν σφαγὴν τῶν Τούρκων εις τὶς δυτικὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Παπᾶ “Ανθιμος διατηρεῖ τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τῆς Ἁπείρου.

Εἰς τὸ μεταξὺ ἡ Ἐπτανήσος γίνεται κτῆμα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ ὁ Γάλλος Στρατηγὸς Δονζελὼ ἀναλαμβάνει κρυφὰ νὰ διοργανώσῃ τὴν ἔνωσιν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ παπᾶ “Ανθιμος ἐπιφορτίζεται μὲ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν τῶν σχεδίων καὶ παρακινεῖ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς νὰ λάβουν μέρος εις αὐτὸ τὸ κίνημα.

Τὰ σχέδια ὅμως αὐτὰ ἐματαιώθηκαν καὶ ἐπρόκειτο ἀργότερα νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, εις τὴν ὁποίαν ἀνεμίχθη, ὅπως θὰ δοῦμε, ὁ παπᾶ “Ανθιμος.

Εἰς τὰ Ἐφτάνησα οἱ ἄξεστοὶ ἄρματολοι μαζί μὲ τὰ λίγα κολυβογράμματα, που ἐγνώριζαν, ἔμαθαν τὴν πολεμικὴ τέχνη μαζί μὲ τὴν ἀγάπην εις τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν. Ἐκεῖ ἐδημιουργήθη μέσα τους τὸ ἔθνικόν φρόνημα καὶ ἡ Ἑλληνικὴ συνείδησις καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἄθ θεός — ὅπως εἶπεν ὁ γέρον Κολοκοτρώνης — ὑπέγραψε τὴν Ἐλευρίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅλοι οἱ γιγαντες τοῦ 21, ὁ Κολοκοτρώνης, οἱ Πετμεζάδες, ὁ Νικηταράς καὶ οἱ ἄλλοι ἀπλώσαν τὰ φτερά τους ἀπὸ τὰ φιλόξενα Ἐφτανησιακὰ ἀκρογιάλια γιὰ νὰ πετά-

ξουν εκεί, πού τούς έκαλοῦσεν ἡ φωνή τῆς Πατρίδας, γιά νά ποτίσουν μέ τὸ αἷμα τούς τὸ δένδρο τῆς Ἐλευθερίας.

Εἰς τὰ 1817 ἄρχισε νά φουντώνει ἀνάμεσα στὸν ὑπόδουλον Ἐλλητισμὸ τὸ κήρυγμα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔστειλε τότε εἰς τὴ Ζάκυνθο τὸν Νικόλαο Πάγκαλο, ἕνα ἀπὸ τοὺς πατριωτικωτάτους ἀποστόλους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, γιά νά φέρει ἕνα γράμμα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνη, πού ἔμενεν εἰς τὴ Ζάκυνθο.

Ὁ Πάγκαλος εἶχεν ὑπηρετήσει εἰς τὴν Κέρκυρα εἰς τὰ Ἑλληνικά Τάγματα τῆς Ἐφτανήσου, γιά τὰ ὁποῖα μιλήσαμε παρὰ πάνω καὶ εἶχε προσλάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσία του, ὡς μαγγιόρο, τὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἀπ' αὐτὸν ἐσυνδέθηκε μέ φίλα μέ ὄλους τοὺς ὄπλαρχηγούς πού ἔμεναν εἰς τὴν Ἐφτάνησο.

Ὅταν ἦλθεν ὁ Πάγκαλος εἰς τὴ Ζάκυνθο, ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, εὐρήκε τὸν Κολοκοτρώνη ἀπογοητευμένο ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ κυβέρνηση, πού εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξύ τὰ Ἐφτάνησα.

Εἶχε πλέον ἀπελπισθῆ γιά τὴ βοήθεια, πού μάταια ἐπρόσμεναν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ μόνον ἀπὸ τοὺς ἴδιους Ἕλληνας ἐπερίμενε πειὰ τὴν ἐλευθερία καὶ ἀνέμενε νά ἰδῇ τὸ φῶς ἀπὸ τὰς Ἀνατολάς. Καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τὸ ἔφερε πρὸς τὸν Κολοκοτρώνη ὁ Πάγκαλος. Τοῦ ἄνοιξε τὴ καρδιά του καὶ τοῦ μίλησε γιά τὴ σύσταση μιᾶς Ἐθνικῆς Ἐταιρείας, γιά τὴν ὁποία ἔφερε καὶ ἕνα γράμμα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ.

Ὁ Πάγκαλος μὲν εἶπεν εἰς τὴ Ζάκυνθο ἐκάλεσε τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν Νικηταρᾶ καὶ τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς Πετμεζάδες εἰς τὸ ἐξοχικὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγ. Γηωργηοῦ τοῦ Λατίνου, πού ἦταν ἐφημέριος καὶ πνευματικὸς ὁ παπᾶ Ἀνθιμος Ἀργυρόπουλος, πού ἦταν παρὼν εἰς τὴν συνᾶξή ἐκεῖνη.

Εἰς τὸ ἐκκλησάκι λοιπὸν ἐκεῖνο τοῦ Ἁγ. Γηωργηοῦ ἔβαλεν ὁ Πάγκαλος τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους νά ὀρκισθοῦν μπροστὰ στὸν παπᾶ Ἀνθιμον πῶς θὰ κρατήσουν μυστικά ἀπὸ ὅσα θὰ μάθουν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἀπεσφράγισαν τὸ γράμμα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔμαθαν, πῶς ἐπρόκειτο γιά μιάν ἀρχή, πού ἐργαζόταν γιά τὸ ἔθνος, ἐμυήθησαν εἰς τὸ μυστήριον καὶ ἔδωκαν ἀμέσως τὸν μεγάλον ὄρκον τῆς Ἐταιρείας.

Ἀκολουθῶς οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἐκατήχησαν τὸν Κολιόπουλο καὶ τὸν Πλαπούτα, πού ἦσαν ἀξιώματικοὶ εἰς τὰ Ἑλληνικά Τάγματα τῆς Ἐφτανήσου καὶ πολλοὺς

ἄλλους Ζακυνθινούς καὶ Ζακυνθινομωραῖτες, ὅπως καλοῦσαν, τοὺς τόσους πρόσφυγες, πού εἶχαν καταφύγει ἀπὸ τὸν Μωρῆα στὴ Ζάκυνθο.

Ἡ μύση τῶν κατηχομένων φαίνεται, πῶς ἐγένετο ἐπὶ τὸ ταπεινὸ κελλί τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν παπᾶ Ἀνθιμον, πού ἔβαζε τοὺς κατηχομένους νά ἐρκίζωνται σὲ μιὰ παλαιὰν ἱερὴν εἰκόνα τοῦ Τριμόρφου, πού σώζεται ὡς τὰ σήμερα.

Εἰς τοὺς μεγάλους καταστρεπτικὸς σεισμοὺς τῆς Ζακύνθου, τὸ 1893, τὸ ἐκκλησάκι καὶ τὸ κελλί τοῦ παπᾶ Ἀνθιμου καταστράφηκε συθέμελο. Καὶ εἶναι μὲν ἀλήθεια, πῶς χάρις εἰς τὴ φιλότιμη προσπάθεια τῶν Ζακυνθινῶν ἀνοικοδομήθησαν, δυστυχῶς ὅμως, τὸ ἱερὸ ἐκεῖνο ἐρημητήριον, πού ἄκουσε τῆς εὐχῆς καὶ τοῦ ὄρκου τῶν Φιλικῶν δὲν εἶναι πλέον τὸ ἴδιον, πού ἦταν παλαιὰ.

Ὁ παπᾶ Ἀνθιμος, ἀφοῦ ὠρκίζε τοὺς κατηχομένους τοὺς κατέγραφε εἰς τὴν «Βίβλον τῆς Ἀθανασίας», ὅπως ὠνόμαζε τὸν κατάλογον Κατὰ τὸ 1819 καταγράφηκαν περὶ τοὺς 50 καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἐθνικὸς ποιητῆς, ὁ Σολωμός, πού εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Ἰταλία.

Τὰ Ἐφτάνησα, μαζί καὶ ἡ Ζάκυνθος, εἶχαν περιέλθει εἰς τὸ μεταξύ κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς Ἀγγλίας, πού κατεδίωκε κάθε τι, πού εἶχε νά κάμῃ μέ τὴν Ἐθνικὴν Ἰδέαν, καὶ ὁ παπᾶ Ἀνθιμος δὲν διαφεύγει ἀπὸ τὴν ὑποψία τῶν Ἀγγλων, πού ἐπροσπαθοῦσαν νά καταπνίξουν μέ κάθε μέσο τὸ Ἑλληνικὸν αἴσθημα, πού ἐμεγάλωνε ἡμέρα μέ τὴν ἡμέρα. Ὁ παπᾶ Ἀνθιμος ἦταν ὁ πνευματικὸς ὄλων τῶν Φιλικῶν καὶ Φιλελευθέρων τῆς Ζακύνθου. Ἦταν σὲ ἀνταπόκριση μέ ὄσους ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο ἐπήγαιναν πρὸς τὸν Καποδίστρια καὶ ἐκρατοῦσε τὴν ἀλληλογραφία μεταξύ ἐκεῖνων καὶ τῶν ἐδῶ, διότι ἦταν ὁ γραμματικὸς ὄσων δὲν ἐγνώριζαν γράμματα. Ἦταν ἀφιλοκερδής, τίμιος, ἀγαθόφρων, δημοφιλῆς, εὐλκρινής, ἐλεήμων, ἀληθινὸς χριστιανός. Ἐμάζεψε χρήματα γιά τοὺς ἀνωνυστῆς, προετοίμαζε πολεμοφόδια καὶ τὸ σπῆτι τοῦ ἐπιλοξενοῦσεν ὄλους τοὺς Ἀποστόλους τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἐδινε καταφύγιον εἰς ὄσους κατέτρεχαν γιά τὴ πατρίδα καὶ ὄλους τοὺς παρῶντες νά πᾶνε νά πολεμήσουν γιά τὴν Πατρίδα καὶ τὴ Θρησκεία.

Ὅσο διαρκοῦσεν ὁ Ἀγῶνας, ὁ παπᾶ Ἀνθιμος εἰργάζετο ἀδιάκοπα καὶ ἡ χαρὰ του ἦταν μεγάλῃ ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς Ἐλευθερίας. Ὅταν ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ὁ Καποδίστριας, πηγαίνοντας γιά τὴν Ἑλλάδα ὡς Κυβερνήτης, ὁ παπᾶ Ἀνθιμος ἐπήγε μέ ἕνα εἰδικὸ πλοιάριον γιά νά τὸν συναντήσῃ καὶ νά τὸν συγχαρεῖ. Τοῦ διηγῆθηκεν τῆς θυσίας τῶν

Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἐσύστησεν μερικὲς οἰκογένειες, πού εἶχαν ἀνάγκη προστασίας καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ ἥρωα Μάρκου Μπότσαρη.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ἐδιω-

ρίστηκεν ἐφημέριος εἰς τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου εἰς τὴ Ζάκυνθο καὶ ζῶντας μὲ τὰ χέρια τοῦ ἔφτιασεν εἰς τὴν ἐκκλησία τὸ μνημα τοῦ, ἀπάνω εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε βάλει τὴν ἐξῆς πλάκα :

A. X. P. Ω.

Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος Ἱερομόναχος

τῆ Πατρίδι Ἡπειρωθῆν

ἐν τῷ τοῦ Ἐσταυρωμένου λαγῶν ἱερατεῦειν ναοῦ

τὸ μνημεῖον ἐαντῶ ζῶν κατεσκευάσασε

Ἐτ. ΑΩΛΕ τῆς δ' ἡλικίας αὐτοῦ ΕΖ'.

Ὅταν, σχεδὸν τυφλός, ἀπεβίωσεν ὁ μαθητὴς τοῦ Νικόλαος Κασσιμάτης, πού εἶχε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ πατῆ Ἄνθιμου, ἐχάραξε κάτω ἀπὸ τὴ ἐπιγραφή τοῦ τάφου τοῦ τὰ κάτωθι :

« πληρώσας τὸ κοινὸν χρέος περὶ τὴν
20 Ἰανουαρίου 1847 »

Ἀφῆκε πλήθος ἐγγράφων, πού ἦσαν πολύτιμα λόγῳ τῆς ἱστορικῆς τῶν ἀξίας, τῶν ὁποίων ὅμως ἀγνοεῖται ἡ τύχη καὶ κανεὶς ἀτυχῶς δὲν εὔρεθη νὰ τὰ διασώσῃ πού θὰ ἦσαν χρήσιμα εἰς τὴν ἱστορία μας.

ΚΩΝ. Γ. ΣΦΗΚΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

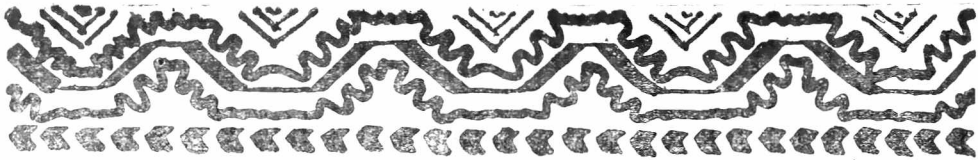
ΒΟΥΝΑ ΜΟΥ ΓΙΑ ΔΕΝ ΤΡΕΜΕΤΕ ...

[Καταγραμμένο ἀπὸ γυναῖκα 60 ἐτῶν στὸ Περιστέρι Πωγωνίου Χορεύεται «στὰ τρία». Εἶναι παραλλαγή τοῦ γνωστοῦ Ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ* καὶ ἔχει πάθει μεγάλη συμπύκνωση.]

- Βουνά μου, γιὰ δὲν τρέμετε, κάμποι μου γιὰ δὲ σιέστε ;
κι' ἐσεῖς, καημένοι Χριστιανοί, δὲ κλαῖτε, δὲ λυπιέστε ;
Πῆραν τοῦ Γιάννου τὰ παιδιὰ, τ' Ἀλέξη τὴ γυναῖκα
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴ δόλια τοῦ τὴ μάνα.
Ὁ Γιάννος τρώει τὰ σίδερα κι' Ἀλέξης τὰ λιθάρια
καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο τὰ δένδρα ξερριζώνει.
- Γιὰ ἔβγα, Γιάννο μ', στὸ βουνὸ καὶ στὴν ψηλὴ τὴ ράχη.
Μετροῦσε καὶ λογαριαζε, λογαριασμὸ δὲν ἔχουν.
Στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα τρεῖς χιλιάδες.
Βούρκωσε τὸ σπαθάκι τοῦ ἀπ' τὸ πολὺ τὸ γαῖμα.
- Ἀναμεγάτε, ἀδέρφια μου, νὰ μὴ σὰς πελεκήσω.

(Συλλογὴ Χρήστου Μ. Μηλιῶν)

* Ἰδὲς «Ἐκλογές» Ν. Πολίτη

Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ Διονύσιος Γεωργίου, ἔχει πολλοὺς μὲ τὴν Ἡπειροδεσμούς: ἐκτὸς ἀπὸ τῆ Σουλιώτικη καταγωγή προγόνων του, ἔχει διοικήσει ἐπὶ μαζοῦ χρονικὸ διάστημα Ἡπειρωτικὲς μονάδες, καὶ τώρα, ἀπὸ τὴν Ἰερὴ πόλιν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου διαμένει, μὲ στοργὴ καὶ νοσταλγία παρακολουθεῖ κάθε πρόοδον τῆς πρωτεύουσάς μας.

Ἀπὸ κείμενα προσωπικῶν του ἀναμνήσεων, δίνουμε στὴ δημοσιότητα τὰ πρὸ κάτω κομμάτι. Δ Σ.

«... Τὸ 1906, ὑπερέβουν εἰς τὸ ἐν Τρικάλαις τῆς Θεσσαλίας ὄν Σύνταγμα Πεζικοῦ, ὡς βοηθὸς τοῦ ὑπαπιστοῦ, ἀνθυπολοχαγὸς ὄν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις Ἑλλάδος καὶ Ρουμανίας διεκόπησαν, διότι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ρουμανίας, ἠξίωσεν, ὅπως ἅπαντες οἱ διαμένοντες εἰς Σαμαρίναν, Ἀβδέλαν κτλ. Ἕλληνες, θεωροῦνται τοῦ λοιποῦ Ρουμάνοι. Ἐπὶ τοσοῦτον μάλιστα ἐθύμωσεν ὁ ἀείμνηστος Βάλλης, ὥστε λέγεται ἔκτοτε, ὅτι ἀπέπεμψεν ἐκ τοῦ ἰδίου του γραφείου τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρουμανίας, διαβιβάζοντα τὰς ἀξιώσεις τῆς κυβερνήσεώς του, ἴταμῶς πως. Τοῦτο ἤρκεσεν ὥστε μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων νὰ ἀπελαθῆ ἠὲ πρὸς τὴν Μητέρα του Ἑλλάδα. Μεταξὺ αὐτῶν, ἦσαν καὶ δυὸ δημοσιογράφοι: ὁ Σίμος, καταγόμενος ἀπὸ τὰ πέριξ τῶν Ἰωαννίνων... καὶ ὁ Ντίλιος, καταγόμενος ἀπὸ τὸ ἑλληνοκράτειον Ἀργυρόκαστρον' οὗτος παρέμει-

νεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ μετὰ χρονικὸν διάστημα, ἤρρισε νὰ ἐκδίδῃ τὴν ἐφημερίδα τὸ «Ἀργυρόκαστρον»· λόγῳ τῆς ἀρίστης δημοσιογραφικῆς του ἐργασίας, ἀπέκτησεν ἀμέσως καλὴν κυκλοφορίαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς φίλους Πολιτικοὺς καὶ Στρατιωτικοὺς· ἰδιαιτά συνεδέθη μὲ κάποιον κατ' ἄνωγον ἀξιωματικὸν τοῦ Ἐπιτελείου διὰ λόγους ἀπωτέρας σκοπιμότητος.

Τὸ Προξενεῖον μας, διευθυνόμενον ἀπὸ κάποιον ὑπερέλληνα, ὁ ὁποῖος παρέδωκε τὸ πνεῦμα ἔξωθι τῆς παρουφῆς τῆς πόλεως Ἀρτης ἀπὸ ἀδεξιότητα τοῦ ἴου τοῦ αυτοκινήτου του (καὶ δὲν ἔλαβον ἄν Δῆμαρχος τῆς πόλεως Ἀρτης, ἐσκέφθη, ὡς ὄφειλε, καὶ τὴ ἐπίσημη προτομὴν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν παρασχεθεισῶν μεγάλων του ὑπηρεσιῶν ἐν Ἰωαννίνοις πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς των καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῶν), ἔσχεν ἀμέσως πληροφορία περὶ τῆς ἐν γένει ἰκανότητος καὶ μορφώσεως τοῦ Ντίλιου, ... καὶ τὸν προσεκάλεσε νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ Προξενεῖον ... τὸν συνεχάρη ... διὰ τὴν εὐρείαν μόρφωσίν του καὶ ἐν τέλει τοῦ λέγει σοβαρῶς ... ἀπὸ σήμερον σὲ ἐπιστρατεύω!

(Περαιτέρω ὁ ἀντιστρατήγος κ. Διον. Γεωργίου, ἐκθέτει τὶς σοβαρὰς μυστικὰς ὑπηρεσίας, τὶς ὁποῖες προσέφερε ὁ Ντίλιος, καθ' ὅλο τὸ χρονικὸ διάστημα ἴσαμε τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, καὶ συνεχίζει.)

... κοιμώμενος ἐν ὄρα νυκτὸς ὁ ὑπερπατριώτης Ντίλιος, ἤκουσε κρότον εἰς τὴν

θύραν τοῦ δωματίου του. Φωνάζει ἀμέσως, ἔμπρός. Πάραυτα ἡ θύρα, ἠνοιχθῆ καὶ παραδόξως, βλέπει τὸν Νεομάρτυρα Ἅγιον Γεώργιον τῶν Ἰωαννίνων ... ὅστις τῷ εἶπε : Καλησπέρα Ντίλιο ! ἐν συνεχεία δέ, τῷ προσέθηκεν ὅτι, δι' ὅσα πράττει, αὐριον, θὰ συλληφθῆ· ἀλλὰ γνωρίζει καλῶς, πῶς θὰ τὰ καταφέρει· καὶ καληνυκτῆσας αὐτόν, ἀπῆλθε, μὴ παραλείψας νὰ κλείσῃ τὴν θύραν. Ὁ ὑπερπατριότης Ντίλιος, ἀπὸ τὸ ὄραμα αὐτό, ἀφυπνίσθη, διαταραχθεὶς σφόδρα· καὶ τὴν πρωίαν ἐξῆλθε εἰς συνάντησιν ἐμπιστευτικοῦ του φίλου, πρὸς ὃν ἀνεκοίνωσεν ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ τὸσον, τὰς, ὅς προσήνεγκεν εἰς τὸ Προξενεῖον μας ὑπηρεσίας, ὅσον καὶ τὸ καθ' ἕνα ὄραμα, διατεταραγμένος πάντοτε.

(Περαιτέρω ὁ ἀντιστράτηγος κ. Δ. Γεωργίου, ἀφηγείται, μετάβαση τοῦ Ντίλιου στὸ Ἑλλην. Προξενεῖο καὶ ἀνακοίνωση καὶ ἐδῶ, τόσο στὸ ὑπαλληλικὸ προσωπικὸ ὅσο καὶ τὸν Πρόξενον. τὰ τῆς ἐμφάνισης τοῦ Νεομάρτυρα· καὶ τὸ ἴδιο ἀπόγευμα μετάβασί του μετ' ἄλλους στὸ ἕψωμα, τὸ λεγόμενον σήμερα Βελισσαρίου, πρὸς παρακολούθησιν τοῦ πολεμικοῦ μετώπου, καὶ συνεχίζει :

Τέλος, κατήλθον (ὁ Ντίλιος, μετ' ἄλλους) εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ φθάσαντες εἰς τὴν παραρτηρὴν καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς θέσεως Κ ο υ ρ α μ π ᾶ, εὐρέθησαν πρὸ δύο χωροφυ-

λάκων ἐνόπλων, ἐξ ὧν ὁ εἷς, ἀπευδνόμενος πρὸς τὸν ... Ντίλιον, τοῦ λέγει σοβαρῶς πῶς : Σεῖς εἶσθε ὁ Ντίλιος ; Μάλιστα τοῦ ἀπαντᾷ. Σᾶς ζητεῖ ἡ ἀνάκρισις καὶ θὰ σᾶς ὀδηγήσωμεν πρὸς τὸν κ. Ἀνακριτὴν. (Παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ προϋφυλακίσθη ὁ Ντίλιος εἰς τὸ Φρούριον, ἐν αὐστηρᾷ ἀπομονώσει.

(Κατόπι ὁ ἀντιστράτηγος Δ. Γεωργίου, ἀφηγείται τὰ τῆς συνεχίσεως τῆς πολιορκίας ἵσαμε τὸ βράδυ κατὰ τὸ ὅποιο ὁ Βελισσαρίου ἔφτασε στὶς παρυφῆς τῆς πόλεως, καὶ συνεχίζει :)

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἡμέραν καὶ ἐν καιρῷ νυκτός, παρουσιάζεται διὰ δευτέραν φοράν καθ' ἕνα ὄραμα πρὸς τὸν ... Ντίλιον ὁ Νεομάρτυς ... ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ τὸν ἐχαιρέτισεν ... τῷ προσέθηκεν : Αὐριο Ντίλιο εἶσαι ἐλεύθερος, ἔρχεται ὁ Κτήτωρ ! Παρεξηγημένος ὁ Ντίλιος ... τὸν ἐρωτᾷ μετ' ἰδιαιτέραν ἀπορίαν : "Ἐρχεται ὁ Μωάμεθ ; "Ὁχι τῷ ἀπαντᾷ ὁ Νεομάρτυς . . ἔρχεται ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἀνήκει ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἡπειρος !...

Περὶ τὴν χαρῶν δὲ ἀκούει μετ' ἀνεκλάλητον χαρὰν νὰ κτυποῦν αἱ καμπάναι ἀπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων χαρμοσύνης.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΛ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ 1912-13

Γ'

Τὰ κατὰ τὴν Χειμάρραν

Μετὰ πολλὰς ταλαντεύσεις καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων — ἡ Τουρκία ἐξήτησεν ἀπ' εὐθείας ἀνακωλὴν — ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν κατεσπευσμένην κατάληψιν τῆς Χειμάρρας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ταγματάρχου ἤδη Σπυρομήλιου, ὅστις ἀπεβίβασθη ἐκεῖ ἡγούμενος 200 μόνον Κρητῶν ἀναστῶν, καὶ μετὰ μικρὰν ἀνιμαχίαν κατέλαβε τὴν ἐπαρχίαν «ἀπαξάπαντος τοῦ πληθυσμοῦ λαβόντος τὰ ὄπλα» κατὰ τὴν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἀναφορὰν τοῦ Σπυρομήλιου.

Εἰς Χειμάρραν ἔλαβον χώραν ἀλλεπάλληλοι συγκρούσεις, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.

Τὴν 17(11)12 οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ Κοῦτσι ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Πήλιουρι, ἡ μάχη διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, τελικῶς ὁ ἐχθρὸς ἀπεκρούσθη. Τὴν μάχην κατ' ἀνταπόκρισιν τῆς «Ἀκροπόλεως» τῆς 4)2)13 διηύθυνεν αὐτοπροσώπως ὁ Σπυρομήλιος, μετέσχον ἐκτὸς τῶν Κρητῶν οἱ Χειμωριώται ὑπὸ τοῦς ὄπλαρχηγοὺς Θεοδόσιον Πανέτην, Ἰωάννην Σπυρομήλιον καὶ Πηλιοῦται ὑπὸ τὸν Δημήτριον Καρρῶν· ἀπώλεια ἡμετέρων νεκροὶ 7, τραυματῆται 9, ἀπώλεια Τουρκαλβανῶν νεκροὶ 20, ἀριθμὸς τῶν τραυματιῶν καὶ ἀποκομισθέντων ἐγκαίρως ἄγνωστος.

Τὴν 29(11)12 ἐνεργεῖται ἀπόβασις εἰς Ἀγ. Σαράντα 2 ταγματῶν τοῦ I πεζικοῦ συντάγματος, ὑπὸ τὸν Ἀντινοῦχην Μέξαν, ἥτις συνήνεσε ἀντίστασιν — κατὰ Σπυρομήλιον ἀπὸ ἀσημάντους δυνάμεις — πανικοβληθέντες ὑπεχώρησαν ἀτάκτως, ἐπε-

βιβάσθησαν τῶν πλοίων καὶ ἀνεχώρησαν τὸ μεσονύκτιον εἰς Κέρκυραν.

Ὁ στόλαρχος τοῦ Ἴονίου διαββάσει πρὸς τὸν Σπυρομήλιον διαταγὴν τοῦ Μέξαν ἐντελλομένου τὴν ἄμεσον ἀποχώρησιν ἐκ Χειμάρρας, καλεῖ δὲ τοὺς κατοίκους διὰ τῶν σειρήνων τῶν πλοίων νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν ἀκτὴν πρὸς ἐπιβίβασιν διὰ Κέρκυραν.

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τοῦ ἀδικαιολογήτου πανικοῦ καὶ τῆς γενικῆς συγχίσεως, διαλάμπει ἡ ἐξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ ἡρωϊκοῦ Σπυρομήλιου. Ἀρνεῖται νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῶν ἀναστῶν του, ἀρνεῖται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἑαυτοῦ πατριῶν Γῆν, εἰδοποιεῖ τὸν στόλαρχον καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐκτελέσῃ ὁρισμένους ὁδηγίας του, ἐπαγόμενος «ἐὰν ταῦτα κ. Διοικητὰ ἐκτελέσητε, δύναμις νὰ κρατήσω τὴν Σημαίαν τῆς Πατρίδος ἐπὶ πολὺ, καὶ νὰ ἀποθάνωμεν εὐχαριστημένοι ὑπὲρ Αὐτῆς».

Ἀλλὰ προχωρεῖ καὶ ἔτι περαιτέρω ὁ Σπυρομήλιος, καλεῖ τὸν νεαρὸν κυβερνήτην τοῦ περιπολοῦντος «Εὐρώτα» νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἀνεξοφίτως τῶν διαταγῶν τῶν ἀνωτέρων του, καὶ τοῦ γράφει: «Δὲν ὑπάχει βαθμὸς οὔτε ἱεραρχία ἤδη, ἀλλὰ μία καὶ μόνη ἐντολὴ νὰ σώσωμεν καὶ δοξάσωμεν τὴν Πατρίδα». Καὶ περαιτέρω, «παρακαλῶ νὰ ἀκούσητε τὴν γνώμην ἀνθρώπου ἔχοντος πείρην καὶ πατριώτου μόνον, οὐδὲν ἔχοντος, οὐδὲν θέλοντος νὰ ἐπιβίβασῃ», καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Θ' ἀντιστῶμεν ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς διότι εἴμεθα πάντες ἀποφασισμένοι ν' ἀποθάνωμεν».

Οὕτω ἡ ψυχομαία καὶ ἡ αὐταπάρησις τοῦ Σπυρομήλιου σώζει τὴν κατάστασιν, καὶ τὸ αἶσχος τῶν Ἀγ. Σαράντα δὲν

ἐγένετο ἀφορμὴ καθολικῆς καταστροφῆς διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῆς ὑψίστης πολιτικῆς σημασίας Ἑθνικῆς ταύτης ἐπάλξεως.

Οἱ Ἄλβανοὶ ἀναταραχθέντες ἐκ τοῦ ἀτυχήματος τῶν Ἁγ. Σαράντα καὶ ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τοὺς λιποτάκτας τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἰωαννίνων, ἐπετέθησαν τῇ 19) 12) 12 εἰς θέσιν Γκρόπα τῆς κορυφογραμμῆς Λογαρά ἢ μάχη διήρκεσεν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, οἱ ἡμέτεροι ἐξετόπισαν τὸν ἔχθρον διὰ τῆς λόγῃς, μετέσχον οἱ κάτοικοι Παλάσης καὶ Δρυμᾶδων, ἡμέτεροι νεκροὶ 4 καὶ τραυματίας 1, ὁ ἔχθρος κατέλειπεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 8 πτώματα ἀποκοίσις ἕτερα ὡς καὶ τραυματίας.

Τὴν 3) 1) 13 οἱ Ἄλβανοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Λουκόβου, ἡμέτεροι ὑπεχώρισαν, ἐφρονεῦθη ὁ ὀπλαρχηγὸς Β. Μπομπούτσης καὶ τινες ἄλλοι.

Κατὰ πληροφορίας τοῦ μετασχόντος τοῦ ἀγῶνος Χειμαροῦτον κ. Β. Μοιτῶν διευθυντοῦ τῆς Ἀσφυλ. Ἐταιρίας « Ἡ Ἀδριατικὴ », οἱ λαβόντες τὰ ὄπλα καὶ μετασχόντες τοῦ ἀγῶνος Χειμαροῦται ὑπερέβησαν τοὺς 800.

Σύνολον Ἡπειρωτῶν μαχητῶν

Οὗτω τὸ σύνολον τῶν Ἡπειρωτῶν πολεμιστῶν οἵτινες μετέσχον τοῦ ἀγῶνος ἀνῆλθεν εἰς 6.500—7.000, ἤτοι 3.000 ἀντίρται τοῦ κυρίου μετόπου, 1.000 ἐθελοῦται τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, 2.000 ἔνοπλοι χωρικοὶ καὶ 800 Χειμαροῦται. Ἡ εἰς μάχητὰς συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν ὑπῆρξεν ἐπὶ τοσοῦτον πολυτιμότερα, καθόσον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ μέχρι τέλους Δεκεμβρίου, οἱ Τοῦρκοι διέθετον πάντοτε ὑπερέτρας δυνάμεις ἀνεξαφῆτως τῶν ὀχυρώσεων, μόλις δὲ ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης ἄρχεται ἡ ὑπεροχὴ ἡμῶν, ἣτις κατέληξε εἰς τὴν τελικὴν Νίκην.

Ἄλλαι θυσίαι τῶν Ἡπειρωτῶν

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολυμήνων καὶ αἵματηροτάτων ἀγῶνων πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ φρουριακοῦ συγκροτήματος τῶν Ἰωαννίνων, ἢ Ἡπειρος ὑπέστη δεινὰς δοκιμασίας καὶ σημαντικὰς θυσίας ἤτοι πεπρωμένον ν' ἀποκτήσῃ τὴν Ἐλευθερίαν τῆς ἀντὶ βαρυστάτου τιμῆματος.

Αἱ πυρπολήσεις τῶν χωριῶν εἰς τὴν περιοχὴν ἰδίᾳ τῆς πολεμικῆς ζώνης, ἢ ἀθρόα ἔξοδος ἐν ὄρα βαρυστάτων χειμῶνος ἀνὰ τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη ὀλοκλήρων συνουκισμῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν σφαγῶν καὶ τῶν ἀτιμώσεων ἐκ μέρους τῶν Ἄλβανικῶν συμμοριῶν, οἱ ἀπαγχονισμοὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἐνόπλων χωρικῶν, αἱ ἀθρόαι συλλήψεις καὶ φυλακίσεις πολιτῶν πάσης τάξεως ἀποτελοῦν μακρὸν μαρτυρολόγιον τὸ ὁποῖον προσετέθη εἰς τὴν πλήρη ἀγῶνων καὶ θυσιῶν ἱστορίαν τῆς Χώρας.

Τὰ πυρποληθέντα χωρία ἀνῆλθον εἰς 46. Παρὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν οἱ κάτοικοί των, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑστερήθησαν μόνον τῆς στέγης των, ἀλλὰ καὶ τῶν ζώων των, τῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν των, καὶ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων των, οὐδεὶς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διανοήθη νὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ Κράτος τὰ μέσα τῆς ἐπανεγκατεστάσεώς του. Ἡρκεῖθησαν εἰς τὸ θεῖον ἀποκτήματα τῆς Ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν μετὰ πάροδον τόσων αἰῶνων ἀπέκτησαν.

Ἐκτὸς τῶν ἀθρόων ἐκτελέσεων εἰς τὰς ὁποίας προσέβησαν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τόπου καὶ ἄνευ δίκης—Γότιστα, Κομυζιάδες—προέβησαν εἰς πολλοὺς ἀπαγχονισμοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως κατόπιν ἀποφάσεων τῶν στρατοδικεῖων. Ἀτυχῶς δὲν διεσώθησαν τὰ ὀνόματα ὧν τῶν μαρτύρων τούτων τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος.

Χάρις εἰς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις φίλον διηγητὸν κ. Κ. Σιαφάκαν, διεσώθησαν τὰ ὀνόματα τῶν ἀκολούθων, οἵτινες συνελήφθησαν ἔνοπλοι τὴν 1ην Νοεμβρίου καὶ ἐξετελέσθησαν τὴν 19ην Δεκεμβρίου 1912. Κάτοικοι Γιαννίστης: 1) Νικόλαος Ἀποστόλου Κιτσίκης, 2) Γεώργιος Ἀποστόλου Κιτσίκης, 3) Γεώργιος Σπυρ. Κιτσίκης, 4) Ἰωάννης Μαστίχης, 5) Δημήτριος Τσιάλης καὶ 6) ὁ ἐκ Ραφίστης Σπ. Κατσάνος.

Ὁ ἐν φυλακαῖς εὐφροσκόμενος Νικόλαος Μάιος, μᾶς διηγήθη ὅτι ὅλοι ἦσαν νέοι 23—25 ἐτῶν καὶ ὅτι ὅταν ἀπήγοντο εἰς ἐκτέλειαν, δύο ἐξ αὐτῶν γνώριμοί του, τὸν ἀποχαιρέτησαν μεριδιῶντες. Ἀφθαστον ὕψος ἠρωτισμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως !!! ὅμοιον τοῦ ὁποῖου μόνον οἱ μάρτυρες τῶν πρώτων Χριστιανικῶν χρόνων ἀγόμενοι

εις τὸ μαρτύριον ἐπεδείκνυον ἑκείνους ἐνίσχυεν ἢ Πίστις εἰς τὸν Χριστόν, τοὺς τωρινούς καὶ ἡ Πίστις πρὸς τὴν Πατρίδα.

Κατόπιν τῆς ἀθρόας ἐξόδου ἀνταρτικῶν σωμάτων, οἱ Τοῦρκοι προσέβησαν εἰς πολλὰς συλλήψεις Ἑλλήνων, μεταξύ τῶν ὁποίων πολλῶν ἐξεχόντων πολιτῶν τῆς πόλεως· οἱ περισσότεροι τούτων ἦσαν μέλη τῆς Η.Ε., καὶ τοῦτο διότι τοὺς ἐθεώρουν ὑποκινητὰς τῆς ἀνταρσίας.

Κυριώτεροι τούτων ἦσαν οἱ ἀκόλουθοι:

Δημ. Κούτσικος καὶ Γεώργ. Χατζῆς, ἰδιοκτήτης καὶ διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος « Ἡπειρος », οἵτινες ὡς ἐκ περισσοῦ κατηγοροῦντο καὶ διὰ δημοσίευσμα τῆς 6/9/12 ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἡ Δημοσία Ἀσφάλεια » δι' οὗ καυτηριοῦντο εὐθαρσῶς καὶ δοιμέως ἢ δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀλβανικῶν συμμοριῶν κατάστασις καὶ ἐπερρίπτοντο βαρεῖται εὐθύναι εἰς τὴν διοίκησιν. Τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶχε γραφῆ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ τότε, καὶ ἤδη διαπρεποῦς ἱστοριοδιδου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κων. Μέρτζιου, μὲ τὸ στοιχεῖον Μ. ἀντὶ ὑπογραφῆς. Οἱ ὡς ἄνω κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ἢ ποινὴ ὅμως δὲν ἐξετελέσθη χάρις εἰς τὴν ἐγκαιρον πτώσιν τῆς Θεσσαλονίκης. Πιθανῶς δὲ καὶ τὴν παρέμβασιν τοῦ διεθνoῦς τεκτονισμοῦ (ὁ Κούτσικος ἦτο τέκτων μεγάλου βαθμοῦ).

Ἐπίσης συνελήφθησαν καὶ ἐκρατήθησαν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως, οἱ Εὐάγ. Χατζῆς δικηγόρος, Εὐάγ. Παμπᾶς ἰατρός, Ζώης Παπανικολάου φαρμακοποιός, Κωνστ. Βλάχος ἔμπορος, Ἀθαν. Κοντοφώτης δημοσιογράφος, ὁ γνωστὸς Νικ. Μάιτος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ομάδων Μπαρκουμαδίου Παπανοκόλας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῆς ὑπάθρου. Καθ' ὅλων τούτων ἀπηγγέλθη κατηγορία ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἢ δική ὅμως αὐτῶν οὐδέποτε ἔλαβε χώραν.

Ἀλλὰ καὶ ὑλικῶς συνέδραμε τὸν Ἀγῶνα ἢ πτωχὴ πόλις τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς τὸ ἀρχεῖον Σπυρομήλιου ὑπάρχει τὸ πρωτότυπον ἐγγράφου ἀπευθυνομένου πρὸς τὸν Φορέστην δι' οὗ ἐντέλλεται ἡ Α' Διεύθυνσις νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν ἐράνων ὑπὲρ τῆς Η.Ε. εἰς μεγάλην κλίμακα. Ἐν αὐτῷ

ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα 13 προσώπων παρ' ὧν ζητεῖται τὸ ποσὸν τῶν 1000 εἰκοσομιάγων, διατάσσονται ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως καὶ ὁρισμέναι κυρώσεις ἐνεργηθησόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Μολοντι τὸ ἐγγράφον δὲν φέρει χρονολογίαν, ὑποθέτομεν ὅτι ἐξῆλθεν τοῦ γραφείου κέντρου ὀλίγας ἐβδομάδας πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, καὶ ὅτι τὸ αἰτούμενον ποσὸν ἐπρόκειτο νὰ διατεθῆ διὰ τὴν κατὰ τῶν Ἀλβανικῶν συμμοριῶν ἀμυναν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐμφανισθῆ εἰς τὴν Ἡπειρον τὴν περιόδον ἐκείνην, καὶ πρὸς ἀντιμετώπιον τῶν ὁποίων εἶχον περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου 1912 ἐξέλθει τὰ σώματα Πουτέτση καὶ Κρομμύδα.

Οὐδαμῶθεν προκύπτει ἐὰν ἡ διαταγὴ αὕτη ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν, ἐκείνο ὅμως τὸ ὅποιον εἶναι βεβαιωμένον, εἶναι ὅτι ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου διηνηργήθη μυστικῶς μετὰ τῶν πολιτῶν τῆς πόλεως ἔρανος, ὅστις ἀπέφερε λίγ. τουρκικὰς χρυσὰς 2 500.

Τὸ ποσὸν τοῦτο διεχειρίσθη ὁ τότε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γεωβάσιος, διετέθη δὲ διὰ πλείστας ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος, καὶ συγκεκριμένως ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐν φυλακαῖς εἰς ἡμερῶν ἀπόρων, ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν ἀπαγχονισθέντων, πρὸς χορήγησιν μικρῶν δώρων εἰς τοὺς ἐνεργοῦντας τὴν μετὰ τοῦ Στρατηγεῖου ἐπικοινωνίαν ἀγγελαιοφόρους, τοὺς ταχυδρομίους κλπ.

Τὸ περισσεῦσαν ὑπόλοιπον ἐκ λιγῶν τουρκίας χρ. 1000 διετέθη βραδύτερον ὑπὲρ τοῦ Βοσνιοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος.

Αὕτη ὑπῆρξεν ἐν ὀλίγοις ἢ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν κατὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα τοῦ 1912—1913, ὡς καὶ ἡ προηγηθεῖσα τούτου προλαοσκειαστικὴ ἐργασία τῆς Η.Ε., ὁ προορισμὸς τῆς ὁποίας ἐληξεν τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1913, ὁ ἥλιος τῆς ὁποίας διέλυσε τὰ σκότῃ ἀφορήτου δουλείας 482 ὄλων ἐτῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ὁ Ἡπειρωτικὸς κόσμος ἔχυσεν ποταμούς αἱμάτων καὶ ὑπέστη ἀπερίγραπτα δαινά.

Διὰ νὰ καταστῆ ὅμως πληρέστερον νοητὴ ἢ σημασίᾳ τῆς προλαοσκειαστικῆς ἐργασίας τῆς Η.Ε., σημειοῦμεν ὅτι κατὰ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΖΥΓΟΥ (31.10.1912)

Β' (Τελευταίον)

Κατὰ τὴν μάχην πὺν ἐπικολούθησε τότε 25 τοῦρκοι ἐφονεύθησαν ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι διὰ τοῦ Ἀηλίου ἐτράπησαν πρὸς τὰ Ἰωάννινα. Οἱ Τοῦρκοι βαλλόμενοι πανταχόθεν ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς περὶ τὸ Τελωνεῖον θέσεις των καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὸ Φρούριον καὶ νὰ ἀμύνωνται ἐκεῖ σθεναρῶς. Οἱ ἀντάρται καταλαβόντες τὸ Ἀβερῶφειον σχολεῖον ἤρχισαν ραγδαῖα πυρὰ κατὰ τῶν νιζάμηδων, πὺν εὐρέθησαν ἔξω τοῦ Φρουρίου, φονεύσαντες 4 ἐξ αὐτῶν. Οἱ Κρητες ἀντάρται Μιχάλης Νικολακάκης καὶ Θεόδωρος Τζανακάκης ἐξορμήσαντες ἐκ τοῦ σχολείου τότε ἔφθασαν πρὸ τῶν τειχῶν τοῦ Φρουρίου καὶ ἀπὸ κάποιαν γωνίαν ἐμάχοντο μέχρι τῆς 1ης μ.μ. ὥρας, ἐκτεθειμέ-

τὸ 1897, 3 ἡμέρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ πρὶν ἢ καμφθῆ ἀκόμη τὸ ἐν Θεσσαλία μέτωπον, ὃ ἐν Ἡπειρῷ Τουρκικῶς Στρατὸς εἶχε διαλυθῆ, καὶ οἱ φυγάδες συνεκρατήθησαν πρὸ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ συγκεκριμένως πρὸ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Μπουνίλας· αἱ Ἑλληνικαὶ προφυλακαὶ εὐρίσκοντο εἰς Πέντε Πηγάδια, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ δὲν εὐρέθη εἰς ἀνθρώπος ὃ ὁποῖος νὰ σπεύσῃ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ Στρατηγεῖον τὴν ὑψίστης σημασίας πληροφορίαν ταύτην. Οὔτε ὁ πατριωτισμὸς οὔτε ὁ πόθος διὰ τὴν Ἐλευθερίαν ἔλειπεν ἀπὸ τὴν γενεάν ἐκείνην τῶν Ἡπειρωτῶν, ἔλειπον μόνον ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ τόνωσις τοῦ ἠθικοῦ, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ὅταν ἐπετεύχθησαν ἐπέφερον τὰ ἀνωτέρω ἀποτελέσματα,

Α. Ι. ΛΙΒΑΔΕΥΣ

νοι εἰς προφανέστατον κίνδυνον. Οἱ τοῦρκοι ἐγκλωβισθέντες πλέον καὶ μὴ ἀναμένοντες οὐδαμῶθεν βοήθειαν ὑψωσαν λευκὴν σημαίαν, ἐφοβήθησαν ὅμως νὰ παραδοθῶν εἰς τοὺς ἀντάρτας καὶ δι' αὐτὸ ἔστειλαν ἓνα τοῦρκον στρατιώτην τραυματίαν μαζὺ μὲ ἓνα Μετσοβίτην μὲ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μήτσαν. «Ζητοῦμεν ὡς ἀνθρώποι, ἔγραφον, δικαιοσύνην διὰ νὰ παραδοθῶμεν εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων». Πρὶν οἱ Τοῦρκοι ὑψώσουν τὴν λευκὴν σημαίαν ὁ Μετσοβίτης ἐθελοντής Ἀνδρέας Ναζήρης ἀψηφῶν τὰς τουρκικὰς σφαίρας, κρατῶν μίαν μεγάλην ἑλληνικὴν σημαίαν, ἀνῆλθεν εἰς τὸ Ἀβερῶφειον Κωδωνοστάσιον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, κείμενον πλησίον τοῦ Φρουρίου καὶ ἔστησεν αὐτὴν εἰς τὸ πρῶτον ἀέτωμα φωνάζων δυνατὰ : «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα Μετσοβίτες»!!

Οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοὶ καὶ ὁ καίμακάμης —ἐπαρχος— παρεδόθησαν εἰς τὸν Μήτσαν καὶ τὴν ἐπομένην ὑπὸ συνοδείαν ἀπεστάλησαν διὰ Μαλακασίου εἰς Καλαμπάκαν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου, γνωρίζοντες ἀπὸ τὴν προτεραίαν τὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ παρακολουθοῦντες με ἀγωνίαν καὶ φόβον τὴν ἐξέλιξιν τῆς σκληρᾶς μάχης ἀπὸ τὰς οἰκίας των, εὐθύς ὡς ἔπαυσαν οἱ πυροβολισμοὶ ἐξῆλθον περὶχαρεῖς καὶ μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν Κεντρικὴν Πλατείαν διὰ νὰ ὑποδεχθῶν τοὺς ἐλευθερωτὰς. Ὅλοι γενικῶς οἱ Μετσοβίται ἤνοιξαν διάπλατα τὰς πόρτες τῶν σπιτιῶν των τότε καὶ ἐκαλοῦσαν τοὺς κουρασμένους καὶ βρεγμένους στρατιώτας καὶ ἀντάρτας, διὰ νὰ τοὺς προσφέ-

ρουν στεγνά εσώρουχα, ζεστά και τρόφιμα. Πολλοί Μετσοβίται, αφού εξέσχιαν τα κόκκινα φρέσια των, εισήλθον εις τὸ φρούριον, καὶ ἤρχισαν νὰ κρημνίζουν τὸν στρατῶνα, τὸ τζαμί καὶ τὸν μιναρὲν, πὺν εὐρίσκοντο ἐκεῖ. Ἐντὸς 3 — 4 ἡμερῶν εἶχε κρημισθῆ ὅλο τὸ συγκρότημα τῶν κτιρίων τοῦ Φρουρίου !! Κατὰ τὴν ἐπιτάωρον μάχην τοῦ Μετσόβου ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ὄπλαρχηγοὶ καὶ ἀντάρται ἐπολέμησαν μὲ ἀφάνιστον ἡρωϊσμόν καὶ αὐταπάθειαν. Ὁ διοικητὴς Μήτσας διευθύνων ψῆχραμος τὴν μάχην παρ' ὀλίγον νὰ κτυπηθῆ ἀπὸ βλήμα πυροβολικοῦ. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ Κλειδῆς, Μπαλιαντῆς, Μαλανδρῆς, Πάσχος Ἀγόρου, Ἀλεξιάκης Τάκης, Θεόδωρος Ναζήρης, Νωντας Παπανίκου, ὁ γενναῖος τῶν γενναίων Μακεδονομάχος Τζιτζιρίδης, δι' ὀγδόην φοράν τραυματισθεὶς καὶ ἐξακολουθῶν μαχόμενος μετὰ πρόχειρον ἐπίδειξιν τοῦ τραύματός του κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Πυροβολείου, ὁ καπετὰν Μίχουλας, ὁ καπετὰν Δασκαλάκης, ὁ λοχίας Νικ. Μαντούβιος, ὁ ἐπιλοχίας Γεώργιος Πιτσιλῆς, ὁ λοχίας Μακεδονομάχος Γεώργιος Βιλάνης — ἰατρὸς ἤδη ἐν Ἀλμυρῷ — ὁ καπετὰν Τσοῦρδας, ὁ καθηγητὴς καὶ ρήτωρ Χρῆστος Μακρῆς — πεσὼν ἀργότερον εἰς τὸν Δρίσκον μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴν Μαβίλην — ὁ Γεωργακάκης, ὁ Βασιλάκας, ἀνεδείχθησαν πραγματικοὶ ἥρωες κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην μάχην. Ἰδιαιτέρως δέον νὰ τονισθῆ ἡ ἀνδρεία τοῦ Θηβαίου ἐθελοντοῦ Ταξίαρχη Βενιζέλου, ὅστις ἔπεσεν ἡρωϊκῶς εἰς τὸ πυροβολεῖον τοῦ Τζιάν Καρακόλ.

Ὁ διοικητὴς Μήτσας ἔπευσε τότε νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸν ἀντιστρατηγὸν Σαουντζάκην τὴν κατάληψιν τοῦ Μετσόβου διὰ τοῦ ἀκολούθου τηλεγραφήματος :

Μέτσοβον, 31/10/1912

Στρατηγεῖον, Ἄρταν

« Μετὰ ἐννεάωρον πείσιμονα μάχην κατὰ 200 Τούρκων μετὰ δύο πυροβόλων κατέλαβον σήμερον Μέτσοβον συνδρομῇ Κρητῶν ἀνταρτῶν. Κατελήφθη πυροβολεῖόν των μετὰ 90 αἰχμαλώτων. Μεταξὺ τούτων πολιτικὰ ἄρχαι καὶ τρεῖς

ἀξιωματικοί. Ἡμεῖς ἀπόλειαι εἰς ἀνάρτης φονευθεῖς, εἰς λοχίας βαρῶς τραυματισθεῖς, εἰς στρατιῶτες καὶ ἀντάρται τρεῖς πληγωμένοι.

Μήτσας Ἀντ/χης

Ὁ βαρῶς τραυματισθεὶς λοχίας ἦτο ὁ Νικόλαος Μαντούβιος, ἤδη ἀντιστρατηγὸς ἐ.ἀ.

Τὴν ἐπομένην 1ην Νοεμβρίου τοῦ 1912 ἐτελέσθη περὶ τὴν μεσημβρίαν πάνδημος δοξολογία εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ πρώτην φοράν ἀνιήχησεν ὑπὸ τοῦς θόλους τοῦ Ναοῦ ὁ πολυχρονισμὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄ : « Πολυχρόνιον ποιῆσαι Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Θεοσεβέστατον καὶ Φιλόχρηστον βασιλέα ἡμῶν Γεώργιον τὸν πρῶτον... ».

Ὡς εἶναι γνωστὸν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α΄ παρέμεινε διαμαρτυρούμενος χριστιανός, δι' ὃ καὶ ἀποκαλεῖται Θεοσεβῆς καὶ Φιλοχριστὸς καὶ ὄχι εὐσεβῆς.

Ἀκολούθως ὁμίλησαν καταλλήλως, ἐξάραντες τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀπελευθερώσεως γεγονός, ὁ Κρῆς καθηγητὴς Χρῆστος Μακρῆς, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου Μετσόβου Βασίλειος Τσοῦρδας ἢ Πούντας, ὁ καθηγητὴς Περὸδιακόνης Μετσοβίτης Μόδεστος Πέριτσαλης καὶ τελευταῖος ὁ Πατριαρχικὸς Ἐξαρχὸς Μετσόβου Ἱερόθεος Σταύρου. Μετὰ μεσημβρίαν ἐγένετο ἐπιβλητικωτάτη ἡ κηδεῖα τοῦ φονευθέντος ἐθελοντοῦ Ταξίαρχη Βενιζέλου, τὸν ὁποῖον ἐθρήνησαν Μετσοβίτισσες γυναῖκες κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ Μετσόβου μὲ συγκινητικώτατα μοιρολόγια εἰς τὴν Κουτοβλαχικὴν διάλεκτον.

Ὁ Πατριαρχικὸς Ἐξαρχὸς Μετσόβου καὶ ὁ καθηγητὴς Μακρῆς ἐξεφώνησαν ἐπικηδεῖους λόγους καὶ ὁ ἐκ Κρήτης δημοσιογράφος καὶ πολεμιστὴς Σταμάτης Ράπτης ἐπιτάφιον εἰς τὸ Ἀβερῶφειον Νεκροταφεῖον, ὅπου ἐγένετο ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ ἥρωος. Ὁ συγκινητικὸς ἐκεῖνος λόγος κατέληγεν ὡς ἑξῆς : «... Ἡμεῖς σὰς παραδίδομεν ἕνα νεκρὸν. Διατηρήσατε τὴν μνήμην του ἀθάνατον. Στήσατέ του μνημεῖον ἀκατάλυτον μέσα εἰς τὰς ψυχὰς σας καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν παιδιῶν σας καὶ τῶν παιδιῶν τῶν παιδιῶν σας. Καὶ ὅταν θὰ ἕορ-

πάζητε, καθὼς ἔχετε καθήκον, κάθε χρόνον τὴν χθεσινὴν μυριοπόθητον ἐλευθερωτηριον ἡμέραν, οἱ παπαδες σας ἄς μνημονεύουν τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου στρατιώτου τῆς Πατριδοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ μας συντρόφου Ταξιάρχη Βενιζέλου, τοῦ Θηβιαίου».

«Ὅλαι αἱ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμεναι μεγάλοι ἡμερήσιαι ἐφημερίδες εἰς τὰ φύλλα τῆς 2ας Νοεμβρίου τοῦ 1912 ἐδημοσίευσαν εἰς τὴν πρώτην σελίδα καὶ εἰς θέσιν περιόπτον τὴν ἀκόλουθον εἶδησιν :

«Ἀνεκοινώθη ἐπισήμως χθὲς 1 Νοεμβρίου 1912 περὶ τὴν 2αν μ.μ. ὥραν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι τὸ ἱστορικὸν Μέτσοβον, μετὰ ἐπιτάωρον πεισματώδη μάχην, κατελήφθη. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐφρονεύθησαν 40 καὶ 81 συννεληφθησαν σιχμάλωτοι. Ἐκ τῶν ἡμετέρων εἰς ἐφ'ονεύθη καὶ ἕξ ἐτραυματίσθησαν. Ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Μετσόβου οὐδεὶς ἔπαθε τι. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία κυματίζει ἐπὶ τοῦ Φρουροῦ τοῦ Μετσόβου». Τὴν χαρομόσυνον αὐτὴν εἶδησιν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μετσόβου ὑπεδέχθησαν μὲ ἀπερίγραπτον χαρὰν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ μὲ ἰδιαιτέραν συγκίνησιν καὶ ἱκανοποίησιν οἱ ἐν διασπορᾷ Μετσοβῖται, τόσον οἱ ἐν τῇ ἐλευθερᾷ Ἑλλάδι, ὅσον καὶ οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διαμένοντες, οἱ ὑποῖοι ἔσπενσαν μὲ τηλεγραφήματα νὰ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Βενιζέλον καὶ τὸν ἀρχιτράτηγον Διάδοχον Κωνσταντῖνον. «Ὅλαι αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἀφιέρωσαν ἐνθουσιώδη ἄρθρα διὰ τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο γεγονός καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἐλληνικῆς δημοσιογραφίας, ὁ πολὺς Βλάσιος Γαβριηλίδης ἔγραψε πανηγυρικὸν ἄρθρον μὲ παχέα στοιχεῖα εἰς τὴν πρώτην σελίδα τῆς ἐφημερίδος τοῦ «Ἀκρόπολις» μὲ ἐπικεφαλίδα : «Χαῖρε Ἀκρόπολις τῆς Ἠπειροῦ» τοῦ ὁποίου παραθέτω ὀλίγα ἀξιοσημείωτα μέρη :

«Τὸ Μέτσοβον τοῦ Στουρνάρα καὶ τὸ Μέτσοβον τοῦ Τσοῦτσα καὶ τὸ Μέτσοβον τοῦ Ἀβέρωφ.

» Τὸ Μέτσοβον ποὺ μᾶς ἐχάρισε ἀνδρα, καὶ τὸ Μέτσοβον, ποὺ μᾶς ἐχάρισε καλλιμύριμα μέρη εἰς τὰς Ἀθήνας.

» Τὸ Μέτσοβον, ποὺ ἐφύλαξε μετὰ ἀπὸ τῶν ἀεβώδεις χρόνων τῆς δουλείας ἀλύμαντον τὸν ἑλληνισμὸν τοῦ καὶ ἀκέραια τὰ φῶτα τῆς παραδόσεως.

» Τὸ Μέτσοβον τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν καὶ τὸ Μέτσοβον τῶν ἐθνικῶν διδασκάλων, δὲν εἶναι πλέον ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ νιζάμη καὶ τοῦ βασιβουζούκου.

» Τὸ Μέτσοβον ἠλευθερώθη !

» Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸ Μέτσοβον ; Ποῖος ἀγνοεῖ τὰ ὑπερήφανα τέκνα του ; Ποῖος ἀγνοεῖ ὅτι τὸ Μέτσοβον παρήγαγε τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἵτινες ἐδώρησαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ καλλίτερον παλάτι, τὸ Πολυτελεῖον, τὸ θαυματουργημὰ τοῦ ἐλληνικοῦ οὐθμοῦ ;

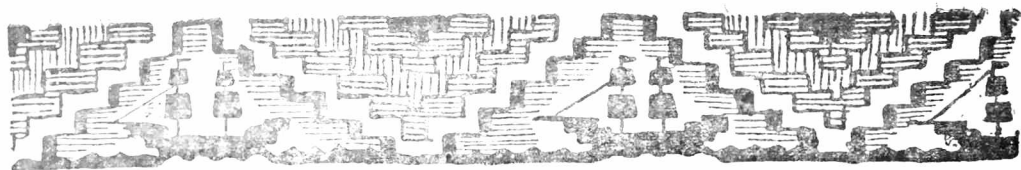
» Ποῖος ἀγνοεῖ ὅτι ὁ Μετσοβίτης Ἀβέρωφ μᾶς ἐχάρισε τὸ Στάδιον καὶ μᾶς ἐχάρισε πρὸ παντός το φθορηκτόν, δι' οὗ ὑπερέχομεν θαλασσίως κατὰ τὸν παρόντα ἀγῶνα ;

» Ὅταν πρὸ δέκα περὶ τοῦ ἡμερῶν ἀνηγγέλθη ἡ πυρπόλησις τῆς Ἠπειρωτικῆς αὐτῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ συμμορίας τουρκαλιβανῶν ἐδοκιμάσαμεν τραγικὴν ὀδύνην. Εὐτυχῶς ἡ εἶδησις ἐκεῖνη ἦτο ψευδής. Καὶ μετὰ τὴν διάφρασιν τῆς εἰδήσεως ἐκεῖνης μᾶς ἔρχεται ἡ χαρομόσυνος ἀγγελία τῆς ἀπελευθερώσεως του...

» Τὸ Μέτσοβον δὲν εἶναι βεβαίως μεγάλη πόλις. Εἰς ὀκτὼ χιλιάδας ἀνέρχονται οἱ κάτοικοί του. Ἀλλ' ἡ κατάληψις του μᾶς φέρει ἐγγὺς πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Βιλαετίου, πρὸς τὰ Ἰωάννινα, τῶν ὁποίων τὴν ἄλωσιν ὁ Ἑλληνισμὸς περιμένει μὲ τόσους ἱεροὺς παλμούς, μὲ ὅσους ἐπρόσμενε τὴν πῶσιν τῆς Μακεδονικῆς πρωτεύουσῆς.

» Χαῖρε Ἀριστάθροπον Μέτσοβον, χαῖρε Ἀκρόπολις τῆς θρυλικῆς, τῆς ποιητικῆς τῆς ὠραίας Ἠπειροῦ».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟ-
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ (1904-1913)

ΓΕΩΡΓΟΣ ΜΑΚΑΡΟΝΑΣ*

Ὁ Γεῶργος — ὁ ἀργότερος γιὰ τὸ μπόϊ του καὶ τὴ λιγνάδα του ἀπὸ κληθεῖς Μακαρόνας — ἦταν ἓνα φτωχόπαιδο, γέννημα καὶ θρόμμα τῆς Λούτσας¹ τῶν Γιαννίνων² καὶ τὸ σπῆτι του, ἦταν σ' ἓνα στενό της δρομάκι, τὴν ὁδὸ Χαόνων, στὸν ἀριθμὸ 27.

Πῆγα καὶ τὸ εἶδα τὸ χαμηλὸ καὶ φτωχικὸ αὐτὸ σπητάκι, ὅπου ζοῦσαν ὁ πατέρας του Χρῆστος Ζωγράφος κι' ἡ μάνα του ἡ Φώτω, ἡ θυγατέρα τῆς Ἀνθίτσας.

Κανέννας σήμερα δὲ σώζεται ἀπὸ τὸ σόϊ τους³: οὔτε κανέννας μπόρεσε νὰ μού πῆ, ἂν τὸ πατρωνυμικὸ τους, ἦταν ἐπώνυμο, ἢ μόνον παραγκῶμ⁴.

*

Τὸ Γεῶργο τὸν πρωτογνώρισα «παιδί»⁵ τῶν μαγαζιῶν καὶ τοῦ ταμπακαριοῦ τῶν Γκλιναβαίων⁶, κι' ἡ δουλειά του ἦταν, οἱ μεταφορῆς πετιῶν, καὶ παρὰ γωγῶν τους, καθὼς καὶ τὰ «θ ε λ ή μ α τ α»⁷. Ἦταν 4 — 5 χρόνια, μεγαλιέτερός μου, καὶ τὸν θυμάμαι ζωηρά, σὰν νὰ τὸν ἔχω τώρα δὲ μπροστά μου.

*

Ἦσαν τότε τὰ τελευταία χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, πὸς τὴν Ἠπειρο, τὰ σημειώνει ἔντονα ἢ λεγόμενα τότε Βερολί-ναιο γραμμῆ⁸.

Τὴ θυμάμαι τὴ γραμμὴ αὐτὴ — χωρὶς καὶ νᾶχω τότε καὶ πραγματικὴ συνείδησή της — ἀπὸ τὰ πολὺ μικρὰ μου χρόνια :

* Ἀπὸ ἀνέκδοτη γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἐργασία μου μετὰ τὸν τίτλο, «Καθὼς χάραξε ἡ Δευτεριά». — Βλ. ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγὼν», 52 σημειώματά μου ἀπὸ 28 Σεπτέμβριον ἴσασιν 8 Δεκεμβριον 1950.

ἤμουν δὲν ἤμουν στὸ Ἑλληνικόν, ὅπως λέγαμε τότε τὶς τρεῖς τάξεις τοῦ Σχολαρχείου, πὸς ἀποτελοῦσαν συνέχεια τοῦ τετρατάξιου Δημοτικοῦ, καὶ πὸς συνεχιζόταν, μετὰ τὸ ἐπίσης τετρατάξιο Γυμνάσιον.

Ὅλοι μιλοῦσαν τότε γιὰ τὴν περὶφημη αὐτὴ γραμμὴ: ὅλοι, ἐκεῖ τὰ εἶχαμε σκλαβωμένα, καὶ νοῦ, καὶ ψυχὴ⁹ μικροὶ μεγάλοι, σοφοὶ κι' ἀγράμματοι, φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, μιλοῦσαμε γι' αὐτὴ, σὰν γιὰ κάτι πὸς κάποτε βρεθῆκαμε πολὺ κοντὰ του, μὰ πὸς ἀπὸ ἀδικία κάποιων ἰσχυρῶν τῆς γῆς, δὲν τὸ κερδίσσαμε, δὲν τὸ χαρῆκαμε, δὲν τὸ ἀπολαύσαμε¹⁰ κι' ἄς τὸ καρτεροῦσαμε ἀπὸ καιροῦς. Καὶ πάντοτε τ' ἀποζητούσαμε, σὰν κάποιον παραδεισο πὸς χάσαμε.

— Νᾶρθῆ τὸ Ρωμέϊκο !.. — ὅπως λέγαμε τότε τὴν ἐλευθερὴ Ἑλλάδα. — Ἡ λευτεριά !.. Νὰ σωθοῦν τῆς σκλαβιάς τὰ βάσανα !.. νὰ ἰδοῦμε τὴ γαλανὴ σημαία νὰ κυματίζη λεύτερα στὸν ἀέρα μας !..

— Νὰ γίνουμε Ἑλληγες !..

*

Τὸν εἶχα τότε περάσει τὸν Ἄραχθο¹¹, τὸ εἶχα τότε περάσει — στὰ 1904 — τῆς Ἄστας τὸ Γινοφῶρι !.. καὶ τᾶχα γνωρίσει τὸ Ρωμέϊκο, δέκα χρονῶν παιδάκι ...

— Ἦταν τότε ἡ Ἀθῆνα, μιὰ χούφτα κόσμος : Στὴν ὁδὸ Σταδίου, κυκλοφοροῦσαν τράμ μετὰ ἄλογα. Ὅμως ἐκεῖ, φουσοῦσε ἄλλοιῶτικος ἀέρας !..

Ὅλος ὁ κόσμος φοροῦσε ἐκεῖ καπέλλο¹² καὶ κάθε μεσημέρι, κατέβαινε στὸ Παλάτι¹³ ἢ μουσικὴ, γιὰ ν' ἀλλάξη, μετὰ κάθε μεγαλοπρέπεια, ἢ φρουρά. Καὶ χαιρετοῦσαν οἱ στρατιῶτες τὴ σημαία, καὶ κατόπι, κι' ὅλος ὁ κόσμος μετὰ εὐλάβεια, καθὼς μπροστά τους ἀντιπερνοῦσε.

Ἦταν ἐκεῖ μεγάλα σπήτια, πού σά σήκωνες τὸ κεφάλι νὰ τὰ κυτάξεις, σοῦ πεφτε τὸ φέσι.

*

Σὰ γύρισα στὰ Γιάννινα, ὅλοι μὲ ρωτοῦσαν γιὰ τὸ Γιουνάνικο^{9*} καὶ —θυμᾶμαι— ἔλεγα, ἔλεγα ... καὶ δὲ σταματοῦσα· κι ἐκεῖνοι, μ' ἄκουγαν προσεκτικοὶ καὶ μαγεμμένοι· καὶ μέσ' τὰ μάτια τους χοροπηδοῦσαν σπίδες καὶ λαχτάρεις.

—“Αχ!.. πότε θᾶρθεῖ τὸ Ρωμέικο!.. πότε θὰ ἰδοῦμε τὸ Σταυρὸ νὰ κυματίζει στὸ Κονάκι¹⁰!..

*

Κατόπι ἄρχισαν τ' ἀντάρτικα ...

Στὰ 1904, σκοτώνεται ὁ Παῦλος ὁ Μελάς¹¹, καὶ στὴν Κορυτοῦ, στὰ 1906, ὁ Μητροπολίτης Φώτιος¹². Οἱ ἀντάρτες ἐμφανίζονται καὶ στὰ ἡπειρωτικά βουνά.

*

Ἐὼς ἦταν ἕνας ἔφηβος γελαστός καὶ κεφαίτος, πρόθυμος γιὰ κάθε ἐξυπηρέτηση, καὶ φιλότιμος· δὲν ξέρω πῶς, μὰ τὸν ἀγαποῦσαν, ὅλοι ὅσοι τὸν πλησίαζαν.

Ἐὼς ἦταν ἕνας τύπος γεμάτος ἐνθουσιασμοὺς καὶ ἀφοσιώσεις· καὶ πολὺ τίμιος· καὶ φλογερὸς πατριώτης· ἄκουγε ἀντάρτικο, κι ἄναβαν φλόγες μέσα του.

*

Στὰ 1906, μὲ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς, δὲν ξέρω πῶς, τὰ κατάφερε νὰ πάη στὴν Ἀθήνα.

Γύρισε ἀπὸ κεῖ ἄλλος ἄνθρωπος : ὅπου κι ἂν στεκόταν, ὅπου κι ἂν βρισκόταν, σχεδίαζε ἀντάρτες καὶ σημαῖες.

Σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς ἀπέραντης κρεββάτας τοῦ ταμπακαρειοῦ τῶν Γκλιναβαίων στὸ Μῶλο, εἶχε ζωγραφίσει μὲ καρμπογια, ἕνα τεράστιο ἀντάρτη, μὲ στολή, σὰν αὐτὴ πού φοροῦσε ὁ καυμένος ὁ Μελάς, καὶ δίπλα του, δυὸ διασταυρούμενες Ἑλληνικὲς σημαῖες : μιὰ μὲ τὸ μεγάλο λευκὸ σταυρὸ, καὶ μιὰ τοῦ ναυτικοῦ.

Σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ συναυτοῦμε στὰ Γιάννινα καὶ τὸ Νικόλα Μάιο¹³, τὸν τόσο πολὺ γνωστὸ καὶ σὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μας.

*

Μὲ τὸ Μάιο συνεργάζονται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, πολλοὶ μνημένοι στὴν Ἑπειρωτικὴ

Ἐταιρεία¹⁴ καὶ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς σκοπούς της. Μονίχα πολὺ ἀργότερα, ἔμαθα ὅτι καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μύλο τοῦ ταμπακαρειοῦ τῶν Γκλιναβαίων, ὅπου ἄλεθαν τὰ πῦκα καὶ τὰ βελανίδια γιὰ τὴν καταργασία τῶν πετσιῶν, καθὼς καὶ στὶς ὀστρέχες¹⁵ τῆς σκεπῆς τῆς κρεββάτας του, ἦταν κρυμμένα ἕνα σωρὸ ντουφέκια.

*

Ἐὼς ἦταν ὅσο κέρωναν οἱ ἀγῶνες στὴ Μακεδονία, δὲ βασιτόταν μὲ κανένα τρόπο. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, τὸν βρίσκουμε καταταγμένο στὸ σῶμα τοῦ Καπετὰν Βάρδα.

Μὲ τὸ Τούρικο Σύνταγμα¹⁶, βγῆκαν οἱ κρατούμενοι ἀπὸ τὶς φυλακές, καὶ δόθηκε ἀμνηστία. Ἐὼς ἦταν τότε γύρισε στὰ Γιάννινα.

Τὸν θυμᾶμαι, πανύψηλο καὶ στεγνὸ, μὲ τὴν ἀντάρτικη μπλὲ στολή του, τὰ σταυρωτὰ φυσεκλίκια, τὸ ντουφέκι στὴν πλάτη καὶ τὴν τεράστια κάμα στὸ πλευρὸ, ἀκριβῶς ὅπως στὶς ζωγραφιές του τῆς κρεββάτας.

Μὲ τὴν ἀδερφοσύνη τοῦ Σιντάγματος, ὁ Ἐὼς ἦταν ξεντύθηκε καὶ ξαναγύρισε στὰ ἀστικά του ἔργα : Ξανάγινε ἐργάτης.

Μὰ ἡ ἱστορία του, δὲν τελειώνει ὡς ἐδῶ. Ἐὼς ἦταν παληκάρι, καὶ τῶν δειχνε παντοῦ καὶ πάντοτε.

*

Ἐὼς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1908, προκηρύχτηκε στὴν Τουρκία τὸ Σύνταγμα, οἱ Ρωμηοὶ —μιλῶ πάντοτε γιὰ τὰ Γιάννινα— κόντεψαν νὰ παλαβώσουν ἀπὸ τὴ χαρὰ τους. Εἶχαν φαντασθεῖ ὅτι εἶχεν ἔλθῃ κηόλας τὸ Ἑλληνικὸ. Πολυάνθρωπα συλλαλητήρια χαρᾶς καὶ ξέφρενου ἐνθουσιασμοῦ, σὰν ὀρμητικὰ ποτάμια γέμιζαν τοὺς κεντρικοὺς δρόμους τῶν Γιαννίνων.

Σὰν τώρα θυμᾶμαι, τὸ μικρὸ τότε ἐαυτό μου, ἀνακατεμμένο στὸ πλῆθος πού ἀλλάλαξε, καὶ ξελαρυγγίζεται φωνάζοντας :

— Γλασιασλὶν κανουνιγιέ!.. Γλασιασλὶν χουριέ!..¹⁷

*

Ἐὼς ἦταν Τούρκος μίμπασλης, εἶχεν ἀνεβῆ ἀπάνω στὸ Ρολοῖ —μπροστὰ τότε ἀπὸ τὸ Ξενοδοχεῖο Ἀβέρωφ— τότε Ἰχσανιέ—

κι ἀνάγγειλε μὲ βροντερὴ φωνὴ τὴν προκήρυξιν τοῦ Συντάγματος.

— Μπου γιούν, μπὲρ τελεγκράμ γκελντί !.. (σήμερα, ἓνα τηλεγράφημα ἦρθε !..)

*

Τοῦρκοι, Ρωμηοί, Ἑβραῖοι, γενήκαμε ἀμέσως ἀδέρφια· φιλιά, ἀγκαλιές, ἐνθουσιασμοί· εἶδα τότε κι ἓναν παπᾶ, ν' ἀγκαλιάζεται καὶ νὰ φιλιέται μ' ἓνα χότζια : Βαλλοῆ, μπιλλαῆ¹⁸... ἔξω ἀπὸ μιὰ πίστη, εἴμαστε ἀδέρφια !..

Μουσικές, βιολιά, νταούλια, χαλοῦσε ὁ κόσμος !

Κι ἡ Τουρκογιαννιώτικη μοῦσα, χαρτίσε κι αὐτὴ —ρωμέικα πάντοτε¹⁹— μὲ τὶς συνθέσεις της, τὴν καινούργια κατάστασιν τῆς ἀδερφοσύνης :

Κατιρουναού²⁰ στοῦ Παζάρι
γλέπευ κόσμου κι ντουγγιά,
κι τοῦ μπίμαση²⁰ καβάλλα
νὰ φουνάζ²⁰ ἰλητηριά²⁰ !..

*

Ὅμως, μερικὰ πράγματα, ὑἄπρεπε ἀπὸ τότε νὰ μᾶς μετριάζουν κάπως τοὺς ἐνθουσιασμούς, καὶ νὰ μᾶς ἔκαναν περισσότερο ἐπιφυλακτικούς.

Ἄνάμεσα στὰ λάβαρα καὶ τὶς σημαῖες, κυκλοφοροῦσε —σὰ νὰ τὴ βλέπω καὶ τώρα μπροστά μου— καὶ μιὰ ὀλομέταξη κίτρινη Ἀλβανική, μὲ μαῦρο δικέφαλο ἀετό, καὶ μεγάλα ἀλβανικὰ γράμματα : ΡΟΦΤ ΛΥΡΙΑ²¹.

Ὅστερα ἀπὸ λίγες μέρες, καρφώθηκε στὸ Ρολοὶ τῆς Πλατείας μιὰ ἐπιγραφὴ, μὲ τὸ καινούργιο ὄνομά της —Ὁμόνοιας ἢ Ἐλευθερίας, δὲ θυμᾶμαι τώρα καλά— σὲ τέσσερες ὅμως γλώσσες : Τούρκικα, Ἑλληνικά, Ἀλβανικά καὶ Ρομμανικά. — Μειονότητες²² βέβαια κι αὐτὲς μέσα στὴν ἑλληνικότητ' Ἠπειρο καὶ τὰ Γιάννινα, πού βρῆκαν τὴν εὐκαιρία, μὲ τὴν ὑστερόβουλη ἀνοχὴ τῶν Τούρκων, νὰ ὑπογραμμίσουν ἔντονα τὰ δικαιώματα τους.

*

Μὰ οἱ Ρωμηοὶ εἴμαστε καὶ λιγάκι παλαβοί.

Ὅταν τὸν Ὀκτώβριο τῆς ἴδιας χρονιάς, ὁ Ράλλης²³, μαζῆ μὲ ἄλλους δύο βουλευτὲς ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ περιοδεῖα στὸν γειτονικὸ ὑπόδοιλο Ἑλληνισμό, κι

ἦρθαν καὶ σὰ Γιάννινα, τί ἦταν ἐκεῖνο τὸ κακὸ πού ἔγινε !.. Πνίγηκε ὁ κόσμος στὸ γαλάζιο.

Βγῆκαν. ἐπίσημοι καὶ ἄρχοντες, Πρόκριτοι, καὶ Σκολειά, νὰ τοὺς ὑποδεχοῦν, στὸν δρόμο τῆς Προβέβζας, καὶ γενικός συναγερωμὸς τῶν Χριστιανῶν, πλημμύρισε ἀπὸ κόσμο τὴν Πλατεία. Φουστανελλάδες μὲ στολὲς ἑλληνικές, κρατοῦσαν —«ἀδελφωμένες» βέβαια μὲ τούρκικες— μεγάλες ἑλληνικές σημαῖες.

*

Ἡμῶν τότε στὸ Γυμνάσιο, καί, θυμᾶμαι, εἶχα βγεῖ μαζῆ μὲ τὴν τάξη μου σὲ προῦπάντησιν τοῦ «Σατραζάμη» —ὅπως ἔλεγαν τότε οἱ Τοῦρκοι τὸν Πρωθυπουργὸ τῆς Ἑλλάδας. Ἄνάμεσα στοὺς ἄλλους, βγῆκε γιὰ ὑποδοχὴ του καὶ ἡ ὀρειώτατη κόρη τοῦ Γεωργίτη Βασιλικούλα, ἔχοντας στὸ ἀμάξι της, μονάχα μιὰ μεγάλη Ἑλληνικὴ σημαία. Συνοδὸς τοῦ ἀμαξιτοῦ ὁ Γεώργος μας.

*

Κάποιο ἐπεισόδιο ἔγινε στὸν Ἄη-Γιάννη τῆς Μπουνίλας²⁴, χωρὶς ὅμως ἐκεῖ συνέχεια. Ὅταν ὅμως τὸ ἀμάξι τῆς Γεωργίτη ἔφτασε κοντὰ στὸ Ρολοὶ τῆς Πλατείας τούρκοι στρατιῶτες, στοὺς ὁποίους οἱ φανατικοὶ Τουρκογιαννιώτες ἔλεγαν ὅτι ὁ Σατραζάμης τῶν Γιουνάνηδων ἦρθε γιὰ νὰ παραλάβῃ τὰ Γιάννινα, ἐπετέθησαν γιὰ ν' ἀρπάξουν καὶ νὰ ποδοπατήσουν τὴν Ἑλληνικὴ σημαία.

*

Ὁ Μακαρόνας ἦταν ταυτόχρονα καὶ σηματοφόρος τῆς συντεχνίας τῶν βυρσοδεψῶν. Ἀκριβῶς ἐκεῖ πού εἶναι τὸ γήπεδο τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου, ἦταν μαζεμένοι καὶ πολλοὶ ρεντίφηδες (ἔφεδροι) τσιάμηδες, πού δὲν εἶχαν ἀκόμα ντυθεῖ. Κομμιά εἰκοσαριά ἀπὸ αὐτοὺς, μόλις εἶδαν τὴν Ἑλληνικὴν σημαία πηδᾶν ἀπὸ τὸν τοῖχο κι ὀρμῶν νὰ τὴν ἀρπάξουν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Μακαρόνα. Στὴ δύσκολη αὐτὴ περίστασι, ὁ «ἡρωϊκὸς αὐτὸς παίδαρος» ὅπως τοῦ τὸν ἀπεκάλεσε ὁ Ἄ. Λιβαδεύς, ὑλίξε τὴν σημαία στὸν κοντό, τραβαίει ἀπὸ τὴ μέση τὴν κάμα κι «ῶρμησε σὰν ἀετός» κατ' ἐπάνω τους. Τοὺς κινήγησε ἴσαμε τοῦ Παγγέλη τὸ πηγάδι (ὅπου ἓνας πλάτανος στοῦ

Ράδου ἀπέναντι) (τὸν Τουρκοστῆλο ὅπως τὸν ἔλεγον ἐκείνη τὴν ἐποχὴ) σὰ γαλάδια.

Στὴν Πλατειοῦλα αὐτῆ, ἦταν τότε τούρκικαι καφενέδες.

*

Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν τὴ μέρα αὐτὴ πολὺ ἠλεκτρισμένη, δὲν ἔλειπε, παρὰ μονάχα ὁ σπινθήρας· μὰ μπῆκαν στὴ μέση μερικοὶ — ἀνατολίτες — ἀξιωματικοί, καὶ προλήφθηκε τὸ μακελειό.

Σημειώθηκε ὅμως πανικός.

*

Ὁ Γεῶργος, ξέφυγε τότε τὴ σύλληψη ὅμως ξανάκανε τὸ θόμμα του. — Τὴν ὥρα τῆς Δοξολογίας πού γινόταν στὴ Μητρόπολη γιὰ τοὺς Ἑλληνας ἐπίσημους, ἀνέβηκε στὸ καμπαναριό της, καὶ ξεπέτιαξε ἀπὸ κεῖ μιὰ γαλανόλευκη. Ἔτρεξαν νὰ τὸν πιάσουν μὰ τοὺς τῶσκασε πάλι.

Ὁ Γεῶργος ἦταν ἕνας « ντελῆς »²⁵.

*

Μὲ τὴν προοπτικὴ τῶν καιρῶν πὸ πέρασαν, συλλογιέμαι τώρα πόσο ἀνεκτικὴ ἦταν ἡ στάση τῶν Τούρκων ὅμως, σκέπτομαι, πῶς αὐτό, μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν καὶ τόσο Συνταγματικὴ — τάχα — ψυχραιμία· μὰ πὸ πολὺ, πραγματικὸς φόβος: Λίγοι σχετικὰ Τούρκοι μέσα σὲ μιὰ πολυπληθέστατη Χριστιανοσύνη πὸν παραληροῦσε ἀπὸ πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό, καὶ πὸν οἱ Τούρκοι τῶξεραν αὐτὸ καλά — εἶχε στὰ χέρια της ἕνα σωρὸ ντουφέκια²⁶.

Γι' αὐτό, ἀναγκαστικά, στὶς ἀρχὲς τοῦ Συντάγματος, οἱ Νεότουρκοι, περιορίστηκαν μονάχα στὸ νὰ παρατηροῦν καὶ νὰ σημειώνουν. Ἀργότερα ὅμως ἄρχισαν νὰ παίρνουν τὰ μέτρα τους· καὶ τότε μόνο ὁ ρωμῆς κατάλαβε τὸ λάθος του. Μὰ πάλι, πῶς μποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὸν ἐνθουσιασμό του; Στὸν ἀέρα, σὰν κάτι ἀνήσυχο νὰ φτερούγιζε.

*

Τὰ κομιτᾶτα συνέχισαν — κι ἴσως πὸ ἐλταϊκῆ — τὴ δράση τους καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα. Οἱ σκοποὶ τῶν Νεότουρκων ἦταν καθαροί: δίνοντας Σύνταγμα καὶ — δηθεν — ἰσπολιτεία στὶς ἐθνότητες τῆς Βαλκανικῆς, στὴν οὐσία, ἀγωνιζόταν νὰ εἰς κρατήσουν ἀκόμα σκλάβες, καὶ νὰ σώσουν τὴν

Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἀπὸ διαμελισμό. Αὐτὸ κατέληξε, ὅπως ἔξερουμε σὲ συμμαχία τῶν Βολανικῶν, καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1912 - 1913, μὲ τὰ γνωστά του ἀποτελέσματα.

Ὁ Γεῶργο-Μακαρόνας, μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ξαναντύθηκε τ' ἀναρτικὰ, καὶ ἔγινε παλληκάρι τοῦ Καπετᾶν Ζαρκάδα.

Ἀρουσαν τότε στὰ ἠπειρώτικα βουνὰ ὁ Καπετᾶν Πουτέτης²⁷, ὁ Καπετᾶν Κρομμύδας²⁸, ὁ Καπετᾶν Φορτούνας (ἀπὸ τῆ Σωτήρα τῆς Β. Ἡπειροῦ), ὁ Ζαγορίσιος Σχολάρχης Σακελλαρίου, καὶ κάποιος ἄλλος, ἱεροκήρυκας, πὸν φοροῦσε γαλόνια ἀξιωματικῶν, ἀλλὰ πὸν ἐπίμονα ἀρνιόταν νὰ πῆ ποιὸς ἦταν καὶ ἀπὸ ποῦθε καταγόταν.

Ὅλοι αὐτοί, καὶ τὰ σώματά τους, καὶ ἡ δράση τους περιμένουν τὸν ἱστορικὸ τους.

*

Στὴ Σκάλα τῆς Παραμυθιάς, ὁ Καπετᾶν Ζαρκάδας, κατεῖχε γοιμμὴ στὴν ἀριστερῇ πτέρυγα τῆς παρτάξης, μαζὴ καὶ μ' ἄλλους καπεταναίους τῆς περιοχῆς. Σὲ μιὰ φάση ἐλίθεισός τους κατὰ Τουρκαλβανῶν — ὕστερα ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ τελευταῖοι αὐτοί, τελικὰ ἀναγκάστηκαν νὰ τὸ βάλουν στὰ πόδια — ὁ Γεῶργο-Μακαρόνας, πολεμῶντας παλληκαρίσια, γοργὸς καὶ ἀκράτητος, ἀνεβαίνει στὶς ἀπόκρημνες κορφές, ἀνεμίζοντας περὶφανα τὴν ἑλληνικὴ σημαία. Ὅμως, ἀνάμεσα στοὺς βράχους τοῦ κακοτράχαλου βουνοῦ, ἦταν ἀκίνητοποιημένος ἕνας τραυματίας Τουρκαλβανός, πὸν πὸν ὁ Γεῶργο-Μακαρόνας, στὴ φοῖρα του, δὲν τὸν εἶχε προσέξει.

Καὶ τὸν χτύπησε μπαμπέσικα.

*

Ἐκεῖ στὰ βράχια, ἀπάνου στὶς κορφές, στὰ πόδια τῆς σημαίας πὸν τόσο τὴν εἶχε ἀγαπήσει, καὶ πὸν ἀνέμιζε τώρα, ἐπάνω στὸ ἄψυχο πιά κορμί του, τὸν ἴσκιο της, ἔπεσε ἡρωικὰ στὸ ἀπόγειο τῆς δόξας του — ἦταν δὲν ἦταν εἴκοσι πέντε χρόνων — ὁ Γεῶργος ὁ Ζωγράφος ἢ Μακαρόνας, τὸ ἀσύγκριτο αὐτὸ Γιαννιώτικο παλληκάρι.

*

Οἱ συντοπίτες του, μπορεῖ νὰ μὴ τοῦ στήσαν ἀκόμα μνημεῖο, στὸν τόπο πὸν τὸν γέννησε, Ὅμως, ὁ ἀνώνυμος Ἑλληνας,

στον τόπο που σκοτώθηκε, του έστησε λιθοσωριά· κι ακόμα και σήμερα, η περιοχή εκείνη είναι τοπωνύμιο : Στοῦ Μακάρωνα !

*

Ἔτι ἀνώνυμα και σεμνά, διαωνίζεται κι η μνήμη του.

— Ὁ Θεός, ἄς ἀναπάρη τὴν ψυχὴ του !.

Σ η μ ε ι ὄ σ ε ι ς

1. Νότια ἀκράτια συνοικία τῶν Γιαννίνων, πρὸς Βελισσαρίου.

2. Παράνομα· στά παλιὰ Γιάννινα, οἱ περισσότεροι, ἦταν γνωστοὶ μετὰ τὸ παράνομά τους. πὸν συγγνώματα. ἀνικαθιστοῦσε τὸ — και μὴ ὑπάρχον καμμιὰ φορὰ — ἐπώνυμό τους.

3. Κάλφας, τσιράκι· γιὰ βοηθητικὸς τοῦ μαγαζιοῦ δουλειές.

4. Παλιὸς βυρσοδεψικὸς οἶκος, ἰδρυμένος στά μέσα τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδας.

5. Μικρὲς παραγγελίες : μεταφορὲς ψώνων, παραγγελιὲς καφέδων και τὰ παρόμοια.

6. Πρόταση Διεθνούς Συνέδριου μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1877, νὰ παραχωρηθῆ στὴν Ἑλλάδα ἢ Θεσσαλία και ἡ Ἡπειρος ἴσαμε τὸν Καλαμᾶ.

7. Ὁ Ἄραχθος, χώριζε τότε τὴν Τουρκία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

8. Τὸ παλιό, τὸ πίσω ἀπὸ τὸν Ἄγνωστο τὴν Στρατιώτη.

9. Τὸ ἐλεύθερο τότε Ἑλληνικὸ Κράτος· και σήμερα ἡ Ἑλλάδα, τοίχιζα λέγεται, Γιουβανιστάν (ἀπὸ τὸ Γιουνάν, Ἴωνας).

10. Τὸ σημερὸν Στρατηγεῖο· ἔδρα και κατοικία τοῦ Βαλῆ τῶν Γιαννίνων.

11. Στὸ Μακεδονικὸ ἀγώνα, ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀντάρτης.

12. Δολοφονημένος κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀνθελληνικὴν προπαγάνδην κατὰ τὰ Μακεδονικά. Μητροπολίτης Κορυθᾶς· κατὰ τὸ μνημόσυνο που τοῦ ἔγινε στά Γιάννινα, κατετέθησαν εἰκοσι ἑν-

νέα στέφανα· (κατάλογος καταθετῶν, βρῖσκεται στὸ ἀτομικὸ μου ἀρχειο).

13. Γι' αὐτόν. βλ. στὸ περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία », Α. Λιβαδέως, « Ὁ Νικόλαος », 1952, τεύχ. 2ον. σελ. 133.

14. Γι' αὐτή, βλ. ὅπου ἀμέσως πρὸ πάνω, ἔτος 2ο, τεύχ. 1ο, 2ο και 3ο, τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑταιρεία κτλ.

15. Σλάβικης προέλευσης, streha, στέγη· στὴ γιαννιώτικη διάλεκτο, τὸ σημεῖο ὅπου ἡ στέγη συναντᾶ τὸν τοῖχο τῆς ἐπιφάνειας τοῦ σπητιοῦ.

16. Τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1908.

17. Ζήτω τὸ Σύνταγμα, ζήτω ἡ ἐλευθερία.

18. Ὁρκος : μὰ τὸν Ἀλλάχ !..

19. Βλ. Δ. Σαλαμάγκας. Μιά Τουρκογιαννιώτικη ὁμολογία, στὸ περιοδικὸ Ἀθηνῶν « Ἡπειρωτικὴ Ζωή », τεύχος 6ο, σελ. 14 και ἑπ.

20. Κατηφορίζω, Χιλιάρχος (Συνταγματάρχης). ἐλευθερία.

21. Ζήτω ἡ ἐλευθερία.

22. Δημιουργήματα μόνον προπαγάνδας, χωρίς ἀντίστοιχο οὐσιαστικὸ περιεχόμενο.

23. Ὁ Δ. Πάλλης, ἦταν τότε (Ὀκτώβριος τοῦ 1908) ἀρχηγὸς τῆς μεζονας Ἀντιπολιτευσεως στὴν Ἀθήνα. Στά Γιάννινα ἔρθε στὴς 21 Ὀκτώβριος· βλ. περιγραφή και γεγονότα ἀφίξεως και ὑποδοχῆς του στὴν ἔφημ. Ἀθηνῶν « Φωνὴ τῆς Ἡπείρου » τῆς 31|10|1908.

24. Ἐξοχικὸς παλαιὸς Ναὸς τῶν Γιαννίνων, πρὸς τὰ νότια, στὸν προσφυγικὸ συνοικισμό Ἀνατολή. — Τὸν παλιὸ καιρὸ, ἐκεῖ γινόταν οἱ ἀποχαιρετισμοὶ τῶν ταξιδευόμενων, και τὸ δέξιμο ὅσων γυρίζαν ἀπὸ τὰ ξένα.

25. Δέξη Τουρκικὴ παλαβός, τραλλός, μετὴν ἔννοια τοῦ ἀκαταλόγιστα γενναίου και ζωηροῦ.

26. Βλ. ὅπου και στὴς ἑποσημ. 13 και 14.

27. Βλ. Α. Λιβαδέως, σχετικὸ ἄρθρο, στὸ περιοδικὸ « Ἡπειρωτικὴ Ἑστία », ὅπου πρὸ πάνω, ἔτος 2ο, τεύχος 2ο.

28. Βλ. τοῦ αὐτοῦ, στὸ ἴδιο περιοδικό, ἔτος 1ο, σελ. 794, Ὁ Ὁρκος.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΚΩΣΤΑΣ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΣΥΒΟΤΑ, ΑΧΕΡΟΥΣΙΑ ΛΙΜΝΗ, ΓΛΥΚΥΣ ΚΟΛΠΟΣ

(ΙΣΤΟΡΙΚΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Α'

Τίποτα δὲν εἶναι περισσότερο σκοτεινὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαία γεωγραφία τῆς Ἡπείρου. Ἡ τελεία ἔλλειψις ἱστορικῶν εἰδήσεων μᾶς κάμει νὰ μὴ γνωρίζωμε ποῦ βρῖσκονταν σπουδαιότατα Ἡπειρωτικὰ κέντρα, ὅπως ἡ Πασσαρῶν καὶ ἄλλα. Ἄν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη δὲν ἀπομάκρυνε τὰ πανάρχαια χώματα, ποῦ σκέπαζαν στοργικὰ τὰ πολύτιμα λείψανα τῆς Δωδώνης, ἴσως θά συζητούσαμε γιὰ τὴν θέσιν της, ὅπως γίνεται γιὰ τοὺς ἄλλους ἱστορικοὺς τοῦ τόπου.

Ὁ ἔρευνητὴς ποῦ θὰ καταπιασθῇ μὲ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀρχαίας γεωγραφικῆς μορφῆς τῆς Ἡπείρου, ἔχοντας γιὰ στήριγμα τὶς ὀλίγες αὐτὲς πηγές, ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται νὰ ἀποδώσῃ ἱκανοποιητικὰ πρᾶγματα. Ἡ προσπάθειά του θὰ εἶναι πιὸ ἀποδοτικὴ, ἂν τὶς ὀλίγες εἰδήσεις ποῦ θὰ συγκεμίῃ, τὴς ἐξετάσει συναρτήσῃ τοῦ φυσικοῦ φαινομένου τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας τοῦ νεροῦ στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχουν ἱστορικὲς ἀναστατώσεις, ποῦ ἀλλάζουν ἐντελῶς τὴν γεωγραφικὴ μορφή ἑνὸς τόπου, ὅπως ἡ καταστροφή τῶν 70 Ἡπειρωτικῶν πόλεων ἀπὸ τὸν Ρωμαῖο Αἰμίλιο Παῦλο. Οἱ ἀναστατώσεις ὅμως αὐτὲς καὶ σπάνιες εἶναι, καὶ περιωρισμένες καὶ προσωρινῆς μορφῆς. Οἱ γεωλογικὲς ὅμως ἀναστατώσεις καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἀργὲς μεταβολὲς τῆς ἐπιφανείας ἑνὸς τόπου, μποροῦν νὰ ἀλλάξουν τελείως τὴν γεωφυσικὴ του μορφή, καὶ νὰ κάνουν τὸν ἔρευνητὴ νὰ πελαγῶσῃ.

Τὸ πάθημα τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ποῦ μολοντί Παργινός, δὲν μποροῦσε νὰ καθο-

ρίσῃ τὴν θέσιν τοῦ Γλυκέως κόλπου, μπορεῖ νὰ συμβῇ στὸν καθένα. Ὁ φιλότιμος αὐτὸς ἔρευνητὴς, περνώντας ἀπὸ τὸ Φανάρι, δὲν σκέφτηκε ποτὲ πὼς τὰ χώματα ποῦ πατ ὕσε σκέπαζαν τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην καὶ τὸν Γλυκὸν κόλπον, φερόμενα ἀπὸ τὸν Ἀγέροντα σιγὰ — σιγὰ μέσα σὲ 2 χιλιάδες χρόνια. Δὲν σκέφτηκε ποτὲ νὰ λογαριάσῃ πόσες προσχώσεις μποροῦσε νὰ φέρῃ καὶ νὰ ἀποθέσῃ τὸ ποτάμι αὐτὸ μέσα στὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα. Ἄν γνώριζε νὰ ἀνακατέψῃ καὶ τὸν φυσικὸ αὐτὸν παράγοντα, τὴν μηχανικὴ δηλ. ἐνέργεια τοῦ νεροῦ στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, στὴν ἔρευνά του, δὲν θὰ δυσκολεύονταν καθόλου νὰ καθορίσῃ μὲ τὰ κείμενα τοῦ Θουκυδίδη καὶ Στράβωνα στὸ χέρι, τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβεία τῆς περιγραφῆς ἀφίνει τὸν καθένα κατάπληκτο, καὶ τὸν Γλυκὸν κόλπον, καὶ τὸ Χειμέριον, καὶ τὴν Ἐφύρην ἢ Κίχρον.

Ἡ Ἡπείρος, μπορεῖ νὰ πῆ ἀδίστακτα ὁ καθένας, εἶναι ἡ μόνη χώρα τῆς Ἑλλάδος ποῦ ἔχει τὰ περισσότερα ποτάμια, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιφανείας της. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰ ψηλά της βουνὰ ποῦ τὰ ἀφθονα χιόνια τοὺς τροφοδοτοῦν πλούσιες πηγές. Τὰ ποτάμια Ἀῶος, Βοῖδομάτης, Καλαμᾶς, Ἀχέρον, Κοκκυτός, Λαῦθος καὶ Ἀραχθός ποῦ κυλοῦν σὲ κοίτη μὲ ἀρκετὰ μεγάλη κλίση, δέχονται ἄλλες πιὸ μικρὲς ροές, ποῦ, μὲ τὴν σειρά τους, δέχονται ὅλα τὰ ρέματα ποῦ κυλοῦν ἀπὸ τὶς ἀπότομες καὶ γυμνὲς συνήθως πλαγιὰς τῶν βουνῶν, παρασέροντας κάθε γαιώδη ὕλη, ποῦ συναντοῦν στὸ πέραςμά τους. Οἱ ὕλες αὐτὲς ἐναποθέτονται σιγὰ σιγὰ στίς

ἐκβολὲς τῶν ποταμῶν καὶ σχηματίζουν πλουσιώτατες γιὰ καλλιέργεια προσχώσεις.

Ἔτσι ἡ Ἠπειρος προικίστηκε μὲ χιλιάδες στρέματα γονίμων ἐκτάσεων, πολῦτιμον δῶρον τῶν ποταμῶν της. Τὰ τρία μεγαλύτερα ἡπειρωτικά ποτάμια, Καλαμάς, Ἀχέρων καὶ Ἀραχθὸς μέσα σὲ δυὸ χιλιάδες χρόνια ἔφεραν τέτοια ἀλλαγὴ στὰ ἡπειρωτικά παράλια μὲ τις προσχώσεις τους, πὺ σήμερα ἡ εἰκόνα τους δὲν παρουσιάζει καμμιά ὁμοιότητα μὲ τὴν περιγραφὴ τῶν ἀρχαίων κειμένων.

Ἐκεῖ πὺν ὑπῆρχε ἓνας ὠραῖος κόλπος μὲ δεκάδα ὁλόκληρη νησάκια, ὁ Καλαμάς ἔκαμε νὰ δημιουργηθῆ ἓνας παχὺς κάμπος (τῆς Σαγιάδος—Καστροῦ—Ραγίου κ.τ.λ.) καὶ τὰ περισσότερα νησάκια νὰ εἶναι βουναλάκια μέσα σ' αὐτόν. Ἐκεῖ πὺν ὑπῆρχε ἡ Ἀχερουσία λίμνη καὶ ὁ Γλυκὺς κόλπος, ὁ Ἀχέρων μὲ τις προσχώσεις του σχημάτισε τὴν ὠραία πεδιάδα τοῦ Φαναρίου. Μόνον λείψανον τῆς Ἀχερουσίας μένει τὸ ἔλος τῆς Πούντας. Καὶ τοῦ Γλυκέως κόλπου τὰ δυὸ ἔλη τῆς Ἀμμουδιάς (Σπλάντζας) καὶ Βαλανδορογάχου. Τέλος ὁ Ἀραχθὸς σπρώχνοντας τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο σχημάτισε τὴν μεγαλύτερη σὲ ἔκταση πεδιάδα τῆς Ἀρτας — Φιλιπιάδος, κάνοντας τὴν ἀρχαία πόλη Ἀμβρακία (Ἄρτα) νὰ ἀπέχη σήμερα περὶ τὰ 20 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν θάλασσα, ἐνῶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Στράβωνος ἀπῆχε ὀλίγα στάδια «... παρρηρεῖ δ' αὐτὴν Ἀραχθὸς ποταμὸς ἀνάπλων ἔχων ἐκ θαλάσσης εἰς αὐτὴν ὁ λ ί γ ω ν σ τ α δ ί ω ν». Μία λοιπὸν σύγκρισις τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων μὲ τὴν σημερινὴ γεωφυσικὴ πραγματικότητα σὲ συνάρτησιν μὲ μηχανικὰ φυσικὰ φαινόμενα (διάβρωσις ἐδάφους, προσχώσεις κτλ.). θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ σχηματίσωμε κάποτε πὺ καθαροὴ ἰδέα γιὰ τὴν γεωφυσικὴ μορφή τῆς Ἠλείρου. Ἔτσι θὰ μᾶς εἶναι πὺ εὐκόλο νὰ ἀποδώσωμε τὴν ἀρχαία γεωγραφικὴ εἰκόνα της καὶ νὰ τοποθετήσωμε μέσα σ' αὐτὴ ὁρισμένα γεωγραφικὰ στοιχεῖα πὺ σήμερα μένουν σχεδὸν μετέωρα.

Τρεῖς εἶναι οἱ Ἠπειρωτικοὶ τόποι πὺ ἔπαθαν βασικὲς μεταβολὲς καὶ ἄλλαξε ἐντελῶς ἡ μορφή τους.

Ἡ παράλια τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καλαμά

(Σύβοτα), ἡ κοιλάδα τοῦ Φαναρίου (Ἀχερουσία λίμνη, Γλυκὺς κόλπος), καὶ ὁ κάμπος τῆς Ἀρτας (Ἀμβρακικός, Ἀραχθός).

Μὲ τὸ ὄνομα Σύβοτα σημειώνονται στὸ χάρτη τῆς Ἠλείρου, δυὸ νησάκια μπροστὰ ἂ ὁ τὸ Θεσπρωτικὸ χωριὸ Μοῦρθος (Βόλια).

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀρχαῖα Σύβοτα, πὺ μπροστὰ τους ἔγινε ἡ ναυμαχία μεταξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων ;

Οἱ εἰδήσεις τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Στράβωνος εἶναι πολῦτιμες καὶ μᾶς βοηθοῦν νὰ καθορίσωμε τὴν θέσιν τους. Τίς παραθέτω κατὰ σειράν.

«Οἱ δὲ Κερκυραῖοι... πληρώσαντες, δέκα καὶ ἑκατὸν ναῦς..., ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν μιά τῶν νήσων αἱ καλοῦνται Σύβοτα».

«(Οἱ Κορινθιοὶ)... πρὸς τὰ ναυάγια καὶ τοὺς νεκροὺς τοὺς σφετέρους ἐτρέποντο, καὶ τῶν πλείστων ἐκράτισαν ὥστε προσκομίσαι πρὸς τὰ Σύβοτα, οὗ αὐτοῖς ὁ κακὰ γῆν στρατὸς τῶν βαρβάρων προσεβηβοηθήκα' ἔστι δὲ (ταῦτα) τὰ Σύβοτα τῆς Θεσπρωτίας λιμνὴν ἑρήμος».

«... καὶ οἱ Κορινθιοὶ ἔξαπίνης προήμναν ἐκρουόντο, κατιδόντες, εἰκοσι ναῦς: Ἀθηναίων προσπλεύουσα... ταύτας οὖν προῖδόντες οἱ Κορινθιοὶ... τοῖς δὲ Κερκυραίοις (ἐπέπλεον γὰρ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἀφανοῦς) οὐχ ἐωρῶντο,... κατέπλεον εἰς τὸ ἐς τὸ στρατόπεδον οὐ πολλῶ ὕστερον ἢ ὤφθησαν...».

«... τῆ δὲ ὕστερα... (οἱ Κερκυραῖοι) ἐπέπλευσαν ἐπὶ τὸν ἐν τοῖς Συβότοις λιμένα ἐν ᾧ οἱ Κορινθιοὶ ὤρουντο... οἱ δὲ (Κορινθιοὶ) τὰς μὲν ναῦς ἄρσαντες ἀπὸ τῆς γῆς... ἠτήραζον... καὶ ἐπισκευὴν οὐκ οὔσαν τῶν νεῶν ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ...».

«Οἱ μὲν Κορινθιοὶ... τροπαῖον ἔστησαν ἐν τοῖς ἐν τῇ Ἠλείρῳ Συβότοις: οἱ δὲ Κερκυραῖοι... τροπαῖον ἀντέστησαν ἐν τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Συβότοις...»

Καὶ ἄλλοῦ (Βιβ. III § 76) «Πελοποννησίων νῆες... τρεῖς καὶ πενήντα... ὁρμισάμενοι δὲ ἐς Σύβοτα λιμένα τῆς Ἠλείρου ἅμα ἔφ' ἀπέπλεον τῇ Κερκύρα...».

Ἐμετὰ Ὀγχιμόν, Ποσίδιον καὶ Βοθρωτὸν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Πηλώδους καλοῦμένου λιμένος καὶ Σύβοτα. Εἰσὶ δὲ νησί-

1. Θουκυδίδου ἱστορία Βιβ. I § 46—55.

2. Στράβων Ἠπειρωτικά Ζ § 5.

δες τὰ Σύβοτα τῆς μὲν Ἡπείρου μικρὸν ἀπέχουσι κατὰ δὲ τὸ ἑῶς ἄκρον τῆς Κορυφαίας τὴν Λευκίμην κείμενα. Καὶ ἄλλα δὲ ἐν τῷ παραπλῶ νησίδες εἰσίν, οὐκ ἀξίας μνήμης. Ἔπειτα ἄκρα τὸ Χειμέριον καὶ Γλυκὺς λιμὴν εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ Ἀχέρων».

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τῆς εἰδήσεως τοῦ παραθέσαμε, 1) τὰ Σύβοτα βρισκόνταν κοντὰ στὴν Ἡπειρωτικὴ παραλία καὶ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κορυφαίας τὴν Λευκίμη. Ἡ Λευκίμη βρίσκεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ στενοῦ ἀπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν Ἠγουμένισσα.

2) Ὑπάρχει λιμάνι Σύβοτα στὴν Ἡπειρωτικὴ παραλία ποῦ χωρεῖ νὰ ἀράξουν ἑκατὸν πενήντα πλοῖα τραβηγμένα στὴν ξηρὰ καὶ χώρος στὴν παραλία νὰ στρατοπεδεύσῃ στρατός, καὶ νησιὰ Σύβοτα εἰς τὰ ὁποῖα νὰ μποροῦν νὰ προσορμισθοῦν 110 πλοῖα (Κορυφαίων) καὶ νὰ στρατοπεδεύσουν τὰ πληρώματά τους στὴν ξηρὰν ;

Τὰ νησάκια ποῦ φέρουν τὸ ὄνομα Σύβοτα ἐκπληροῦν τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀναφέραμε πρὸ ψηλά ;

Ἀσφαλῶς ὄχι. Διότι : 1) Δὲν βρισκόνται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Λευκίμη, ἀλλὰ λοξὰ δεξιὰ τῆς σχεδὸν πίσω τῆς στὸ στόμιο τοῦ στενοῦ.

2) Ἡ ἔκτασίς τους εἶναι τόσο μικρὴ ποῦ δὲν χωρεῖ νὰ στρατοπεδεύσουν τὰ πληρώματα τῶν 110 πλοίων τῶν Κορυφαίων οὔτε μποροῦν νὰ ἀγκυροβολήσουν τὰ πλοῖα αὐτὰ ποῦθενὰ γιατί τὰ νησάκια δὲν ἔχουν κανένα ὄρμο καὶ εἶναι ἐκτιθεμένα στὸν Ν. ἀνεμῷ τοῦ Ἰουνίου.

3) Ἡ παραλία τῆς Ἡπείρου ποῦ εἶναι ἐκεῖ δὲν ἔχει κανένα λιμάνι ποῦ νὰ χωρέῃ 150 πλοῖα καὶ παραλία νὰ στρατοπεδεύσουν τὰ πληρώματα τῶν Κορινθίων καὶ οἱ βάρβαροι σύμμαχοί τους. Τὸ λιμανάκι τοῦ Μούρτου καὶ σήμερα μόνον ὀλίγες βάρκες μπορεῖ νὰ χωρέσῃ.

4) Εἶναι λογικὸ καὶ δυνατό, δυὸ ἐχθρικοὶ στόλοι καὶ στρατοὶ νὰ βρισκῶνται τόσο κοντὰ κοντὰ σὲ μία ἔκτασι μόνις 2 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ;

Ὁ κόλπος τῆς Πλαταριάς ἀποκλείεται γιατί καὶ ἀνοιχτὸς εἶναι στοὺς ἀνέμους καὶ νησιὰ δὲν ἔχει ἐκτός ἀπὸ τὸ νησάκι Γουρούνη (ἢ Γουρνοήσι) ποῦ πῆρε τὸ

ὄνομα ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ποῦ μοιάζει μὲ ρύγχος γουρουνιοῦ καὶ δὲν ἐκπληρώνει καμμία ἀπὸ τῆς παραπάνω ἀπαιτήσεις.

Τότε ποῦ εἶναι τὸ λιμάνι Σύβοτα καὶ ποῦ τὰ νησιὰ ;

Πλέοντας ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὴν Ἠγουμένισσα, στὰ 2/3 περίπου τῆς διαδρομῆς, βλέπεις ἀριστερὰ μιὰ συστάδα ἀπὸ ἀνεξάρτητα μεταξὺ τους ὑψώματα, μπροστὰ ἀπὸ τὸν συμπαγῆ ὄγκο τῆς Ἡπειρωτικῆς γῆς. Ἀπὸ αὐτὰ ἄλλα ἐνώνονται μὲ τὴν Ἠπειρο μὲ τῆς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ (Θύαμις), ποῦ ἔχει τῆς ἐκβολῆς του ἐκεῖ, καὶ ἀποτελοῦν βουναλάκι στὴ μέση τοῦ Κάμπου Ραγίου, Σαγιάδας. Ἄλλων, ἕνα μέρος ἐφάπτεται τοῦ κάμπου καὶ ἄλλο βρέχεται ἀπὸ τὰ ἔλη τῶν ἐκβολῶν. Ἄλλα βρέχονται ἐντελῶς ἐπὸ τὰ ἔλη καὶ ἄλλα τέλος ἀπὸ τὸ ἕνα βρέχονται ἀπὸ τὰ ἔλη καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴ θάλασσα ἢ ὀλόκληρα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Εἶναι δηλαδὴ νησιὰ ἀκόμη.

Ἐξω στὸ πέλαγος συναντοῦμε τὸ Πρασούδι ἀπομονωμένον νησάκι. Δεξιὰ στὸ στόμιο τοῦ ὄρμου τῆς Ἠγουμένισσας τὸ νησάκι Ἀγιονήσι. Β.Α. ἀπὸ τὸ Πρασούδι εἶναι τὸ μακρουλὸ νησιὸς Λυγιά (ὕψ. 87) ποῦ ἐνώνεται μὲ τὴν ξηρὰν μὲ μιὰ στενὴ λωρίδα ἄμμου 30 μ. πλάτους περίπου. Ψηλὰ στὴ Λυγιά ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ ἀρχαῖα ἰσοδομικὰ τεῖχη, πολλοὶ τάφοι καὶ χιλιάδες σπασμένα ἀγγεῖα στὴν ἐπιφάνεια. Πρόκειται γιὰ τὰ ἐρείπια ἀγνωστῆς ἀρχαίας πόλεως ποῦ τὸ λιμάνι τῆς ἀνοίγεται στὴ Β. παραλία τῆς καὶ μπορεῖ νὰ χωρέσῃ ἀρχαῖα πλοῖα. Ἄν λάβωμε ὑπ' ὄψιν πῶς τὸ γειτονικὸ ὕψος Ἀστραβέτσι (ὕψ. 141 μ.) ποῦ σήμερα τὸ μισὸ βρέχεται ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἀπὸ τὰ ἔλη, σκεπάζοντας τὴν ὑπόλοιπη Β.Α. παραλία τῆς Λυγίας, τὴν φυλάγει ἀπὸ τὸν Βορρὰ, τότε μποροῦμε νὰ πούμε πῶς ὀλόκληρος ὁ στόλος τῶν 110 πλοίων τῶν Κορυφαίων μποροῦσε νὰ βρῆ καταφύγιο ἐκεῖ, ἀφοῦ γιὰ τὴν κατασκήνωσιν τῶν πληρωμάτων ὑπάρχει ἀρχαῖος χώρος.

Συνέχεια τῆς Λυγίας ὑπάρχει τὸ νησάκι Λουμπέτσι (Μαγούλες) ὕψ. 50 μ. περίπου καὶ ἀμέσως ἄλλο μικρότερο ἄνωγμο. Ψηλὰ στὸ τελευταῖο βρέθησαν καὶ συλλήθησαν πλούσιοι ἀρχαῖοι θαλαμῶτοὶ τάφοι.

Τὰ νησάκια αὐτὰ πού βρέχονται ἀπὸ τὸ ἄμυρὸ ἔλος ἐνώνονται μὲ τὴν Λυγιά μὲ στενὴ λοφίδα ἄμμου (30 μ. πλάτους) πού ἐπεκτείνεται Ν.Α. προσχωρώντας ὡς τὴν μέση τοῦ ὄρμου τῆς Ἴγουμενίτσας. Αὐτὸ εἶναι τὸ Λεβιάνο. Σχηματίστηκε ἀπὸ τὸ ἕψωμα πού σχημάτισαν οἱ προσχώσεις τῆς ἀριστερῆς ὄχθης τοῦ Καλαμῆ, ὅταν κάποτε εἶχε στρέψει τὶς ἐκβολές του πρὸς τὴν πλευρὰ ἐκείνη καὶ τὴν ἄμμο πού συσσωρεύεσε ἢ θάλασσα μὲ τὸν καιρὸ.

Γιὰ νὰ πηδήξῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀνώνυμο ἕψωμα στὸ ἀπέναντι ἕψωμα Ἁγιονάκι (Ἁγιος Ἀθανάσιος) (ὑψ. 41 μ.), πρέπει νὰ περάσῃ στενὴ λοφίδα βάλτου ὑφάλμυρου πού δέχεται τὰ νερὰ μιᾶς μεγάλης πηγῆς, Ἀνάκολης, πού πηγάζει στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου κάτω ἀπὸ τὸν συνοικισμό Ραγίου. Β.Α. τοῦ ὑψ. Ἁγιονάκι εἶναι τὸ κατάρυτο ἕψωμα Πύργου (ὑψ. 83 μ.), πού περιβάλλεται ἀπὸ τὰ ἔλη τοῦ ποταμοῦ. Βρίσκονται ἐκεῖ πολλὰ ἀρχαῖα ἐρείπια (τείχη, βρύσες κτλ.). Β. τοῦ Ἁγιονάκι στὴ μέση τοῦ κάμπου εἶναι τὸ μικρὸ ἕψωμα Νησάκι (ὑψ. 21 μ.). Πρὸς Δ. τοῦ Πύργου εἶναι ἄλλο μικρὸ νησάκι μέσα στὰ ἔλη ἢ Κονίριζα καὶ Β. αὐτῆς τὸ πιὸ μεγάλο σὲ ἔκτασι καὶ ὑψος τὸ Μαυρονόρος (ὑψ. 509 μ.). Ἡ ἀνατολικὴ του παρυφὴ ἐφάπτεται τοῦ κάμπου, ἢ ΝΔ. βρέχεται ἀπὸ τὸ ἔλος καὶ ἢ Δ. ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Μαυρονόρος καὶ τὴν Κονίριζα περνάει ὁ Καλαμῆς καὶ χύνεται στὴν θάλασσα.

Σήμερα τὸ Μαυρονόρος εἶναι κατὰξηρο καὶ στοὺς πελοπλάς του βρίσκεται τὸ χωριὸ Σκουπίτσα. Τὸ ὄνομά του ὅμως σώζει τὴν ἀνάμνησιν μεγάλης βλαστήσεως. Στὴ μέση τοῦ κάμπου Ραγίου—Σαγιάδας βρίσκεται τὸ ἕψωμα Μασκελνίτσα (ὑψ. 113 μ.).

Τὰ ὑψώματα πού ἀναφέραμε 1) Ἁγιονήσι, 2) Προσοῦδι, 3) Λογιά (87 μ.), 4) Λουμπέτσι (50 μ.), 5) Ἀνώνυμο (30 μ.), 6) Ἁγιονάκι (44 μ.), 7) Νησάκι (21 μ.), 8) Ἀστραβέτσι (141 μ.), 9) Πύργος (83 μ.), 10) Κονίριζα, 11) Μαυρονόρος (509 μ.) καὶ 12) Μασκελνίτσα (113 μ.), ἀποτελοῦν ἓνα σύστημα σήμερον ἀπὸ νησιά καὶ ὑψώματα, πού σὲ παλαιότερη ἐποχὴ, πού μπορεῖ νὰ ὑπολογισθῇ ἀπὸ τοὺς

εἰδικούς, βρέχονταν ἐντελῶς ἀπὸ τὴν θάλασσα.

Οἱ προσχώσεις ὅμως τοῦ Καλαμῆ πού συσσωρεύονται χρόνῳ μὲ τὸν χρόνον, γερμίζουσι τὰ κενὰ πού εἶναι ἀνάμεσα στὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ σχηματίζουν τὸν παχὺ κάμπο καὶ τὰ θανατερά ἔλη, πού ἀργότερα θὰ γίνουν κ' αὐτὰ κάμπους.

Ἄν ὑπολογίσωμε πὼς ὁ Καλαμῆς ἔκαμε ἴσως ἔκατο περίπου χρόνια νὰ κἀνῃ τὴ σημερινὴ ἐκβολὴ του, ἀφοῦ ὑπάρχει ἀκόμη ἢ ἀνάμνησις ἐκβολῆς του πρὸς τὸν ὄρμον τῆς Σαγιάδας, καὶ ἀποδείξεις τῆς ὀλιγόχρονης ἐκβολῆς του μέσα στὸν ὄρμον τῆς Ἴγουμενίτσας, τότε μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς τὴν ἐποχὴ τῶν γεγονότων πού μᾶς ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν νησιῶν βρέχονταν ὀλόκληρον ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀφοῦ καὶ σήμερα ἢ Λυγιά καὶ Ἄστραβέτσι πού εἶναι τὰ πιθανά σημεῖα πού ἀπεβιβάστηκαν οἱ Κερκυραῖοι εἶναι προσιτὰ ἀπὸ τὴν θάλασσα, μὲ μεγάλα πλωτὰ μέσα. Τὴν σκέψιν μας βοηθᾷ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ ἄλλος ποταμὸς σχεδὸν ἴσος στὸ μέγεθος μὲ τὸν Καλαμῆ, ὁ Ἀχέρων, μὲ τὶς προσχώσεις του γέμισε σχεδὸν ἴση στὸ μέγεθος ἔκτασιν, τὴν Ἀχερουσία λίμνη καὶ Γλυκὺ κόλπον, ὅπως θὰ πραγματοποιεῖται στὴν συνέχεια τῆς μελέτης μας.

Ἄν ἴσως προσθέσωμε στὸ σύστημα τῶν νησιῶν αὐτῶν καὶ τὸν ὄρμον τῆς Ἴγουμενίτσας καὶ τὸν ταπίσμον μὲ τὸν λιμένα τῶν Συβότων πού βρίσκονταν στὴν Ἡπειρωτικὴ παραλία, τότε συμπληρώνεται τὸ σύνολον, πειστικὰ, ἀφοῦ μὰ ματιὰ στὸν χάρτη μᾶς ἐνισχύει θανμάσια στὴν ἀποψίν μας, πλὴν δὲ περισσώτερον μὰ αὐτοψία ἐπὶ τόπου πού δὲν θὰ ἄφινε καμμὶ ἀμφιβολία.

Ἄλλὰ τὴν ἀποψίν μας αὐτὴ ἐνισχύουν καὶ τὰ ἑξῆς :

1) Τὸ σύστημα αὐτὸ τῶν νησιῶν βρίσκεται ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Λευκίμη καὶ σὲ ἀπόστασι μόλις 8 χιλιομέτρων. Ἐνῶ τὰ σημερινὰ Σύβωτα βρίσκονται πίσω ἀπὸ τὴν Λευκίμη 14 χιλιόμετρα.

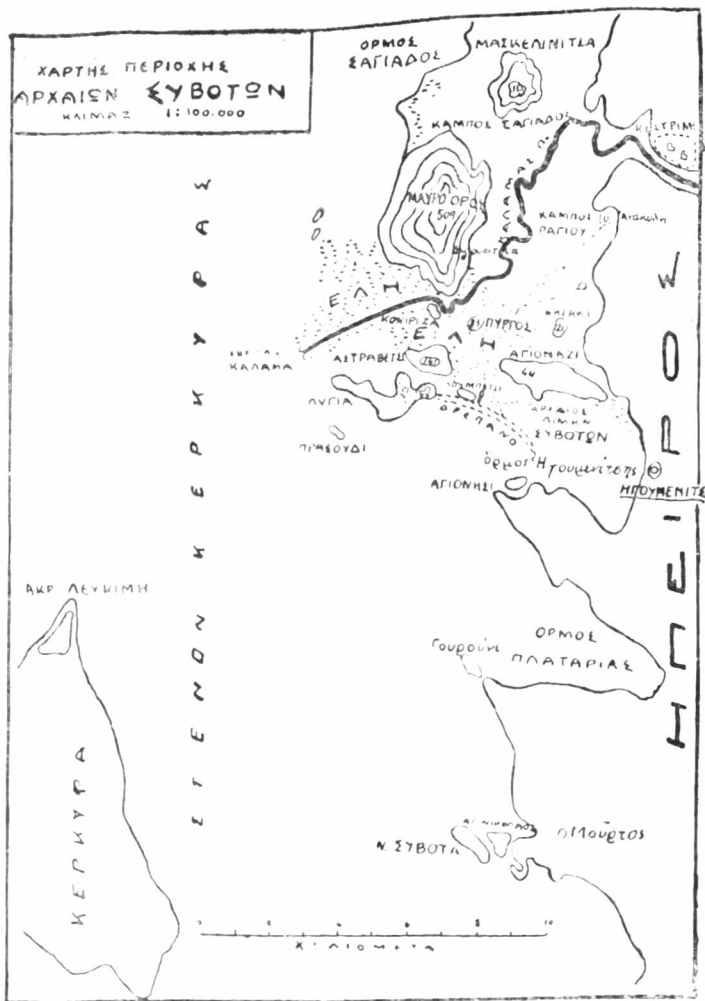
2) Σὲ πέντε ἀπ' αὐτὰ καὶ ἰδίως στὴ Λυγιά καὶ τὸ Ἀστραβέτσι μπορεῖ νὰ σταθμεύσῃ στόλος 110 πλοίων καὶ νὰ στρατοπεδεύσῃ τὰ πληρώματά τους. Γιατὶ ὁ ὄρ-

μος τῆς Λυγίας μετὲν τὴν προστασία τοῦ Ἀστραβέτσι, ἀποτελεῖ θαυμάσιο ἀγκυροβολεῖο.

3) Ὁ ὄρος τῆς Ἡγουμενίτης μπορεῖ νὰ ἐκκληρώσῃ θαυμάσια τὰ προσόντα τοῦ λιμένος τῶν Συβότων. Γιατὶ καὶ ὁ πῶ ἀσφαλῆς εἶναι ἀπ' ὅλους τῆς περιοχῆς καὶ ἔκτασιν ἔχει νὰ χωρέσῃ 150 πλοῖα τῶν Κορινθίων, καὶ παραλία ν' ἀράξουν καὶ μέρος ἀρκετὸ νὰ στρατοπεδεύσουν τὰ πληρώματα καὶ οἱ βάρβαροι σύμμαχοί τους. Ἡ ἀπόστασις ἀνάμεσα στὰ νησιά καὶ τὸν ὄροσ εἶναι ἀρκετὴ ὥστε νὰ ἐπιτρέπη τὴν ἐγκατάστασιν καὶ τῶν δύο ἐχθρικών στόλων.

4) Οἱ Κορίνθιοι βλέπουν πρῶτοι τὰ 20 Ἀθηναϊκὰ πλοῖα καὶ φεύγουν ἐνῶ οἱ Κερκυραῖοι ἀποροῦν γι' αὐτό, γιατί δὲν τὰ βλέπουν. Καὶ τοῦτο συμβαίνει, γιατί βρίσκονται στρατοπεδευμένοι στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ὄρους τῆς Λευκίμης καὶ τοὺς ἐμποδίζει ἡ ἄκρη του νὰ τὰ ἴδοῦν. Πρὸς αὐτὰ δὲ πολὺ κοντὰ τους γιατί γιάνουν καὶ πολλὰ ἴσπερον ἢ ὄφθησαν». Ἐνῶ οἱ Κορίνθιοι εἶναι παρατεταγμένοι μπροστὰ τους δηλ. ἔχουν στὴν πλάτη τους τὸν ὄροσ τῆς Ἡγουμενίτης, ὅπου καὶ καταφεύγουν. Ἐνῶ θὰ ἦταν ἐντελῶς παρ' ὅλοσ νὰ καταφύγουν στὸ Μούρτο (ν. Σύβοτα) περνώντας μπροστὰ ἀπὸ τὰ Ἀθηναϊκὰ πλοῖα πρὸς τὸς ἀνέγκασαν νὰ φέρον ἑσπινικὰ ὄπισθ' ἑαυτὰ.

5) Στρατηγικῶς τὰ δύο νησιά τοῦ Μούρτου (ν. Σύβοτα) δὲν προσφέρονται γιὰ κανενὸς εἶδους ἐπιχείρησιν, ἐνῶ τὸ σύμ-

πλεγμα εἶναι προσηφέστερο γιατί προσφέρει ὅτι χωρεῖται ἕως τοῦ ἰσχυροῦς στόλου καὶ στρατός.

6) Καὶ ἡ ὀλομοσία Συβοτα (τόπος βοσῆς ἀγοχοῖρον) ταυριάζει μετὲ τὸ σύμπλεγμα γιατί τώρα ἀκμὴ ὑπάρχει κληθὸς ἀπὸ ἀφοροῖσιν, πρὸς τὰς ὄντας μετὸν καρπὸ τῶν βαλ' ἀγιδίων πρὸς εἶναι ἐκεῖ. Πάλαιότερον οἱ Μυθηδες, ὅπως μετὰ πληροφορήσθαι, εἶχον ἐκεῖ χωρεστάσια γιὰ ἡμεροὺς χοίσιος.

7) Καὶ ὁ πληθοντικός τοῦ ὀνόματος (τὰ Σύβοτα) εἶναι μιὰ ἐνδειξις ὅτι τὰ νησιά εἶναι πολλά.

8) Ὁ Στράβων ἂν ὥριζε τὰ νησιά τοῦ Μούρουτος ὡς Σύβοτα, τότε πᾶ ἐῖναι τὰ «οὐκ ἀξίας μνήμης» ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ μέχρι τὸν Γλυκὺ κόλπο (ἐβολὸς Ἀχέρωνος, Σπλάντζα ;) Ἀπὸ τὸ Μούροτο ὡς τὴν Πρέβεζα δὲν ὑπάρχει κανένα νησί (πλὴν τῶν βράχων τῆς Πάργας). Ἐπομένως εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ παραδεχτοῦμε πὼς Σύβοτα εἶναι τὸ συγκρότημα καὶ νησιά «οὐκ ἀξίας μνήμης» τὰ σημερινὰ Σύβοτα τοῦ Μούρουτου.

9) Ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρει (Χρονογραφία, σελ. 109) ὅτι, ἡ Ἄννα (1306) ἔδωκε στὸ Φίλιππο γιὰ προίκα τῆς κόρης τῆς Θάμαρ τίς πόλεις πὸ ὑποσχέθηκε «τὸ Πάνορμον, τὸ Βουθρωτόν, τὴν Ἡγουμενίτσα, τὰ Σύβοτα καὶ τὴν Ναύπακτον, πρὸς δὲ καὶ τὰς νήσους Μεγάνησον, Κάλαμον καὶ τὰ πέριξ νησίδια». Εἶναι ἀστεῖον νὰ παραδεχθῶμε πὼς τὰ δυὸ αὐτὰ νησιάκια τοῦ Μούρουτου δόθηκαν ὡς προίκα δεσποτική. Γιατὶ καὶ ἀσήμαντα εἶναι εἰς ἔκτασιν καὶ δὲν ἔχουν κανένα ἴχνος οἰκισμοῦ. Ἐνῶ τὸ συγκρότημα καὶ μεγάλην ἔκτασιν ἔχει, καὶ σπουδαιότατα ἴχνη οἰκισμοῦ φέρει, ἰδίως στὴν Λυγιά ὅπου διακρίνονται τὰ θαυμάσια εἰς κατασκευὴν καὶ ἔκτασιν τείχη τῆς πόλεως πὸ ἦταν ἐκεῖ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἔρειπίων. Μποροῦμε δὲ νὰ ποῦμε πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ πόλις Σύβοτα, ἀξία δεσποτικῆς προίκας.

Γεννάται τῶρα τὸ ἐρωτήμα. Γιατὶ ὀνομάσθηκαν ἀπὸ τοὺς συγγρόνους μας τὰ δυὸ αὐτὰ νησιάκια τοῦ Μούρουτου Σύβοτα καὶ τὸ

συγκρότημα τῆς Ἡγουμενίτσας ἔμεινε ὀνόνομο μὲ μόνο τὰ στενὰ τοπωνύμια ;

Ἡ ἀπάντησις εἶναι εὐκόλη. Οἱ γεωγράφοι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸν Θουκυδίδη, καὶ μὴ βλέποντας στὸ χάρτη μεγάλης κλίμακος, ἄλλα νησιά νὰ σημειώνονται καθαρὰ, ἀφοῦ τὸ συγκρότημα περικυκλωμένο ἀπὸ τὰ ἔλη σημειώνεται ὡς ξηρά, ἔδωσαν τὸ ἱστορικὸ ὄνομα στὰ δυὸ νησιάκια καὶ ἀγνόησαν τὰ ἄλλα δώδεκα πιδὸ μεγάλα πὸ δὲν ἔδιναν μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ὄψιν νησιῶν. Ἐπομένως Σύβοτα νομίζουμε πὼς πρέπει νὰ θεωρῆται τὸ συγκρότημα τῶν δώδεκα καὶ ὄχι τὰ δυὸ τοῦ Μούρουτου, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ ἀπέχον περι τὰ 12 χιλιομετρα ἀπ' αὐτὰ μποροῦν νὰ θεωρηθῶν ὅτι ἀποτελοῦν μαζὺ μὲ τὸ Γουρούνι τῆς Πλαταριάς μέρος του, ἀνεβάζοντας ἔτσι τὸν ἀριθμὸν σὲ 15.

Μιὰ ματιὰ στὸ χάρτη, πολὺ δὲ περισσότερο μιὰ αὐτοψία στὸν τόπο καὶ ὀλίγη καλὴ πίστις, διαλύουν κάθε ἀμφιβολία καὶ ἀποκαθιστοῦν τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, δίνοντας στὸ συγκρότημα τὸ ἱστορικὸ ὄνομά τους καὶ στὸν ὄρμον τῆς Ἡγουμενίτσας τὸ ὄνομα τοῦ «Λιμένος τῶν Συβότων».

Εἶναι πιθανὸ πὼς τὸ τρόπαιο, οἱ μὲν Κερκυραῖοι θὰ τὸ ἔστησαν στὴν Λυγιά, οἱ δὲ Κορινθιοὶ ἴσως στὸ ὑψωμα ὅπως σήμερα τὸ κάστρο τῆς Ἡγουμενίτσας.

Γιὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῆς Λυγιάς θὰ πραγματευθῶμε σὲ ἄλλη μας μελέτη.

Κ. Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΒΑΣ. ΒΕΛΛΑ, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα Ἑπαιρωτικά πνευματικά καθιδρυμάτα εἰς Ἀθήνας εἶναι καὶ ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐκ Μονοδενδρίου τῆς Ἑπείρου Ἀδελφῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου Ριζάρη πρὸς τὸν ὄραϊον σκοπὸν τῆς μορφώσεως τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἤρχισε λειτουργοῦσα ἀπὸ τὸ 1844, ὁπότε καὶ ἰδρύθη, καὶ συνεχῶς ἐξηκολούθησε ἐργαζομένη μέχρι τοῦ 1940, ὁπότε καὶ διεκόπη ἡ λειτουργία της ἔνεκα ἐπιτάξεως τοῦ κτιρίου της πρὸς νοσοκομειακοὺς σκοποὺς.

Καθ' ὅλην τὴν ἑκατονταετῆ περιόδου ζωῆς της ἡ Ριζάρειος Σχολὴ παρέσχε ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Ἔθνος καὶ τὴν κοινωνίαν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οὐχὶ πάντες οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῆς προσήλθον εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου ἀλλ' ἀπ' ἐτιέρον ἀληθέστατον εἶναι ὅτι καὶ οἱ μὴ χειροτονηθέντες, εἴτε ὡς Θεολόγοι, καλλιεργήσαντες τὴν ἐπιστήμην, εἴτε ὡς Καθηγηταί, εἴτε ὡς διδάσκαλοι πανταχοῦ διέπρεψαν, μεγίστας καὶ ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας παρασχόντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐπιστήμην.

Δὲν πρόκειται ὅμως εἰς τὸ παρὸν ἀρθροῖδόν μου νὰ ἀναλύσω τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἔδωκε ἡ Ριζάρειος Σχολὴ οὔτε νὰ ἀναδείξω τὴν μεγάλην Ἐκκλησιαστικὴν καὶ Ἐθνικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε ἡ λειτουργία τῆς μοναδικῆς ταύτης Σχολῆς, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἐκλεκτόν της ἐπιστημονικὸν προσωπικόν, μὲ τὸν ὄραϊότατα διεγερθμισμένον ἑσωτερικὸν της βίον καὶ μὲ τὸ ὀλιγάριθμον τῶν μαθητῶν ἀπετέλει τὸ ἀρτιότερον ἐν τῇ χώρᾳ μας λειτουργοῦν Σχολεῖον. Ὁ σκοπὸς τῶν ὀλίγων τούτων γραμμῶν εἶναι ἄλλος. Ἡ ζηλευτὴ καὶ ζωτικὴ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Σχολὴ αὕτη, ἡ ὁποία

κατ' οὐδὲν ἐπεβάρυσε τὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν, μένει ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1940, κλειστή, οὐχὶ δι' ἔλλειψιν οικονομικῶν πόρων, ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν κατανοήσεως τῆς σημασίας τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τελευταίου παγκοσμίου πολέμου καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος συμμαχοπολέμου ἡ Ριζάρειος Σχολὴ, ὡς καὶ τότε ἄλλα Σχολεῖα ἐν Ἀθήναις, κατελήθη πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐπείγουσῶν ἀναγκῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οὐδεὶς λόγος ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ περὶ ἀποδεσμεύσεως τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς, διότι ὁ σκοπὸς τῆς περιθάλψεως τῶν ἀσθενῶν καὶ ἐνδόξων τραυματιῶν ἦτο ἱερός.

Μετὰ τὴν πάροδον ὅμως τῆς λαίλαπος ἐκείνης τοῦ Κράτος ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ ἐπουλώσῃ τὰς ὑλικὰς πηγὰς, ἔδειξε μεγίστην ὀλιγωρίαν πρὸς θεραπείαν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ πολλὰ ἦσαν καὶ ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους εἶχον. Ἐντεῦθεν τὸ μεταπολεμικὸν Κράτος ἤρνεϊτο ἐπιμόνος νὰ ἀπελευθερώσῃ τὰ κτίρια πλείστων ὄσων πνευματικῶν καθιδρυμάτων, διὰ νὰ δυνηθοῦν ταῦτα νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποστολήν των. Μόνον κατόπιν ἀγῶνων πολλῶν καὶ ἐντόνων παραστάσεων ἀπηλευθερώθη τὸ Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας χάρις εἰς τὰς ἐντόνους ἐνεργείας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σπυρίδωνος, τὸ Ἀρσάκειον καὶ τελευταίως τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα κατεῖ τι ἄλλο.

Ἡ Ριζάρειος ὅμως, ἡ ὁποία μετεγράφη ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Νοσοκομεῖον δεχόμενον πολίτας καὶ εἰς διαγνωστικὸν σταθμὸν, παραμένει ἀκόμη κλειστή. Καὶ ἐνῶ ἐξακόσια καὶ πλέον κενὰ ἐφημεριακῶν θέσεων

ἐδημιουργοῦντο ἰδίως εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα ἕνεκα τῆς ἐξοντώσεως πολλῶν ἱερέων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν συμμοριτῶν καὶ ἡ Ἐκκλησία εὗρίσκετο εἰς ἀγωνίαν τίνι τρόπῳ νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ ταῦτα, τὸ Κράτος, τυφλωττον πρὸ τῆς πραγματικότητος, ἠρνεῖτο πεισμόνως νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸ κτίριον τῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

Ὁ Μακαριώτατος, τὸ Συμβούλιον τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καὶ ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἀποφοίτων τῆς Ριζαρείου Σχολῆς εἰς πλείστια ὅσας ἐνεργείας προέβησαν παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις Ὑπουργοῖς τῶν διαφόρων Κυβερνήσεων ἄνευ ὅμως θετικοῦ ἀποτελέσματος. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε ἐκδοθῆ καὶ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ Νοσοκομεῖον τῆς Ριζαρείου ἀνεκηρύσσεται αὐτοτελές! Ἐπὶ τῆς Ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως κατόπιν ἐντόνων ἐνεργειῶν τοῦ Μακαριωτάτου καὶ τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ κατόπιν τοῦ ἐκδηλωθέντος ἀμέσου ἐνδιαφέροντος τῆς Α. Μ. Βασιλέως, ὅστις κατὰ τὴν Διαθήκην τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Ριζάρη εἶναι ὁ φύλαξ καὶ ἐκτελεστὴς αὐτῆς, τὸ ζήτημα ἐφαίνετο ὅτι ἔβαινε πρὸς τὴν λύσιν του. Ἄλλ' ἡ ἐκδηλωθεῖσα τότε ἀντίδρασις ὠρισμένων κύκλων, συνδεομένων ἀμεσώτατα μετὰ τοῦ Νοσοκομείου τῆς Ριζαρείου, ἐματαίωσαν κάθε ριζικὴν λύσιν καὶ τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον κατορθώθη νὰ γίνῃ, ἦτο νὰ ἐκμαιευθῆ μία ἀπόφασις κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τῆς ἀπερχομένης Ὑπηρεσια-

κῆς Κυβερνήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ριζαρείου Σχολὴ ὀφείλει ν' ἀποδεσμευθῆ ἐν καιρῷ.

Αἱ ἐνεργεῖαι συνεχίσθησαν καὶ μετὰ ταῦτα καὶ ὁ νῦν Ὑπουργὸς τῆς Προνοίας φέρεται ὑποσχεθεὶς τὴν ταχεῖαν ἀποδέσμευσιν τοῦ κτιρίου. Τὸ εὐχόμεθα ἐξ ὅλης τῆς καρδίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς πείρας εἶδομεν ὅτι καὶ αἱ ἀριστα ἀκόμη προθέσεις τῶν Ὑπουργῶν δύνανται νὰ ναυγίσουν πρὸ τῆς ἀντιδράσεως, δι' αὐτὸ φέρω τὸ ζήτημα ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἀγαπητῆς « Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας », ὅπως καὶ αὐτὴ ὑψώσῃ τὴν φωνήν της καὶ μὲ τὸ κύρος, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε, ἐνεργήσῃ παρὰ τοῖς Βουλευταῖς Ἡπείρου καὶ παρὰ παντὶ ἀρμοδίῳ ὅπως ὅλοι ἀξιώσουν τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Τὸ θέμα τοῦτο ἐνδιαφέρει ἀμεσώτατα καὶ τὴν Ἡπειρον, διότι εἴκοσι καὶ πλέον παιδιὰ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Ζαγορίου σπουδάζουν εἰς τὴν Ριζαρείου ὡς ὑπότροφοι τῆς Ριζαρείου περιουσίας, χωρὶς νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλα Ἡπειρωτικὰ κληροδοτήματα, διατηροῦντα ὑποτρόφους ἐν τῇ Ριζαρείῳ. Ὡς Ἡπειρώτης καὶ ὡς Ριζαρείτης θλίβομαι βαθύτατα διὰ τὸ σταμάτημα αὐτό, τὸ ὁποῖον βίαια ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ριζαρείου τὸ Κράτος, διότι γνωρίζω τὶ δύνανται νὰ προσφέρῃ ἡ Σχολὴ αὕτη καὶ εἰς τὴν ἰδιαίτεράν μας πατρίδα καὶ εἰς τὴν χώραν δλόκληρον.

B. ΒΕΛΛΑΣ

ΒΑΣΟΥ Π. ΜΠΕΧΛΗ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΗΣΑΥΡΟ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΜΑΣ

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ „Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ”

(Ο ΠΡΩΤΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ)

ΜΕ ΠΟΛΛΗ της ευχαρίστηση ή «Ήπειρωτική Έστία» φιλοξενεί στις στήλες της την από τους ανεξάντλητους παραδοσιακούς μας θησαυρούς περισυλλογική αυτή εργασία του Δημοδιδασκάλου και γνωστού στα ήπειρωτικά γράμματα Βάσου Μπέχλη. «Η «ζωηφόρος περιοχή της παραδόσεως» είναι οι προαιώνιες και βαθειές ρίζες του δέντρου της φυλής μας· κι από κει πολύ συχνά, σαν άλλος Άνταϊος, παίρνει αυτή καινούργιες δυνάμεις, αρχίζει νέες εξορμήσεις. Η «Ήπειρωτική Έστία», με ιδιαίτερη χαρά θάβλεπε τους συναδέλφους του σημερινού επιμελούς περισυλλογέα πά μιμούνται το αξιόπαινο παράδειγμά του. Είναι τόσα πολλά ακόμα αυτά που πρέπει, και μόλις προλαβαίνουμε ν' αποθησαυρίσουμε από τη «ζωηφόρο αυτή περιοχή». Για τον Άγιο Κοσμά π.χ. υπάρχουν παντού κατάρσπαρες, τόσες άγνωστες παραδόσεις, τόσα ανέκδοτα στοιχεία. Ίσως ακόμα και για το Σκυλόσοφο και για το Νεομάρτυρα Γεώργιο επίσης. Σε δεκάδα και πλέον ανέρχονται οι νεομάρτυρες των καιρών της σκλαβιάς: «άστέρας φαινούς άποκαλεί ό ύμνογράφος, όντως εκλάμπαντας φαιδρώς διά του μαρτυρίου», τόσο τον «τριούλιον Γεώργιον», όσο και τον «τρισαυγή Ιωάννην» από το Τέρροβο: «μ έγα κ α ύχη μα τών ε ύ σ ε β ώ ν τ η η χ ο ρ ε ί α κ α ι τ η ς π ό λ ε ω ς Ί ω α ν ν ί ν ω ν τ ό κ λ έ ο ς».

Είναι γνωστό πώς ό Άγιος Άγιος Ιωαννης «ό έξ Ίωαννίνων» κατάγονταν άπ' το Τέρροβο κι' έμαρτύρησε στην Κωνσταντινούπολη στα 1526.

Σε πολλούς γέρους έδω είναι γνωστή μιá παράδοση για το μαρτύριό του, που πιστεύω πώς είναι ανέκδοτη. Τη δημο-

σιεύω λοιπόν όπως την άκουσα και φαντάζομαι πώς κάτι θάχουν να κερδίσουν τόσο οι «ειδικοί» όσο και οι άλλοι που αγαπούνε να διαβάσουν τις παλιές ιστορίες που αναδίνουν το άρωμα του κειοιού και του λιβαριού. Έκτος άπ' αυτό και ή ίδια μπορεί έτσι να γλυτώσει το χαμό.

Στο περιεχόμενό της δέν είχα το δικαίωμα να προσθέσω τίποτα προσπάθησα μόνο να κρατήσω την «κοινή» γλωσσική μορφή γιατί ή διήγηση ήταν φωτωμένη μ' ένα πλήθος «λογίων» εκφράσεων θησαυρισμένων άπ' τα κάποια ιστορικά κι' εκκλησιαστικά διαβάσματα, του ανθρώπου που μου τη διηγήθηκε.

Τέρροβο Νοέμβριος 1952

Β.Π.Μ.

*

«Ό πατέρας του Γιάννη ήταν άπ' έδω, άτ' το Τέρροβο, άπ' των Ντισσηδων τη γενιά που υπάρχει — με πολλά παρακλάδια — ακόμα σήμερα. Ό ίδιος ό Γιάννης έδω γεννήθηκε καθώς και τ' άλλα άδελφια του, που φαίνεται πώς ήταν πολλά γιατί ή φτώχεια βασάνιζε όλόκληρη την οικογένεια. Άλλά ίσως γιατί ό πατέρας του δέν είχε άρκετή περιουσία, ίσως γιατί ήξερε κάποια τέχνη που δέν του άπόδινε πολλά έδω, αναγκάστηκε να πάρει όλη του την οικογένεια και να κατοικήσει στα Γιάννινα. Έκει άνάμεσα στο σημερινό Δημαρχείο της πόλης και την εκκλησία της Άγίας Μαρίνας — που δέν' υπήρχαν και τα δυό αυτά κτήρια τότε — ήταν το μικρό, φτωχικό σπιτάκι τους, κι' εκεί μεγάλωσε κι' ό Γιάννης.

Όταν έγινε έφηβος, θέλεις γιατί κι' εκεί που έγκαταστάθηκαν δέν ήταν ίκανο-

ποιητικές οί δουλειές του πατέρα του και τα έσοδα δὲν ἐπιοκοῦσαν γιὰ μιὰ σχετικά άνετη ζωή, θέλεις γ' ἄλλον λόγο, ὁ Γιάννης ἀναγκάστηκε νὰ ταξιδέψῃ—ἴσως μόνος του, ἴσως μὲ κάποιον ἄλλο γιὰ νὰ ζητήσῃ καλύτερη τύχη. Ἐποὺ περιπλανήθηκε ἀνεκέτα, τὸν βροίσαμε ἀραιγμένον σὲ μιὰ συνοικία τῆς Πόλης νὰ δουλεύει ἐσκετζίς¹. Ἀργότερα παντρεύτηκε, ἴσως στὴν ἴδια ἐκείνη γειτονία, μὰ φαίνεται πὸς καὶ ἡ γυναίκα του, ἦταν φτωχὴ γιὰτὸ πόντι τους μόνον ἓνα δωμάτιον ἦταν ὅλο κι' ὅλο. Μέσα σ' αὐτὸ ἔμενε ἡ οἰκογένεια καὶ σ' αὐτὸ ἐργαζόταν ὁ ἴδιος τὶς κοῦες καὶ βροχοῦρες ἡμέρες, ἐνῶ τὶς ἄλλες ἔβγαζε τὸν μπάγκο του ἀπέξω. Καμιὰ μόρφωση ξεχωριστὴ δὲν εἶχε πάρει, μὰ φαίνεται πὸς ἦταν πολὺ θεοφοβούμενος καὶ καλὸς Χριστιανός.

Ἔτσι λοιπὸν κολοῦσαν οἱ μέρες στὴν ἀπόμωρη ἐκείνη γωνία τῆς πολυθόρυβης Πόλης. Νὰ μπαλῶνει τὰ χαλασμένα σαντάκια καὶ νάχει τὴ σκέψη του στὸ σπίτι του καὶ στὸ Θεό του.

Μιὰ μέρα ὅμως ἔγινε τοῦτο τὸ καινούργιο πού του τάραξε τὰ σιάσιμα νερά τῆς ψυχῆς του.

Περνοῦσαν ἀπ' ἐκεῖ τρεῖς χανούμισες τυλιγμένες στοὺς φρετζέδες τους. Ἦταν νέες. Αὐτὸ μπορούσε κανένας νὰ τὸ μαντέψῃ εὐκόλα, μ' ὅλο πὸν τὸ προσωπό τους δὲν φαίνόταν. Κάτι σιγομίλησαν μεταξύ τους κι' ὕστερα στάθηκαν προστά στον μπάγκο τοῦ Γιάννη. Τὸν χαιρέτησαν, καὶ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὸν ρώτηε ἂν μπορούσε νὰ τῆς διορθώσῃ τὸ σαντάλι της πού εἶχε χαλάσει.

Εὐκόλο ἦταν αὐτὸ γιὰ τὸ Γιάννη, μιὰ κι' αὐτὴ ἦταν ἡ δουλειὰ του. Σήκωσε τότε ἡ χανούμισα τὸ πόδι της, τάχα γιὰ νὰ δείξῃ τὸ χαλασμένο σαντάλι, τὸ ἀκοίμησε πάνω στον πάγκο καὶ μὲ μιὰν ἀφέλεια πού δὲν πρόδινε ἂν αὐτὸ γινόταν ἀπὸ πρόθεση ἢ ἀπὸ ἀδεξιότητα, ἀνασήκωσε τὸ μακρὺ φόρεμά της περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔπρεπε².

Μιὰ τέτοια κίνησι γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, μιὰ τέτοια ὄρα, ἦταν ἡ ἐμφάνισι τοῦ ἴδιου τοῦ Σιτανᾶ, γιὰ νὰ πειράξῃ τὸν καλὸ κι' ἀγαθὸν, ἐκείνον ἀνθρωπᾶκο. Σὰν ἀστραπὴ πέρασε ἡ ματιὰ του κι' ὕστερα χαμήλωσε στὴ γῆ. Ἡ χανούμισα εἶπε πὸς θὰ ἔστειλε τὸ σαντάλι της νὰ τὸ διορθώσῃ κι' ἀπομακρύνθηκαν κι' οἱ τρεῖς.

Τὰ μάτια τοῦ Γιάννη ἐξακολοῦθοῦν νὰ κοιτάζουν τὸ ἔδαφος μὰ προστά τους σχεδιάζεται ἡ εἰκόνα τῆς γυμνῆς ἐκείνης σάρκας.

— Ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκαυδάλιζεις ἐκβαλε αὐτόν³. Κι' ἀνασηκώνοντας τὸ σουβλί πού κρατοῦσε στὸ χέρι του τὸ ἔμπηξε μὲ δύναμη στὸ ἓνα του μάτι. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα δὲν θάχε πιά τὴ δύναμι ν' ἀντικρῶζῃ τέτοιου εἴδους εἰκόνας. Ἐμεινε λοιπὸν γλωστός μὲ τ' ὄνομα : ὁ Γκαβογιάννης ὁ μπαλωματῆς.

*

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ κινδύνεψε νὰ ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ μιὰν ἀπροσδόκητη αἰτία. Οἱ Τούρκοι φανατισμένοι ἀπὸ τοὺς Δερβίσηδες καὶ Ἰμάμηδες βιάζονταν καὶ σκότωναν χωρὶς αἰτία τοὺς Χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς. Πολλοὶ τότε, εἴτε γιὰ νὰ γλυτώσουν τὴ ζωὴ τους, εἴτε γιὰ ν' ἀπολάρουν τὰ μεγάλα ἀξιώματα πού τοὺς ἔταζεν ὁ Σουλτᾶνος, γινόταν ἐξωμότες. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν κι' ὁ Μέγας Ἀρχιεδιάκονος τῶν Πατριαρχείων.

Ὁ Σουλτᾶνος γιὰ νὰ τοῦ δώσει θάρρος καὶ νὰ τὸν κάνει πιὸ οἰκεῖο μὲ τὴν νέα πίστη, τὸν καλοῦσε συχνὰ στὸ παλάτι καὶ κουβέντιαζε μαζί του ὥρες πολλές. Ἀπ' τὶς ἀπαντήσεις πού ἔδινε ὁ ἐξωμότης στὸ πλήθος τῶν ἐρωτήσεων πού τοῦ ἔκανε γιὰ τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία ὁ Σουλτᾶνος, προσπαθοῦσε νὰ καταλάβῃ τί ἀπ' ὅλα ἦταν ἐκεῖνο πού τὸν ἔσπρωξε στὴν ἀλλαξοπιστία : Ἡ πραγματικὴ κι' ἀληθινὴ πίστη του στὴν μεγαλύτερη ἀξία τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἡ δυσσαρέσκεια ἀπ' τὸ Πατριαρχεῖο, ἡ φιλοδοξία κι' ὁ πόθος τῶν ἀξιωμάτων ἢ πίσω ἀπ' αὐτὴ κρυβόταν ἡ προσπάθεια τῆς προσασίας τῶν διωκομένων Χριστιανῶν πού

1. Μπαλωματῆς παπουτσιῶν.
2. Ἄλλη διήγησι λέει πὸς ἦταν πλάι στον μπάγκο σωρὸς ἄμμοιο πού πατοῦσαν ὅσοι ἤθελαν νὰ κάνουν καινούρια σαντάλια κι' ἀπ' τὰ χνάκια πού ἄφηνε τὸ πόδι στὴν ἄμμοιο, ἔπερνε ὁ τεχνίτης τὰ μέτρα καὶ τὴ φόρμα τοῦ ποδιοῦ. Ἐκεῖ πάτησε ἡ Χανούμισα.

φυσικά θὰ γινόταν ὕστερα ἀπ' τὴν ἀπό-
κριση τῶν ἀξιωματιῶν.

Κι' ἐκεῖ στὶς ὁμιλίαις τοὺς ὁ Ἀρχιδιά-
κονος ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὸν βεβαίωσε πὺς
ἡ πραγματικὴ πίστη στὸν Μωάμεθ τὸν
ἔφερε στὴν ἀλλαξοπιστία γιατί τὸ Εὐαγγέ-
λιον τοῦ Χριστοῦ περιέχει πολλὰ τὰ ἀπί-
θανα, τερατώδη καὶ ἀνεφάρμοστα.

— Καὶ ποιά εἶν' αὐτά ;

— Νὰ ἐν ἀπ' ὅλα : « Ἐὰν ἔχετε πίστιν
ὡς κόκκον σινάπεως, ἔρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ,
μετάβηθι ἐνεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται
καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν¹.

— Λέει ἀλήθεια τέτιο πρῶγμα τὸ Εὐαγ-
γέλιο τῶν Χριστιανῶν ;

— Μάλιστα.

Αὐτὸ ἦταν γιὰ τὸ Σουλτᾶνο μιὰ εὐκαι-
ρία ἀπροσδόκητη. Κάλεσε λοιπὸν τὸν Πα-
τριάρχη καὶ τὸν ρώτησε ἂν ἦταν ἀλήθεια
αὐτὸ πού εἶχε μάθει. Ὁ Πατριάρχης ἀνύ-
ποπτος τὸν ἐβεβαίωσε πὺς ναὶ ἦταν ἀλήθεια.

— Τότε λοιπὸν, εἶπε ὁ Σουλτᾶνος γιὰ
νὰ δοκιμάσουμε ἂν ἡ πίστη ἡ δική σας
εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπ' τὴ δική μας, θὰ μα-
ζευτούμε κοντὰ σ' ἓνα βουνὸ κι' ἐσεῖς κι'
ἔμεῖς καὶ θὰ διατάξετε ἐσεῖς τὸ βουνὸ νὰ
κινήθῃ καὶ νὰ πέσει στὴ θάλασσα. Ἄν
γίνη ἔτσι, τότε θὰ γίνουμε ὅλοι ἔμεῖς Χρι-
στιανοί, διαφορετικά, ἂν δὲν κινήθῃ τὸ
βουνὸ θὰ γίνετε ὅλοι σας Μωαμεθανοί.

Ὁ Πατριάρχης ἀντιμετώπιζε τόσο ἀπρό-
οπτα μιὰ παράλογη ἀπαίτηση τοῦ Σουλτά-
νου, μὰ ὡστόσο τοῦ ἦταν δύσκολο ν' ἀρνη-
θῆ τὴν πρόταση. Τὸ πρόβλημα ἦταν με-
γάλο. Ζήτησε λοιπὸν προθεσμίαι σαράντα
μέρες ὥσπου νὰ συγκαλέσει τὴ Σύνοδο γιὰ
ν' ἀποφασίσῃ ἐκείνη. Ὁ Σουλτᾶνος δέ-
χτηκε καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν προθεσμίαι.

Κάλεσε λοιπὸν ὁ Πατριάρχης τὴν Ἱερῆ
Σύνοδο γιὰ νὰ σκεφθοῦν ὅλοι μαζί οἱ
Ἱεράρχες τί ἔπρεπε νὰ κάμουν. Κανένας
ὅμως ἀπ' αὐτοὺς δὲν αἰσθανόταν τόσο ἱκα-
νὸς γιὰ νὰ γλυτώσει τὴ θρησκεία τοῦ Χρι-
στοῦ ἀπ' τὸ φοβερὸ ἐκεῖνο κίνδυνο πού
τὴν ἀπειλοῦσε. Μερόνυχτα ὅλοι στὶς Ἐκ-
κλησιᾶς γονατιστοὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ
νὰ τοὺς δείξει σημεῖο. Χωρὶς τροφή, χω-
ρὶς ὕπνο γονατιστὸς προσευχόταν κι' ὁ Πα-

τριάρχης ἀκουμπώντας λίγο σ' ἓνα μικρὸ
σκαμνάκι. Ἡ κόουραση ἀπ' τὴ διαρκῆ ἐκ-
σταση καὶ ἡ ἐξάντληση ἀπ' τὴν ἀδιάκοπη
ἀγρύπνια, τὸν κατέβαλαν τόσο πολὺ ! Ὁ-
μως ὁ ὕπνος δὲν τὸν ἔβρισκε. Περιμένε
μ' ἀγωνία νάρθει τὸ πρωὶ γιὰ νὰ στείλει
τὸν Καβαση τοὺς ἄλλους Ἱεράρ-
χες γιὰ νὰ μάθει μήπως κανεῖς τοὺς
ἔλαβε σημεῖο.

Ὅμως οἱ ἀπαντήσεις ἦταν πάντα ἀρ-
νητικῆς.

Οἱ μέρες περνοῦσαν κι' ἡ ἀγωνία με-
γάλωνε ὥσπου πέρασαν οἱ τριανταεπτα-
μέρες καὶ ξημέρωνε ἡ τελευταία πού θὰ
γινόταν ἡ κρίσις καὶ ἡ Χριστιανοσύνη κιν-
δύνευε νὰ χαθεῖ ἀνεπανόρθωτα. Ὅμως
ἡ ἐλπίδα δὲν ἀπόλειπε τὸν Πατριάρχη.
Μέσα στὴν ἀδιάκοπη ἐκσταση καὶ τὴν ἀνά-
ταση τῆς ψυχῆς του κι' ἐνῶ ἡ κόπωση τὸν
εἶχε πιὰ ἐξαντλήσει, ἔγυρε μιὰ στιγμὴ,
μόνο μιὰ στιγμὴ στὸ σκαμνάκι. Ἐκεῖ στὴ
μικρὴ αὐτὴ στιγμὴ τοῦ φάνηκε πὺς ἄκουσε
καθαρὰ μιὰ φωνὴ πού ἔλεγε : Στὸν (τάδε)
δρόμο στὸ Τσικμά - σοκκάκι² ὁ Γκαβογιάν-
νης ὁ μπαλωματῆς.

Πετάχτηκε. Ὁ Καβάσης ἦταν δίπλα
του. Ἀποφασιστικὰ τότε σηκώθηκε καὶ
τὸν ρώτησε ἂν ἔξερε κανένα τοικμά - σοκ-
κάκι στὸν τάδε δρόμο, κι' ἂν ἐκεῖ ἔμενε
κανένας Γκαβογιάννης μπαλωματῆς.

Ναὶ τὸ ἔξερε καὶ τὸ σοκκάκι καὶ τὸν
Γκαβογιάννη.

— Εἶναι ἀνάγκη νὰ πᾶμε ἀμέσως, εἶπε
ὁ Πατριάρχης.

Μὰ πὺς ; ἡ ὥρα ἦταν περασμένη,
ὁ κίνδυνος νὰ βγεῖ κανεῖς χριστιανὸς στὸ
δρόμο αὐτὴ τὴν ὥρα ἦταν μεγάλος, θὰ τοῦ
στοίχιζε ἴσως καὶ τὴ ζωὴ. Καινούργια
ἀμχανία. Ἡ ἀγωνία κορυφώνεται, ἡ σκέψη
ψάχνει νὰ βρεῖ ἓναν τρόπο σίγουρο γιὰ νὰ
ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸν Γκαβογιάννη τὸν
μπαλωματῆ

Ἦξεραν καλὰ πὺς ἂν ἦταν ἀπαγορε-
μένη ἡ νυχτερινὴ κυκλοφορία γιὰ τοὺς
χριστιανούς, οἱ Τοῦρκοι μποροῦσαν νὰ γυ-
ρίζουν ἐλεύθεροι. Μποροῦσαν ἀκόμα νὰ
γυρίζουν τὴ νύκτα κι' οἱ γυναῖκες τῶν
χαρμεῖων, μὲ συνοδείαι πάντοτε καὶ μ' ἀνα-

1. Μτθ. ΙΖ' 20.

2. Τυφλὴ πόροδος.

μένο λυχνάρι στο χέρι. Κάποιος λοιπόν τέτοιος τρόπος έπρεπε να βρεθῆ. Ἡ σκοτεινὴ έξοδο μπορούσε να δημιουργήσει ύποψίες και ν' ἀποκαλυφθῆ.

★

Σὲ λίγο δυὸ σκιὲς γλυστροῦσαν στὸ σκοτάδι ἀπ' τὴν πίσω πόρτα τοῦ Πατριαρχείου. Στὴν πρώτη στροφῆ τοῦ δρόμου ἀναφαν τὸ λυχνάρι. Στὸ λιγοστὸ του φῶς μπορούσε κανεὶς νὰ ξεχωρίσει τὶς σιλουέτες μιᾶς χανοῦμισας καὶ τοῦ συνοδοῦ της. Περπατοῦσαν βιαστικά, ἀποφεύγοντας κάθε δρόμο πού θὰ μπορούσαν νάχουν ὁποιαδήποτε συνάντηση. Ὑστερῶς ἀπὸ ὦρα ἔφτασαν σ' ἓνα τοιζιὰ σακκάκι.

— Ἐδῶ, εἶπε σιγὰ ὁ συνοδὸς μὲ τὸ φαναράκι, καὶ σταμάτησαν ἔξω ἀπὸ ἓνα μικρὸ φτωχόσπιτο. Τότε ἡ ἄλλη σκιά ἄπλωσε τὸ χέρι καὶ χτύπησε ἀνάλαφρα τὴν πόρτα. Καμιά ἀπάντηση. Κι' ἄλλο χτύπημα. Ἡ σιωπὴ ἐξακολουθοῦσε. Τότε ἡ σκιά ἔσκυψε στὸ χαμηλὸ παραθυράκι καὶ φώναξε σιγὰ, πνιχτά.

— Γιάννη ... Γιάννη ... ἄνοιξε ... μὴ φοβᾶσαι ...

Πάλι, καμιά ἀπάντηση. Ἀκούστηκε μόνο ἓνας πολὺ μικρὸς θόρυβος ἀπὸ μέσα.

— Γιάννη ... Γιάννη ... ἄνοιξε, μὴ φοβᾶσαι ... Χριστιανοὶ εἴμαστε.

Τότα ἄνοιξε σιγὰ ἡ μικρὴ πόρτα καὶ οἱ δυὸ σκιὲς χώθηκαν στὸ σπίτι κλείνοντας τὴν πάλι.

Ἡ χανοῦμισα ἀνασήκωσε τὸ φρετζέ, δὲν ὑπῆρχε πιά φόβος. Τότε στὸ λιγοστὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ, ὁ Γκαβογιάννης σὰν ἀντίκρουσε τὸ πρόσωπο πού ἀποκαλύφτηκε ἔμεινε κατάπληκτος κι' ἐκστατικός, μὰ πάλι συνήλθε ἀπ' τὴν ταραχὴ του κι' ἔσκυψε μὲ σεβασμὸ σὲ μὴ βραδεια ὑπόκλιση, γιὰ ν' ἀσπαστεῖ τὸ χέρι τοῦ σεβασμίου ἐξείνου νυχτερινοῦ ἐπισκέπτη.

— Ὁ Πατριάρχης μεταμορφωμένος καὶ μὲ τόση προφύλαξη νὰ κάνει ἀπροσδόκητη νυχτερινὴ ἐπίσκεψη στὸ φτωχικὸ τοῦ Γκαβογιάννη!

Πῶς μπορούσε ὁ ἀπλὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ ξενητεμένος μπαλωματὴς πού εἶχε κάποτε σκανταλιστεῖ ἀπ' τὴν προκλητικὴ φιλαρέσκεια ἡ τὴν ἀνυπόκριτην ἀφέλεια μιᾶς χανοῦμισας νὰ πιάσει τὸ νόημα καὶ

τὸ σκοπὸ μιᾶς τέτοιας ἐπίσκεψης καὶ τὸ μεγάλο ρόλο πού τοῦ μέλλονταν νὰ παίξει; Ὅμως δὲν τόλμησε νὰ ρωτήσῃ τίποτα, ἂν καὶ ὑποπεύονταν πὼς κάτι πολὺ σοβαρὸ κι' ἔκτακτο θὰ συνέβαινε. Ὅμως ἔπρεπε νὰ περιμένει.

Ὁ Πατριάρχης περίφερε τὸ βλέμμα του στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ. Σὲ μιὰν ἄκρη κοιμῶνταν ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιάννη. Πίσω ἀπ' τὴν πόρτα ἦταν ὁ μπάγκος του. Ὁ Καβίσιος εἶχε ἀκουμπήσει ἐκεῖ τὸ φανάρι. Προσπαθοῦσε νὰ ξεχωρίσει κάπου πόρτα ἄλλου δωματίου μὰ δὲν ἔβλεπε πουθενά. Τότε ρώτησε σιγὰ ἂν ἔχει ἄλλο διαμέρισμα τὸ σπίτι. Ἡ ἀπάντηση ἦταν ἀρνητικὴ. Πῆρε λοιπὸν τὸ Γιάννη στὴν ἄλλη γωνιά κι' ἄρχισε νὰ τὸν ρωτᾷ γιὰ τὴν καταγωγὴ του, γιὰ τὴν οἰκογένειά του, γιὰ τὴ ζωὴ του γενικά. Ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε πρόθυμα καὶ καθαρά. Ὅμως ἀνάμεσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἀπαντήσεις δὲν εὔρισκε ἐκεῖνο πού ζητοῦσε:

Μιὰ μεγάλη πράξη πού νὰ δείχνει τὴν πίστη του, τὴ μεγάλη πίστη, πού ἦταν τόσο ἀπαραίτητη τὴν ὦρα ἐκείνη. Τὴ δύσκολη, καὶ πού γιὰ τὴν ἀνάγκη της εἶχε ἔρθει ἐδῶ ὀδηγημένος ἀπ' τὴ φωνὴ πού ἄκουσε. Ἦταν λοιπὸν μιὰ ψευδαίσθηση τῆς ἔντονης ἀγωνίας του; Ἦταν μήπως τὸ Σατανὰ διαβολή; Καὶ ὁ τόσος κίνδυνος ὥσπου ναρθεῖ ἐδῶ καὶ νὰ ξαναγυρίσει στὸ Πατριαρχεῖο; Κι' ὁ χρόνος πού πῆγε χαμένος; Ποιὸς ξέρει, ἴσως τὴν ὦρα αὐτὴ, σκυμμένος στὴν προσευχὴ νὰ λάβαινε θετικώτερο σημεῖο πού νὰ τὸν ὀδηγοῦσε ἀσφαλέστερα στὴ λύση τοῦ προβλήματος πού τὸν βασάνιζε. Οἱ ὥρες πού ἀπόμειναν ἀκόμα ἦταν λιγοστὲς. Ἡ αὐριανὴ ἡμέρα θὰ κρίνει τὴ ζωὴ καὶ τὴν τύχη τῆς Χριστιανοσύνης Ὅμως ὄχι! Ὁ Πατριάρχης ἦταν σίγουρος πὼς ἐδῶ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἡ λύση. Ἡ φωνὴ πού ἀκούστηκε ἦταν καθαρὴ καὶ δὲν μπορούσε παρὰ νὰ εἶναι ἀληθινὴ. Ἐξακολούθησε λοιπὸν νὰ ρωτᾷ γιὰ νὰ συλλάβῃ μέσα ἀπ' τὶς ἀπαντήσεις του τὸ νόημα τῆς πίστεως γιὰ νὰ ὀδηγηθεῖ ἔτσι στὴ λύση. Ὅμως καμμιὰ ἀχτίνα φωτὸς δὲν ἔπεφτε ἀπὸ πουθενά. Ἀπαγορευμένος λοιπὸν, ἀποφάσισε νὰ γυρίσει στὸ Πατριαρχεῖο γιὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν προσευχὴ. Στὶς λίγες ὥρες πού ἀπόμειναν

ήλπιζε νὰ τοῦ δοθεῖ θετικώτερο σημεῖο. Ἔστρωσε λοιπὸν πρὸς τὴν πόρτα γιὰ νὰ φύγει ἀφοῦ ἀποχαιρέτησε τὸ Γιάννη. Ἐκεῖνος προχώρησε κι' ἀφοῦ ἀνοίξε, γύρισε καὶ σήκωσε τὸ φαναράκι ἀπ' τὸν μπάγκο γιὰ νὰ φωτίσει πρῶτα τὴν ἔξοδο τοῦ Πατριαρχοῦ καὶ νὰ τὸ δώσει μετὰ στὸν Καβάση. Λίγο ἀκόμα, μιὰ στιγμή, μιὰ πολὺ μικρὴ στιγμή κι' ὅλη τούτη ἡ περιπέτεια θὰ πήγαινε χαμένη. Στὸ μισοσκόταδο τῆς γωνίας καθὼς ὤρωτοῦσε ὁ Πατριάρχης, δὲν εἶχε διακρίνει πὼς τὸ ἓνα μάτι τοῦ Γιάννη ἔλειπε. Δὲν τοῦ εἶχε περάσει ἡ ἰδέα πὼς ἦταν στ' ἀλήθεια τυφλός. Τώρα τὸ πρόσεξε. Ἐσπρωξε λοιπὸν πάλι τὴν πόρτα κι' ἔσκυψε κοντὰ του.

— Καὶ τὸ μάτι σου γιατί λείπει ; αὐτὸ δὲν μοῦ τὸ εἶπες.

Τότε τοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία μὲ τις χανούμισες. Ὁ νοῦς τοῦ Πατριαρχοῦ φωτίζεται. Μιὰ λάμψη πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ του. Ἐδῶ ἦταν ἡ μεγάλη πίστη. Ἐδῶ πού τοῦ εἶχε πει τὸ ὄραμα. Μιὰ στιγμή, ἓνα βῆμα ἀκόμα ἂν εἶχε κάμει θὰ ἦταν ὅλα χαμένα. Τότε λοιπὸν βέβαιος γιὰ τὴ νίκη πού θὰ ἐπικολουθοῦσε, μίλησε στὸ Γιάννη γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ ἐρχομοῦ των.

— Ἡ πίστη μας κινδυνεύει κι' ἐσὺ μόνο εἶσαι σὲ θέση νὰ τὴ σώσεις. Σ' ἐσένα ἔλαχεν ὁ κλῆρος, ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ δόθηκε σ' ἐσένα. Εἶσαι ὁ ἐκλεκτός Του ...

Ὁ Γιάννης ἄκουγε κατάπληκτος. Δὲν μπορούσε νὰ πει τίποτα. Ὁ Π. ἐξακολούθησε.

— Αὐριο, πρῶτ'—πρῶτ' θαρθεῖς στὸ Πατριαρχεῖο.

Τὸν ἀποχαιρέτησαν καὶ χάθηκαν στὸ σκοτάδι οἱ δυὸ σκιές. Ὁ Γιάννης ἀμάρωσε καλὰ τὴν πόρτα πάλι καὶ πλάγιασε. Ὅλη τούτη τὴ σκηνὴ τὴν ξανάφερε στὸ νοῦ του, πραγμασμένος τώρα στὸ σκληρό του στρώμα, ὁ ἀπλὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, πούδὲν ἤξερε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ σκύβει στὸν μπάγκο του καὶ

νὰ ράβει τὰ χαλασμένα σαντάλια. Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Πατριαρχοῦ ἠγοῦσαν ἀκόμη στ' αὐτιά του ἀνάκατα.

— Σ' ἐσένα ἔλαχεν ὁ κλῆρος... Ἡ πίστη μας κινδυνεύει... Εἶσαι ὁ ἐκλεκτός Του... Μὰ ἡ Θεῖα Πρόνοια τοῦ ἔδωσε ὑπνο βαθύ γιὰ νὰ μὴν σκέφτεται τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά, πού δὲν ἦταν τόσο εὐκόλο νὰ τὰ νοιώσει.

Τὸ πρῶτ' ξαναθυμήθηκε τὴ σκηνή, τὰ λόγια τοῦ Πατριαρχοῦ. Ὅμως δὲν μπορούσε νὰ ξεχωρίσει ἂν ἦταν ὄνειρο αὐτὸ πού τὸ εἶχε ἰδεῖ μόνο, ἢ ἦταν ἀλήθεια καὶ εἶχε συμβεῖ.

Ἡ πόρτα χτύπησε. Σηκώθηκε ν' ἀνοίξει. Ἦταν ὁ Καβάσης.

— Πάμε, τοῦ εἶπε, ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Συνοδικοὶ σὲ περιμένουν.

Ὅταν μπῆκαν στὸ Πατριαρχεῖο ἡ ἐκπληξη τοῦ Γιάννη ἦταν ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό του. Τοῦ μέλλονταν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἰδεῖ τόσα καὶ ν' ἀξιωθεῖ μιὰς τόσο μεγάλης τιμῆς !

Ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ Συνοδικοὶ τὸν δέχτηκαν μὲ μεγάλη ἱκανοποίηση καὶ περιέργεια μαζί. Ὅμως ἡ ἀπορία θέριεψε ἀκόμη στὸ νοῦ τοῦ Γιάννη: Μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἔσωζε αὐτός, ἓνας ἀπλὸς κι' ἀγράμματος ἄνθρωπος, τὴ Χριστιανιστίνη ἐνῶ τόσοι Ἀρχιερεῖς κι' αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ δὲν τὸ μπορούσαν ! Τότε τοῦ ἐξήγησαν ὅ,τι εἶχε συμβεῖ.

— Καὶ τώρα, τοῦ εἶπε ὁ Πατριάρχης, ἡ χριστιανιστίνη κρεμιέται ἀπ' τὴ δικὴ σου πίστη.

Μ' ὅλη του τὴν ἐκπληξη ὁ ἄνθρωπος πίστεψε πὼς ναί, ἀφοῦ τὸ ἔλεγε ὁ Πατριάρχης καὶ τὸ βεβαίνωναν κι' οἱ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς, ἔτσι θὰ ἦταν. Ἡ ἀπλὴ σκέψη του δὲν μπορούσε νὰ τὸ ἀρνηθεῖ.

(Συνεχίζεται)

"ΜΑΡΤΗ ΚΙ ΜΑΡΤΗ..."

Στόν καιρό τῆς Τουρκοκρατίας, τὴν παραμονὴ — κι ἀνήμερα — τῆς πρώτης τοῦ Μάρτη, τὰ Τουρκογιαννιώτπουλα, κατὰ ομάδες ἀπὸ 10 ἕως 15, ἐδραίναν καὶ τραγούριζαν στὴν πόλη, γιὰ νὰ ποῦν τ' ἀνοιξιάτικα κάλλαντα, νὰ χαιρετίσουν τὸν — μὲ τὸ παλιὸ βέβαια ἡμερολόγιο — ἐρχομὸ τῆς Ἀνοιξῆς, καὶ τὸ ξαναγύρισμα τῶν λελακίων στὶς πολλὰς τῶν Γιαννίνων φυλῆς τους, πού δίναν τόσο γραφικὸ στὴν πόλη τόνο.

— Μάρτη κι Μάρτη κι Μαρτηντέ...

Μὰ ... ἄς τὰ πάρουμε μὲ τὴ σειρά:

*

Στὸ ἔθιμο αὐτό, γνωστὸ στόν ὑποφαινόμενο ἀπὸ ἐνθυμήσεις τῆς μητέρας μου καὶ ἄλλων παλιῶν γιαννιωτῶν καὶ γιαννιώτισσων, μοῦ εἶχε ἰδιαίτερα ἐπιστήσαι τὴν προσοχή, ὁ φίλος μου — τὴρα μακαρίτης — τουρκογιαννιώτης Σουπχῆ Φερὴτ Σερὰβ, ὁ ὅποιος μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, μοῦ γνώρισε ταυτόχρονα ὅτι οἱ Τούρκοι στὰ Γιάννινα, χρησιμοποιοῦσαν δυὸ ἡμερολογιακοὺς προσδιορισμοὺς: ἐκτός δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σεληνιακὸ ἔτος τῆς Ἐγγείρας πού μένει μέρες πίσω ἀπὸ τὸ ἡλιακὸ δικό μας — καὶ τὸ λεγόμενο Ρωμεῖο, τὸ Σε νέϊ - Ρουμιέ, τὸ ὅποιο ἦταν καὶ τὸ ἐπίσημο, κρατικὸ καὶ οικονομικῆς χρήσης ἔτος, πού ἀρχίζε τὴν 1η Μαρτίου.

Αὐτὰ ἔλα τὰ εἶχαμε οἱ δυὸ μάς θυμηθεῖ, μιά τελευταία Φλεβαριάτικη μέρα τοῦ 1946, ἀφορμῆ ἢ ἀνοιξιάτικη ἔστρια, πού φούσκωνε τὰ δεντρά καὶ τίς καρδιές, κι ἀνέβαζε τοὺς χιμῆς, ἀκόμα καὶ στὶς τελευταῖες γεροκουφάλες ἱτιές τῆς παραλίας τῆς γιαννιώτικης λίμνης, ὅπου καὶ λιαζόμαστε.

*

Τὴν παραμονὴ λοιπὸν τῆς Πρωτομαρτίας, ομάδες ἀπὸ Τουρκογιαννιώτπουλα (τὸ

ἔθιμο αὐτό, κατὰ τὸ μακαρίτη Σουπχῆ, μόνο στὰ Γιάννινα ἐπικρατοῦσε), 10—15 παιδιὰ, παίρναν σειρά τὰ Τούρκικα σπήτια, καὶ χαιρετοῦσαν τὴν Πρωτοχρονιὰ καὶ τὴν Ἀνοιξή. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς — ὁ ἐπὶ κεφαλῆς — κρατοῦσε στὰ χέρια του ἕνα ὀποιοδήποτε, σχετικὰ μικρὸ ραβδί, στὴν κορυφὴ τοῦ ὁποίου ἦταν μπηγμένο ἕνα λεμόνι, — ἀκέραιο ἢ καὶ λεμονόφλουδα — ἢ ἕνα κρεμμύδι, στὶς σάρκες τῶν ὁποίων εἶχαν μπήξει φτερά ἀπὸ κόττες ἢ περιστέρια, καθὼς καὶ διάφορα λουλούδια τῆς ἐποχῆς.

Οἱ ἐπισκέψεις τους, γινόταν, ἔχι μονάχα στὰ σπήτια, ἀλλὰ καὶ στὰ δημόσια ἀκόμα γραφεῖα ἀκόμα κάποτε καὶ στοῦ Βαλῆ τῶν Γιαννίνων, πού τοὺς εἶχε φιλοδωρήσει μ' ἕνα μετζίτι (1/4 τῆς χρυσῆς τουρκικῆς λίρας).

*

Ὁ χαιρετισμὸς τῆς ομάδας ἦταν τραγουδιστός: καὶ νὰ τί ἔλεγε:

Μάρτη κι Μάρτη κι Μαρτηντέ
κι ὕψηλὸ κι δυνατὸ¹
φέρ(ι) αὐγά σαράγκινα²
κι ἄλλα σαραγκίντινα³
νὰ πλιοῦν θάδικα
κι διάφορου τριάντα⁴.

Ἐκεῖνος τὸν ὅποιο, τὰ παιδιὰ πού χαιρετοῦσαν τὴν Ἀνοιξή, τιμοῦσαν μὲ τὴν ἐπίσκεψή τους, ἔπρεπε νὰ τὰ φιλοδωρήσῃ. Συνηθέστερα, τοὺς ἔδιναν κομμάτια ζάχαρη (τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ἢ ζάχαρη, ἐρχόταν πηγμένη σὲ μεγάλους κώνους, κι ἔχι σκόνη) τοὺς ἔδιναν ἐπίσης καὶ ξηροὺς καρποὺς (σῦκα, ἀμύγδαλα, καρύδες, λεφτόκαρα) καὶ πιεστίλι (ἀποξηραμένο πολτὸ ἀπὸ κοῦμπλα, (ὅπως λέμε ἐδῶ τὰ κορόμηλα) ἀλλὰ μερικὲς φορές, καὶ χρήματα.

Ἄν τυχόν ὁ νοικοκύρης ἀργοῦσε λιγάκι

νά εκπλήρωση τὰς ὑποχρεώσεις του, οἱ τραγουδιστὰδες τῆς ὁμάδας, τοῦ τὸ ὑπενθύμιζαν προτροπτικά :

Ἄνε' τ'ν κασέλλα σ'
κί κάνι τήν τμη σ'⁵
κί δώσ' τ' Μάρτ' τίπουτ'⁶
νά πάη κί παρέκι.

Μὰ τόσο τὸν ὀκηηρό, ὅσο καὶ τὸν φιλότιμα πρόθυμο, τὰ καλόκαρδα παιδιὰ τοὺς εὐχαριστοῦσαν με τὶς ἀγνὲς εὐχέες τοὺς :

Ἡλιλι, μίλιλι,⁷
νά ζήσουν τὰ πιθόπλα
νά φᾶν τὰ λιλιλικόπλα
νά ζήσουν οἱ ἀφιντάδες
νά φᾶν οἱ λιλιλικάδες,
μέσα γιὰ μέσα χαρὰ
ὅσα γρόσια κί φλουριά
ὅσα καρφιά κί πέταλα
στ' Φράγκ'⁸ τοῦ κιφάλ'.

Ἄν κανένας —σπάνια— ἔδειχνε ἀπροθυμία στὰ φιλοδώρηματα, τότε ἡ ὁμάδα τὸν καταριόταν :

Μέσα κόρζες⁹
μέσα φείρις
μέσα κόντιε¹⁰.

Κι ἦταν ἱκανοί, ὥρες μπροστὰ στὸ σπήτι του στρυφνοῦ νοικοκύρη νά τοῦ τάξουν φωνάζοντας τὰ ὀχληρὰ αὐτὰ ἔντομα.

*

Αὐτῆς τῆς μορφῆς ὁ χαιρετισμὸς τῆς Ἄνοιξης, εἶναι πολὺ ἀρχαῖος, ἀλλὰ Ἑλληνικός· ἐκεῖνο τοῦ εἶναι ἄξιο ἰδιαιτέρου σημειώματος, εἶναι ὅτι, ὁ χαιρετισμὸς αὐτός, γινόταν, μόνο ἀπὸ τὰ Τουρκογιαννιωτόπουλα, καὶ μονάχα στὰ Γιάννινα —ὄχι δηλ. σὲ ἄλλα μέρη τῆς Τουρκοκρατούμενης Βαλκανικῆς. Ἄλλου ὅμως τῆς ἐλευθέρης Ἑλλάδας, παρόμοιος χαιρετισμὸς, γινόταν —κι ἴσως ἀκόμα νά γίνεται— ἀπὸ χριστιανόπαιδα, πού ὁ ἀρχηγός τους, κρατοῦσε στὰ χέρια ἓνα παρόμοιο σφαιροειδῆ στεφάνι ἀπὸ λουλούδια¹¹.

Σ η μ ε ι ὠ σ ε ι ς

1. Ἡ ἐπίκληση αὐτή, πιθανὸν νά ὑποδηλώνη καμμιά θεότητα τῆς Ἄνοιξης, καὶ νά εἶνε σημάδι κί' ἀπομεινάρια παληὰς λατρείας κί' ἀντιστοιχῆς γιορτῆς. Ὁ Μάρτης, καὶ γιὰ τοὺς Ρωμαίους ἀκόμα, ἦταν ὁ πρῶτος μῆνας τῆς χρονιάς, κί' ὑποδήλωνε (λατινικὰ M a r s) τὸ θεὸ Ἄρη.

2. Τὰ ἀδῶα αὐτὰ, δὲν εἶναι δυνατό, παρὰ νά ἀναφέρονται στὰ ἀδῶα τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα, τὸ ὅποιο μετὰ τὸ παλῶ ἡμερολόγιο, ἔσπεφτε πολὺ συχνὰ τὸ Μάρτην ἢ λέξη σ α ρ ἄ γ κ ι ν α, πιθανότατα ἔχει σχέση μετὰ τ σ α ρ α κ ι ἄ ν ο ἶ

Σαρακηνοὺς ὀνόμαζαν στὸ Μεσαίωνα τοὺς Ἄραβες ἐπίδρομοι, καὶ γενικότερα τοὺς μουσουλμάνους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης ἢ ὀνομασία προέρχεται ἀπὸ τῆ λέξη σ ι α ρ κ ἦ, πού σημαίνει ἀνατολή· εἶναι γνωστὸ, ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι σάν ἱερὴ τους σημαία, ἔχουν τὸ κόκκινο μπαϊράκι· σαρακινία ἐπίσης ὀνομάζεται κί' ἓνα φυτὸ τοῦ ὁποῖο τὰ κωνοειδῆ φύλλα, ἔχουν συχνὰ ζωηρὰ χρώματα, ὅλα αὐτὰ, μπορεῖ νά ἔχουν σχέση μετὰ τὸ κόκκινο χρώμα, μετὰ τὸ ὁποῖο ἡμεῖς, ἢ τοὺς ποικιλόχρωμους χρωματισμούς, μετὰ τοὺς ὁποίους ἄλλοι δᾶφουν τὰ πασχαλινὰ ἀδῶα. Οἱ Τουρκογιαννιώτες βέβαια, εἶνε λίγο παράδοξο νά δεχτοῦμε ὅτι ἔβγαῖναν νά παρακαλέσουν τὸ θεὸ τῆς Ἄνοιξης καὶ τοὺς φέρη γρήγορα τὸ Χριστιανικὸ Πάσχα· μὰ πρέπει νά σκεφτοῦμε ὅτι, οἱ περισσότεροί τους, προερχόταν ἀπὸ ἐξισλαμισμένοι χριστιανοὺς τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνα· ὅτι: στὰ σπήτια τους, μιλοῦσαν ὅλοι τὰ Ἑλληνικά, καὶ ὅτι καὶ τὰ θρησκευτικὰ τους ἀκόμα τραγοῦδια, ἦταν γραμμένα στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, μετὰ χαρακτηριστικῶς Ἄραβικοῦ, (δλ. Δ. Σαλαμάγκα «Μιά Γιαννιώτικη Ὁμολογία», στὸ περιοδικὸ Ἄθηναις Ἡπειρ. Ζωὴ τευχος 6, Δεκέμβρης 1946). Ἔτσι, δὲ θά μπορούσε κανέναν ν' ἀπορήψη ἐντελῶς τὴν ἐκδοχὴ ὅτι, τὰ Τουρκογιαννιωτόπουλα, συνεχίζοντας παλαιότατο ἔθιμο κί' ἐπαναλαμβάνοντας τὸ τραγοῦδι τῆς ὑποδοχῆς τῆς Ἄνοιξης, χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἴδια λόγια πού ἔλεγον στὴν περίστασι αὐτῇ τὰ Χριστιανόπουλα τῶν Γιαννίνων, πρὶν τὰ Γιάννινα ὑποταχθῶν ὀριστικὰ στοὺς Τούρκους.

3. Οἱ ἴδιες παρατηρήσεις, ὅπως κί ἀμέσως πρὶ πάνου.

4. Πιθανὸ εὐχὴ, νά γίνεται τζέτρος δώδεκα μῆνες τὸ χρόνο, καὶ τὰ κέρδη νά ἀνεβαίνουν στὰ τριάντα τῆς ἑκατό· ἄξιο σημειώσεως ἐπίσης ὅτι, καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ἀριθμοί, ἀνταποκρίνονται πρὸς τὶς ἡμερολογιακὰς ὑποδιαρέσεις τῆς χρονιάς σὲ δώδεκα μῆνες, καὶ τοῦ μῆνα σὲ τριάντα μέρες.

5. Ἡ λέξη αὐτῇ, μᾶς θυμίζει τὴν ἄλλη λέξη φιλοτιμιὰ πού μεταχειρίζοταν στὰ Γιάννινα γιὰ νά χαρακτηρίσουν τὸ φιλοδώρημα τὸ ὁποῖο εἶδιναν —σάν ἐφερνε στὸ σπήτι, καινούργια ρούχα, παπούτσια, κανίσκια, παντεσπάνι, δῶρα κτλ.— στὸν κομιστῆ του· ἂν παρουσιαζόταν ἀνάγκη, ὁ κομιστῆς τὴν ὑπενθύμιζε : δὸ' μ' τ' φιλοῦτ' μιά μ'.

6. Τὴν τ μ ἦ αὐτῇ, τὰ παιδιὰ, τῆ ζητοῦσαν σάν ἐκπρόσωποι, σὰ νά ἦταν αὐτὰ, ὁ ἴδιος ὁ Μάρτης, πού τριγυροῦσε στὰ σπήτια ἀναγγέλλοντας τὴν ἀνοίξη καὶ ζητώντας τὴν ἀμοιβὴ του γιὰ τὰ δῶρα τῆς, πού ἔφερνε μαζὶ του.

7. Τὸ ἡ λ ἱ λ ι μ π ἱ λ ἱ λ ι, μᾶς θυμίζει κάπως τοὺς κερκινέζους, τὰ γυποειδῆ αὐτὰ πουλιά, τὰ τόσο χρῆσιμα στὴ γεωργία, πού στὰ Γιάννινα τὰ λέμε κ ι λ ἱ λ ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ ἰ, ἀπὸ τῆ φωνῆ κίλιλι, κίλιλι πού θγάζουν. Οἱ κίλιλιάδες καὶ τὰ λελέκια, εἶναι τὰ πρῶτα ἀποδημητικὰ πουλιὰ πού γυρίζουν στὰ Γιάννινα, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ χελιδόνια· μοῦ θυμίζει ὅμως καὶ τὰ ξε-

φτίσματα — δσα ἀπόμειναν στή μνήμη μου — ἐνός ἀπό τὰ ἀναρίθμητα παραμύθια πού μου ἔλεγε στά μικρά μου χρόνια μιὰ καλότερη γρηά συγγενισσά μου, ἡ Κυρά—Καλλιόπη τοῦ Μπαλούγια τὸ γένος Γούδα· ὅπως τώρα κρίνω, τὰ παραμύθια αὐτά, εἶχαν μέσα τους ἀνεκτίμητα λαογραφικά καὶ ἄλλα στοιχεῖα. Σ' ἔνα τους, ὅπου κάποια καταδιωγμένη βασιλοπούλα ἢ ἄλλη κυνηγημένη νεαρή ὑπαρξή, ἀγωνιοῦσε, σέ στιχοῦρημένο τμήμα τοῦ παραμυθιοῦ γιὰ τὸ τί θὰ γινόταν καὶ πού θαῦρισκε σωτηρία, ἀπὸ κάπου — πού νὰ τὸ θυμηθῶ αὐτὸ τώρα ; — τῆς ἐρχόταν μιὰ, ἔμμετρη ἐπίσης ἀπάντηση, πού ἀρχίζε μετ' εἰς λέξεις : Σ' τ' ἦ λ ἰ λ ἰ λ ἰ ς, σ' τ' ἦ μ π ἰ λ ἰ λ ἰ ς, σ' τ' κ ρ ο υ σ τ α λ λ ἰ ἔ ν ε ς ἔ ρ ὄ σ ι ς. Καὶ μοῦ μένει ἡ ἐντύπωση ὅτι, οἱ προστάτριες αὐτὲς τοῦ παραμυθιοῦ, πρέπει νὰ ἦταν πλάσματα, ἔξω ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο κύκλο : ξωτικίες, ἢ κάτι ἀνώτερο ἀκόμα· ἔνα εἶδος ἀγγελικῶν θεοτήτων, πού προστάτευαν τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς καταδιωγμένους. Ἀπ' ὅλα ὁμως αὐτὰ πού ἀναφέρω ἐδῶ, ἔνα μόνο θεωρῶ σταθερὸ καὶ βέβαιο : ὅτι στὸ παραμύθι ἐκεῖνο, ὑπῆρχε αὐτὸς ὁ στίχος, πού ἀρχίζε μετ' εἰς ἡ λ ἰ λ ἰ λ ἰ ς μ π ἰ λ ἰ λ ἰ ς. Πιστεύω ὅτι μετὰ τὰ ὑπερφυσικά αὐτὰ ὄντα τοῦ παραμυθιοῦ ἔχει περισσότερη σχέση τὸ ἡλίλι, μίλιλι τοῦ Μαρτιάτικου κάλαντου, παρά μετὰ τοὺς κιλιλάδες, ὅσο δήποτε χρησιμὰ πουλιά κι ἂν εἶνε.

8. Δὲ συμφωνῶ μετὰ τὸ Σουπχῆ, ὅτι Φράγκο ἐδῶ ἢ ἔμαδα ἐννοοῦσε, καθὲ μὴ πιστό, κατὰ συνέπεια καὶ τὸ Ρωμῆ γκιαούρη· φράγκου ε ἀπόπερναν, καὶ πετροβολοῦσαν κάποτε, τὰ τουρκόπουλα στὰ Γιάννινα, ὅποιους φοροῦσαν καπέλλο, καὶ οἱ Τούρκοι φράγκους ἐννοοῦσαν ὑποθέτω, μόνο τοὺς ξένους, ἐθρωπαίους καὶ καθολικούς κλπ. τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὀνομάτιζαν γκι ο υ ν ἄ ν ο υ ς. Κι οἱ Βυζαντινοὶ μισοῦσαν, ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τοὺς Φράγκους τοῦ τότε, γιὰ γνωστοὺς ἱστορικούς λόγους· κι ἴσως ἢ κατὰρα αὐτῆ τοῦ Μαρτιάτικου κάλαντου, νὰ εἶναι κληρονομημένη ἀπὸ ἀντίστοιχο Βυζαντινὸ στιχοῦρημα.

9 καὶ 10. Κόρζις λέμε στὰ Γιάννινα τοὺς κορέους· κ ὄ ν τ ι ς δὲ τὰ αὐτὰ πού ἀποθέτουν στὰ μαλλιά οἱ ψεῖρες.

11. Γενικά πιστεύω πῶς, ἡ πανηγυρική αὐτὴ ὑποδοχὴ τῆς Ἀνοιξῆς ἀπὸ τὸν παιδικὸ κόσμον τῶν Γιαννίνων, ἔχει πολὺ παλιῆς τῆς ρίζης τῆς· καὶ ὅτι μετὰ τὸ πέρασμα τῶν καιρῶν, στὰ σχετικὰ τραγοῦδια, ἔχουν κατὰ καιροὺς προστεθεῖ ὄλο καὶ νεώτερα στοιχεῖα, ὑπολείμματα δὲ ὄλων αὐτῶν, πού ἔχουν γίνει δυσνόητα, εἶναι τὰ τραγοῦδάκια πού πέρασε ἡ μνήμη τῶν παλαιότερων μας.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Κ. ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ, Καθηγητού σχεδίου

Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝ. ΛΑΪΚΗΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Εἰς ἀπογευματινὴ ἑφημερίδα τῆς Πρωτευούσης, εἶδαμε ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Διαφήμισις τοῦ Τουρισμοῦ μας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν» νὰ γράφῃ στατιστικὴν τῶν εἰδῶν ποὺ χρειάζεται ὁ Τουρισμὸς μας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἔξοδα ποὺ χρειάζεται τὸ κάθε εἶδος. Μεταξὺ τῶν εἰδῶν ποὺ χρειάζεται εἶχε καὶ τὴν λαϊκὴν τέχνην, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔγραφε τὰ ἑξῆς :

«Ἄλλα 10.000.000 δραχ. πρέπει νὰ διαθέσωμε ἐφέτος γιὰ τὴν ἀγορὰ ἔργων λαϊκῆς τέχνης, μὲ τὰ ὁποῖα κοσμοῦμε προθῆκες μεγάλων γραφείων ταξειδίων σὲ πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ» κλπ.

Τὸ θέμα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης, ἔχει μεγίστην σημασίαν, ὅχι μόνον ἀπὸ αἰσθητικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς πλευρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως καὶ ὁσάκις ἔχουν γίνει μέχρι σήμερον ἐκθέσεις τῆς λαϊκῆς μας τέχνης εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὁ ἐγγχώριος τύπος ἀνεπιφυλάκτως ἐπλεξε κολακευτικώτατα ἐγκώμια διὰ τὴν αἰσθητικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀνωτερότητα τῶν ἑλληνικῶν ἐκθεμάτων, διότι τὴν λαϊκὴν διακοσμητικὴν τὴν διακρίνει τὸ ἀπλοῦν τὸ ἀπέριττον καὶ τὸ τελείως ἀνεπιτήδευτον, δηλ. κυριαρχεῖ ἡ ἀπλὴ γραμμὴ καὶ τὸ ἀπέριττο σχῆμα καὶ αὐτὰ ἀπηλλαγμένα ἰσοσπῆ γραμμῆ, ὅσο καὶ τὸ σχῆμα, ἀπὸ κάθε ἐξεζητημένη λεπτομέρεια, καὶ τὰ διακρίνει ἐνότης ἐκφραστικῆ, ρυθμικῆ ποιιλία καὶ συμμετρία, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν βᾶσιν τοῦ ὠραίου.

Παράλληλα πρὸς τοὺς ἀνωτέρω κανόνας τῆς αἰσθητικῆς τῆς γραμμῆς καὶ τῶν σχημάτων, εἶναι μελετημένα μὲ βάθος σκέ-

ψεως τὸ φόντο, καὶ ὁ τόνος τῶν χρωμάτων, οὕτως ὥστε ὁ συνδυασμὸς χρώματος καὶ σχήματος νὰ ἀποτελῆ ἓνα ὠραῖον ἁρμονικὸν σύνολον, ἀπλοῦν καὶ ἀπέριττον, τόσον εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς γραμμῆς, ὅσον καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν σχημάτων, τοῦ ὁποῖου τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν κυριαρχίαν, νὰ μὴ μποροῦν νὰ τὴν καταλύσουν οἱ διάφοροι καιροὶ μὲ τὶς ἐποχές τους, καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται πάντοτε σὲ κάθε ἐποχὴ ποὺ ἔρχεται.

Ἐὰν θελήσωμε νὰ τὴν παραβάλλωμε πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν διακοσμητικὴν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ διακοσμητικὴ, παρ' ὅλον τὸ ἐπιτηδευμένον καὶ ἐξεζητημένον τῶν γραμμῶν καὶ τῶν σχημάτων της, παρὰ τὸν πολυποικίλον καὶ φανταχτερον χρωματισμὸν της, ὑπερεῖ ἀπέναντι τῆς λαϊκῆς διακοσμητικῆς καὶ εἰς ἐμφάνισιν καὶ εἰς ἐπιβολὴν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ καλλιτέχνες της ἔκαμαν μεγάλην κατάρτησιν τόσον εἰς τὴν γραμμὴν καὶ εἰς τὸ σχῆμα, ὅσον καὶ εἰς τοὺς χρωματισμούς.

Ἡ αἰσθητικὴ, δὲν ἐννοεῖται οὔτε καὶ ἀποδίδεται μὲ ἐξεζητημένες λεπτομέρειες, καὶ μὲ φυσικὴν ἀπόδοσιν σχήματος καὶ χρώματος. Τὴν αἰσθητικὴν τὴν διακρίνει μελετημένη ἔκφρασις, τόσον εἰς τὴν γραμμὴν, ὅσο καὶ εἰς τὸ σχῆμα, μὲ συνδυασμένην ὠραιότητα χρώματος εἰς ὠριμὸν βαθμὸν, διότι χωρὶς αὐτὰ τὰ δύο, παύει καθ' ὀλοκληρίαν ἢ χάρις ἢ ὁποῖα θέλγει καὶ μεταδίδει τὴν αἰσθητικὴν τῆς λαμπρότητα, ἢ ὁποῖα κραεῖ τὸν παρατηρητὴν διαρκῶς θαυμαστῆ της. Μόνον μὲ

τὴν ἀπόλαυσιν ἀληθινῆς αἰσθητικῆς αἰχμαλωτίζεται ἡ ψυχὴ, καὶ νοιώθει μέσα της μιὰ ἀπόλυτη καὶ ἄδολη εὐτυχία. Καὶ τρανῆ ἀπόδειξις τῶν ὅσων γράφομε εἶνε ὅτι οἱ ξένοι ἤρχοντο καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἔρχονται στὸν τόπο μας, ὄχι ἀπὸ ἀλλῆ περιέργεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ θαυμάσουν τὴν ἑλληνικὴν τέχνην· ὁ δὲ θαυμασμός τους δὲν περιορίζεται μόνον στὴν ἀρχαίαν κλασσικὴν ἢ βυζαντινὴν τέχνην, ἀλλὰ ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὴν λαϊκὴν διακοσμητικὴν τέχνην, ἢ ὅποια ὄχι μόνον θαυμάζεται ἐξ ἴσου ἀλλὰ καὶ περισυλλέγεται μὲ πραγματικὴ εὐλάβεια.

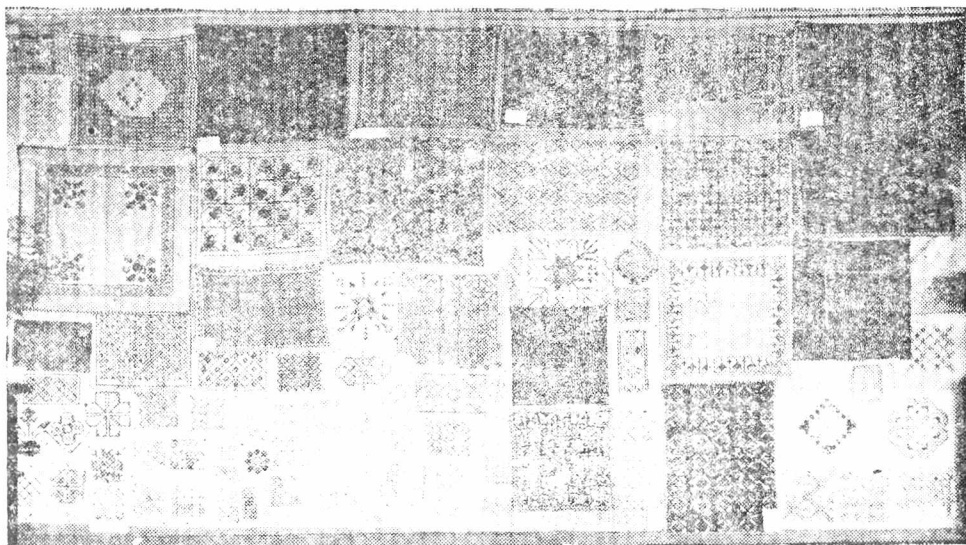
Παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον αἰσθητικὴν ἀνωτερότητα τῆς λαϊκῆς μας διακοσμητικῆς ἔναντι τῆς εὐρωπαϊκῆς, καὶ παρὰ τὴν ἀνεπιφύλακτον ἐκτίμησιν τῶν ξένων εἰς αὐτήν, ἢ λαϊκὴ μας διακοσμητικὴ τέχνη, τείνει νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὸν ἐθνικὸν μας ὀρίζοντα, διότι ἀφ' ἑνὸς οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ χωρικές, πωλοῦν πρόθυμα ὅ,τι ντόπιο τοὺς ζητηθῆ καὶ τὰ ἀνταλλάσσουν μὲ ἄλλα εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως, ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ξενομανίας τῶν περισσοτέρων ἑλληνίδων, εἰς ὅ,τι εἶναι ξένον καὶ τῆς ἀδιαφορίας τους πρὸς ὅ,τι εἶναι ἑλληνικόν, εἰσέδυσε ἡ ἑξένη ἐπίδρασις.

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι οἱ νεώτερες ἑλληνίδες, εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ ἐπίπεδον ἔμειναν τελείως ἀκατατόπιστες, καὶ ἔτσι δημιουργήθηκε ἓνα πνευματικὸν κενόν, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσεχώρησε ἀκωλύτως τὸ κύμα τῆς ξένης ἐπιδράσεως πρὸς οικονομικὴν ὑποδούλωσιν, καὶ ἔμμεσον ἄρρησιν τῶν πνευματικῶν μας κληρονομιῶν καὶ παραδόσεων.

Ἀντιθέτως ὅμως οἱ ξένοι πῆραν τὸ στυλ τῆς δικῆς μας λαϊκῆς διακοσμητικῆς τέχνης καὶ τὸ μετέδωσαν εἰς τὴν οἰκοτεχνίαν τους καὶ βιοτεχνίαν τους. Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω κρατῶν στὰ χέρια μου ἀναμφισβήτητα στοιχεῖα ἀπὸ ξένου περιοδικῶ (φωτοτυπίας).

Εἰς τὴν παρακμὴν αὐτὴν τῆς λαϊκῆς μας διακοσμητικῆς τέχνης, δὲν πρέπει νὰ μείνωμε μοιρολατρικὰ ἀπαθεῖς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ξένου κύματος.

Ἔχομεν ἱστορίαν, ὃ ὁποία μᾶς λέγει τί ἔκαμαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας εἰς τὴν διακοσμητικὴν τῆς εἰκονογραφημένης κεραικῆς· διότι τὸ εἶδος αὐτὸ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν λόγῳ τῆς μεγάλῃς του διαδόσεως κατέλιξε εἰς τὴν ἔκτυπον μιμητικὴν βιομηχανοποίησιν διὰ τῶν ἐκμαγείων.

Ἐκθεσις ἐργοχείρων τῶν μαθητριῶν τοῦ Γυμνασίου Ἄρτης

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οἱ πρόγονοί μας δὲν παρεσύρθησαν ἀπὸ τὴν μιμητικὴν ἀντιγραφίην, καὶ τὴν βιομηχανοποίησιν τῆς τέχνης πού ἐγένετο τότε εἰς τὸ ἔξωτερόν, ἀλλὰ ἀντιθέτως κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐκράτησαν σταθερὰ τὴν δημιουργικὴν πρωτοτυπίαν διὰ τὴν ὁποίαν οἱ ξένοι εἰς τὰ συγγράμματά τους τοὺς ἀποτίουν φόρον τιμῆς. Ὁ Ρενάκ—Περὲ εἰς τὸ συγγραμμά του, «Γενικὴ Ἱστορία τῆς Τέχνης» εἰς τὸ κεφ. «Αἱ ἥσσονες τέχναι» μεταξὺ ἄλλων γράφει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά :

«Εἰς τὴν εἰκονογραφημένην κεραμεικὴν δὲν ὑπάρχει ἴσως παράδειγμα δύο ἀγγείων ἀπολύτως ὁμοίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐργάζονται ἡσθάνοντο φρίκην διὰ τὴν δουλικὴν ἀντιγραφίην, καὶ δὲν εἰργάζοντο μὲ τὴν βοήθειαν ἰχναρίων κ.λ. καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀφῆκε τὰ ἴχνη του παντοῦ ὅπου ἡσκήθη ἢ χεῖρ τοῦ ἑλληνος ἐργάτου».

Ἡ προσήλωσις τῶν ἀρχαίων προγόνων μας εἰς τὴν δημιουργικὴν πρωτοτυπίαν, μᾶς διδάσκει ὅτι μὲ τὸν τρόπον τῆς δημιουργικῆς πρωτοτυπίας, ἀναδεικνύονται καὶ ἐπικρατοῦν ὄχι μόνον τὰ ἄτομα, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολον, διότι μὲ τὴν μίμησιν καὶ μὲ τὸ ἔτοιμο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε καταδικασμένον σὲ τελείαν

ἀδράνειαν, καὶ χωρὶς καλὰ—καλὰ νὰ τὸ καταλάβῃ ὑποδουλώνεται πνευματικῶς καὶ οἰκονομικῶς, σ' ἐκείνους πού ξέρουν νὰ δημιουργοῦν, καὶ νὰ ἔχουν πάντοτε πρωτοβουλίαν σὲ κάθε τους κίνησιν καὶ ἐνέργειαν.

Ἡ λαϊκὴ διακοσμητικὴ μᾶς παρεδόθη καθαρὰ καὶ ἀλώβητος ἀπὸ ξένες ἐπιδράσεις συνεπῶς καὶ ἡμεῖς ἔχομεν ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν ὄχι μόνον νὰ τὴν διαφυλάξωμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸναντίον νὰ τὴν προαγάγωμεν καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ ἀποδείξωμεν ὅτι κρατοῦμεν σταθερὰ τὰς παραδόσεις μας καὶ τὴν πνευματικὴν μας κληρονομίαν ὡς ἐθνικὸν σύμβολον. Διότι λαὸς ὁ ὁποῖος λησμονεῖ τὴν ἱστορίαν του, τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις του, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά του, ὑποδουλώνεται πνευματικῶς καὶ ὕλικῶς εἰς τὴν ξένην ἐπίδρασιν, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς χειρότερον εἰς βλέψεις σκοτεινῶν σκοπῶν.

Ἐπειδὴ τὸ ἐν λόγῳ θέμα εἶνε σοβαρὸν καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος τόσον ἀπὸ ἐθνικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, μόνον τὸ σχολεῖον στὴν περίπτωσι αὐτῇ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ξένην ἐπίδρασιν μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα. Τὴν αἰσιοδοξίαν αὐτὴν μᾶς τὴν ἐμπνέουν

Ὁ κ. Παπαρωτίου μετὰ μαθητῶν τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ Γυμνασίου Ἄρτης

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ, Καθηγητοῦ
—Θ' Γυμνασίου Ἀρρένων Ἀθηνῶν—

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ ΣΥΜΒΟΛΗ*

Ε') ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΠΑΛΑΙΟΠΥΡΓΟΥ

στὸν Ἀιλιά· λόφος μὲ ὁμώνυμον ἔξωκλήσι.

στὸν Ἀικωσταντίνο· τοποθεσία μὲ ἐρείπια ἔξωκκλησίου.

στὸν Ἀιμηναῖ· χωράφια καὶ ἡ περίξ τοποθεσία καὶ ὁμώνυμον ἔξωκλήσι.

στὸν Ἀιχαράλαμπρο· λόφος, χωράφια, ἔξωκλήσι. (Βλ. τὸ τοπωνύμιον καὶ εἰς προηγούμενα εἰς τοπωνύμια Μερόπης).

στ' Ἀμπέλια στὴν Παναγιά (στὴν βαναγιά)· Ἀμπέλια ὀνομασθέντα οὕτω ἀπὸ ναί-

τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα εἶχαμε καὶ ἔχομε εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ σχεδίου. σὲ ὅλα διακρίνεται ἡ πρωτοτυπία καὶ κυριολεκτικῶς δὲν εἶνε δύο ὅμοια. Ἐπὶ πλέον δέ, ἡ διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς, λόγῳ τῆς ἐπαφῆς τοῦ σχολείου καὶ οἰκογενείας, ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὴν οἰκογένειαν, διότι ὅ,τι δῆποτε ἤθελον νὰ κεντήσουν πολλάκις κατέφευγον σὲ μαθητὰς καὶ μαθητρίδας, καὶ εἰς τὸν ὑποφαινόμενον (διότι εἶμαι ζωγράφος καὶ καθηγητῆς τοῦ σχεδίου) διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκφρασιν, τόσον εἰς τὸ σχέδιο, ὅσο καὶ εἰς τὸ ζωῶμα.

Γιὰ νὰ γίνῃ συστηματικὴ καταπολέμησις ἐπιβάλλεται νὰ συσταθῇ φροντιστήριον τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ εὐλάχιστον χρονικὸν διάστημα φοιτήσεως εἰς τὸ ὁποῖον θὰ γίνῃ δημοσγωγικὴ διδασκαλία τοῦ σχεδίου μὲ βάσιν τὸ ἑλληνικὸν στυλ τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ σχήματος, ὡς καὶ ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς διακοσμητικῆς μέχρι σήμερον.

Κ. ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

διον ἀφιερωμένον εἰς τὴν Παναγίαν πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τὰμπέλια στὴν πλάση καὶ τὰμπέλια στὴν πετσιναρά.

στὴν αὐλή· λακκιῆς ὅπου κεῖνται χωράφια, πολλὰ τῶν ὁποίων περιβάλλονται μὲ τοῖχον. Περὶ τοῦ ἐνικου στὴν αὐλή βλέπε κατωτέρω τοπωνύμιον στὸ κουλούρι. (Βλ. τοπωνύμιον Πωγωνιανῆς στὲς αὐλὲς εἰς Συμβολὴν εἰς τοπωνυμικὸν Πωγωνίου ἐν Ἡπειρῷ. Χρονικοῖς 1933).

στὴ βοῦδόμουρσα· λόφος, ὅπου τώρα δὲν ὑπάρχει μουρσα. Περὶ τῆς λ. μουρσα βλ. εἰς τοπωνύμιον Δρυμάδων λαφομούρσια.

στὴ βουρβαλιά· χωράφια, εἰς τοὺς ὄχτους τῶν ὁποίων φύονται βουρβαλιές. στοῦ βουδριακον· λόφος καὶ λακκιῆς.

στοῦ βουσιάκη· λοφίσκος καὶ χωράφια. Καὶ τὰ δύο κυριώνυμα πιθανώτατα.

στοῦ βρατσιματέλα καὶ στοῦ βροντσιματέλα· χωράφια καὶ ἡ περίξ ἔκτασις. Πιθανῶς κυριώνυμον.

στὰ γιοφύρια· γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποταμίου τοῦ ἐρχομένου ἐκ Κακολάκκου καὶ ἡ περίξ τοποθεσία. Ἐκφέρεται κατὰ πληθυντικὸν στὰ γιοφύρια καὶ ὄχι καθ' ἐνικὸν στὸ γιοφύρι, διότι ἡ γέφυρα ἢ δώσασα τὸ ὄνομα ἔχει τρία τόξα.

στὴ γκισιανιά· χωράφια. Γκισιανιά εἶναι ἓνα εἶδος ἀχλαδιᾶς.

στὴ γκορβίτσα· χωράφια.

στὲς γκοῦνες· λοφίσκοι.

στοῦ Γουρουντζιῆ· μία βρύσις καὶ ἡ περίξ τοποθεσία. Κυριώνυμον, πὺν διαμνη-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου.

μονεύει τὸν δαπανήσαντα διὰ τὴν βρούσιν.
σὴ γρανίτσα· λοφίσκος καὶ χωράφια.

στοῦ δαρδάνε· λοφίσκοι καὶ χωράφια.
στοῦ δίκου· χωράφια καὶ ἡ πέριξ
 ἕκτασις. Ἐμφότερα φαίνονται κυριώνυμα.
σὴ δολίτσα· λόφος, χωράφια.

σὴν Ἐκκλησιά· τὸ εἰς τὸ *Παλιοχώρι*,
 (περὶ οὗ βλ. κατωτέρω εἰς τοπωνύμιον
Παλιοχώρι) μέρος, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχεν
 Ἐκκλησία.

στοῦ Καλοέρου· λακκιές καὶ χωράφια.
 Κυριώνυμον.

σὸ καμίνι· κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρχε
 κεραμοποιεῖον αὐτόθι, ὅπου καὶ τὸ χῶμα
 εἶναι κατάλληλον.

στοῦ Κιτσιολάζου· λοφίσκος, λακκιές,
 χωράφια.

σὸ κόνισμα· τὸ μεταξὺ Κάτω Μερόπης
 καὶ Παλαιοπύργου πρηνές καὶ ὁ διὰ
 τούτου διερχόμενος δρόμος. Ἐκεῖ ὑπάρ-
 χει εἰκόνησιμα.

σὸ κουλούρι· χωράφια, ἐξ ὧν τινα
 εἶναι περιμανδρωμένα μὲ τοῖχον, μὲ *κου-
 λούρι*, ἐπειδὴ ὁ τοῖχος κατασκευάζεται ἀνευ
 γωνιῶν. Φαίνεται ὅτι τὸ τοπωνύμιον τοῦτο
 ἐγένετο, ὅταν ἓνα μόνον χωράφι ἦτο περι-
 μανδρωμένον. Παρέμεινε δὲ καὶ μετὰ τὴν
 περιμάνδρωσιν καὶ ἄλλων.

στές κρανιές· χωράφια εἰς τοὺς ὄχτους
 τῶν ὁποίων φύονται κρανιές.

στοῦ Κώσταδάλε· λόφος, ἡ περὶ αὐτὸν
 τοποθεσία καὶ τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα χωρά-
 φια. Κυριώνυμον.

σὴ Λαβάνιστα· τοποθεσία μὲ δάσος
 καὶ τὸ διὰ ταύτης ρέον ποτάμιον.

σὸ λιβαδάκι· ράχεις, λακκιές, δάσος.

στοῦ Δέκα· λόφος καὶ χωράφια. Δὲν
 βλέπω τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον μερικοὶ
 πού ἔχουν τὸ ἐπώνυμον *Δέκας* δὲν θέλουν
 νὰ τὸ γράφουν μὲ ἓνα κ. Εἰς τὸ κάτω-κάτω
 τῆς γραφῆς ἡ παραλείψις ἑνὸς κ δὲν εἶναι
 ἴση καὶ πρὸς τὴν ἀπώλειαν μιᾶς προγονι-
 κῆς κάπας. Ὅπως ὁ *Ἀλέκος* γράφεται μὲ
 ἓνα κ, ἂς μὴ εἶναι καὶ ὁ κάθε *Δέκας* πλεο-
 νέκτης ἐπιζητῶν δύο κ.

σὴ λίπα· δάσος ὅπου ὑπάρχουν λίπες,
 ἀλιπανθιές, φλαμουριές.

σὴ μεγάλη μονή· λακκιὰ καὶ χωράφια·

Ἡ παράδοσις δὲν διασφύζει τὴν ἀνάμνησιν
 ὑπάρξεως ἐκεῖ Μονῆς.

σὴ μεσιὰν τὴ ράχη (προφ. σὴ μεσιὰν
 δὴ ράχη)· λόφος κείμενος μεταξὺ δύο ἄλλων.
σὴ μιτρούνιστα· λακκιές καὶ χωράφια.
 Ἐδῶ φύεται τὸ χόρτον *μιτρούνα*.

στοῦ Μήση-Βάγια· λοφίσκοι, λακκιές.
σὰ μιτσιὰ τὰ δέντρα (προφ. δέντρα)
 δάσος μὲ μεγάλα ἤδη δένδρα, (μιτσιῶς —
 μιτσιῆ — μιτσιῶ = μικρός. Ἴσως νὰ προέρ-
 χεται ἀπὸ τὸ θηλυκὸν *μικκὴ* κατὰ τσιτακι-
 στικὴν προφορὰν τοῦ κ πρὸ τοῦ η, ἐπεκτα-
 θεῖσαν εἶτα καὶ εἰς τοὺς τύπους, τοὺς
 ἔχοντας μετὰ τὸ κ -α ἢ -ο ἢ -οὺς).

σὸ ξερόπλαγο· βλ. εἰς τοπωνύμια
 Μερόπης.

σὰ ξεράγια· δάσος, χωράφια. Τὸ το-
 πωνύμιον ἐρμηνεύεται εἰς τὰ τοπωνύμια
 Πωγωνιανῆς, Ἡπειρ. Χρονικὰ 1933.

σὴν ὀζιάβα· ὄροπέδιον ἐπὶ τῆς Νεμέρ-
 τσ(κ)ας, χωράφια.

σὸ παλιόκαστρο· λόφος, ὅπου ἐρείπια
 φρουρίου.

σὴν παλιουριά, (προφ. στήμ βαλιου-
 ριά) τοποθεσία, ὅπου φύονται πολλὰ πα-
 λιούρια, καὶ τὰ ἐκεῖ κείμενα χωράφια.

σὸ Παλιοχώρι· ἕκτασις ἐπὶ τῆς Νεμέρ-
 τσ(κ)ας, ὅπου κατὰ τὸ 1810 εἶχε ἰδρυθῆ
 χωρίον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. (βλ. ἀν. το-
 πωνύμιον *σὴν Ἐκκλησιά*). Περὶ Πα-
 λαιοχωρίου βλέπε Ἰ. Λαμπρίδου *Πωγω-
 νιακὰ*, σελ. 13.

στοῦ Παπᾶ τὸ στάλο· λόφος, δάσος,
 χωράφια. Στάλος τῶρα δὲν ὑπάρχει.

στοῦ Πινακᾶ· λοφίσκοι καὶ χωράφια.
 Πιθανῶς κυριώνυμον.

σὴν πλάση, (προφ. στήμ βλάση)· ἀμπέ-
 λια μὲ τὴν πέριξ τοποθεσίαν.

σὸν ποτιζῶνο, (προφ. σὸμ βοτσιῶνο)
 λάκκος ὅπου ποτίζουν τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ.
 Τὸ τοπωνύμιον ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸν πα-
 ρακείμενον λόφον. (βλ. τοπωνύμιον καὶ
 εἰς Κάτω Μερόπην).

σὸν Πύργο, (προφ. σὸμ βύργο)· λό-
 φος, ἐφ' οὗ διακρίνονται τὰ ἐρείπια κτι-
 σμάτων.

σὸ ριζό· οἱ πρόποδες τῆς Νεμέρτσ(κ)ας
 ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Παλαιοπύργου καὶ

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

Π Α Ρ Γ Α *

Ο ΘΡΥΛΟΣ—Η ΙΣΤΟΡΙΑ—ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ

Ἐοικηφόρος Γαλλικὸς στρατὸς ὑπαγορεύει τὴ συνθήκη τοῦ Τιλσίτ. 1809, ἢ Ἐπτάνησο ξανάρχεται στοὺς Γάλλους.

«Ἀνδρεῖοι τῆς Πάργας κάτοικοι—γράφει ὁ ἡρωϊκὸς Βερτιέ— προσφέρων εἰς ὑμᾶς ὡς δεῖγμα τῆς ἀσφαλείας ὑμῶν τὴν Γαλλικὴν σημαίαν καὶ φρουράν, ἀναδέχομαι τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπερασπίσεως ὑμῶν κατὰ παντὸς ἐχθροῦ».

Ἐπὶ τοὺς Γάλλους ζοῦν οἱ Παργινοὶ πανευτυχεῖς μέχρι τὸ 1814. Μπορεῖ νὰ μὴ γιορτάζον τὴν Ῥοζαλίαν κι' ἴσως μιὰ κληρονομικὴ συνθήθεια νὰ τοὺς μαζεῖν ἐκεῖ στὰ καλλιὰ στὸ λίγο τὸ ρακὶ ποὺ κουτσοπίνυν. Μὰ τὸ ρακὶ τοὺς ἀνοίγε καμημοὺς καὶ τὸ τραγοῦδι δὲν ἀπόλειπε ἀπ' τὸ στόμα :

«Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ καλοκλαδωμένο, γιὰ δὲν ἀνθεις, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ
[δὲν κάνεις ;
Μὲ χάλασες παληάμπλο κι' ἐγὼ θὰ σὲ που-
[λήσω...»

Ἐίχανε καὶ τραγοῦδια περιπαιχτικὰ ποὺ τᾶλεγον καὶ κοροϊδεύαν μεταξύ τους :
«Τὸ Γιάννη τὸν ἐστείλανε στὸ μῦλο γιὰ ν' ἀλέσει, στὸν πετεινὸν ἐφόρτωσεν ἕνα σοινίσι σιᾶρι. Στὸ δρόμον ὁποῦ πῆγαινε τὸν Θεὸν ἐπαρεκάλει νὰ βρεῖ τὸ μῦλον ἀδειανὸ καὶ τὰ νερά κομένα».

Δὲν ἔλειπαν ὡς τόσο κι' ἀπὸ τὰ παλῆα τραγοῦδια, τὰ καλά, καὶ κάτι στίχοι σὰν αὐτοί :

«Μιὰ κόρη, κι' ἔτραγοῦδαγεν ἀπ' ὄρη παρα-
[θῶρι
τῆς πῆρε ὁ ἀγέρας τὴ λαλιά καὶ στὸ γιαιλό τὴν
[πῆγε

καὶ ὅσα καρᾶβια τ' ἄκουσαν ὅλα ἄραξαν καὶ
[δένουν.
Καὶ μιὰ ταρτάνα τῆς Φραγκιάς φρεγάδα τῆς
[ἀγάπης
δὲν τὰ μαζώνει τὰ πανιά μήδε κι' ὀμπρὸς τρα-
[βᾶει.
Κι' ὁ καπετάνιος φώναξεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν
[πρῦμμα :
Γιὰ μᾶστε ναῦτες τὰ πανιά, πηδάτε στὶς ἀντέ-
[νες,
ν' ἀκούσουμε τὴ λυγερὴ ποὺ γλυκοτραγουδάει.
ποιὸν ἤχθ θὲ νὰ τὸ εἶπει τ' ὄμορφο τραγου-
[δάκι.
Ἐπὶ τὸν ἤχο τὸ γλυκὸ καὶ τὴ γλυκεῖα λα-
[λιά της
ὁ ναύκληρος τὰ γύρισε, κατὰ στερεῆς τραβᾶει,
κι' οἱ ναῦτες ἐκρεμάστηκαν ἀπάνω στὰ κατάρ-
[τια».

Ἐο Ἄραβαντινὸς μᾶς σημειώνει πὼς
«ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ ὑποκρύπτεται ἴσως
ἡ παράδοση τοῦ μύθου τῶν Σειρήνων».

*

Ἐο Ἀυτοκρατορία τοῦ Ναπολέοντος ψυχορραγεῖ στὶς στέπες τῆς Ρωσίας.

«Εἶναι ἐνδεχόμενον ἡ Γαλλία νὰ χάσει τὴν Ἐπτάνησο, ἔτσι εἶναι οἱ τύχες τοῦ πολέμου —λέει στὸ Βεζύρη ὁ Πουκεβίλλ— μὰ τέτοια κηλίδα (ἡ παραχώρηση τῆς Πάργας ποὺ ζητεῖ) δὲ θὰ ντροπιάσει τὴ σημαία της».

Τότε ὁ Πασᾶς ξεχύνεται καὶ καταστρέφει ὅλα τριγύρω. Στὴν Πάργα πολεμοῦν Γάλλοι καὶ ντόπιοι ἀδελφικά. Ἐο ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ κληνημένος. Στόλος τοῦ Ἄλῃ ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ βοηθηθεῖ ἀπὸ τὴ θάλασσα δέχεται τόσο θαυραττὴ τὴν ἀντεπίθεση τῶν Παργινῶν μὲ τὰ μικρὰ καΐκια, ποὺ μετὰ χίλιες δυὸ φθορὲς σώνεται μόνον χάρη στὴν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος

ἐπέμβαση μᾶς Ἀγγλικῆς φρεγάτας Ἴσωξ ἐδῶ νὰ πρωτοπῆρῃ τὸ μεγάλο βάφτισμα καὶ ὁ τολμηρὸς ἐκεῖνος Παργινός, ὁ Γιάννης Δημουλίτσας (ὁ Πατατούκας πού τὸν ἔλεγαν) ὁ πρῶτος μπουλοτιέρης μας στὴ ναυτικὴ ἱστορία τῆς ἐπανάστασης. Κι' ἀφοῦ μιλοῦμε γιὰ τοὺς μπουλοτιέρηδες δὲν παραλείπω ν' ἀναφέρω πὼς καὶ ὁ Κανάρης (κατὰ μερικούς) ἦταν ἀπὸ τὴν Πάργα. Στὴν Πάργα ὡς τόσο τέτοιο ἐπώνυμο δὲν ἀπαντιέται πουθενά. Νὰ πῆγε δλόκληρο τὸ σὸι πρὸς τὴ Χιμάρα τὴν ἐποχὴ πού μεταφέρθηκεν ἐκεῖ τὸ φύτεμα καὶ ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ κίτρου; Γιατί καὶ ἀπ' τὴ Χιμάρα λένε ὅτι κατάγονταν.

*

Οἱ Ἀγγλικὲς δυνάμεις σταθμεύουν τώρα στοὺς Παξούς. Οἱ Παργινοὶ προσφεύγουν στοὺς νέους κυρίους :

« Ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι προὔχοντες τῆς Πάργας ὑποσχόμεθα ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ὅτι καθ' ἣν στιγμήν ἡ φρεγάδα τῆς Αὐτῆς Βρετανικῆς Μεγαλειότητος φανῆ ἔμπροσθεν τοῦ Φρουρίου μας, θέλομεν ὑποτάξει τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἀνητήτων ὀπλων τῆς Μ. Βρετανίας κλπ., ἀποφασισάσης τῆς χώρας μας ν' ἀκολουθήσῃ τὴν τύχην τῶν Ἰονίων νήσων, ὡς πάντοτε ὑπήρξαμεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν δικαιοδοσίαν ».

Ὅσο καὶ ἂν προσπαθεῖ τώρα κανεὶς νὰ βρεῖ ἐλαφρυντικά γιὰ τὴ μεγάλη φίλη μας Ἀγγλία, τὸ γράμμα τοῦτο τῶν δοκιμασμένων Παργινῶν, μὲ τὴν ἡρωϊκὴ ἱστορία τους καὶ τὴν εἰλικρινῆ τους αὐθυποταγή, θὰ δίνει τὴν ἀπάντησιν: Πὼς τίποτε, ἀπολύτως τίποτε, δὲν θ' ἄσπεκε ἱκανὸ σὲ καλόπιστους ἄνθρωπους νὰ παραβοῦν τὸ λόγο τους (καὶ λόγο πρὸ παντὸς πολεμικό), καὶ οὔτε χωροῦσε προγενέστερη ὑποχρέωσις, μήτε μεταγενέστερη ἄλλη συμφωνία, ὅσο καὶ ἂν τὰ συμφέροντά τους ἦταν διαφορετικά. Ἐπέβαλε σ' αὐτὸ καὶ τὸ ὅτι οἱ Παργινοὶ στερήθηκαν τῆς προστασίας τῶν Γάλλων (τοὺς μεταφέρουν σώως στὴν Κέρκυρα), πού καὶ ἂν ἀποκλεισμένοι ἐκεῖ στὸ κάστρο τοὺς εἶχαν τὴ δυνατότητα ν' ἀντισταθοῦν καὶ νὰ κρατήσουν.

Ἡ Πάργα ζεῖ στὸ νέο της καθεστὸς μέχρι τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1819. Μὰ ἡ ζωὴ της

τώρα εἶναι ἀγωνία. Χαμένα ὁ φρουραρχὸς τῆς Ντὲ Μποσσὲτ πασχίζει νὰ τὴν ἡσυχάσει. Τὸν Κάμπελλ, πρῶτον Ἀγγλον Δοιηκτὴ στὴν Κέρκυρα, τὸν διαδέχεται ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος Μαίτλαντ. Ὅ,τι ἡ μορφὴ του καὶ ἡ ψυχὴ. Μισέλληνας, σκληρὸς ἀπρόσιτος πρὸς ὄλους. Καὶ ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ κάπως ἄλλοιῶς παρουσιάσθηκε πρὶν ἀπ' τὸ Βατερλώ, καὶ ἄλλοιῶς μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Γάλλων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, Ρωσία, Τουρκία, Αὐστρία, δυνατές. Σύγκρουση συμφερόντων στὴν Εὐρώπῃ. Κι' ἔπερε πρὸ παντὸς οἱ Τούρκοι νὰ σταθοῦν φραγμὸς στὶς ἐπεκτατικὰς ἐπιθυμίας τῶν Ρώσων. Παμπόνηρη καὶ σκοτεινὴ ἡ πολιτικὴ τοῦ Μέττερνιχ. Ἐκδηλα φιλοτουρκικὴ, τοῦ λόρδου Καστελρήγ. Ἀμφιταλαντευόμενος, δισταχτικός, ἀναποφασιστος ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας.

Εἶναι μυστήριον πὼς καὶ ὁ Καποδίστριας, ἐντεταλμένος καὶ ἀπὸ τὴν Ἰόνιον Γερουσία νὰ ὑποστηρίξει τὸ ἀναπόσπαστο τῆς Πάργας, ὑποχωρεῖ καὶ παραδέχεται τὴν παραχώρησιν τῆς στοὺς Ὀθωμανοὺς — μὲ συντριβὴν ψυχῆς. Τὸ τελευταῖον τὸ φανερώσει στὰ γνωστά του γράμματα στὴ Γερουσία τῆς Πολιτείας.

Μυστήριον πὼς καὶ ὁ Οὐγὸς Φώσκολος, ὁ τολμηρὸς καὶ ὁ μαχητὴς, ὑποχωρεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἀφίνει ἀνέκδοτη τὴν συγγραφὴν του γιὰ τὴν Πάργα. Κι' εἶχε τ' ἀπόρητα ἔγγραφα πού τοῦ εἶχε δώσει ὁ Καποδίστριας, καὶ ὅλο τὸ ἀρχεῖον τοῦ τόπου. Τὸ τελευταῖον τοῦ ἔστειλαν οἱ ἴδιοι οἱ Παργινοί, καὶ ἦταν δλόκληρον — ἀπ' τὰ 1400. Τὰ πάντα εἶναι μυστήριον.

Ὁ Καστελρήγ δὲ δίστασε νὰ ταπεινώσῃ ἀκόμα καὶ τὸν Ἀρμοστήν, μ' αὐτὰ τὰ σῦρε καὶ ἔλα στὸν Ἀλῆ, γιὰ τὸ παζάρεμα τῆς Πάργας. Ἀκολουθοῦν ἀκόμα δυὸ κακίαι τῶν Ἀγγλων: Ἡ μιὰ ἐλαττώνει τὴν κουτσουρεμένη ἀποζημίωσιν (γιὰ ἔξοδα τῶν ταξιδιωτῶν τῆς Ἀρμοστίαις στὴν Πρέβεζα, καὶ τῶν πλωτῶν ἀκόμα πού ἔστειλαν νὰ μεταφέρουν τοὺς κατοίκους), καὶ ἡ ἄλλη προειδοποιεῖ τοὺς Τούρκους γιὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Περραιβοῦ, πού, εὐτυχῶς, τὸν σώζουν οἱ Σουλῶτες.

Οἱ Παργίνοι γυρίσαν στὴν πατρίδα τους (καὶ μόνο οἱ πεινασμένοι) 26 χρόνια ἀργότερα.

*

Ἡ Ἀγγλικὴ σημαία παραχώρησε τὴ θέση της στὸ κόκκινο μπαϊράκι τοῦ Πασᾶ τὸν Μάη τοῦ 1819. Ὁ Ἀλῆς μῆκε στὴν Πάργα, γράφουν, ἔξαλλος. Μὰ οἱ Παργίνοι εἶχαν φύγει.

Στις 15 τοῦ προηγούμενου μηνός, μέρα Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ πένθος τῆς Χριστιανοσύνης, ξεχύθησαν στὰ πλοῖα τοῦ λιμανιοῦ. Πῆραν μαζὺ ὅ,τι μπόρεσαν σὲ μιὰ φυγὴ μπροστὰ στὰ μάτια τῆς ἀρβαντιᾶς ποῦεχε κυκλώσει ὄλα τριγύρω. Καὶ πρῶτα τὴν εἰκόνα τους τῆς «Ὁδηγήτρας» Παναγιάς, τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰ λάβαρά της.

Καὶ μόνο πὸν πρὶν μοῦν στίς σκοῦνες γιὰ τὴν προσφυγιά, χύμηξαν ὄλοι τους πρὸς τὸ νεκροταφεῖο τῆς πόλης καὶ ξεθάψαν καὶ κάψαν τὰ κόκκαλα τῶν λατρεμένων τους νεκρῶν. Κι' ἀνέβηκαν οἱ φλόγες ὡς τὸν οὐρανὸν κι' ἐφεγγοβόλησαν οἱ ὀρίζοντες ὡς πέρα :

«Πάργα, Τουρκιά σὲ πλάκωσε, Τουρκιά σὲ τρι-
[γυρίζει.
Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προοδοσιὰ σὲ
[παίρνει.

Τ' ἄσπρα πουλήσαν τὸ Χριστό, τ' ἄσπρα που-
[λοῦν κι' ἐσένα !
"Ἄστε λεβέντες τ' ἄρματα κι' ἀφήστε τὸ ντου-
[φέκι.

Σκάψτε βαθειά, σκάψτε πλατειὰ ὄλα σας τὰ
[κυβούρια
καὶ τ' ἀντρεωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τῶν γο-
[νιῶν σας,
Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴ τὰ
[πατήσουν !»

Τότε θὰ φύσηξε κι' ἓνας βαρὺς γαρ-
μπῆς, πὸν πῆρε τὴν καπνιά τῶν κουφαριῶν
καὶ τὴν στροβίλισε ψηλά, κι' ἀπὲ τὴν ἀπλω-
σε σὰν σύννεφο μαβί, νὰ κρύψει ἀπὸ τὰ
μάτια τοῦ Θεοῦ τίς ἀδικίες τῶν ξένων !
Μὰ ἡ τραγωδία τῆς Πάργας ἦταν καὶ σει-
σμός. Στὴν Ἀγγλικὴ Βουλὴ σκίστηκε κά-
που ἓνα κομμάτι κρούας γῆς καὶ σπιδίσε
μιὰ σπίθα. Σπίθα φωνῆς τῶν τίμιων ἄν-
θρωπων, πὸν γίνηκε δαδί τοῦ Φιλελληνι-
σμοῦ, κι' ἔδωσε τὴ φωτιά στὸ βάτο, κι' ἔγι-
νε ὁ βάτος πυρκαϊά ! Σταμάτησαν οἱ τί-
μιες Ἀγγλικὲς καρδιὲς τώρα πὸν ἡ Κύ-

πρὸς σπάει τίς σκουριασμένες ἀλυσίδες ;
Δὲ φιλοδόξησε κανεὶς καινούριος Βύρωνας
καὶ γι' ἄλλα ποτισμένα μ' ἅγιον αἷμα χώ-
ματά μας ; Τὸν περιμένει ἡ Β. Ἡπειρος.

*

Τώρα, ἡ καινούρια Πάργα, αὐτὴ τῶν
ὄσων γύρισαν, τῶν πεινασμένων καὶ τῶν
λιγοστῶν κατηφορίζει ἀπὸ τὸ κάστρο στὸ
γιαλὸ, μὲ ἀπανωτὰ παλιὰ καὶ νέα σπιτά-
τάκια. Τὴ στεφανώνει δλόσγουρη πυκνὴ
κι' ἀτέλειωτη ἡ ἑληά. Τὴν τραγουδοῦν οἱ
καρδιὲς στίς νερομάνες. Ἀπὸ τὸν Μάρτη
κι' ἔπειτα τὴν πνίγει ἡ ἀνάσα τῶν φυκιῶν
κι' ὁ μόσκος πρὸςίνης χαρᾶς στὰ περιβόλια.

Στοὺς λόφους, στὸ ἀκρωτήρι, στὸ νησί,
στίς ἀμμουδιές, στὴ γῆρα τοῦ ψηλοῦ Πε-
ζοβολοῦ της, ὅπου ἔρειπιο κι' ἐκκλησιά,
τοῖχος ὀρθὸς καὶ πολεμίστρα, ζεῖ καὶ κι-
νεῖται, χτεσινὴ θὰ πεῖς, ἡ δόξα της, νικῆ-
τρα τῶν καιρῶν καὶ καταλύτρα. Ζεῖ καὶ
κινεῖται πὸ πολλὸ στὸ κάστρο ἐκεῖ τὸ σι-
ωπηλό. Τὴ βρῆκε ὁ θρούλος καὶ τὴν ἀρπα-
ξε καὶ τὴν κρατάει σφιχτὰ σ' αἰώνιο γάμο.
Μαζὺ τους κι' ἡ πεντάμορφη, στερεῆς καὶ
πέλαου, ὁμορφιά — τρεῖς ὁμορφιὲς πὸν
δὲν πεθαίνουν.

Τοὺς στέλλω τοὺς χαιρετισμοὺς μ' ἓνα
τραγουδί μου παλιό, μιὰ εὐχὴ τῆς νοσταλ-
γίας :

ΠΑΡΓΑ

Δεύτερη μάνα, δεύτερη πατρίδα,
δεύτερη γῆς ἱερῇ καὶ γῆ τοῦ νόστου,
μὲ τ' ὄραμά σου ζῶ, κι' ἀπὸ τὸ φῶς του
μοῦ γαληνεύει ὁ νοῦς. ὦ ! πὸν δὲν εἶδα.

Τὸν ἥλιο ἄλλου ζεστόν. ὦ ! ἐλπίδα, ἐλπίδα
τοῦ γυρισμοῦ, χαρὰ μου ἐδῶ στοῦ ἀγνώστου
τὸν κόσμο. ὦ ! κουρασμένου ἡσυχασμοῦ του
ἡ ἐπιστροφὴ κοντὰ σου, ὠραία πατρίδα

Στείλε νὰ ξαναρθῶ, πάρουμε πίσω
μ' ἓνα λεβέντη ἀγέρα πελαγίσο,
φτεροῦ σ' ἓναν καιρὸ τοῦ ἀντάρτη Μάρτη.

Μπουρνια τίς εὐχές, ψυχὴ μου, κάντες
νὰ μὲ χορῆψει ὀρθὸ φρέσκος λεβάντες,
γλάρο σὲ κάποιας σκούνας τὸ κατάρτι.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

† ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Α Ν Α Τ Ο Λ Η

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά,
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα,
λυπητερά,
πῶς ἡ ψυχὴ μου σέρνεται μαζί σας !
Εἶναι χαμένη ἀπὸ τὴ μουσικὴ σας
καὶ πάει μὲ τὰ δικά σας τὰ φτερά.

Σὰς γέννησε καὶ μέσα σας μιλάει
καὶ βογγάει καὶ βαριὰ μοσκοβολάει
μιὰ μάνα· καίει τὸ λάγνο της φιλί,
κι' εἶναι τῆς Μοίρας λάτρισα καὶ τρέμει,
ψυχὴ ὅλη σάρκα, σκλάβα σὲ χαρέμι,
ἢ λαγγεμένη Ἀνατολή.

Μέσα σας κλαίει τὸ μαῦρο φτωχολοῖ,
κι' ὅλα σας, κ' ἡ χαρὰ σας μοιρολόι
πικρὸ κι' ἄργό,
μαῦρος, φτωχὸς καὶ σκλάβος καὶ ἀκαμάτης,
στενόκαρδος, ἀδούλευτος, — διαβάτης
μ' ἐσὰς κι' ἐγώ.

Στὸ γιαλὸ ποῦ τοῦ φύγαν τὰ καΐκια,
καὶ τοῦ μείναν τὰ κρίνα καὶ τὰ φύκια,
στῶνειρο τοῦ πελάου καὶ τοῦρανοῦ,
ἀνεργὴ τὴ ζωὴ νὰ ζοῦσα κι' ἔρημη,
βουβός, χωρὶς καμιάς φροντίδας θέρημη,
μὲ τόσο νοῦ,

ὅσος φτάνει σὰ δέντρο γιὰ νὰ στέκω
καὶ καπνιστῆς μὲ τὸν καπνὸ νὰ πλέκω
δαχτυλιδάκια γαλανά·
καὶ κάποτε τὸ στόμα νὰ σαλεύω
κι' ἀπάνω του νὰ ξαναζωντανεύω
τὸν καημὸ ποῦ βαριὰ σὰς τυραννᾷ

κι' ὄλο ἀρχίζει, γυρίζει, δὲν τελειώνει.
Καὶ μιὰ φυλὴ ζῆ μέσα σας καὶ λιώνει
καὶ μιὰ ζωὴ δεμένη σπαρταρᾷ,
γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά,
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα,
λυπητερά.

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Στις 27 Φεβρουαρίου 1943, έκλεισαν 10 χρόνια από την ημέρα που πέθανε ο μεγαλύτερος ποιητής της νεώτερης Ελλάδας, ο Κωστής Παλαμάς. Η κηδεία του πήρε το χαρακτήρα εθνικού πένθους. «Σ' αυτό το φέρετρο άκουμπά ή 'Ελλάδα» βροντοφώνησε στο επικήδειο ποίημά του ο ποιητής Σικελιανός. Και πραγματικά άκουμπούσε πένθιμα ή 'Ελλάδα. Γιατί το έργο του Παλαμά είναι μιὰ προσφορά και μιὰ θυσία στο βωμό του 'Ελληνικού πνεύματος. Παρ' όλη τη μεγάλη αξία του έργου του ο Παλαμάς παρέμεινε αποκλειστικά 'Ελληνικός, όσο κι' αν σημειώνονται εδώ κι' εκεί κάποιες Ευρωπαϊκές και ανατολικές επιδράσεις. Τόσο τα θέματα της ποίησής του όσο και τα ιδανικά του παρέμειναν 'Ελληνικά. Σ' αυτό ίσως όφειλεται και τούτο δέν έλαβε το βραβείο Νόμπελ, μολονότι ήταν υποψήφιος δυο φορές, γιατί όρος του βραβείου είναι, τó φιλολογικό έργο που θα βραβευθ ή να κηρύττη εύρύτερα ανθρωπιστικά ιδανικά. Κανένα από τα μεγάλα όράματα της ποίησης του δέν έξυπηρετεί εύρύτερους ανθρωπιστικούς σκοπούς. Και ο Δωδεκάλογος του Γύφτου, παρὰ τις φαινομενικές προεκτάσεις του, δέν βγαίνει έξω από τα όρια ενός εθνικού λυρικού έπικού ποιήματος.

Ο Παλαμάς περισσότερο από κάθε άλλον έμελέτησε τις εθνικές παραδόσεις. Φυσικά δέν μπορεί να αποτελέση 'Εθνική παράδοση κάθε πρωτόγονη εκδήλωση ενός λαού, που άρχίζει να ζή την ιστορική του ζωή, ούτε οι εκδηλώσεις της παρακμής. Όταν μιλούμε για εθνικές παραδόσεις έννοούμε τó στέρωμα της ψυχής και τó άνέβασμά της στις κορυφές της σοφίας, της άρετής και του ανθρωπισμού. Αυτές τις παραδόσεις άνέπτυξε ο 'Ελληνικός κόσμος κι' αυτές προσπάθησε να φέρη ο ποιητής στην επιφάνεια.

Τα πρώτα στοιχεία των 'Ελληνικών παραδόσεων χάνονται στα σκότη της προϊστορικής εποχής. 'Απ' εκεί μάς έρχεται ή μυθολογία και ή θρησκεία. 'Ο μύθος του Ούρανού και της Γής, του Κρόνου και της Ρέας και τέλος τó Δωδεκάθεο του 'Ολύμπου με τόν Δία. Τί μπορούν να αντιπροσωπεύουν οι θεοί αυτοί σήμερα ; 'Ο σύγχρονος άνθρωπος τί θα μπορούσε να ιδή στις θεότητες του 'Ολύμπου ; Άλλες εποχές, άλλοι πολιτισμοί, άλλη θρησκεία. Όμως τó ανθρώπινο πνεύμα αφήνοντας τó μυθολογικό έντυμα κατά μέρος κατορθώνει να αποδώση σε μερικές τουλάχιστον θεότητες του 'Ελληνικού πανθέου τη φυσική ή την ήθικη ιδέα που αντιπροσωπεύουν. Έτσι άλλως τε τις έννοούσαν και οι μορφωμένοι τουλάχιστον από τούς αρχαίους.

Ἐκ τῆς θεότητος τοῦ Ὀλύμπου τέσσαρες κυρίως παραδέχεται καὶ ὑμνο-
λογεῖ ὁ Παλαμάς: τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν Ἄρη, τὴν Ἀθηνᾶ καὶ τὴν Ἀφροδίτη.
Καὶ μιὰ ἀκόμη, πέμπτη, μιὰ θεότητα ποῦ δὲν κατοικεῖ στὸν Ὀλυμπο, τὴν Περσεφόνη.

Γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα παραδέχεται ὅτι κυριολεκτικὰ καὶ μεταφυσικὰ ἀντιπρο-
σωπεύει τὸ φυσικὸ φῶς, τὸν ἥλιο, κατ' ἀρχήν· ἔπειτα τὸ ἠθικὸ καὶ τὸ πνευματικὸ
φῶς. Στὸν ἥλιο προσεύχονται οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι καὶ σφάζουν στὸ βωμὸ τοῦ
τὰ μοναχὰ παιδιά τους. Στὸν ἥλιο ὡς πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ φῶς προσεύ-
χονται οἱ Ὀρφικοί.

Στὸν ἥλιο—Ἀπόλλωνα ἀφιέρωσε ὁ ποιητὴς τὰ «τραγουδία τοῦ Ἥλιου»,
ὅπου —ἀνάμεσα στ' ἄλλα— βρίσκει ὁμοιότητες τοῦ Ἀπόλλωνα μὲ τὸ Θεὸ τῶν
Ἰνδῶν Κρισνά, μεταφέροντας σὲ στίχο τὰ λόγια τοῦ Ἰνδικοῦ θεοῦ ἀπὸ τὸ θρη-
σκευτικὸ ἔπος Γιτά. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ σπουδαιότερο ἀκόμα, «Οἱ χαιρετισμοὶ
τῆς Ἠλιογέννητης», ὅπου ἡ Ἠλιογέννητη, κόρη τοῦ Ἥλιου, τραγουδιέται σὰν
ἠθικὴ ἐντελέχεια, ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ (ὠραίου), τῆς δημιουργίας, σὰν
πηγὴ τῆς ἀθανασίας. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μᾶς λέει σχετικὰ ὅτι θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸ
τοῦ σὰν ἕναν λειτουργὸ τοῦ Ἀπόλλωνα :

*Ἡ ἀποδιωγμένη μου ζωὴ βρῆκε σκεπή κοντὰ σου
μὲ καταδέχτηκες δικό σου, ὦ Φοῖβε, λειτουργό,
καὶ πῆρα ἀπὸ τὴ λάμψη σου κι' ἀπ' τὴ θεότητά σου
καὶ τὴ Λιογέννητη ἔπλασα δική σου χάρη ἐγώ.*

Ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι ἡ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῶν εἰρηνικῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ
θεὰ πολεμικῆ. Μὲ τὴς τρεῖς αὐτὲς ιδιότητες εἶναι ἡ θεὰ ποῦ βοήθησε τὸν Δία νὰ
κατακεραυνώσῃ τοὺς Τιτᾶνες καὶ νὰ τοὺς νικήσῃ. Νὰ νικήσῃ τὴς ἀτακτες δυνάμεις
τῆς φύσεως καὶ νὰ φέρῃ σ' αὐτὴ τὴν ἰσορροπία καὶ τὴν τάξη. Εἶναι ἡ πρόνοια
ποῦ προστατεύει τοὺς συνετοὺς ἀνθρώπους καὶ γίνεται προστάτρια τῆς Ἀθήνας.
Εἶναι τέλος ἡ Δικαιοσύνη.

Στὸν «Ἕμνο εἰς τὴν Ἀθηνᾶν» τὸ δεύτερο ποιητικὸ τοῦ ἔργο, ποῦ βρα-
βεύθηκε, ἐγκωμιάζει ὁ ποιητὴς τὴν Ἀθηνᾶ σὰ θεὰ τῶν εἰρηνικῶν ἔργων :

*Γιὰ σένα τὰ ὠραιότερα κι' ἀπ' ὅλα τὰ στεφάνια
εἶναι τοῦ κόσμου ὁ ἴδρωτας στὸ μέτωπο τοῦ ἀνθρώπου.*

Τὴν ἔξυμνεῖ σὰ θεὰ τῆς σωφροσύνης, τοῦ θετικοῦ νοῦ :

*Στὰ ὕψη τὸ ἀνυπόταχτο πέταγμα τοῦ Πηγάσου
μὲ χαλιναγὶ ὀλόχρυσο κρατᾶς καὶ τὸ ρυθμίζεις.*

Πρὸ πάντων ὅμως τὴ θεωρεῖ θεὰ τῆς Δικαιοσύνης. Καὶ χάρις στὴ Δικαιο-
σύνη γίνεται θεὰ ἀνίκητη.

*Περναῖς τὰ κάστρα τὰ ψηλὰ τὰ σιδεροχτισμένα
σωριάζονται, συντρίβονται σὰ νᾶειτανε γυαλένια,
ἂν ἔτυχε καὶ τᾶχτισαν τὰ χέρια τῶν ἀδίκων.*

Τὰ εἰρηνικὰ ἔργα καὶ ἡ σωφροσύνη εἶναι σὰν ἐκδηλώσεις τῆς Δικαιοσύ-
νης. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ξεκινάει ὁ μέγας ἐπαινος τοῦ ποιητῆ πρὸς τὴ θεὰ,
ποῦ ἔγινε πωλιούχος τῆς Ἀθήνας, καὶ εἶδε ὁ κόσμος ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ
πολιτεία νὰ ὑψῶνῃ τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ τὸν ἀνθρωπιστικὸ πολιτισμὸ

σὲ σημεῖο πὸν ἀκόμα τὸ ζηλεύουν οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου. Ἐθνη καὶ Ἰσραὴλ καὶ Δικαιοσύνη γίνονται τρεῖς ἔννοιες πὸν ἢ μιὰ φέρνει στὸ νοῦ τὶς ἄλλες.

Ἡ Ἀφροδίτη εἶναι τὸ ὑπέρτατο κάλλος, ὅχι μόνο στὸν κόσμο τῆς ὕλης, τὸν αἰσθητό, ἀλλὰ καὶ στὸν κόσμο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Εἶναι ἡ αἰσθητική ἀξία πὸν γίνεται ἀξία ἠθική. Θεὰ τῆς ὁμορφιάς καὶ πηγὴ τῆς ἀρετῆς τὴν χαρακτηρίζει στὸ ποίημα ἡ «Ξενιτεμένη».

Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν ὁ ποιητὴς ὠρισμένα τυπικὰ πὸν ἀναφέρονται στὴ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης, τὸν Ὀμηρικὸ «Ὑμνο στὴν Ἀφροδίτη» καθὼς καὶ τὴν πλατωνικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν Ἔρωτα τραγουδεῖ τὴ θεὰ τοῦ κάλλους ὡς ἐξῆς:

... Καὶ τ' ἀστροστέφανου οὐρανοῦ κόρη μονάκριβη εἶσαι
ἀμόλυντη καὶ ἀτέλειωτη καθὼς ἐκεῖνος μένεις,
ψηλότερα ἀπὸ τὶς χαρές, ψηλότερα ἀπ' τὶς λύπες.
Ποτέ, ποτέ δὲ σ' ἄγγιξαν τοῦ κόσμου οἱ ἁμαρτίες.

Ὁ ποιητὴς τὴ φαντάζεται φευγάτη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ δέεται σ' αὐτὴ νὰ ξαναγυρῆ γι' αὐτὸ τὴν ὀνομάζει ξενιτεμένη. Καὶ συνεχίζει.

Γύρισε πάλι, γύρισε στὰ μέρη πὸν ἐγεννήθης!
Ὅ,τι καὶ ἂν εἶσαι, δύναμη, βασίλισσα, ὄνειρο, ἥσκιος,
θεὰ τῆς Ὀμορφιάς, πηγὴ τῆς Ἀρετῆς, ὦ Νίκη,
γύρισε πάλι, γύρισε στὰ μέρη πὸν ἐγεννήθης.

Ἄστρο τῆς νιότης, πρόβαλε, ξανάνισέ μας πάλι.
Ἐσὺ πὸν μὲς στὰ σωθικὰ πόθους, φωτιὲς ἀνάφταις,
ἄναψε μὲς στὰ σπλάχνα μας φλόγες, βαθεῖες ἀγάπες
καὶ σπεῖρε μας τὴ δύναμη γιὰ τὰ μεγάλα τὰ ἔργα.

Ἐσὺ πὸν διώχνεις τὸ βοριά καὶ σβείς τ' ἀστροπελέκια
καὶ τὴ γαλήνη γαλανὴ στὰ πέλαγα στυλώνεις
διῶξε τὶς ἔχθρες ἀπὸ μᾶς, τὰ πρόστυχα τὰ πάθη
κράτα τοὺς νεῖους ἀμόλυντους, τοὺς γέρους τιμημένους.

Ἀλλὰ δὲν τελειώνει ἐδῶ ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης. Ἡ ὁμορφιά στὴ σφαῖρα τῆς μεταφυσικῆς γίνεται ἠθικὴ ἀξία πὸν παραστέκει δίπλα στὴν ἀγάπη καὶ στὴ θυσία. Στὴ σφαῖρα τῆς μεταφυσικῆς τὸ ἀγαθὸ παρουσιάζεται σὰν μορφή τοῦ ὠραίου. Τέτοια περίπου εἶναι ἴσως καὶ ἡ γνώμη τοῦ Dante ὅταν λέει «ὅ,τι δὲν εἶναι ὁμορφο, ὦ μὴ τὸ θυμίζεις».

Καὶ ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ ἐθουσιώδης καὶ θαρραλέος ἀδελφώνει τὸν ὕμνο τοῦ πρὸς τὴν Κύπριδα καὶ πρὸς τὸν Μεσσία («Οἱ Θεοί,») τὴν Ὀμορφιά καὶ τὴ Θυσία, σὰν δυὸ ἀξίες πὸν ἔξω καὶ πέρα ἀπὸ τὶς θρησκευτικὰ καὶ ἀπὸ τὴ μορφή τῶν πολιτισμῶν θὰ λατρεῖται πάντοτε ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ὅσο πῶς πολὺ θὰ τὶς λατρεῖται ὅσο πῶς πολὺ θὰ ἐκπολιτίζεται.

ὦ Κύπρις, ὦ Μεσοσία.

*Χαίρετε, θλίψη καὶ χαρά, τρισάγιο ἐσὸν μεθύσι
τρिसάγα ἐσὸν θυσία.*

Καὶ τελειώνει τὸν ὕμνο μὲ τὰ ἐξῆς λόγια :

*πάντα θεοὶ θὰ εἶναι τῆς γῆς ἢ Ὀμορφιά ἢ αἰώνια
κι' ἢ αἰώνια Καλωσύνη*

Στοὺς «Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης» ψάλλοντας ὁ ποιητὴς τὴν ἰδέα ποὺ γίνεται ἠθικὴ ἐντελέχεια, πυρηνικὸ στοιχεῖο παντὸς ὄραίου καὶ ὑψηλοῦ καὶ πηγῆ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὴν χαρακτηρίζει ὅτι φαίνεται «Σὰν νὰ εἶναι ὄλων τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων ὄλων οἱ Ἄφροδίτες». Οἱ στίχοι τῆς Ἡλιογέννητης γιὰ κάποια ρόδα ποὺ εἶν' ἔτοιμα ν' ἀνθίσουν ἐδῶ στὴ γῆ τὴν Ἑλληνικὴ μὲ τὴν πνοὴ τῆς Ἡλιογέννητης, Ἄφροδίτης ὄλων τῶν καιρῶν καὶ ὄλων τῶν τόπων, συμφωνοῦν μὲ τοὺς στίχους ποὺ ἀφιερώνει στὴν ξενιτεμένη Ἄφροδίτη.

Ὁ διπλὸς ὕμνος πρὸς τὴν Ἄφροδίτη καὶ πρὸς τὸ Χριστὸ ἔπειτα ἀπ' ὅσα λέει ὁ ποιητὴς στὸν ὕμνο τῆς «ξενιτεμένης» δείχνουν καθαρὰ πὼς ἐξυμνεῖ δυὸ παράλληλες ἀγάπες: Τὴν ὁμορφιά ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀγάπη, καὶ τὴν ἀγάπη ποὺ ὀδηγεῖ στὴ θυσία. Ἡ ἔλξη πρὸς τὸ φυσικὸ καλὸ ὀδηγεῖ πρὸς τὶς γήινες ἀγάπες, ἐνῶ ἡ ἔλξη πρὸς τὸ αἰώνιο καλὸ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀγάπη ἐκείνη, ποὺ ὁ Πλάτων ὀνομάζει Οὐρανία Ἄφροδίτη. Καὶ εἶναι ἐκείνη ἡ Ἄφροδίτη, ποὺ ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς ἀγνότητος σώματος καὶ πνεύματος. Αὕτὴ ἦταν ἡ ἄρχικὴ Ἄφροδίτη, ποὺ τὴν παρερμήνευσε ὁ κόσμος, ἢ πιὸ καλὰ ἢ Θεά, ὅπως τὴν φαντάστηκε τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα μεταπλάθοντας τὴ φοινικὴ Ἄστάρτη.

*Μὰ ἤρθανε χρόνια δίσεχτα κι' ἀνήμπορος ὁ κόσμος
σέρνεται ἐπὶ τὸν κατήφορο, ξεφρωτωτῆς, καὶ πέφτει
καὶ τυφλωμένα πίστεψε τὸ πὼς καὶ σὸ τοῦ μοιάζεις
καὶ σὲ φαντάστηκε τρελλὴ μητέρα, ποὺ τὰ πάθη
μικρά, τυφλά κι' ἀκράτητα γεννᾷς μὲς στὶς καρδιές μας.
Καὶ σὲ κατέβασε, θεά, κι' ἐσένα ὁ Πραξιτέλης
ἀπ' τ' ἅγια τ' ἄστρα ἐκεῖ ψηλὰ στὴν ὁμορφιά τῆς Φρόνης.*

Ἔτσι, λέει ὁ ποιητὴς, ξέπεσε ἡ θεότητά της κ' ἔγινε ἡ Ἀγοραία Ἄφροδίτη, ποὺ τὴν περιφρονοῦσε ὁ ἀγνὸς Ἰππόλυτος. Ὅμως παρ' ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἡ θεά, ποὺ μόνη αὐτὴ μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης της ἔχει τὴν ἰκανότητα ν' ἀνασταίη, ὅπως ὁ Χριστὸς μὲ τὴν ἀγάπη του καὶ τὴ συγγνώμη εἶχε τὴ δύναμη ν' ἀναστηθῆ καὶ ν' ἀναστήσῃ.

*Κ' ἐσὸν μονάχα, ἐσύ, θεά, τὰ Τάρταρα προστάζεις
νικᾷς τὸν Ἄδη, στὴ ζωὴ γυρίζεις τὸν καλὸ σου !*

Ὁ ποιητὴς ὄχι μόνον δὲν πλαστοργεῖ αὐθαίρετα ἕναν τύπο τῆς θεᾶς καινούργιο, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς λεπτομερειακοὺς χαρακτηρισμοὺς του ἔχει ὑπ' ὄψη του τὰ κείμενα. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πηγὲς ποὺ ἀναφέραμε ἔχει ὑπ' ὄψη του ἀσφαλῶς καὶ τὸν Ἐμπεδοκλῆ, ποὺ ἔδινε τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς χαρᾶς στὴ φιλότητα (= ἀγάπη, Ἄφροδίτη).

Σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ συνθετικὴ ἐργασία τῆς σύνδεσης αὐτῶν τῶν στοιχείων, ἡ ἱστορικὴ ἐρμηνεία τῆς πτώσεως τῆς λατρείας τῆς, πὺ ἐρμηνευτῆς αὐτῆς τῆς πτώσεως ἔγινε ἡ τέχνη μὲ τὸν Πραξιτέλη, πὺ ἀποτύπωσε τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς θεᾶς στὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἐταίρας. Καὶ τέλος προσθέτει τὴν ἐπίκλησίν του νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὰ ξένα ἢ θεὰ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ στὶς καρδιές μας τὸν πόθο γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ τὰ μεγάλα ἔργα ἀνασταίνοντας ἔτσι τὴν Ἑλλάδα ὅπως ἀνέστησε τὸν Ἄδωνι.

Ἄστρο τῆς νύκτος, πρόβαλε, ξανάνιωσέ μας πάλι.

*Ἐσὺ πὺ μὲς στὰ σωθικὰ πόθους, φωτιὲς ἀνάφεις,
ἀναψε μὲς στὰ σπλάχνα μας φλόγες βαθεῖες ἀγάπες,
καὶ σπεῖρε μας τὴ δύναμη γιὰ τὰ μεγάλα τὰ ἔργα !*

*Ἐσὺ πὺ διώχνεις τὸ βοριά καὶ σβεῖς τ' ἀστροπελέκι
καὶ τὴ γαλήνη γαλανὴ στὰ πέλαγα στηλώνεις,
διῶξε τίς ἔχθρες ἀπὸ μᾶς, τὰ πρόστυχα τὰ πάθη,
κράτα τοὺς νιοὺς ἀμόλυντους, τοὺς γέρους τιμημένους.*

Ἡ φιλότις τοῦ Ἐμπεδοκλῆ, ἡ τάση τῶν στοιχείων νὰ ἐνωθοῦν πὺ φέρνει τὴν ἀγάπη, τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴ χαρὰ βρῖσκει στὸν Παλαμᾶ τὸν σύγχρονο ὕμνητὴ τῆς, ἕναν ὕμνητὴ —εἶν' ἀλήθεια— ἀρκετὰ χριστιανὸ ὅσο καὶ πολυθεῖστὴ μαζί. Καὶ οἱ τρεῖς θεότητες, γιὰ τίς ὁποῖες μιλήσαμε, ἀναφέρονται μαζί σὲ μερικὸς στίχους τῆς Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ.

*Καὶ μὲς στοῦ χάους ἀμέτρητου καὶ μὲς στῆς οἰκουμένης
τῆς μετρημένης τὸ ἄπλωμα, τὰ πάντα λυτρωμένα,
χαίρονται, σαίνουν τὸ χορὸ, καλόρρηθμα γυρίζουν,
κι' ὁ Ἥλιος πρωτοχορευτῆς. Χρυσοστεφανωμένος,
δοξαριστῆς, κιθαριστῆς, ἀρματοδόμος. Ὅχι.
Νὰ ὁ ἥλιος ἀβυσσόκοσμος, καὶ μόνοι θεοί, πὺ ζοῦνε
κι' ἀκόμα ἀπόξω ἀπ' τὸ χαμό, νὰ ἡ Ἀθηνᾶ, Σοφία
τώρα εἶναι τὸνομά τῆς, νά ! Νὰ κι' ἡ Ἀφροδίτη, Ἀγάπη
τώρα κ' ἐκείνης τὸνομα, κι' ἀφροχύνεται πάντα
ὀλόγυμνη ἀπ' τὴν ἄβυσσο καὶ πορνικὴ κι' οὐράνια.*

(Λόγος 11ος)

Ἄλλὰ μὲς στὴ «Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ» ὑπάρχει καὶ ὁ Ἄρης. Ὁ Ἄρης σὰν προσωποποίηση τοῦ πολέμου καὶ τῆς βίας εἶναι θεὸς πὺ ἰδιαίτερα ἐπρόσεξε ὁ Παλαμᾶς.

Ὁ Ἄρης εἶναι ὁ θεὸς τοῦ πολέμου. Ὁ Ἡράκλειτος πὺ ἰδιαίτερα τὸν τιμᾶ ὁ ποιητῆς παραδέχεται ὅτι τὰ πάντα μεταβάλλονται καὶ ὅτι ἕνας πόλεμος χαρακτηρίζει αὐτὴ τὴν ἀδιάκοπη μεταβολή. Πόλεμος πατὴρ πάντων. Στὴ ζωὴ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων ὑπάρχει ὁ νόμος τοῦ πολέμου. Ἐνα ἀλληλοφάγωμα χαρακτηρίζει τὸν φυσικὸ νόμο τῆς ζούγκλας, πὺ δὲν ἔπαψε δυστυχῶς νὰ χρησιμοποσιεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς πολιτισμένους τάχα ἀνθρώπους. Ἄλλὰ κι' ἂν ἡμερέψῃ ὁ ἀνθρώπος

καὶ ἐπέλθη κάποτε ἡ ποθετὴ ὁμόνοια καὶ πραγματοποιηθῆ τὸ ὄνειρο τῶν πρώτων χριστιανῶν νὰ γίνῃ ὁ κόσμος ὅλος μιὰ ποιμνὴ μὲ ἓναν ποιμένα, τὸ Χριστό, καὶ πάλι θὰ ὑπάρχῃ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν ἀσθενειῶν, καὶ ἐναντίον τῶν δυσχυρειῶν τῆς φύσεως. Ἔτσι ὁ πόλεμος παραμένει νόμος κοινωνικὸς καὶ φυσικὸς ὅπου νικά ὁ ἰσχυρότερος. Ἐνας πόλεμος αἰώνιος μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ποὺ θὰ καταλήξῃ στὴν τελικὴ ἀπορρόφηση τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὸ καλὸ πιστεύαν οἱ ἀρχαῖοι ὀπαδοὶ τοῦ Ζωροάστρι.

Μαζὶ μὲ τὸν Ἡράκλειτο καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ζωροάστρη πιστεύει κι' ὁ Παλαμᾶς, ὅτι ὁ πόλεμος εἶναι πατέρας ὄλων. Αὐτὸς κάνει τοὺς γερούς ἀνθρώπους καὶ τὶς δυνατὲς πατρίδες. Ὁ Πόλεμος ὁ πιὸ μισητὸς ἀπ' τὰ παιδιὰ τοῦ Δία, γιὰτὶ διαρκῶς τέρεται σὲ πολέμους καὶ σὲ μάχες.

Τὴν πολιτεία τὴν διευθύνουν δυὸ δυνάμεις τὸ κράτος καὶ ἡ βία. Ἐπάνω ἀπὸ τὸν πολὺ λαὸ εἶναι οἱ ὀλίγοι, οἱ ἐκλεκτοί, ἀλλ' ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς εἶναι οἱ δυνατοί. Δὲν ὑπάρχει δημιουργία χωρὶς πόλεμο. Τὰ ἔθνη θὰ πολεμοῦν γιὰ τὴν προκοπὴ τους καὶ θὰ ἀγωνίζονται γιὰ νὰ κρατήσουν τὴ λευτεριά. Ἄλλὰ εἶναι κι' ἓνα παράξενο πρᾶγμα. Οἱ ἀγῶνες καὶ οἱ νίκες ὀδηγοῦν κάποτε στὸ μαρασμό, ἐνῶ ἀντίθετα μερικοὶ χαλασμοὶ ὀδηγοῦν ἀντίθετα πρὸς τὴ δημιουργία. Ὅλα αὐτὰ τὰ κανονίζει μιὰ θέση κι' ἀντίθεση κι' ἔπειτα μιὰ καινούργια σύνθεση, κι' αὐτὰ ἀκόμα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως πολεμοῦν, ἀλληλοχτυποῦνται καὶ σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ εἶναι ἡ ἁρμονία. Ἔτσι κάποτε καὶ πάνω στὴ γῆ τὸν καιρὸ ποὺ ἦταν ἀκόμα μιὰ πύρινη λάβα,

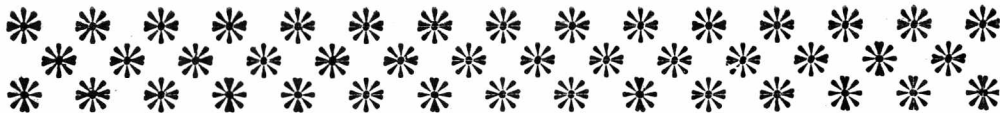
*πολεμήσαν ἄγριο πόλεμο
τὸν πρωτόγονο καιρὸ
στὸ ἄπλαστο ἀπαλὸ κορμί της
ἡ φωτιὰ μὲ τὸ νερό.*

*Καὶ χωρίσαν κι' εἰρηνέφανε
τὰ πολέμια τὰ στοιχεῖα
κι' ἔλαμψε ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου
κι' ὁ σκοπός, ἐσύ, Ἄρμονία.*

Οἱ ἀντιλήψεις αὐτὲς ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο ποὺ παριστάνει τὸν Προμηθεῖα ἀλυσοδεμένον στὸν Καύκασο ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ τὴ Βία τοῦ Διός. Ἄλλὰ πῆραν τὴν φιλοσοφικὴ τους βάση καὶ δικαίωση ἀπὸ τὸν Ἡράκλειτο τὸ σκοτεινὸ φιλόσοφο πρὸς τὸν ὁποῖο βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφράσῃ ὁ Παλαμᾶς τὸ θανατομῶ, πρὸς τὸν σκοτεινὸ φιλόσοφο «ποὺ σωπαίνει νόημα γεμάτος».

Ἐνσαρκώσεις τῆς ἰδέας αὐτῆς τῆς κοσμογονικῆς ἀποτελοῦν οἱ μαχηταὶ τοῦ Μαραθῶνα καὶ τῆς Σαλαμίνας, οἱ πρόμαχοι τοῦ Βυζαντίου, ὁ θρυλικὸς Διγενῆς Ἀκρίτας καὶ οἱ ἄρματολοι καὶ κλέφτες τῆς νεώτερης ἐποχῆς.

[Συνεχίζεται]

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

Α Ν Η Σ Υ Χ Ι Α

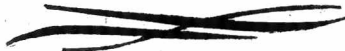
Σ' ἀναζήτησα στοῦ κόσμου
τὰ μεγάλα μάκρη. Στὴ
γυμνὴ πορεία τῆς σκέψης
σὰ γωνίτσα ὁ στοχασμός μου
σὲ λαχτάρησε ζεστή.

Στ' ἄχραντά μου φῶς ἡ ἐλπίδα
μὲ παράστεκε, οὔθε νὰ
γύρῃσα —κι' ἄς ἦσουν λίγη.
Μὰ δὲ φάνηκες, δὲ σ' εἶδα,
λὲς δὲ ζοῦσες πουθενά.

Δὲ σὲ βρῆκα οὔτε στὰ χεῖλη
τοῦ χαμόγελου, οὔτ' ἐκεῖ
σὲ μιᾶς νέας καρδιᾶς τὸν ὄρκο.
Σὲ ποιά θάλασσα κοχῦλι
σὲ κρατάει —ποιά φυλακή;

Κι' ἦσουν ποθητὴ ἀπὸ τότε
πὺν σὲ γένναε τοῦ Παποῦ,
σίγουρος, ὁ πλάστης μῦθος.
ὦ! φίλια, θὰ τρέχω ὡς πότε;
Πότε θὰ σὲ βρῶ καὶ ποῦ;

(Ἀνέκδοτο)

ΙΩΑΝ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Θεολόγου—Καθηγητοῦ

ΤΟ 21 ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα στοιχεῖα, ποῦ διατηροῦν τὸ λαὸ μας στὴν ὑπαρξή, εἶναι ἡ μνήμη. Ἡ μνήμη ζωντανεῖ καὶ συντηρεῖ στὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ τῆς δόξας τὰ φτερουγίσματα, τὶς ἡρωϊκὲς ἐποχές, τὶς ἐπιτυχίες στὸν πολιτισμὸ, τὰ ὅσα ἐπραξε ὁ λαὸς μας σὲ ὀρισμένους ἱστορικοὺς στιγμὲς γι' αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ ἄλλους λαοὺς· ἀλλὰ καὶ τὶς ἀτυχίες, τὶς ταπεινώσεις, τοὺς κατατρεγμοὺς, τὴ σκλαβιά καὶ ὅσα ἄλλα παθήματα στὴ μακρόχρονη ἱστορία του συνάντησε.

Ἡ μνήμη εἶναι ἀκόμα ποῦ συντηρεῖ στὶς καρδιές μας ζωντανὲς τὶς μεγάλες μορφές, τοὺς προικισμένους μὲ θεὰ δῶρα ἀνθρώπων, ποῦ μὲ κάθε λογῆς τρόπο συνετέλεσαν στὴν ἀνύψωση τοῦ λαοῦ, στὴ λευτεριά του.

Θυμούμαστε τὸ λαὸ, τὸ πολὺ πληθὺς, τὸ ἀνώνυμο, τὸ δημιουργὸ τῶν μεγάλων ἔργων στὶς διάφορες φάσεις τῆς ἱστορίας μας. Τοὺς πολεμάρχους ποῦ πολέμησαν στοὺς πολέμους καὶ διατήρησαν τὴν ἀνεξαρτησία μας. Τοὺς σοφοὺς, ποῦ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια ἔκαναν νὰ λάμψει τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα. Τοὺς εὐεργέτες, ποῦ σκόρπισαν τὰ πλούτη τους γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου. Τοὺς συγγραφεῖς, ποῦ φώτισαν καὶ δόηγῃσαν τὸ λαὸ. Τοὺς ποιητὲς, ποῦ τραγοῦδῃσαν τὰ παθήματα καὶ τὶς δόξες τοῦ λαοῦ μας καὶ φτέρωσαν τὶς ψυχὲς γιὰ καινούργια ξενιθίματα.

Ἡ μνήμη εἶναι ποῦ ζωντανεῖ καὶ τὸν Ἔθνικὸ μας ποιητὴ Κωστὴ Παλαμᾶ, ποῦ ζεῖ στὶς καρδιές μας καὶ στὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους. Θυμούμαστε τὸν ποιητὴ, τὸ λυρικό, τὸν φιλόσοφο, τὸν στοχαστὴ, τὸν ἐπικό, τὸν μέγα διδάσκαλο μὲ τὸ τεράστιο ἔργο καὶ τὴν ἀπροσμέτρητη ἐπίδραση πάνω στὴ γενιά του, ἐπίδραση, ποῦ ἀσφαλῶς θὰ ἐξακολουθῇ καὶ στὶς ἐρχόμενες Ἑλληνικὲς γενιές, γιὰ τὸ ἔργο του ἀκόμα δὲ μελετῆθηκε.

Ὁ Μάρτης, ὁ μῆνας τῆς Ἐθνικῆς γιορτῆς, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν κοιτάξωμε καὶ ἀπὸ μῖαν ἄλλη του πλευρά, ἀπὸ τὴν πατριωτικὴ ὄψη καὶ νὰ τὸν ἴδουμε σὰν ψάλλτη καὶ νέο δάρδο τῆς ἀκάλυπτης συνέχειας τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ ἱστορίας. Ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ μοναδικὸς Ἑλληνας ποιητὴς, ποῦ ἔκλεισε στὴν καρδιά του δολοκλήρη τὴν Ἑλλάδα, ἀρχαία, μεσαιωνικὴ καὶ νεώτερη. Οἱ πλατεῖες ἱστορικοὺς του μελέτες εἶναι τὸ ὑπόβαθρο πάνω σὸ ὁποῖο στηρίζεται. Ἄν ὅμως ἦταν μόνο οἱ μελέτες θὰ τὸν χαρακτηρίζαμε ἀπλῶς σὰν ἕνα καλὸν ἱστορικό, ὅπως τὸν Παπαρρηγόπουλο. Ἡ γνώση ἦταν τὸ ξενιθίμα ἢ καλλίτερα τὸ πλαίσιο τοῦ ἐξαίσιου πίνακα. Ἡ φλόγα τοῦ ποιητῆ, τὸ πολύβουο ποτάμι τοῦ λυρισμοῦ ποῦ ξεχειλιζε ὀρμητικὸ ἀπὸ μέσα του, ἢ ἀπροσμέτρητη ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ κάθε τὸ Ἑλληνικό, ἢ περηφάνεια ἢ Ἑλληνικὴ καὶ ἢ προφητικὴ ἔμπνευση, στάθηκαν τὰ ὄργανα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς τραγοῦδῃσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ λαὸ τῆς. Περνοῦν στὸν πίνακα αὐτὸν, ὅπου μπρὸς του στεκόμασ' ἑμεῖς ξαφνιασμένοι, μὲ κοιμένη τὴν ἀνάσα, ἢ ἀρχαῖα Ἑλλάδα τῶν ἡρώων καὶ τῶν σοφῶν. Τὶ Θερμοπύλες καὶ Λεωνίδες, τί Πέρσες καὶ Σαλαμίνας, Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἀσία κι' ἢ δόξα τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, Ρωμαῖοι κατακτητῆς. Ὁ ἔνδοξός μας Βυζαντινισμὸς, οἱ Αὐτοκράτορες οἱ ἱεροί, οἱ Βενετοί, οἱ Πράσινοι, ἢ Πόλη ἢ Ἐφτάλοψη, τὸ καμᾶρι κι' ἢ δόξα τῆς οἰκουμένης, οἱ ἀκρίτες μὲ τὸν ἡρωϊκὸ τὸν ὠραῖο Διγενὴ ἀρχηγό. Ὑστερα ἢ ἀντίσταση τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐναντίον τῶν ἀναριθμητῶν ἐχθρῶν τῆς ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ὡς τὸ πάρισμο τῆς Πόλης. Μάχες, πολιορκίες, χαλασμοὶ πολιτικῶν, ἡρωϊσμοί, παλληκαριές Ἑλληνικὲς θροντᾶν κι'

ἀκούγονται στίς μεγαλόπνοες ἐπικές σελίδες τοῦ ποιητῆ. Ὁ θρήνος γιὰ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης ἀντηχεῖ σ' ἔλον τὸν κόσμο καὶ ραγίζει τίς καρδιές. Κι' ὕστερα ἡ ταπεινώση, ὁ γκρεμὸς ἔπου ἔπεσε ἡ Ἑλλάδα. Ἡ συμφορὰ κι' ἡ σκοτεινιά, ἡ σκλαβιά, ὁ καθημερινὸς θάνατος τῆς Ρωμοσύνης. Καὶ στερνὰ ἡ ἐλπίδα ποῦ γίνεται πραγματικότητα κι' ἡ Δευτεριά τοῦ 21.

Κι' ὁ τόπος, ὁ χῶρος ὁ μαγευτικὸς ὁ Ἑλληνικὸς ζωγραφίζεται θαυμαστὰ στὸν πίνακα. Δὲν ἔμεινε πολιτεία, ράχη, βουνό, κάμπος, νησι χλωρὸ ἢ ξερό, ποῦ ἀπάνω του δὲν τράβηξε ὁ ποιητὴς μὲ τὸ λόγο μιὰ γραμμὴ ζωηρὴ, ἓνα χρῶμ' ἀστραφτερό, ἔπου δὲ ζωγράφισε τὸν ἀπαλό, γαλανὸ Ἑλληνικὸ οὐρανό. Στους στίχους τοῦ ποιητῆ στέκεται ἡ Ἑλληνικὴ μας πατρίδα δλόλαμπρη στὸν ἥλιο, δλόφωτη, ἀστραφτερὴ, λουσμένη σὲ ἔλαιο, θεῖο φῶς. Δὲ θὰ πέσοιμ' ἔξω ἂν ἀλλάξουσι στους θαυμαστοὺς στίχους τοῦ στὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑβδομου λόγου στὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιά» τὴ λέξη Ἀθήνα μὲ τὴ λέξη Ἑλλάδα καὶ νὰ διαβάσοιμε :

Πρῶτ' καὶ λιοπερίχυτη καὶ λιόχαρη εἶν' ἡ μέρα
κι' ἡ Ἑλλάδα ζαφειρόπετρα στῆς γῆς τὸ

Τὸ φῶς παντοῦ, κι' ὄλο τὸ φῶς, κι' ὄλα τὸ φῶς
[δαχτυλίδι,
τὰ δείχνει
καὶ στρογγυλά καὶ σταλαμμένα, κοίτα δὲν ἀφήνει
τίποτε θαμποχάραγο, νὰ μὴ τὸ ξεδιαλύνει,
δνεῖρο ἂν εἶναι, ἢ ἀχνός, ἢ ἂν εἶναι κρουστό
[κάτι.

Περὴφανα καὶ ταπεινά, κι' ὄλα φαντάζουν ἴδια.
(«Η Φλογέρα τοῦ Βασιλιά» Λόγος Ζ' στιχ. 1-7)

Ἔτσι ψυχικὰ προετοιμασμένους ὁ ποιητῆς, γίνεται ὁ προφήτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποῦ κλαίει καὶ χάρηται κι' ἀναθαίνει σὲ ὕψη οὐρανοφόρα κι' ὀδηγáει τὸ λαὸ στὰ μεγάλα του πεπρωμένα στὰ ὅποια θαθύτατα πιστεύει.

*

Κάθε πτυχὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀνασηκώνεται ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ καὶ δείχνεται τὸ μεγαλεῖο ἢ ἡ ταπεινώση τῆς Ἑλλάδας.

Εἶναι ὅμως μιὰ περίοδος ποῦ ὁ Παλαμᾶς τραγοῦδηος ἐπικά καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ ὁ ἴδιος ἐνθουσιάζστηκε, γιατί συνδέονταν μ' αὐτὴν ἄμεσα. Γεννήθηκε στὸ Μεσολόγγι, τὴ λεβεντογέννα, τὴν ἱερὴ πολιτεία τῆς Ἑλ-

λάδας, ἔπου νωπὲς ἦταν οἱ ἱστορίες τοῦ ἀγῶνα, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας στὰ 1859. Τὸ Κάστρο τοῦ Μεσολογγίου, τὰ χαλάσματα τοῦ ἀγῶνα, ἡ λιμνοθάλασσα, τὰ κανόνια τοῦ ἀγῶνα πάνω στίς τάπιες τοῦ Κάστρου, οἱ γέροι ποῦ ἔζησαν τίς λαμπρὲς καὶ τραγικὲς μεγάλες ἡμέρες, ἦταν πηγὲς γιὰ ἐμπνευση ἀπὸ πρῶτο χέρι γιὰ τὸν ποιητῆ. Καὶ ἔτσι προσφέρει στὴν Ἑλλάδα τὴν τέχνη του γιὰ τὸ 21, λέγοντας :

Τρισέβαστη μητέρα, ὦ Τρισαγία χήρα,
στὸ συντριμμένο σου τὸ θρόνο τ' ἀπιθάνω
ὄνειροσκαλιστὰ τῆς τέχνης τὰ στεφάνια.
Ἀπὸ τὸν πόλεμο πατρίδα, ρημασμένη
σὲ πατοῦσε ὁ Τοῦρκος, σ' ἔθριξε κι' ὁ ξένος,
καὶ σωριασμένη βλέποντάς σε τὸ παιδί σου
ἔφευγε, ὦ μὲ ! σὰν νὰ τὸ πότισε κανένας
τῆς ἀρνησιᾶς νερὸ στῆς Ἄρνας τὸ λαγκάδι.
(Ἡ Ἀσάλευτη Ζωὴ «Ὁ Γυρισμός» ἀφιέρωμα,
σελ. 27 Ἀθήνα 1952)

Ὅργανικὰ δεμένη μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ 21 εἶναι γιὰ τὸν ποιητῆ ἡ ἄλωση τῆς Πόλης καὶ τὰ κατοπινὰ γεγονότα ὡς τὴ μεγάλη ἐπανάσταση.

*

Βρίσκονται πιά κοντὰ στὴν Πόλη οἱ Τοῦρκοι κι' οἱ φωτιές ποῦ προμηγνύουν τὸν κίνδυνο, ἀνάφωτο καὶ στίς Βίγλες ψηλά, ἀπὸ τὸ μακρινὸ Μυσικὸ Ὀλυμπο, ὡς τὴ Χρυσόπολη. Κι' ὁ φωσφόρος πύργος στὸ Μέγα παλάτι ἀναψε κι' αὐτὸς καὶ διαλαλεῖ πῶς μπαίνει ὁ ἐχθρὸς καὶ μᾶς πατάει. Παρακαλοῦν τὸ βασιλῆα νὰ δώσει διαταγὴ νὰ ζωθοῦν τ' ἄρματα καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀντίσταση «Στ' ἄρματα : Στ' ἄρματα : ὁ Τοῦρκος». Ὅμως τώρα δὲν εἶναι πιά ἡ πόλη ἢ παλῆα μὲ τὴ δύναμη τὴν τεράστια, ἔπου μπρός της ἔτρεμαν λογῆς—λογῆς θάρραροι λαοί.

Κι' οἱ Νικηφόροι αὐτοκράτοροι
κι' οἱ Τσιμησκῆδες οἱ γοργοί
καὶ οἱ Κένταυροι βουγαροφάγοι
καπνοὶ καὶ σύγνεφα καὶ ἄφροί.
(«Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» σ. 142, Ἀθ. 1950)

Δὲν ὑπάρχουν πιά οἱ ἀκρίτες, οἱ λεοντόκαρδοι πολεμιστὲς τῆς ἀνατολῆς, καὶ

Ὁ μέγας Διγενὴς Ἀκρίτας
στὰ ξέστρωτα στὰ σκοτεινὰ
σφαλίστηκε ἀπ' τὸ Χάρο, πάει
τῆς Ρωμοσύνης ἡ καρδιά.
(«Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» σελ. 142)

Ὁ λαὸς ὅσο κι' ἂν ἀντιστέκεται δὲ μπορεῖ νὰ τὰ θγάλει πέρα μὲ τὰ μανιασμένα κύματα τῆς Ἀσίας καὶ ἡ Πόλις πέφτει. Καὶ τὸ πείσιμό της βρόντηξε κι' ἄρχισε τὸ μοιρολόγι. Μοιρολόγι σπαραχτικό. Σάλπισε ἡ φῆμη τὸ στερνὸ της σάλπισμα πάνω σ' αὐτῆ, σὲ βοριά κι' ἀνατολή, νοτιὰ καὶ δύση. Πάει τὸ ψῆλος της καὶ τὸ χτίσμα της συντρίμμι. Καὶ τώρα πιά πού ὁ δικέφαλος ἀετὸς πέταξε σ' ἄλλες χώρες, πότε - πότε

Γυρνᾷει τίς νύχτες πρὸς αὐτὴ νὰ στάξει δάκρυα ἀπάνω ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν αὐτοκρατόρων.

Ἡ ψυχὴ τῆς πολιτείας κατεδαίνει τοῦ κάκου τὴ σκάλα ἀπὸ σκαλί σὲ σκαλί.

Καὶ χορὸ τρίγυρω σου θὰ στήσουν γύφτοι, ὄβραῖοι, ἀράπηδες, πασάδες καὶ γόνατα οἱ τρανοὶ σου θὰ λυγίσουν καὶ θὰ γίνουσι τῶν ραγιαδῶν οἱ ραγιαδες καὶ τ' ἀγόρια σου θὰ τὰ μολέψουν μὲ τ' ἀγκάλιασμά τους οἱ σουλτάνοι καὶ τὰ λείψανά σου θὰ στὰ κλέψουν οἱ ζητιάνοι.

(«Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», σελ. 144)

Οἱ ἀρχαῖοι ἀφήνουν τὴν πατρίδα τους, τὴν Ἑλλάδα, καὶ φεύγουν σ' ἄλλα μέρη καὶ διαβαίνουν

σπέρνοντας τὸ σπόρο τῶν ἐλευτέρων καὶ τὴν καταφρόνια τῆς σκλαβιάς, ὅποιος, μ' ὅποιον ὄνομα σκλαβιάς.

(«Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου», σελ. 93).

Διαβαίνουν σπεριές καὶ πέλαγα, ὅπου δὲ μπορεῖ τὸ πόδι κανενὸς Τούρκου νὰ τοὺς πατήσει. Κι' ἐνῶ ἡ πομπὴ τῶν ἀρχαίων ἐφευγε μὲ τ' ἄγια λείψανα τῆς σκέψης, σιωπηλῆ, ἀπ' τὴν ἴδια πόρτα ἔμπαινε ὁ σουλτάνος χαλαστής.

Ἔτσι πιά ἡ Ἑλλάδα περνᾷ σὲ μιὰ καινούργια κατάσταση, σὲ βαθεῖα ταπεινώση κι' ἄπειρα βάσανα. Μᾶς ταπεινώσαν ὅλες οἱ ταπεινώσεις. Χάνει τὴ λευτεριά της, τὸ μέγα, τὸ θεῖο δῶρο. Ἄλλοι ὑψώνονται τζαμιά, ἄλλοι κρεμάλες, τὰ παιδιὰ ἀρπάζονται γιὰ τὸ σουλτανικὸ στρατό, οἱ γυναῖκες γιὰ τὰ χαρέμια κι' οἱ μανάδες φοβερίζουν τὰ παιδιὰ μὲ τ' ὄνομα τοῦ Μωχαμέτ· τότε αὐτὰ μαρμαρώνουν κι' οἱ μανάδες ἀνατριχιάζουν. Γυναῖκες, παιδιὰ, γέροι, γρηγὲς ἄλλο δὲν ξέρουν ἀπὸ τὰ κακοπαθήματα, τὸ κλάμα καὶ τὴν ἀλαφιασμένη ζάλη πού σώ-

ριψε στὰ κεφάλια τους ὁ Τούρκος. Ἀρχίζει συστηματικὸς διωγμὸς, σκόρπισμα τῆς ράτσας.

Εἶδες σταφίδ' ἀραδιαστὴ μὲ προσοχὴ στ' ἀλώνι, ὅταν βροχὴ αὐγουστιατικὴ προδοτικὰ πλακώνει. πῶς τὴ χωρίζει σὲ κλωνιὰ καὶ πῶς τὴ

[διασκορπᾷει καὶ πέφτει μὲς τὰ ρέματα καὶ χάνεται καὶ πάει; Ἄχ! φαμελιές ἀρχοντικιές καὶ μοσχαναθρεμένες. τέτοια φορτοῦνα χάλασε καὶ ἄς δυστυχημένες. Γιὰ νὰ γλυτώσ' ἀπ' τοῦ ὄχτροῦ τὰ δόντια τὰ

[σκυλίσια μὲς' σὲ σπηλιές σκορπίσατε καὶ μεσ' ἐστὰ [ἔσρονήσια. («Τὰ τραγοῦδια τῆς πατρίδος μου», ἐκδόσεις Β'. σελ. 52).

Ὅλη ἡ Ἑλλάδα ὑποδουλώθηκε· Μωριάς, Ρούμελη, Ἡπειρος, Μακεδονία, Νησιά, ὅλα μαραίνονται καὶ καίγονται στοὺς πάγους τῆς σκλαβιάς. Καμιὰ ἐλπίδα πιά δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἀπὸ μέσα, οὔτ' ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴ Φραγκιά. Ἡ Δύση ἂν καμιὰ φορὰ ρῆξει φωνὰς ἀπὸ τ' ἄπονα στήθη της, ἡ ἴδια τὴν πνίγει καὶ μετανοιώνει. Καὶ ὅπου ὑπάρχουν ἐστίες ἀντιστάσεως μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν ἔρμη τῶν Τούρκων σβύνουν κι' αὐτές.

*

Ὅμως μέσα σ' ὅλη αὐτὴ τὴ μαυρίλα, τὸ χαλασμὸ καὶ τὴν καταστροφὴ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια κιδλας ἢ προσπάθεια τῶν Χριστιανῶν Ἑλλήνων νὰ συντηρήσουν τίς παραδομένες ἀξίες, πού θὰ χρησιμεύσουν γιὰ δάση στὰ κατοπινὰ ξεκινήματα. Οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνες κλαίνε τὴν πύχη τῆς Ἑλλάδας καὶ ζητοῦν τὴν ἀπομάκρυνση κάθε στοιχείου πού μιλάει ἀντίθετα στὶς θρησκευτικὰς ἀξίες, μέσα στὴ θύελλα καὶ στοῦ χαλασμῶ, ὅπου :

Ἐρμη, σκλάβο, πικρὴ Ρωμισσὺνη
στὰ χρυσὰ ρηγικὰ σου παλάτια
γνέθει ἡ ἀράχνη καὶ μύρεται ὁ γκιώνης
καὶ στὰ χέρια τ' Ἀντίχριστου κοίτα
τοῦ χαμοῦ τὴ σαῖτα :

Ἐρμη, σκλάβο, πικρὴ Ρωμισσὺνη.
σὲ τρυπάει στὴν καρδιά καὶ σὲ σβύνει.
Καρδιά, γνώμη, νοῦς, τοῦτα καὶ τ' ἄλλα
τὸ χρυσὸ μυρογιαλί ἐραγίστη
κι' ὅλα πάνε· σοῦ μένει μιὰ στάλα
τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μάνας σου ἡ πίστη.
(«Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» σελ. 99 - 100).

Αὐτὴ θᾶνε παρηγοριὰ καὶ στήριγμα, κι' ἔτσι ἐξακολουθεῖ ἡ προτροπὴ :

Με το ὕψιστον τῆ χάρη
 στὰ παρμένα σου πόδια στηλώσου
 ψάξε μέσ' τὴν καρδιά σου τὴν ἀδαια
 γὰ μιά σπιθα, τὸ ὄργιο σου πᾶψε
 ὅσα γύρω σου θρεῖς ξεροκλάδια
 ἀναφέ τα, φωτιά βάλε, κάψε.

(« Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου » σελ. 100).

Ὅστοςο αὐτὴ ἡ ἐλπίδα εἶναι ἓνα μονάχα
 στήριγμα στὶς ψυχὲς τῶν σκλάβων. Ρίχνουν
 γύρω τους τὰ μάτια καὶ τί νὰ δούν :

Σβουσμένες ὅλες οἱ φωτιὲς οἱ πλάστρες μέσ' τῆ
 [χώρα,
 Στὴν ἐκκλησιά, στὸν κλίβανο, στὸ σπῆτι στοῦ

[ἐργαστήρι,
 παντοῦ στοῦ κάστρο, στὴν καρδιά τ' ἀποκαΐδια
 [οἱ στάχτες.

Τὰ χέρια εἶναι παράλυτα καὶ τὰ σφυριά
 [παρμένα
 κι' ὁ μέγας Ἔρωτας μακροῦ, κι' εἶν' ἀδούλος
 [κι' ἐκεῖνος.

(« Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιά », Πρόλογος).

Ὅμως ὁ θάνατος προμηνάει τὴ ζωὴ. Τὸ
 σπειρὶ τὸ σιτάρι ποὺ θάφτηκε τὸ φθινόπωρο,
 περιμένει τὴν ἀνοιξὴ νὰ τρυπήσει τὴ γῆ
 καὶ νὰ δώσῃ βλαστὸ καταπράσινο, ζωηρό,
 καρπερό.

Μεσ' ἀπ' τοὺς θανάτους αὐτοὺς
 κι' ἀπὸ τίς σκλαθιὲς ἐτοῦτες ὅλες,
 ἦρυχα, ἀπαλὰ κι' αγάλια, αγάλια,
 ζωὲς ἄλλες κι' ἄλλοι γλυτωμοί.
 σπένονται καὶ γίνονται κι' ἀπλώνονται
 πάνω ἀπ' τίς κορφὲς ὡς τ' ἀκρογιάλια.

(« Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου », σελ. 104).

Ὁ λαὸς ἔχοντας τὴν ἐλπίδα, ὅσο κι' ἂν
 ἀναπνέει τὸ μολεμένο ἀέρα τῆς σκλαθιάς,
 βλέπει πῶς καταρкулύησε στοῦ κακοῦ τὴ
 σκάλα καὶ περιμένει τὸν καιρὸ νὰ τοῦ φυ-
 τρώσουν τὰ φτερά τὰ πρωιναῖα του τὰ μεγά-
 λα, γιὰ ν' ἀνεβεῖ τ' ἀνέβασμα ποὺ τοῦ μέλ-
 λεται καὶ τὸν καλεῖ. Νὰ ἔρθει ὁ καιρὸς νὰ
 βρονοφωνάξῃ καὶ νὰ πεῖ :

Δὲ φοβάμαι ἐγὼ ἀπὸ Τοῦρκο
 καὶ τ' ἀρπάγια δὲ μὲ πιάνουν
 τῆς σκλαθιάς.

(« Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου », σελ. 95).

Ἔρχεται πιά ἡ πίστη καὶ χαράζεται βα-
 θεῖα στὶς ψυχὲς τοῦ λαοῦ μὲ τὸ πέρασμα
 τῶν χρόνων. Βλέπει σὲ τί κατάντια τὸν ἔφε-
 ρε ἡ σκλαθιά, ἀλλὰ προσφητικὰ εἰσθάνεται
 καὶ τ' ἀνέβασμα.

Κι' ἂν πῆσαμε σὲ πέσιμο πρωτάκουστο
 καὶ σὲ γκρεμὸ καταρкулύσαμε

ποὺ πὺθ θαῦθ καμιά φυλὴ δὲν εἶθ' ὡς τώρα,
 εἶναι γιὰτί μὲ τῶν καιρῶν τὸ πλήρωμα
 ὁμοια θαῦθ ἓνα ἀνέβασμα μᾶς μέλλεται
 πρὸς ὕψη οὐρανοφόρα.

(« Ὁ Δωδεκ. τοῦ Γύφτου » σελ. 127-128).

Καὶ τ' ἀνέβασμα αὐτὸ τὸ προστοιμάζει
 ἡ πρωτοπορεία τοῦ σκλαθωμένου Ἔθνους οἱ
 κλέφτες κι' οἱ ἄρματολοι. Ἡ παληὰ δόξα
 τῶν ἀκριτῶν καὶ τοῦ Διγενῆ, ποὺ εἶναι γιὰ
 τὸν Παλαμᾶ, τὸ σύμβολο τῆς ἀδούλωτης κι
 ἐλευθέρης Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ξαναζεῖ στοὺς
 κλέφτες.

Πλανιέται ὁ ποιητὴς στὰ Θρακιώτικα
 βουνά, στὶς κορφὲς τῆς Ἡπείρου καὶ βρίσκει
 ἓνα λαὸ πρωτάρη ποὺ κυλάει ἀπὸ κλεισοῦ-
 ρες καὶ ζυγοῦς σὰν τὰ φουσκωτὰ ποτάμια
 τὸ χειμῶνα. Ἐκεῖ πάνω ζοῦν ἄντρες πολε-
 μόχαροι, ἀκριδοθήρητοι, σὰν τὰ διαμάντια,
 γεννημένοι ἀπὸ τὴν γῆ τῆς Ἑλλάδας. Τοὺς
 ἔξωρον τὰ ὕψη, οἱ ἀγέρηδες, οἱ πλημμύρες
 κι' μουρμούρες τῶν νερῶν, τ' ἄξια κάστρα
 τους, τὰ βουνά, τὰ πράσινα κλαριά ποὺ
 τοὺς στεφανώνουν. Ὁ λαὸς αὐτὸς πάνω
 στὰ βουνά

Δὲν τὰ ξέρει τὰ βιβλία. καὶ εἶν' ἀκράταγος
 καὶ τ' ἀγάλματα δὲν ξέρει τῶν πολυθεῶν,
 στὰ ταμπούρια τάχει τὰ σκολειά,
 κι' ἔχει γνόμη, κι' ἔχει δύναμη, καὶ θέλει
 τὰ λεβέντικα τραγούδια του τὰ ζεῖ,
 κι' ὁ ἴδιος εἶναι σὰν ἀγάλματα θεϊκά.

Καὶ τοὺς τρέμουνε τῶν κήμπων οἱ κιοτήδες
 καὶ μὲ ὄνοματα τοὺς κράζουν ποιηρά,
 κλέφτες καὶ ἀπελάτες καὶ προδότες.
 Μὲ τὰ μαῦρα τὰ μαντήλια στὰ κεφάλια τους,
 πὲς τους καὶ καλόγερους ἂν θέλεις,
 πὲς τους καὶ φιλόσοφους μὲ τὴ φλοκάτα,
 εἶν' οἱ ἀκριβοὶ τῆς φύσης. Χριστὸ λατρεύουν
 κι' ὁ Χριστὸς μ' αὐτοὺς γεμάτος νιάτα.

(« Ὁ Δωδεκ. τοῦ Γύφτου », σελ. 106-107).

Ζητοῦν τὴ λευτεριά μὲ τ' ἄρματα στοῦ
 χέρι καὶ δὲ σκύβουνε τοὺς ὠμούς γιὰ νὰ
 ὀρθώσουν βωμούς. Τὴν ἀνοιξὴ δὲν τὴ μη-
 νάει τὸ χελιδόνι τώρα πιά, τὴ φέρνει ὁ ἀν-
 τίλαλος τῶν καρυφυλιῶν. Στὸν Πίνδο πέ-
 φτει καταχνιὰ ἀπὸ τὰ ντουφέκια, ποὺ βρον-
 τοῦν. Δημιουργεῖται νέος παράδεισος, ὁ πα-
 ράδεισος τῆς λεβεντιάς, μὲ ἀγγελουδία τὰ
 πρωτοπαλλήκαρα καὶ ψαλμοὺς τὰ κλέφτικα
 τραγούδια. Στὰ Ἑλληνικὰ βουνά φούντωσε
 πιά ἡ κλεφτουριά καὶ σ' ὀρισμένες περιοχὲς
 δημιουργήθηκαν ἐστῆς ἀντιστάσεως.

Κι' ἡ Διάκουρα τῆς Διθαδιᾶς κι' ἡ Γκιώνα τοῦ
[Σαλῶνου
 μὲ τὸν ἀνθὸ τῆς ἀντρειοσύνης, καὶ τὸ Γαλαξίδι
 κι' ἀπ' τὸ ἠρωτοτριγυριστὸ κάστρο σου ταξιδιώτες,
 Γιάννινα ἐσείς, Ἀγραφα εἰς. Κι' ἀπὸ τῆ
[μορφοθούνια
 τῆς Ροῦμελης οἱ ἀρματολοὶ, ποῦ ἀργὰ γοργὰ
[γράφονται
 σταίνονται τὰ λημέρια τους ἐκεῖ ποῦ λημεριάζουν
 οἱ λύκοι, τ' ἀγριογούρουνα, διωγμένοι ἄλοϋθε
[ἐκεῖνοι
 καὶ διαφεντεύουν τὴν ψυχὴ τοῦ Γένους καὶ τῆ
[δόξα.

(« Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιά », 1910 σελ. 63).

Ἔτσι λοιπὸν οἱ κλέφτες κι' ἀρματολοὶ
 εἶναι οἱ ὄδηγοὶ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἐπαναστατημένου λαοῦ στὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς σκλαβιάς.

Καὶ στὶς πόλεις τῶρα ἡ ψυχολογία συντονίζεται ἀνάλογα μὲ τὸ ζωνρὸ, τὸν ὄρμητικὸ ἀέρα ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὰ βουνά. Τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων θεριεύει πιά. Τὰ μικρὰ παιδιὰ τὰ μάθαιναν νὰ μισοῦν τὸν Τούρκο καὶ ὁ ποιητὴς δάξει στὸ στόμα μᾶς κόρης αὐτὰ τὰ λόγια :

Μὰ εἶχαμ' ἓνα μάθημα —δὲν ἦταν σὲ διθλία—
 ποῦ ὅλα στ' ἄλλα γράμματα μεριάζανε
[μπροστά του :
 Τὸν Τούρκο νὰ ὀχτρούμαστε μὲ τὴν κακὴ
[σκλαβιά του
 κι' ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοὶ : Καὶ εἶχαμε
[δασκάλους
 κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ, γύρω, παντοῦ, ὄλους, μικροὺς,
[μεγάλους.
 Στῆς μάνας τὸ νανούρισμα, στῆς νόνας τὴν
[κατάρρα,
 εἰς τοῦ πατέρα τὴν εὐχή, στῆς κόρης τὴν
[τρομάρα,
 στὰ παραμύθια τῆς γοῆας, στὰ χωρατὰ, στὶς
[παίχνιες,
 καὶ στὶς γιορτῆς τὶς ξεγνιασιᾶς καὶ στὶς δουλειᾶς
[τὶς ἔννοιες.
 Τ' ἀκούγαμε τὸ πύρινο τ' ἀλφαβητάρι αἰώνια.
 (« Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου ». Ἐκδ. Β' σελ. 57).

Τὰ κορίτσια ἔταν χορεύουν τραγουδοῦν :

« Κάλλιο' χω ἐγὼ τὸ αἷμα μου τὴ γῆ νὰ
[κοκκινήσει
 παρὰ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου Τούρκος νὰ τὰ
[φιλήσει].
 (Στὸ ἴδιο σελ. 57).

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἀρχίζει νὰ ἐτοιμάζει τοὺς Ἕλληνας γιὰ τὴν ἀνάσταση καὶ οἱ ἀνθρωποὶ τῶν χωριῶν καὶ τῶν πόλεων κουδεντιάζονται ἀπὸ τοὺς Φιλικούς.

Ἡ μορφὴ τοῦ Ρήγγα, ἠρωϊκὴ καὶ μαρτυρικὴ, ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὸ σκλαβωμένο λαὸ καὶ βροντοφωνάζει τὸ « Ὡς πότε παλληκάρια ». Καὶ μὲ τὸ θάνατό του δείχνει, πὼς ἡ μεγαλύτερη τιμὴ γιὰ τὸν ποιητὴ εἶναι νὰ δώσῃ τὴ ζωὴ του γιὰ τὴν πατρίδα.

Καὶ μὲ τοῦ « ὡς πότε παλληκάρια ; » μίλα μίλα ξανά τις ἀστραπὲς ποῦ φώτισαν τοῦ σκλάβου τὴ μαυρίλα, κράχη τοῦ γένους μας, καὶ πὲς Ὡ Ρήγγα πὼς τιμὴ δὲν ἔφερις ἄλλη πιὸ ἀξία γιὰ τὸν ποιητὴ, παρὰ κορῶνα μάρτυρα νὰ βάλει καλῶς τὴν ἔβαλες ἐσὺ.
 (« Ἡ πολιτεία κι' ἡ Μοναξιά », ἔκδ. Β' σελ. 16).

Ὁ καθένας προσθέτει τὴ συμβολὴ του γιὰ τὸ μεγάλο ἀγῶνα. Ὡς καὶ οἱ γυναίκες τῶν χαρεμιῶν ποῦ ἀρπάχτηκαν καὶ ρίχτηκαν ἐκεῖ γιὰ νὰ ἱκανοποιουν τίς ὀρέξεις τῶν Τούρκων, σώζουν τοὺς χριστιανούς καὶ συντελοῦν κι' αὐτὲς στὴν ἀπελευθέρωση. Συγκινητικὸ εἶναι τὸ τραγούδι τοῦ ποιητὴ γιὰ τὴν ἀρχόντισσα, ποῦ βοηθοῦσε τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὸ χαρέμι, ὅπου ἦταν κλεισμένη. Χάρισε αὐτῇ ἓνα καρουφύλλι, καὶ αὐτὸ μιλάει καὶ λέει γιὰ ἑσους σώθηκαν :

Ὅλοι ἐκεῖνοι ἦρθαν καὶ μὲ φίλησαν τριγύρω στὸ χεράκι τῆς ἀρχόντισσας. Κι' αὐτὴ ποῦ εἶχε δώσει σ' ὅλους τὴ ζωὴ μπροστά τους ντροπιασμένη ἔσκυβε χλωμὴ συμπάθεια, λές, ζητοῦσε καὶ συγχώρεση ἢ πιστικὴ τοῦ Τούρκου ἀπ' τ' ἀδέρφια της.
 (« Τὰ Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου », ἔκδοσις Β' σελ. 66).

Καὶ τ' ἄψυχα καρουφύλλα, ἔσα βρέθησαν σὲ χέρια Τούρκων, λυποῦνται καὶ ζητοῦν νὰ μὴ τὰ καταφρονήσουν ὅσα ἔτυχε νὰ βρεθοῦν σὲ χέρια πολεμιστῶν τῆς λευτεριάς.

Καταλαβαίνουν οἱ πολεμιστῆς ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν πολεμοῦν μὲ καρδιὰ γενναία σὰν αὐτούς, οὔτε ἔχουν νὰ ὑποστηρίξουν τὰ ἰδανικὰ τῆς λευτεριάς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ζωῆς. Πολεμοῦν γιὰ τὸ ἀσῆμι ποῦ θὰ πάρουν γιὰ κάθε Ἑλληνικὸ κεφάλι ποῦ θὰ πέσει, γιὰ τὰ λάφυρα ποῦ θ' ἀρπάξουν ἀπὸ τίς πόλεις τῶν χριστιανῶν, ἔταν θὰ συντρίψουν τὴν ἐπανάσταση καὶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρραδείσου τοῦ Μωάμεθ. Βασίζονται στὴν ἀριθμητικὴ τους δύναμη.

[Συνεχίζεται]

Δ. ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΟ

Ἄχ, κι ἂν γυρνοῦσε ἡ ἀνοιξη στὴ ροῦγα, στὸ σοκάκι μας ...
— πού σύγνεφα παράκαιρα μᾶς τῶχουν ἀποκλείσει—
στὰ γιορτινὰ θὰ ντύνεταν ἀμέσως τὸ σπιτάκι μας
κι ἂπ' τοὺς παλιούς τοὺς φίλους μας θὰ βούιζε σὰν μελίτσι ...

Μὲ γέλια καὶ μὲ χωρατά, στὰ φῶτα θὰ πλημμύριζε
τὸ φτωχικό, καὶ στὴ στιγμή τραπέζι θὰ στρωνόταν
ἂπ' τοῦ τζακιοῦ τὶς λιχουδιές ἢ αὐλὴ θὰ μοσκομύριζε
(Ἄχ, κι ἂν γυρνοῦσε, ἄπιστο, τί γλέντι θὰ στήνόταν ...).

Τὰ ποτηράκια, ντροπαλά, θὰ συγχοκινίζανε ...
ἂπ' τὸ ροῦδί, πού θᾶστελνεν ὁ γεροθειὸς τ' Ἀλέξη ...
Ἄηδόνια —ντέρτια τοὺς καῦμούς θὰ μᾶς ἀποκοιμίζανε
κι ὁ Ἥλιος μαζί μας πίνοντας, θ' ἀστόχαγε νὰ φέξει ...

(Ἀγάπες Ἀὔγουστιάτικες, θύμησες τοῦ χειμῶνα
πλέκε, ζωὴ μου, τ' ὄμορφο παλιό σου παραμῦθι ...).
Στὶς μποῦκλες σου θὰ κάρφωνα μὴ φρέσκιαν ἀνεμῶνα
κι ἓνα κλωνάρι Ἀμάραντο, μπρὸς στ' ἀνοιχτά σου στήθη ...

Κι ὡς θᾶφτανε στὰ σύγνεφα καὶ στὸ Θεὸ ἡ ζαλάδα
κεῖνο τὸ Ρουμελιώτικο θὰ σοῦλεγα μεράκι :
«Κέραμα μας, μαυρομάτα μου, ὅλους μὲ τὴν ἀράδα
καὶ στὸ δικό μου τὸ γυαλί ρίξε σπυρὶ φαρμάκι ...».

ΣΤΡΑΤΗΣ Ο ΗΡΩΑΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

ΠΡΩΤ· ΠΡΩΤ· ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τῆς γειτόνισσας ποῦλεγε στὴ διπλανή της. — Τάμαδες τὰ μαντάτα ; Πάει κι' ὁ Στρατῆς. Ἡ ἄλλη πετάχτηκε στὸ κατώφλι. — Ὁ Στρατῆς, τί ; σκοτώθηκε ; ἔ ! καλὰ στοὺς τόσους χρήσιμους καὶ καλοὺς, πάει κι' ἓνας ἄχρηστος, ἓνα χαμένο κορμί. — Κάλιο πεθαμένος παρὰ ζωντανὸς ὁ ἀχαίρευτος — ἀκούστηκε τρίτη φωνὴ καὶ στὴν πόρτα φάνηκε μιὰ ξερακιανὴ γυναίκα — θὰ γλυτώσῃ τὸ κρασί ἀπὸ δαῦτον.

Ἔτσι ἄρχισε ἡ συζήτηση στὴ γειτονιά ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἓνας φαντάρος γυρίζοντας μὲ ἄδεια ἔφερε τὸ νέο, τῶμαθαι ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δύστυχη τὴ μάνα.

Μάθανε πὼς ὁ Στρατῆς, ὁ ἀλκολικός, ὁ μεθύστακας δὲν θὰ γύριζε ποτέ πειά, πὼς τὰ παιδιά δὲν θὰ τὸν ξαναβρίσκανε πεσμένο στὸ δρόμο, κι' οἱ γειτόνοι δὲν θὰ τὸν ξαναβλέπανε νὰ τρικλίζῃ καὶ νὰ μαλώνῃ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτοῦ.

Τελευταία εἶχε καταντήσῃ ἓνας χαμένος ἄνθρωπος.

Κι' ὅμως ... Πόση λαχτάρα, πόση ὑπεράνθρωπη φροντίδα ὡς τὰ μεγαλῶση ὁ Στρατῆς. Εἶχε χάσει τέσσερα μικρὰ στὴ σειρὰ ἡ κυρὰ Λένη καὶ τοῦτο τῶς ρίξει στὸ σταυροδρόμι, τὸ βάρφισε ὁ πρῶτος διαβάτης πού τὸ βρῆκε καὶ τὸ βγάλαν Στρατῆ γιὰ νὰ ζήσει. Ἔτσι λέγαν οἱ γερόντισσες.

Ἐξῆς ὁ Στρατῆς, κι' ἦταν τὸ καμάρι τῆς μάνας του, ὄλες της οἱ ἐλπίδες, ὁ ἥλιος της στὴν ἄχαρη ζωὴ της.

Κολημένος στὴ φούστα της ὁ γυιός, καὶ στὴν ξενοδουλειὰ τὸν ἔπαιρνε μαζί της. Σὲ ἓνα χέρι δὲν τὸν ἄφησε ποτέ, τίποτα δὲν ἀφάνισαν. Οἱ ἐπιθυμίες του προστα-

γὲς γιὰ τὴ μάνα. Ὅτι ζητοῦσε θὰ τῶς, ἔστω κι' ἂν δούλευε νυχτέρια ἐκεῖνη νὰ τὸ ξεπληρώσῃ.

Κι' ἔγινε ἓνας Στρατῆς ... Ἐνα τίποτα, ἓνας χαμένος ἄνθρωπος. Γράμματα δὲν ἔμαθε — ἀφοῦ δὲν τὰ παίρνω τί φταίω ἐγώ ; — Τέχνη καμιά. Στὸ τσαγκάρικο τὸν ἔπαινε τὸ στομάχι, γιὰ κίστις πάθαινε ἴλιγγο. Στὰ δώδεκα χρόνια του ἄρχισε τὸ τσιγάρο, στὰ δεκαεπτὰ του τὸ πιτό. Κουβέντα, συμβουλή, δὲν δεχόταν ἀπὸ κανένα ὁ χαϊδεμένος ὁ μοναχογιός. Ἡ κυρὰ Λένη ὅταν κατάλαβε πού βάδιζε ὁ γυιός της πᾶσχιζε, παρακαλοῦσε, μὰ αὐτὸς τὸ χαβά του. Σὰ δὲν εἶχε χρήματα νὰ πιῇ, κουβαλοῦσε πέτρα ἢ ἄμμο στα γασιά, ἄρπαζε τὰ λεπτά καὶ γραμμὴ στὴν ταβέρνα.

Τὴ γριά του τὴν ἀγαποῦσε ἔτσι τουλάχιστον ἔλεγε· κι' ἀλήθεια, ξεμέθυστος ὅταν ἦταν, ὑποσχόνταν πὼς θὰ διορθωθῇ. Ἄλλωστε, στὶς σπάνιες ἀναλαμπές τοῦ μυαλοῦ του ἔκλαιγε, κι' ἔλεγε πὼς ἦταν ὁ χειρότερος γυιός τῆς καλύτερης μάνας τοῦ κόσμου. Λόγια μόνο, τὴν ἄλλη μέρα τύφλα πάλι στὸ μεθύσι ὁ Στρατῆς.

Ἡ μάνα ἔσκυψε, λύγισε στὰ δυὸ ἀπὸ τὴν ντροπὴ, κλείστηκε στὸν ἑαυτοῦ της, χαμήλωσε γιὰ πάντα τὸ κεφάλι· τὴν ἀφάνισε ἡ πίκρα ἀπ' τὴν κατάντια τοῦ γυιοῦ.

... Ὅπως ὅλοι, πῆγε κι' αὐτὸς στὸν πόλεμο, κι' ἐκεῖ θὲς ὁ ἐχθρὸς πού βλέποντας τον ὁ Στρατῆς σκεπτόνταν πὼς (ἂν αὐτὸς κι' οἱ ἄλλοι τὸν ἀφῆναν νὰ περάσῃ, θὰ κατὰστρεφε, θὰ ἐρήμωνε, θὰ σκότωνε κι' ἴσως δὲν θὰ γλύτωνε κι' ἡ μάνα του, πού τὸν ἀγαποῦσε τόσο, οὔτε τὸ σπιτάκι τους πού ἐκεῖνη τῶς στήσει μὲ τὴν ξενοδουλειά), θὲς τὸ κρασί πού τοῦλειψε, ἔγινε

ἄλλος ἄνθρωπος. Καλὸ παληκάρι, λαμπρὸς πολεμιστής.

Μὰ σήμερα, νὰ τώρα ἓνας στρατιώτης χτύπησε τὴν πόρτα τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ. Οἱ γειτόνισσες μαζεύτηκαν, κι' αὐτὸς ἐβγαλε ἓνα χαρτί καὶ διάβασε.

Ἄπ' ὄλα μιὰ φράσι μόνον ἀντήχησε στὰ αὐτιά τῆς μάνας. «Ἐπесе σὰν ἥρωας». Ὁ στρατιώτης ἐξήγησε πὼς μὲ τὴν αὐτοθυσία του ὁ Στρατιῆς ἔσωσε ἓνα Λόχο. Ἐπесе αὐτὸς μὲ τιμημένο θάνατο γιὰ τὴν Πατρίδα.

Οἱ γλώσσες λύθησαν καὶ λόγια πὺν δὲν εἶχαν ἀκουσθῆ ποτέ, εἰπώθησαν γιὰ τὸν σκοτωμένο.

— Θεὸς συγχωρὸς τὸν, ἦταν καλὸς, φιλότιμος καὶ δουλευτὴς σὰν ἤθελε.

— Ἄ! καὶ νὰ μὴν ἔπινε, χουσιὴ καρδιά· σὰν ἦτανε ξεμέθυστος ὅτι ἤθελες ἀπὸ αὐτόνε, καὶ τὴν ψυχὴ του ἀκόμη.

— Καλὸς, τίμιος, καὶ πατριώτης.

Σὰν τᾶκουσε αὐτὸ ἡ δύστυχη μάνα, πούχε σωριαστῆ σὲ μιὰ γωνιά, σήκωσε τὸ κεφάλι, ἔλαμψε τὸ βλέμμα της, καὶ πρώτη, καὶ στερνὴ φορὰ, περηφανεύτηκε κι' αὐτὴ γιὰ τὸ γυιό της. «Ἄχ! σκοτώθηκε ὁ Στρατιῆς μου, ὁ Στρατιῆς μου ὁ Ἡρωας».

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΝΑΚΟΜΙΔΗ

*Πρωτὴ Σαββάτου· οἱ νεκρικὲς οἱ μελωδίες,
πένθη μέσ' τοῦ Ναοῦ τὴν ἀμφιλύκη ἀπλώνουν·
μονάχα ἓνας παπᾶς, κι οἱ συγγενεῖς πὺν ζώνουν
θλιμμένοι τὴν ἀπλάδα· ἄχ! τί βουβὲς πικρίες,
σὲ θλιβερὲς μορφές· σκυφτὲς μελαγχολίες
σὲ χεῖλη σφαλιχτά. Πονετικὲς ζυγώνουν,
ἀνάερες, τῶν Ἄγιων οἱ ψυχές, κι ὑψώνουν
τις ὑστερονὲς εὐχές, γαλήνιες ψαλμωδίες.
Στὰ τελευταῖα τὰ λείψανα, μιὰ κιβωτός,
τις συλλοὲς τις ταξιθεῦτρες μᾶς σκλαβώνει.
Μ' ἀπ' τοῦ Βωμοῦ τὰ ὕψη, τις μορφὲς χουσώνει
ὡς ἀνατέλλει τώρα ὁ Ἡλιος· ἐωθινὸς
παλμὸς πολύχρωμος. Στῆς Ἐκκλησιᾶς τὰ χάη
«Ἄμμοι ἐν ὁδῷ ...» μακρόσυρτο ἀντηχάει.*

ΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΛΝΤΟΡΟΡ

Α Σ Μ Α Π Ρ Ω Τ Ο (Ἀπόσπασμα)

Κάτω ἀπ' τὸ σελινόφωτο, κοντὰ στὴ θάλασσα, μέσα στ' ἀπομονωμένα μέρη τοῦ κάμπου, βυθισμένα σὲ πικροὺς συλλογισμοὺς βλέπουμε τὰ πράγματα νὰ ντύνονται σχήματα κίτρινα, ἀβέβαια, φανταστικά. Ἄλλοτε γοργὰ ἄλλοτε ἀργὰ ἢ σκιά τῶν δέντρων τρέχει ἔρχεται ξανάρχεται παίρνει διάφορα σχήματα πλαταίνοντας κολλώντας πάνω στὴ γῆ. Κάποιον καιρὸ, ὅταν τὰ φτερά τῆς νιότης μὲ ταξίδευαν, τοῦτο τὸ πράγμα μ' ἔκανε νὰ ὄνειροπολῶ, μοῦ φαίνονταν παράξενο, τώρα συνήθησα. Ὁ ἀγέρας ἀναστενάζει ἀνάμεσα στὰ φύλλα σκοπὸς γεμάτος περιπάθεια κ' ἡ κουκουβάγια τραγουδαίει τὸ σοβαρὸ της θρήνη πὺν κάνει ν' ἀνατριχιάζουν ὄσους τὸν ἀκοῦν. Τότε τὰ σκυλιὰ μαριάζουν σπάνε τις ἀλυσίδες τους καὶ ξεφεύγουν ἀπ' τις μακρυνές φέρμες τρέχουν μέσα στὸν κάμπο δῶθε καίθε λεία τῆς τρέλλας. Ἐξαφνα σταματοῦν κοιτάζουν μὲ ἄγρια ἀνησυχία πρὸς ὅλες τις μεριές μὲ μάτια πυρωμένα κ' ὅπως οἱ ἐλέφαντες πρὶν νὰ πεθάνουν μέσα στὴν ἔρημο ρίχνουν μιὰ τελευταία ματιὰ στὸν οὐρανὸ, τὴν προβοσκίδα τους μ' ἀτελεισία ὑψώνοντας κ' ἀφίνοντας ἀκίνητα τ' αὐτιά τους, ἔτσι καὶ τὰ σκυλιὰ τ' αὐτιά τους ἀφίνοντας ἀκίνητα σηκώνουν τὸ κεφάλι φουσκώνουν τὸν τρομερὸ λαιμὸ κ' ἀρχίζουν νὰ γυγίζουν, κατὰ σειρὰ πότε σὺν παιδί πὺν φωνάζει ἀπὸ πείνα πότε σὺν γάτος πληγωμένος στὴν κοιλιὰ πάνω ἀπὸ μιὰ στέγη πότε σὺν γυναίκα πὺν γενναίει πότε σὺν λεπρὸς ἔτοιμοθάνατος σὲ νοσοκομεῖο πότε σὲ νεαρὸ κορίτσι πὺν τραγουδαίει σκοπὸ ἑξάισιο, ἐνάντια στ' ἀστέρια τοῦ βορῆ ἐνάντια στ' ἀστέρια τῆς ἀνατολῆς ἐνάντια στ' ἀστέρια τοῦ νοτιῆ ἐνάντια στ' ἀστέρια τῆς δύσης ἐνάντια στὸ φεγγάρι, ἐνάντια στὰ βουνὰ πὺν ἀπὸ μαρῶνὰ μοιάζουν σὺν γιγάντιοι βράχοι κατάκοιτοι μὲς στὰ σκοτά-

δια, ἐνάντια στὸν ψυχρὸν ἄνεμο πὺν τὸν ἀναπνέουν μ' ὅλα τους τὰ πνεμόνια καὶ πὺν κάνει τὸ ρουθούνη τους ἀπὸ μέσα κατακόκκινο καντερό, ἐνάντια στὴ σιωπὴ τῆς νύχτας, ἐνάντια στὶς νυχτερίδες πὺν τὸ πέταγμά τους καμπύλο ξύνει τὸ μουσοῦδι τους κουβαλώντας στὸ ράμφος ποντικὸ ἢ βατραχί ζωτανὴ τροφὴ γλυκιὰ γιὰ τὰ μικρά, ἐνάντια στοὺς λαγούς πὺν ἔξαφανίζονται διὰ μιὰς, ἐνάντια στὸν κλέφτη πὺν φεύγει καλπάζοντας στ' ἀλόγο του, ὕστερα ἀπ' τὸ κρίμα, ἐνάντια στὰ φίδια πὺν σαλεύουν τοὺς θάμνους καὶ κάνουν τὸ πετσί τους νὰ τρέμει καὶ τὰ δόντια τους νὰ τρίβουν, ἐνάντια στὰ ἴδια τους γανγίσματα πὺν καὶ τὰ ἴδια τὰ φοβίζουν, ἐνάντια στοὺς βατράχους πὺν τοὺς συντρίβουν μ' ἓνα μόνο χτύπημα τῆς μασέλας (γιατὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπ' τὸ τέλμα :), ἐνάντια στὰ δέντρα πὺν τὰ φυλλώματά τους καθὼς ἀπαλὰ λικνίζονται εἶναι ἰσάρισμα μυστήρια πὺν δὲν τὰ καταλαβαίνουν, πὺν θέλουν νὰ τ' ἀποκαλύψουν μὲ τὰ ἔξεταστικά κ' ἔξυπνα μάτια τους, ἐνάντια στὶς ἀράχνες κρεμασμένες ἀπ' τὰ μακρὰ πόδια τους πὺν σκορφιάλουν στὰ δέντρα γιὰ νὰ σωθοῦν, ἐνάντια στὰ χοράκια πὺν μὴ ἔχοντας βρεῖ τί νὰ φῖνε ὅλη μέρα ξαναγυρίζουν στὸ κατάλυμα μὲ κουρασμένα φτερά, ἐνάντια στὰ βράχια τῆς ὄχθης, ἐνάντια στὶς φωτιές πὺν φαίνονται πάνω στὰ πανιά ἀθέτων βιαιοτήτων, ἐνάντια στὸν ὑπόκοφο θόρυβο τῶν καρπῶν, ἐνάντια σὲ μιὰ μεγάλη ψύξη πὺν δε γρουν κοίμα ὄντες τὴ μιάρη γάχη τους κ' ἔτσι βυθίζονται στὴν ἄβυσσο, κ' ἔρχεται στὴν ἀντίποση τὴν ἔλατε σκλήφους. Ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ξανά νὰ τρέχουν στὸν κάμπο πηδώντας μὲ τὰ ματωμένα πόδια τους πάνω ἀπὸ τάφρους δρόμους, ἀγρούς, χόρτα καὶ πέτρες κοφτερές. Θάλσγε κανεὶς πὺν τὰ πῆσε λύσσα ἔτσι

ψάχνοντας για μιὰ μεγάλη στέρνα πού θὰ καταπραΐνει τὴ δίψα τους. Τρομοκρατοῦν τὴ φύση τὰ μακρόσυρτα σὺρλιαχτά τους. Δυστυχία στὸν ἀργοπορημένο ταξειδιώτη ! Θὰ πέσουν ἀπάνω του οἱ φίλοι τῶν νεκροταφείων θὰ τὸν ξεσκίσουν θὰ τὸν φάνε μὲ τὰ στόματά τους πού στάζουν αἷμα, γιατί τὰ δόντια τους δὲν εἶναι χαλασμένα. Τ' ἀγοῖμία μὴ τολμώντας νὰ πλησιάσουν γιὰ νὰ πάρουν μερδικὸ στὸ συμπόσιο αὐτὸ τῆς σάρκας, φεύγουν καὶ χάνονται τρέμοντας. Ὅστερα ἀπὸ κάμποσες ὥρες τὰ σκυλιὰ ξεθεωμένα νὰ τρέχουν πέρα δῶθε πεθαμένα σχεδὸν μὲ τὴ γλώσσα ἔξω ρίχνονται τὸ ἓνα στ' ἄλλο χωρὶς νὰ ξαίρουν τί κάνουν καὶ ξεσκίζονται σὲ χίλια κομάτια μὲ ἀπίστευτη γρηγοράδα. Τοῦτο τους τὸ κάωμα δὲν εἶναι ἀπὸ κακία. Μιὰ μέρα ἡ μητέρα μου μὲ μάτια γιάλινα μοῦ εἶπε : Ὅταν θᾶσαι στὸ κρεβάτι σου κι ἀκούσεις τὰ γυνγίσματα τῶν σκυλιῶν στὸν κάμπο κρύψου μέσα στὶς κουβέρτες σου καὶ μὴν πάρεις στ' ἀστεία αὐτὸ πού κάνουν ἔχουν ἄσβηστη δίψα γιὰ τὸ ἄπειρο σὰν ἐσένα σὰν ἐμένα σὰν καὶ τ' ἄλλα ἀνθρώπινα πλάσματα μὲ πρόσωπο μακρὸ καὶ ὠχρό. Σοῦ ἐπιτρέπω κιόλας νὰ σταθεῖς μπροστὰ στὸ παράθυρο γιὰ νὰ κοιτάξεις αὐτὸ τὸ θέαμα πού εἶναι ἀρκετὰ θαυμαστό. Ἀπὸ τότε σέβομαι τὴν παραγγελία τῆς νεκρῆς. Κι' ἐγώ, σὰν τὰ σκυλιὰ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀπειροῦ ... Δὲν μπορῶ δὲν μπορῶ νὰ ἱκανοποιήσω αὐτὴ τὴν ἀνάγκη ! Εἶμαι ὁ γυδὸς τοῦ ἀντρα καὶ τῆς γυναίκας ὅπως μοῦ εἶπαν. Αὐτὸ μὲ παραξενεύει ... Πίστευα πὼς ἤμουν κάτι παραπάνω ! Ἐξ ἄλλου τί μὲ νοιάζει ἀπὸ ποῦθε ἔρχομαι ; Ἐγώ, ἂν αὐτὸ μποροῦσε νὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπ' τὴ θέλησή μου μάλλον θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι ὁ γυδὸς τοῦ θηλυκοῦ καρχαρία πού ἡ πείνα του εἶναι φιλιωμένη μὲ τὶς καταιγίδες καὶ τοῦ τίγρη μὲ τὴ γνωστὴ ἀγριάδα : δὲ θᾶμουν τόσο κακός. Σεῖς πού μὲ κυττάτε ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ μένα γιατί ἡ ἀνάσα μου ἀναδίνει δηλητηριασμένη πνοή. Τὶς πράσινες ρυτίδες τοῦ μετώπου μου κανεὶς ἀκόμα δὲν τὶς εἶδε οὔτε τοῦ ἀδύνατου προσώπου μου τὰ ἐξέχοντα κόκκαλα πού μοιάζουν μὲ τὴν ψαροκοκκαλιά μεγάλου ψαριοῦ ἢ μὲ τὰ βράχια πού σκε-

πάζουν τὶς ἀκρογαλιές, ἢ μὲ τ' ἀπότομα ἄλπικὰ βουνα πού τόσο συχνὰ τὰ περιέτρεξα ὅταν στὸ κεφάλι μου εἶχα μαλλιά σ' ἓνα ἄλλο χροῶμα. Κι' ὅταν τὶς νύχτες τὶς γεμάτες θύελλα πλανιέμαι γύρω ἀπ' τὶς κατοικίες τῶν ἀνθρώπων μὲ μάτια φλογερά μὲ μαλλιά μαστιγωμένα ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ τῶν καταιγίδων ἀπομονωμένος σὰν μιὰ πέτρα στὴ μέση τοῦ δρόμου, σκεπάζω τὴ φθαρμένη μου ὄψη μ' ἓνα κομάτι βελούδο μαῦρο σὰν τὴν καπνὰ πού μουκῶνει τὶς καμινάδες : γιατί δὲν πρέπει τὰ μάτια νὰ γίνουν μάρτυρες τῆς ἀσκήμιας πού τὸ ὑπέρατο Ὅν μὲ χαμόγελο κυρίαρχου μίσους τοποθέτησε ἀπάνω μου. Κάθε πρωτὸ ὅταν γιὰ τοὺς ἄλλους ὁ ἥλιος ἀνατέλλει σκορπιζοντας τὴ χαρὰ καὶ τὴ ζέστα ζωογόνη γιὰ τὴ φύση, κοιτάζοντας διαπεραστικά τὸ γεμάτο σκοτάδια διάστημα ἐνῶ οὗτ' ἓνα ἀπ' τὰ χαρακτηριστικά μου δὲ σαλεύει, μαζεμμένος στὸ βάθος τῆς ἀγαπημένης μου σπηλιᾶς μὲ μιὰ ἀπελπισία πού σὰν κρασί μὲ μεθαίει, τὸ στήθος μου καταπληγῶνω κουρελιάζοντάς το μὲ τὰ ρωμαλέα χέρια μου. Κι' ὅμως νὸ νιώθω πὼς δὲν εἶμαι λυσσασμένος ! Κι' ὅμως τὸ νιώθω πὼς δὲν εἶμαι μόνο ἐγὼ πὸ ὑπόφερο ! Κι' ὅμως τὸ νιώθω πὼς ἀναπνέω ! Ὅπως ὁ κατάδικος πού δοκιμάζει τοὺς μύωνές του στοχαζόμενος τὴν τύχη τους καὶ πού σὲ λίγο θ' ἀνέβει στὸ ἰκρίωμα, ὀρθὸς στὴν ἀχυροστρωμνὴ μου μάτια κλειστὰ γυρίζω ἀργὰ τὸ λαιμὸ μου ἀπὸ δεξιὰ στ' ἀριστερὰ ἀπὸ ἀριστερὰ στὰ δεξιὰ ὥρες ὀλόκληρες. Στιγμὲς στιγμὲς ὅταν ὁ λαιμός μου δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ συνεχίσει αὐτὸ τὸ γύρισμα πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση καὶ σταματᾷ γιὰ ν' ἀρχίσει νὰ γυρίζει πρὸς τὴν ἐντίθετη μεριὰ κυττάζω ἀπότομα τὸν ὀρίζοντα ἀνάμεσα ἀπ' τὰ σπάνια διάκενα τῆς πυκνῆς ὀμίχλης πού σκεπάζει τὴν εἴσοδο ! Δὲ βλέπω τίποτα ! Τίποτα ... ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κάμπους πού χορεύουν σὲ στρόβιλο μὲ τὰ δέντρα καὶ τὶς μακρυνὲς σειρὲς τῶν πουλιῶν πού διασχίζουν τοὺς αἰθέρες. Αὐτὸ μοῦ ταράζει τὸ αἷμα καὶ τὸν ἐγκέφαλο ... Ποιὸς λοιπὸν μοῦ κοπανᾷ τὸ κεφάλι μὲ σιδερένιο μοχλὸ ὅπως τὸ σφυρὶ πού χτυπάει τ' ἄμῶνι ;

Μετάφραση : ΓΙΑΝΝΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΗΣ

ΛΕΚΟΝΤ ΝΤΕ ΛΙΑ (1818—1894)

Ο ΥΠΝΟΣ ΤΟΥ ΓΥΠΑ

● ΛΕΚΟΝΤ ΝΤΕ ΛΙΑ είναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς Σχολῆς τῶν Παρνασσιακῶν, μιᾶς ἀπὸ τὶς σχολὲς ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τοῦ Ρωμαντισμοῦ καὶ ποὺ ἀνήκει στὴν πλατύτερη νατουραλιστικὴ κίνηση. Ποτισμένος μὲ βαθειὰ κλασσικὴ μόρφωση καὶ σοφὸς μεταφραστὴς τῶν Ἀρχαίων —μνημειώδης εἶναι ἡ μετάφρασή του τῆς Ὁρέστεας,— στὴν καθ'αυτὸ γαλλικὴ γραμματολογία εἶναι γνωστὸς ὡς ποιητῆς (Poèmes Antiques—Poèmes Tragiques—Poèmes Barbares).

Συνεπῆς στὶς ἀρχὲς τῆς Σχολῆς τοῦ ὁ Λ.Ν.Λ. εἶναι ποιητῆς καθαρὰ ἀντικειμενικὸς καὶ καταστέλλει ἀμέσως κάθε προσπάθεια τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου νὰ προβληθῆ μέσα στοὺς μεγάλους πίνακες, ὅπου, μὲ γνήσια φιλοσοφικὴ διάθεση, μιᾶς παρουσιάζει τὴν φοβερὴν εἰκόνα τῆς ματαιότητος τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου μέσα στὴν ἀνελέτητη ροῇ τῆς ἱστορίας καὶ τὴν σκληρὴ μορφῇ τοῦ θανάτου νὰ βασιλεύη, χωρὶς ἀνταπαιτητῆ, ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη ἀγάπη καὶ κάθε ἀνθρώπινη ἐλπίδα. Βλέπει τὸν ἄνθρωπο ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος, σύμφωνα μὲ τὴν λιτὴ συνταγὴ τοῦ Ἑ γ έ λ ο υ : «Τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ οἱ πόνοι τῆς καρδιάς, τότε μόνον μοροῦν νὰ γίνουν ὕλη γιὰ τὴν ποιητικὴ σκέψη, ὅταν ἔχουν κάτι τὸ γενικὸ, τὸ στερεό, τὸ αἰώνιο».

Τὸ γενικὸ καὶ τὸ αἰώνιο τὸ βλέπει ὁ ποιητῆς μέσα ἀπὸ τὸν φακὸ τῆς πικρῆς ἀπαισιοδοξίας, μιᾶς ἀπαισιοδοξίας ποὺ μ' αὐτὴ εἶναι διαποτισμένο ὁλόκληρο τὸ ἔργο του, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ τὸν ἐμποδίζει νὰ ἐξαίρη, μὲ θαυμαστά σύμβολα, παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς φύσεως (Οἱ Ἐλέφαντες, Ὁ Ὑπνος τοῦ Γύπα κτλ.), τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας, εἰς πείσμα τῆς μοιραίας, τῆς ἀναπόφευκτης φθορᾶς. Καὶ τὸ κάνει αὐτὸ μὲ κάποια πολὺ συγκρατημένη συγκίνηση, ποὺ καμιά φορὰ, ἂν καὶ ἀμέσως ἀπωθημένη, παρουσιάζεται, κάτω ἀπὸ τὴν παγερὴ τελειότητα τῆς μορφῆς, ποὺ εἶναι ὁ μεγάλος σκοπὸς ὁλόκληρης τῆς Σχολῆς τοῦ Παρνασσοῦ.

Πάνω ἀπ' τὶς πλεῦρες ποὺ βαστοῦν τ' ἄγριο τῶν Ἄνδεων χτένι,

Κι' ἀπ' τὶς ὀμίχλες ὅπου ἀητοὶ γυρίζουν σκοτεινοί,

Μακρύτερα ἀπὸ τῶν κορφῶν τὸ βαθυλὸ χωνί,

Ὅπου τῆς λάβας, γνώριμη, ἢ ἄλικη ἀνάβρα βγαίνει,

Στητό, μὲ πέχνες κόκκινες στὰ κρεμαστὰ φτερά,

Τ' ὄρnio, τεράστιο, ποὺ βαρὺ τὸ κύριεψε ραχάτι,

Κοιτάζει τὴν Ἀμερικὴ, τοῦ ὀρίζοντα τὰ πλάτη,

Τὸν μέγαν ἥλιο, ποὺ ἀργοσβυεὶ στὰ μάτια τὰ ψυχρά.

Ἡ πάμπα ἢ ἄγρια ἀπλώνεται πρὸς τὴν Ἀνατολή,

Κάτω ἀπ' τὰ σκαλωτὰ βουνά, ἀπ' ὅπου ἡ Νύχτα ὀρμαίει.

Πόλεις, γιालούς, τὸ Εἰρηνικὸ πέλαγος, τὴ Χιλή,

Καὶ τὸν ὀρίζοντα τὸν θεῖο ἀντάμα ἀποκοιμάει.

Τὴν ἀφρων ἀδραξε ἠπειρο ἀπ' τῆς ἕξιμος τῆς στείρας
 Τοὺς ἄμμους, σὰ ψιλώματα, ἀπὸ χούνη σὲ πλαγιά,
 Κορφὴ - κορφή, σὲ στρόβιλο, πού ὄλο θεριεύει, ὄρμᾶ
 Τὸ φοβερὸ ξεχείλισμα τῆς μαύρης τῆς πλημμύρας.

Φάντασμα αὐτός, στοῦ ἀπόκοτου γκρεμοῦ τὴν κεφαλή,
 Μόνος, λουσμένος σ' ἕνας φῶς πού μάτωσε τὸ χιόνι,
 Τὸ ἀπαίσιο πέλαγος τηράει, πού τὸν περικυκλώνει
 Φτάνει, ξεσπάει, κι' ὀλόβολο στὴν δίνη του τὸν κλειεῖ.

Στὴν ἀπατη ἄβυσσο ἀναψε τώρα ὁ Σταυρὸς τοῦ Νότου
 Στὰ οὐράνια νῶτα, κάταστρο, τὸν φάρο του λαμπρὸ.
 Ρέχεται ἐκεῖνος μὲ ἠδονή, σαλεύει τὸ φτερό του,
 Ὁρθώνει τὸν σαρκώδιο λαιμό, τὸν φαλακρό.

Ὁρμάει τὸ πικρὸ δέροντας τῶν Ἄνδεων χιόνι. Πέρα
 Πετᾶει, ὅπου ἄνεμος δὲν πάει, μὲ σκούξιμο βραχνό.
 Καὶ πέρα ἀπὸ τὴ μαύρη γῆ, τὸ ἄστρο τὸ ζωντανό,
 Κοιμάται μὲ ἀνοιχτὰ φτερὰ στὸν παγωμένον αἰθέρα.

Μεταφραστῆς: Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΤΑΚΗ ΓΚΟΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΕΡΝΟ ΤΑΞΙΔΙ

Κοκκάλινο καράβι
 αἱμάτινα πανιά,
 στοιχειὸ κι' ὁ καπετάνιος
 νεράϊδες στὰ κουπιά.

- Δὲν ἔρχομαι ταξίδι
 δὲν πάω πουθενά . . .
- γαλάζιο ἦταν τὸ φρούδι
 τὰ χεῖλη τῆς γκρενά.
- Δὲν ἔρχομαι ταξίδι
 δὲν πάω πουθενά.

Κι' ἂν ἔφυγεν Ἐκεῖνη
 δυὸ κρίνοι μοναχὰ
 ἀνάμνηση μοῦ μέιναν
 στὴ θλίψη συντροφιά.

Δὲν ἔρχομαι ταξίδι
 δὲν πάω πουθενά . . .
 ἐκεῖ πού πῆγ' Ἐκεῖνη
 δὲν θὰ ξανάρθη πιά.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

3. Ο ΠΑΡΑΞΕΝΟΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΤΗΣ

ΤΙ ΛΕΡΑΣ ΑΝΑΠΟΔΟΣ, ποιὰ φουρτούνα ὀργισμένη τὸν ἔριξε ἐκεῖνον τὸν ἄμοιρο νησιώτη στ' ἀπόκεντρα, στ' ἀπάτητα χωριά μας, πὸν ἔπρεπε νὰ περπατήσεις ἐδῶθε μιὰ μέρα γιὰ νὰ φτάσεις σὲ δημόσιο δρόμο ; Ἐκεῖ, ἐξὸν ἀπ' τοὺς ντόπιους πὸν ἦταν ριζωμένοι στὸ χῶμα τους σὰν τὰ δέντρα καὶ τὰ κοτρόνια τοῦ τόπου, κανένας ξένος δὲν πατοῦσε ποτέ. Οἱ μόνες ἀρχές πὸν μᾶς εἶχε στείλει τὸ κράτος ἦταν ἡ Χωροφυλακή : κάτι Κρητικάροι μὲ φουσκατὲς βράκες καὶ μαῦρο κεφαλοπάνι, μὲ βούρδουλα στὸ χέρι· σ' ἔπιανε τρόμος νὰ τοὺς βλέπεις, μ' ὄλο πὸν οἱ περισσότεροι ἦταν ἡμεροὶ ἀνθρώποι. Κοντὰ στοὺς χωροφυλάκους γνιάστηκαν τότε νὰ μᾶς στείλουν καὶ δάσκαλο, ἀφοῦ ὁ δικὸς μας, ὁ βαλμένος ἀπ' τὴν κοινότητα, εἶχε φύγει μὲ τοὺς κληρωτοὺς.

Ἔτσι λοιπὸν μᾶς ἦρθε ὁ δάσκαλος ὁ Κεφαλονίτης.

Ποῦ νὰ ἦταν τάχα, σὲ ποιὸ μέρος τῆς γῆς, αὐτὴ ἡ Κεφαλονιά ; Στὸ σχολιὸ μας, πὸν ἐξακολουθοῦσε νὰ βρῖσκεται μὲς στὸ παρακλήσι τοῦ Ἀηνικόλα, δὲν εἶχαμε βέβαια χάριτη οὔτε καὶ ἤμασταν τόσο πολὺ προχωρημένοι στὴ Γεωγραφία γιὰ νὰ ξέρουμε πὸν ἔπεφτε αὐτὸ τὸ νησί. Ὅμως θὰ βρῖσκονταν πολὺ μακριά, στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ἀφοῦ κανένας δικὸς μας δὲν εἶχε φτάσει ἐκεῖ οὔτε ἄλλος ἀπὸ κεῖ μᾶς ξανάθε ποτέ.

Καὶ νὰ τώρα πὸν ξεφύτρωσε στὸ χωριὸ μας τοῦτος ὁ Κεφαλονίτης.

Ἦταν ἄμαθος ἀπὸ τέτια μέρη, δὲν ἤξερε καλὰ καλὰ νὰ περπατήσει. Τὸ χωριὸ μας ἔρχονταν κατηφοριὰ κι εἶχε ὄλο κακοτοπιές. Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια βούλιαξε κιόλας, καὶ ἡ εἰκόνα πὸν θὰ παρουσίαζε σ' ἕναν πρωτόφερτο δὲ θάταν καθόλου εὐχάριστη. Μέρη, βδομάδες ἔκανε ὁ καινούργιος δάσκαλος νὰ τὸ συνηθίσει, γιὰτὶ —λέει— τοῦρχόταν σκοτούρα!

Μὰ ἦταν κι ἕνα ἄλλο χειρότερο πὸν τὸν πλάτευε κεῖ στὴ μοναξιά. Τὰ παιδιὰ δὲν ἄργησαν νὰ τὸ μάθουν καὶ τὸ λέγαν ἀναμεταξύ τους σὰ νὰ μὴν τὸ πιστεύαν : —Ὁ δάσκαλος ὁ Κεφαλονίτης σκιάζεται τὰ σκυλιά ...

Καὶ ὅποτε τὸν καλοῦσαν στὰ σπίτια, δίσταζε πολὺ νὰ πάει μουσαφίρης. —Ἐ, ἔ! φώναζε ἀπὸ παραπέρα μὲ τὴ συρτή, ἀστεία φωνὴ του. Δέστε τὸ σκύλο σας νὰ περάσω!

Ὅλοι ἔκαναν γοῦστο, κρυφογελοῦσαν μαζί του, γιὰτὶ ὁ φόβος του φαινόταν

ἀλήθεια κωμικός. Νὰ βλέπεις ἕναν κοτζάμ ἄντρα, μὲ μαστούνι στόνα χέρι, μὲ πέτρες στὸ ἄλλο, νὰ στέκεται στὴν ἄκρη τῆς ρούγας φωνάζοντας στὶς ἀπορημένες νοικοκυράδες νὰ δέσουν τὰ σκυλιά τους, τοὺς φύλακες τῶν σπιτιῶν, πὺ μανάχα ὅταν ἔπαιρναν νὰ ψωμώσουν οἱ ρόκες τὰ περιόριζαν μὲ τριχῆς μερικά, ὅσα εἶχαν τὸ κακὸ συνήθιο νὰ τρῶν σὰν τὰ γιδερά ἢ τίς γελάδες καλαμπόκια, καὶ τώρα ἐτοῦτος νὰ θέλει νὰ βάλει νέα τάξη στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ζωντανὰ — ἔ, αὐτὸ ἦταν ἕνα θέαμα, ἕνα ἄκουσμα πὺ δὲν εἶχε ξανασταθεῖ στὰ χωριά μας.

Ἐμεῖς πὺ ἤμασταν ἀνήλικα ἀκόμα, λιανόπαιδα, μαξούμια, δὲ μᾶς ἴδρωνε τ' αὐτὶ ἀπὸ τέτια. Τραβάγαμε ἴσια στὸ σπίτι τοῦ ἀλλουνοῦ, ὀπλισμένοι μὲ πέτρα ἢ μὲ ραβδί, μακάρι καὶ νάχε ζαβὸ σκυλι ἢ ἀπὸ κείνα τὰ μουλωχτιά, τὰ κρυφόσκυλα, πὺ σοῦ ρίχνονται χωρὶς νὰ τὸ περιμένεις. Ἀκόμα κι ἂν τὸ παρακινόυσε μὲ προτροπὲς «πάρτο, μωρέ!» τὸ παιδί τοῦ σπιτιοῦ θέλοντας νὰ δοκιμάσει τὴ δική σου ἀντρεία, ἦταν ζήτημα τιμῆς γιὰ σένα νὰ μὴ σταματήσεις. Ἐξάλλου εἶναι παρατηρημένο ἀπ' ὅλους πὺς τὸ σκυλι κυνηγᾷ μανάχα ὅποιον τὸ φοβᾷται. Αὐτὸ ἔχει τὰ δόντια, ἐσὺ τὸ ξύλο, τὸ λιθάρι. Ἀλλὰ καὶ νὰ σὲ δαγκώσει λίγο, τί θὰ πάθεις; Θὰ τρέξουν κάμποσες στάλες αἷμα.

Μὰ ὁ Κεφαλονίτης, μ' ὅλα τὰ γράμματα πὺ εἶχε μάθει, ἀποδειχνόταν ἀνήξερος σ' αὐτά, κατώτερός μας.

— Νὰ προσέχετε ἀπὸ τοὺς σκύλους, μᾶς συμβούλευε κι ἐμᾶς σοβαρά. Μποροῦν νὰ σᾶς κάνουν κακὸ, πιάνουν λύσσα.

Τόσα χρόνια δὲν ἔπαθε κανένας ἀπὸ λυσσασμένο σκυλι, καὶ τώρα θὰ βάναμε τέτια ἔγνια στὸ κεφάλι μας; Ἄστον νὰ λείει.

Ὁ ἴδιος, ὅποτε πήγαινε σὲ σπίτι, ἀκολουθώντας πάντα κανέναν χωροφύλακα ἡμοτράπεξο ἢ τὸν ἴδιο τὸ νοικοκύρη γιὰ ὀδηγὸ, ἔβανε πάντα νὰ δέσουν τὸ «σκύλο» γιὰ ὄση ὥρα θάμενε κεῖ. Φοβόταν ἀκόμα καὶ τὰ κουτάβια, πὺ δὲν ἤξεραν ν' ἀλυχτήσουν καλά, πὺ κλάφνιζαν ἔτσι στὸν ἀέρα.

— Πωπῶ, μαντρόσκυλα! ἔλεγε γιὰ τὰ πιὸ συννηθισμένα, τὰ πιὸ ἄκακα σχεδόν.

Γιὰ νὰ μὴν ἔχει μεپردέματα μαζί τους, προτιμοῦσε νὰ κάθεται στὴν κατοικία του, στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, δίπλα ἀπ' τὴν ἀστυνομία καὶ τὰ μαγαζιά, ἐκεῖ πὺ δὲν εἶχαν βέβαια καμιὰ θέση στὰ σκυλιά· ἐκεῖνα εἶχαν τὴ δουλιά τους, τὸ καθένα κοντὰ στὸ κονάκι του.

Ἀκούγοντας ὅμως γιὰ κατοικία τοῦ δασκάλου, μὴν πάει ὁ νοῦς σας σὲ τίποτε τὸ ξεχωριστό. Κοιμόταν ἀπλούστατα μὲς στὸ σκολιό, δηλαδὴ στὸ παρακλήσι, ἐπειδὴ κανένα σπίτι στὸ χωριὸ δὲν εἶχε διαθέσιμη κάμαρα νὰ τοῦ παραχωρήσει. Ἐτσι κι αὐτὸς τόπιασε στὰ δυτικά τῆς ἐκκλησιᾶς, στὴν ἀπάνω μεριά, τὸ «γυναῖκιο», ὅπου ἀνέβαινε κανεὶς μὲ τρία τέσσερα σκαλοπάτια. Στὴν πλακόστρωτη ἐκείνη ἐξέδρα νὰ ποῦμε, εἶχε ἕνα κουτσοτράπεξο χωρὶς συρτάρι γιὰ γραφεῖο μ' ἕνα σκαμνὶ ἀπ' τὸ μπακάλιο γιὰ κάθισμα καὶ κάτι παλιοσάνιδα παραπέρα, μὲ κοτρόνες ἀποκάτου, πὺ τοῦ χρησίμευαν γιὰ κρεβάτι. Ὁ πρόχειρος κοιτώνας του μὲ ὅλο τὸ νοικοκυριὸ — μιὰ τέντζερη κι ἕνα καπάκι καθὼς καὶ τὸ τσουκάλι γιὰ νερό — ἦταν ἐκτεθειμένα στὴν κοινὴ περιέργεια.

“Όταν τοῦ πηγαίναμε καμιά φορὰ ἀπ’ τὸ σπίτι μας γάλα «γλυκὸ», ἀβάρετο, σὲ καμιά μπουκάλα βουλωμένη μὲ γούτσι, ὁ δάσκαλος μᾶς ἔλεγε :

— “Ἀδειαστο μέσα στὸ πιάτο !

Λέγοντας πιάτο ἐννοοῦσε ὁ καψαρὸς τὸ χαλκωματένιο καπάκι.

— “Ἐσὺ δὲν εἶσαι γιὰ γράμματα, ἔλεγε πάλι σὲ κανέναν ἀμελή. Θὰ πῶ τοῦ πατέρα σου νὰ σὲ στείλει νὰ φυλᾶς γουρούνια ...

Μὰ ἀπὸ γουρούνια ἐμεῖς δὲν εἴχαμε ἰδέα, δὲν εἴχαμε δεῖ στὰ μάτια μας ποτέ, γιὰτὶ τέτιο ζῶο δὲν τὸ σήκωνε ὁ τόπος μας, δὲν εἶχε μὲ τί νὰ τὸ θρέψει. Μᾶς ἦταν ἀρκετὴ τιμωρία, ὅσο γιὰ τὴν ἀποψη τοῦ δασκάλου, τὸ νὰ φυλάμε τὰ γίδια, ὅπου μᾶς ἔστελναν οἱ δικοὶ μας ὅποτε δὲν εἴχαμε μάθημα.

‘Ο δάσκαλός μας ὅμως εἶχε κι ἄλλες παραξενιές, λόξες μὲ τὸ σωρὸ.

Μιά μέρα μὲ τ’ ἀπόβροχο μᾶς εἶδε στὸ διάλειμμα σκορπισμένους ἐκεῖ γύρω, στὰ χωράφια καὶ τὶς μεγάλες πέτρες. Τοῦ κινήθηκε ἡ περιέργεια, ἤθελε νὰ μάθει γιὰτὶ σκύβουμε ἔτσι.

— Μαζώνουμε μπομπόλια, δάσκαλε ! τὸν πληροφοροῦσε κάποιος.

Στὴν ἀρχὴ μόρφασε μ’ ἀποστροφὴ, γιὰτὶ πῆγε ὁ νοῦς του ἀλλοῦ, στὰ «σαλίτια» πινὲ λέμε ἐμεῖς, στοὺς σιχαμένους γυμνοσάλιαγκους. Μὰ ὅταν τοῦ πῆγαν ἓνα δεῖγμα κι εἶδε πὼς πρόκειται γιὰ σαλιγκάρια μὲ τὰ στριφτὰ καβούκια, ἀλλάζοντας ἔκφραση καὶ γνώμη, μᾶς ἔβαλε νὰ τοῦ βροῦμε κι αὐτουνοῦ. Τὰ παιδιὰ σκόρπισαν ἀμέσως μὲ χαρούμενους ἀλαλαγμούς, περιέργα νὰ ἰδοῦν τί θὰ τὰ κάνει ὁ δάσκαλος. “Ἦταν φανερὸ πὼς δὲν τάθελε γιὰ πετροβόλημα, ὅπως τὰ μαθητοῦδια, οὔτε γιὰ νὰ τοὺς τσακίξει ἀνώφελα τὰ τσόφλια, ὅπως ἔκαναν ἐκεῖνα μὲ τὴν παιδιὰτικὴ ἀναισθησία τους. ‘Ο δάσκαλος εἶχε ἄλλο σκοπὸ, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, θὰ τὰ ἔτρωγε.

— Θὰ τὰ κάμω γιαχνί, μονολογοῦσε χωρὶς ἐμεῖς νὰ καταλαβαίνουμε τὴ σημασία.

Κι ὅταν τὰ παιδιὰ ἄδειασαν τὶς τσέπες τους ἐκεῖ στὸ πλακόστρωτο, μπρὸς στὴν ἔδρα ἄς ποῦμε, τὰ σαλιγκάρια, ἀφοῦ ξεφοβίστηκαν, πρόβαλαν τὰ κεφάλια τους, τέντωσαν τὰ κέρατά τους καὶ ἀγαθὰ, ἀνυποψίαστα, ἄρχισαν νὰ σκαρφαλώνουν θεαματικὰ στοὺς τοίχους, στὸν πίνακα, σημαδεύοντας τὸ πέρασμά τους μ’ ἐκεῖνο τὸ σάλιο, τὴν κόλλα. ‘Εμεῖς ἀπὸ τὰ θρανία κοιτάζαμε ἀποροφημένοι, χωρὶς νὰ προσέχουμε τὴ διδασκαλία, ἐνῶ κάθε τόσο σηκωνόταν κάποιος ἀπὸ μόνος του νὰ τὰ «στομώσει», νὰ τὰ γυρίσει πίσω μὴ φύγουν, σὰν τὰ γίδια.

Κρίμα μόνο ποὺ δὲν τὸν εἶδαμε νὰ τὰ μαγερεύει. Αὐτὴ τὴ δουλιὰ τὴν ἔκανε τὸ βράδι, ὅταν ἔμενε μόνος του στὸ σχολιό.

Τὸ φαῖ τὸ ἐτοίμαζε πάντα μὲ τὰ χέρια του, ἀναθέτοντας σ’ ἐμᾶς μόνο νὰ τοῦ ζυμώνουμε τὸ ψωμί, μὲ δικό του ἀλεύρι, σμιγρὸ ἢ ἀνεβατό. Μύριζε ὠραία ἐκεῖνο τὸ ψωμί στὸν τρουβά μας, φουσκωμένο, ἀφράτο, μόλις βγαλμένο ἀπ’ τὸ ταψί, ἐνῶ τὸ δικό μας τὸ «λειψὸ», ἀπὸ σκέτο καλαμπόκι, ψημένο κατ’ εὐθείαν στὴν πλάκα τῆς γωνιάς, δὲν εἶχε τίποτε τὸ ζηλευτό. Μαζὶ μὲ τὸ ψωμί τοῦ πηγαίναμε καὶ τίποτε δῶρα ἀπ’ τὸ σπίτι μας: κανένα ζευγάρι ἀβγά ἢ κάμποσα φελιά πίτα ἢ χλωρὸ τυρὶ ὅσοι εἶχαν, καὶ πιὸ σπάνια κανένα ποδάρι ἀπὸ λαγὸ, τὰ παιδιὰ

τῶν κυνηγῶν. "Όχι, δὲ στερεῦνταν τίποτε ὁ δάσκαλος σ' ἐκεῖνα τὰ φιλόξενα μέρη. "Αν ἔτρωγε μομπολόια ἢ ἄλλες ἀφρυσικιές, τόκανε ἀπὸ κεφαλιοῦ του, ἀπὸ ξωπαριμάρα.

"Άλλη μιὰ μέρα μᾶς εἶδε ἀπ' τὸ σχολιὸ ἀντίκρου στὴ ρίπα, στὸ ἀδεντρο μέρος, ποὺ κυνηγιόμασταν πετώντας ὁ ἓνας ἀπάνω στὸν ἄλλον κατι τί. Ἐπειδὴ ἀργήσαμε κιόλας νὰ φτάσουμε, ζήτησε νὰ μάθει τί ἦταν ἐκεῖνο.

— "Ένα πουλί, τοῦ ἀπάντησε κάποιος τολμηρὸς ἀπ' τὴν παρέα. Τὸ σκότωσε ὁ Νάκο Νάσιος στὸν ἀέρα καὶ μᾶς τὸδωσε νὰ παίξουμε. Δὲν τρώγεται.

Καὶ ποῦ ξέρει ὁ Νάκος Νάσης ἂν δὲν τρώγεται ; τὸν ἀκούσαμε νὰ μουρμουρίζει. Ἐτσι στραβὰ τὰ ἔλεγε πάντα, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χωριανῶν καὶ ὅλα.

Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ, ἔστειλε ἓναν ἀπὸ μᾶς νὰ τοῦ φέρει τὸ πουλί πέρ' ἀπ' τὸ λαγκάδι ὅπου τόχαμε πετάξει. Ἄργησε κάμποσο ὁ μαθητὴς, ἴσως κι ἐπίτηδες, γιὰ νὰ γλυτώσει τὸ μάθημα. Ὅταν γύρισε μὲ τὸ πουλί, ὁ Κεφαλονίτης τὸ πῆρε, τὸ κοίταξε, τὸ γύρισε ἀπὸ δῶ, τὸ ἐξέτασε ἀπὸ κεῖ, τὸ ἀπίθωσε ἀπάνω στὸ τραπέζι, ἀνοίξε ἓνα βιβλίο, Ζωολογία φαίνεται, καὶ μὲ ὕφος εἰδικοῦ ἀποφάσισε :

— Αὐτὸ τρώγεται. Γίνεται ὠραῖο σιφάδο ... πρόσθεσε πρὸ σιγά.

Τὴν τελευταία λέξη δὲν τὴν καταλάβαμε πάλι, ἀλλὰ μᾶς ἔφτανε ἡ ἀπροσδόκητη ἀνακάλυψή του γιὰ τὸ πουλί ποὺ δὲν τόχε σὲ τίποτε νὰ τὸ φάει.

Γυρῶντας στὰ σπίτια μας τὸ ἀναφέραμε τοῦ μαχαλιώτη μας τοῦ Νάκου Νάσιου, ποὺ κάθονταν ἀπάνω στὸ δρόμο κι ἐκεῖνες τὶς μέρες ἦταν μὲ λίγη ἄδεια στὸ χωριό, στρατιωτὴς ἀκόμα μὲ τοὺς ἄλλους. Ἐκεῖνος κούνησε τὸ κεφάλι του :

— Φαίνεται πὼς ὁ δάσκαλός σας δὲν ἔχει σπειρὶ μυαλό. Καὶ τί γράμματα καρτερεῖτε νὰ μάθετε ἀπ' αὐτόν ; "Αμ ἐκεῖνο ἦταν μπουφογέρακο, δὲν τὰ γνωρίζω ἐγώ ! Ἄλλὰ τέτοιο εἶν' οἱ Κεφαλονίτες, ἔχουμε κι ἓναν στὸ λόγο μας, φλογέρα τὸ κεφάλι ...

"Απάνω σ' αὐτὸ παραδέχτηκε πὼς ὑπάρχουν ἄλλοῦ ἀνθρώποι ποὺ τρῶν ἀκόμα καὶ μαγαρισμένα.

— Οἱ Ἱταλοί, μᾶς εἶπε μὲ ὕφος πολὺξερου, κοσμογυρισμένου (εἶχε φτάσει μὲ τὶς μετακινήσεις τοῦ στρατοῦ ὡς τὴ Μακεδονία), οἱ Ἱταλοί — μακριὰ ἀπὸ δῶ — τρῶνε καὶ φίδια καὶ γκουστέρες καὶ υπαζακία ...

Καὶ μιλώντας γιὰ τὰ βατράχια, ποὺ ζοῦνε στοὺς βρώμικους λάκους, σὰ νὰ εἶχαν ἀγγίξει κιόλας τὸ στόμα του, σὰ νὰ τοῦ λέρωσαν τὴ γλώσσα, ἔφτυσε καταγῆς μ' ἀηδία.

— Διατανοσπάρματα, καταλαβαίνετε ; μᾶς ἐξήγησε ἄοριστα.

"Αρχίσαμε νὰ βλέπουμε μ' ἄλλο μάτι, σὰν εἶδος μασῶνο, τὸ δάσκαλό μας ποὺ ἔτρωγε μαγειρεμένα σαλιγκάρια, ποὺ δειπνοῦσε μὲ μαγαρισμένα πουλιά. Παρ' ὅλο ποὺ δὲν ἦταν πολὺ νευρικός οὔτε καὶ μᾶς χτυποῦσε συχνά, θὰ προτιμούσαμε νὰ ἔχουμε ἓναν δικό μας, ντόπιο, ποὺ νὰ τὸν νιώθουμε, κι ἂς μᾶς ἔδερνε.

Στὸ μεταξὺ ἐκεῖνος, ἀποκλεισμένος σχεδὸν ἐκεῖ στὸ μεσοχώρι, μὴ θέλοντας νὰ πίνει ρακὴ στὰ μαγαζιά μὲ τοὺς χωριανούς μας, μὴν πολυκάνοντας παρέα οὔτε τοὺς γειτόνους του χωροφυλάκους, ἀποφεύγοντας νὰ πηγαίνει καὶ στὰ σπίτια ἀπ' τὸ

φόβο τῶν σκυλιῶν, πὸν φάνταζαν στὰ μάτια του σὰν τρομερὰ θηρία, καθόταν κλεισμένος ἐκεῖ στὴν ἔρημη κώχη τῆς ἐκκλησιᾶς, μπροστὰ στὶς ἀμίλητες σκυθροπὲς εἰκόνες, ἀνάμεσα στὴν τέντζερη πὸν τὴν ἔλεγε κατσαρόλα καὶ στὸ καπάκι πὸν τὸ ἔλεγε πιάτο, ἀσυνεννόητος, ἀπομόναχος καὶ πικραμένος, μὲ μόνη του ἐλπίδα τὴ μετὰθεση (ὅταν θὰ ξεθύμωνε ἢ θὰ ἐξουδετερώνονταν ὁ ἰσχυρὸς διώχτης του πὸν τὸν εἶχε πετάξει ἐδωπέρα), μὲ μόνη του συντροφιά, τὴν καλοδεχούμενη γι' αὐτὸν τὸν παντάξενο, τὴ χρυσόφλογη φλύαρη φωτιά πὸν ἔκαιγε κοντὰ στὸν τοῖχο μαυρίζοντας τὸν ὄλοένα καὶ σχηματίζοντας σωρὸ ἐνὶ στάχτη. Ἦταν ἡ μοναδική μας ὑπηρεσία στὸ δάσκαλο, γιατί ἐμεῖς τοῦ κουβαλούσαμε κάθε πρωὶ ἀπὸ ὑποχρέωση παλιότερη, κληρονομημένη σὰν ἔθιμο, ἀπόνα ξύλο ὁ καθένας, χερόξυλο, σὰν χοντρὸ παλούκι, ξερὸ κιόλας, διαλεγμένο ἀπ' τὴ στοιβανιά.

— Φέρετε τίποτσι καὶ στὸ σταθμό, πὸν νὰ σᾶς μπεῖ ὁ διάολος μέσα : Μᾶς ἀπόπαιρνε καμιὰ φορὰ ὁ Κρητικὸς νοματάρχης μὲ τὴ γουστόζικη προφορὰ του.

Μὰ ἐμεῖς κάναμε τὸν κουφό, γιατί ἡ ἡλικία πὸν εἶχαμε μᾶς ἀπάλλασε γὰ τὴν ὥρα ἀπὸ κάθε ἐνόχληση τῆς ἀστυνομίας.

Οἱ μεγάλοι — αὐτοὶ πὸν τοὺς εἶχαν ἀνάγκη— ἄς ἔκαναν καλὰ μαζί τους, ἄς τοὺς κέρναγαν στὸ μαγαζὶ ὅσα ρακογιάλια τραβοῦσε ἡ καρδιά ἐκεινῶν, ὅσο βάσταγε ἡ τσέπη τῶν δικῶν μας.

— Ἦντα θαρρεῖτε, μωρὲ κοπέλια τοῦ διαόλου ! μᾶς φοβέριζε ξανὰ ὁ σταθμάρχης, καθὼς μᾶς ἔβλεπε νὰ περνοῦμε γιὰ τὸ σκολιό, ἀκολουθία ροπαλοφόρων.

Καὶ κουνοῦσε ἀπὸ μακρὰ τὸ βούρδουλά του, χωρὶς ὅμως νὰ μᾶς ἀγγίξει μὲ τὴ «χέρα» του ὁ εὐθυμὸς βρακάς, ἔτσι γιὰ νὰ συνηθίσουμε ἀπὸ τώρα στὴν ἰδέα τῆς ἐξουσίας.

Ν. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ

"ΤΗ ΥΠΕΡΜΑΧΩ ΣΤΡΑΤΗΓΩ....!"*

ΤΡΙΠΡΑΚΤΟ ΔΡΑΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΕΠΟΣ

[*Ἡ σκηνὴ στὸ χωριὸ Βοβοσίτσα τῆς Β. Ἠπείρου τὸν Νοέμβριο τοῦ 1940*]

ΠΡΟΣΩΠΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟ

Ἀργύρης Πανταζῆς, κτηματίας . . .	ἑτῶν 50
Μαργιωτῆ,	γυναῖκα του . . . » 45
Βασιλική,	κόρη τους . . . » 22
Φώτης,	ἄδελφός τοῦ Ἀργύρη » 40
Νότης,	γυιός του . . . » 18
Χρήστος Χρηστίδης, στρατιώτης . . .	» 25
Δέσποινα,	μνηστὴ του . . . » 22
Ἀχμέτ Βαρνάτσι, . . .	ἄλβανός . . . » 35
Ἴταλὸς Λοχίας, Ἴταλὸς στρατιώτης	

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΙΚΟ : Ἡ σκηνὴ στὸ χωριὸ Βοβοσίτσα τῆς Βορείου Ἠπείρου, λίγα χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν Κορυτσά, στὶς ἀρχὲς τοῦ Νοέμβριου 1940, λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς. Τὸ μέτωπο τῶν Ἰταλῶν μετατοπίζεται συνεχῶς πρὸς τὰ ὀπίσω σ' ὅλα τὰ σημεῖα. Ἐχει προηγηθῆ τὸ ἔπος τῆς Πίνδου καὶ ἡ τιτανομαχία τοῦ Καλαμά.

Στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Ἀργύρη Πανταζῆ. Δωμάτιο ἀρκετὰ πλούσια στραμμένο. Κρεββάτι δεξιὰ, σκεπασμένο μὲ φανταχτερὲς μάλλινες κουβέρτες. Ἀριστερὰ καναπές. Τραπεζὶ καὶ καρέκλες. Πόρτα στὸ βάθος κι' ἄλλη ἀριστερὰ, πού ὀδηγεῖ στὴν ἔξοδο τοῦ σπιτιοῦ. Εἶναι βράδυ καὶ τὸ δωμάτιο φωτίζεται ἀπὸ τὸ γλυκὸ φῶς μιάς λάμπας, πού εἶναι πάνω στὸ τραπέζι.

Ἡ Μαργιωτῆ, καθισμένη στὸν καναπέ κλώθει μαλλί. Ἡ κόρη τῆς Βασιλικῆ, καθισμένη ἀπέναντί τῆς σὲ μιὰ καρέκλα, κεντᾷ. Μόλις ἀνοίξει ἡ αὐλαία, μένουν γιὰ λίγο σιω-

πηλὲς καὶ προσηλωμένες στὴ δουλειά τους. Ἡ Μαργιωτῆ ρίχνει κάπου-κάπου ἀνήσυχες ματιὰς στὴν πόρτα, ἀριστερὰ, πού ἀποτελεῖ τὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ.

Σ Κ Η Ν Η Α'

Μαργιωτῆ: Πάει τόση ὥρα πού βράδυνας καὶ ὁ πατέρας σου ἀκόμη νὰ φραγῆ. Ποτέ δὲν ἄργησε τόσο ἀπὸ τότε πού ἔχουμε πόλεμο .. (Κλώθει)

Βασιλική: Μπᾶ ... Μὴ δίνεις τόση σημασία σ' αὐτό, μητέρα! Κάπου θὰ ἔμπλεξε μὲ τὸν θεῖο Φώτη .. (Κεντᾷ)

Μαργιωτῆ: Εἶναι ἐποχὴ τώρα νὰ γυρίζῃ ἔξω τέτοια ὥρα ;..

Βασιλική: Θὰ πῆγε ἴσως στοῦ Γουσία γιὰ νὰ μάθῃ κανένα νέο .. (Σιγὰ) Φαίνεται πὼς τὰ πράγματα πηγαίνουν πολὺ καλά.

Μαργιωτῆ: (Ἀναστενάζει) "Ἐλα,

* Ἐβραβεύθη μὲ τὸ α' βραβεῖον τοῦ «Καλοκαιρινεῖου διαγωνισμοῦ» τοῦ 1946.

Χριστέ και Παναγιά. Λές να γίνη γρήγορα κανένα θαύμα ;

Β α σ ι λ ι κ ή : (Συνεχίζει με τὸν ἴδιο τόνο) Σήμερα πού πέρασα ἐπὶ τὴν πλατεία οἱ ἀξιωματικοὶ μοῦ φάνηκαν πολὺ ἀνήσχυοι καὶ νευρικοί. Ἐνας καρραμπινιέρος μάλιστα πού ξέρει τὸν πατέρα, μ' ἀγριοκύνταξε με σημασία. Σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε : «Γιατὶ βγήκες ἔξω πρῶτ' ἄνωγ' ; Για νὰ χαρῆς σὰν μάθης πὼς ἐτοιμαζόμαστε νὰ φύγουμε ; ».

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Καὶ εἶσαι σίγουρη πὼς αὐτὰ σοῦ εἶπε τὸ βλέμμα του ;

Β α σ ι λ ι κ ή : (Ζωηρά) Ναί, μητέρα. Ὅ,τι εἶδα σήμερα ἦταν ἀσυνήθιστο. Στὸ σπίτι τοῦ Πετρύση, τὸ μεγάλο, πού τῶχουν ταχυδρομεῖο, καίγανε στὴν αὐλὴ ἕνα σωρὸ χαρτιά. Καὶ θταν με εἶδε ἕνας ἀλπινιστῆς ἔκλεισε γρήγορα γρήγορα τὴ μεγάλη πόρτα.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Για νὰ μὴν δῆς τί γινόταν στὴν αὐλὴ ;

Β α σ ι λ ι κ ή : Ναί, οἱ μακαρονάδες ! Ὁ καπνὸς ὅμως πού ἔβγαине ἀπὸ τὴν μάντρα μέσα σ' ἀποκαΐδια ἀπὸ χαρτιά πού στροβιλιζόταν ἀνεβαίνοντας ψηλά, τοὺς πρόδινε.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Ὁλόχαρο πρόσωπο) Ἄχ ! Δὲν τολμῶ νὰ τὸ πιστέψω πὼς θὰ φύγουν τὰ σκυλιά !

Β α σ ι λ ι κ ή : Καὶ ἅμα φύγουν, μητέρα ; Τὸ βάνει ὁ νοῦς σου αὐτὸ πού θὰ γίνη ; ...

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Ἄχ, κόρη μου ! Δὲν τολμῶ νὰ τὸ σκεφτώ. Φοβᾶμαι μὴν ἀπομείνω ἀπὸ τὴ χαρὰ μου.

Β α σ ι λ ι κ ή : Θὰ δοῦμε τὴν ἴδια ὥρα ἐδῶ τοὺς ἀετοὺς πού πέταξαν, ψηλά στὴν Πίνδο καὶ σκόρπισαν σὰν νᾶταν κουρνιαχτὸς τὴ μεγάλη στρατιά τοῦ Νιοῦ-τσε. (Σηκώνεται)

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Θὰ ρθοῦν τὰ ἑλληνόπουλα !

Β α σ ι λ ι κ ή : Καὶ θὰ μᾶς χαρίσουν τὴ λευτεριά.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Θὰ ρθοῦν τ' ἀδέλφια μας. (Κάνει τὸν σταυρὸ της) Θεέ μου ! Ἄξιώσέ με νὰ ξαναδῶ αὐτὸ τὸ θαῦμα !

Β α σ ι λ ι κ ή : Ἀλήθεια ! Σὺ ξανά-ζησες μιὰ τέτοια χαρούμενη μέρα ...

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Νοσταλγικά) Ναί ... Εἴμouνα παιδοῦλα τότε ! Πέντε χρόνια μικρότερη ἀπὸ σένα. Στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ μας πρωτοχαιρέτησα τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ στρατοῦ μας, πού βάδιζε γιὰ τὴν Κορυτσᾶ.

Β α σ ι λ ι κ ή : Τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολουθοῦν καὶ τώρα, μητέρα !

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Ναί... Τὸν ἴδιο... Μὰ καλύτερα νὰ μὴ θυμούμαστε τὰ παλιά. Γιατὶ δὲν εἶναι εὐχάριστο πρᾶγμα νὰ θυμᾶται κανεὶς ὅ,τι δὲν τελειώνει καλά.

Β α σ ι λ ι κ ή : Ἐχεις δίκιο, μητέρα. Εἶναι προτιμότερο νὰ φανταστοῦμε πὼς ἐλευθερωνόμαστε γιὰ πρώτη φορὰ.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Για νὰ μὴ μᾶς φαρμακώνη τὴ χαρὰ μας κανέννας φόβος ὅτι μπορεῖ νὰ ξαναγίνη τὸ ἴδιο ... (Μικρὴ παῦσις)

Β α σ ι λ ι κ ή : (Διπλώνει τὸ κέντημά της καὶ τ' ἀφήνει πάνω στὸ τραπέζι. Πηγαίνει ὡς τὴν ἀριστερὴ πόρτα) Ἀκούω βήματα. (Μὲ χαρὰ) Ὁ πατέρας ...

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Σηκώνει τὸ κεφάλι ἀπὸ τὴ δουλειά της) Ἦταν ὦρα νὰ ρθῆ.

Β α σ ι λ ι κ ή : Σὺ βλέπω δὲν ἀνησυχεῖς καὶ τόσο. Ἐμένα ἡ ψυχὴ μου ἔγινε κουβάρι ...

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Ἄδικα ἀνησυχεῖς, Βασιλική. Νὰ δῆς πού δὲν τοῦ στάθηκε τ' ὅποτε ...

Β α σ ι λ ι κ ή : (Ἐρχεται καὶ κάθε-ται δίπλα της, στὸν καναπέ) Ἐλα ... Ἄφρησε τώρα τὴ δουλειά. Ὅταν ἔλθῃ ὁ πατέρας καὶ σὲ δῆ νὰ δουλεύης ἀκόμα θὰ θυμώσῃ ...

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Οἱ στρατιῶτες μας σὰν ἔλθουν θὰ χρειασθοῦν ζεστὲς φανέλλες καὶ ζεστὲς κάλτσες. Εἶναι τὸ μόνο πρᾶγμα πού μποροῦμε νὰ τοὺς δώσουμε ὅλοι μας γιὰ νὰ μὴ τοὺς φανῆ τόσο κακὸς ὁ χειμῶνας ...

Β α σ ι λ ι κ ή : Ὁ φοβερὸς βορειοηπειρώτικος χειμῶνας ! Ἐχεις δίκιο, μητέρα ...

ΣΚΗΝΗ Β'

Φώτης : (Μπαίνει ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πόρτα) Καλὴ σπέρα σας.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Καλὴ σπέρα, Φώτη.

Β α σ ι λ ι κ ή : (Σηκώνεται) Καλῶς τὸν θεῖο. Δὲν ἦταν μαζὺ σου ὁ πατέρας ;
Φ ὴ τ η ς : Ὁχι ! Ἔχω νὰ τὸν δῶ ἀπὸ τὸ μεσημέρι. Εἶμουν στὸ μῦλο. Τὸν πατέρα σου τὸν ἄφησα στ' ἀμπέλι. Ἔχει ἄνθρωπο ἀπὸ χῆς καὶ κόβει τὰ ξερὰ δέντρα πού εἶναι ἐκεῖ.

Β α σ ι λ ι κ ή : Τότε θὰ εἶναι στοῦ Γούσια, αὐτὴν τὴν ὥρα.

Φ ὴ τ η ς : Οὔτε στοῦ Γούσια εἶναι... Ἔρχομαι ἀπὸ κεῖ. (Βλέπει ἀνήσυχτα γύρω του)

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Σιγὰ) Τί καινούργια ;
Φ ὴ τ η ς : (Ἄκτινοβολεῖ ἀπὸ χαρὰ) Πολὺ εὐχάριστα !

Β α σ ι λ ι κ ή : Κι' ἄλλες ἐπιτυχίες τοῦ στρατοῦ μας ;

Φ ὴ τ η ς : Πολλές. Ψῆς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πέρασε τὰ σύνορα καὶ μπῆκε στὴν Βίγκλιστα.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Σταθροκοπιέται) Παναγιά μου ! Φέρες τους γρήγορα κι' ἐδῶ.

Φ ὴ τ η ς : (Σιγὰ) Σὲ λίγες ἡμέρες θὰ φύγουν κι' ἀπὸ τὸ χωριὸ μας οἱ Ἰταλοί. Ἔτοιμάζονται. Ὁ Μοράβας θὰ ξεκαθαρισθῆ πολὺ γρήγορα. Τὰ ἰταλικά συντάγματα πού ὑπερασπίζον αὐτὴ τὴ γραμμὴ, ὡς πέρα στὸ Γράμμο καὶ στὴ Βίγκλιστα, διαλυθῆκανε.

Β α σ ι λ ι κ ή : Αὐτὸ μοιάζει μὲ παραμῦθι. (Μικρὴ παῦσις).

Φ ὴ τ η ς : (Ἦστερ' ἀπὸ λίγο) Τὸ ἀπόγευμα ἔγινε μιὰ ἀερομαχία, λίγα χιλιόμετρα μακρὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Ἀκούσαμε κι' ἐμεῖς τίς κανονιές.

Φ ὴ τ η ς : Ἦταν δυὸ δικά μας ἀεροπλάνα καὶ πέντε ἰταλικά. Τὸ ἐχθρικό σμήνος διαλύθηκε. Ἀλλά, δυστυχῶς, ἔπεσε καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ δικά μας.

Β α σ ι λ ι κ ή : (Τρομαγμένη) Θεέ μου ! Ποῦ ; Τὸ εἶδες, θεῖς ;

Φ ὴ τ η ς : Μακρὰ στὸν κάμπο.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Μ' ἀγωνία) Οἱ ἀεροπόροι ;

Φ ὴ τ η ς : (Ἀναστενάζει) Ἦταν ἓνας στὸ δικό μας ἀεροπλάνο καὶ δυστυχῶς σκοτώθηκε. Κάποιο σίδηρο τὸν χτυπήσε δυνατὰ στὸ κεφάλι.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Δ' ἐ λυγμοὺς) Τὸ κα-

λὸ τὸ παλληκαρι ! Ἔπεσε γιὰ νὰ μᾶς φέρε τὴ λευτεριά.

Β α σ ι λ ι κ ή : (Σκουπίζει ἓνα δάκρυ) Τί φοβερό, μητέρα !

Φ ὴ τ η ς : Ὅταν ἐλευθερωθοῦμε πρέπει νὰ χτίση ἡ κοινότης ἓνα μαρμάρينو μνημεῖο στὸ μέρος πού ἔσπασαν τὰ φτερὰ πού πέταξαν πάνω ἀπὸ τὸν Μοράβα. Γιὰ νὰ μᾶς φέρουν τὸ μήνυμα τῆς νίκης !

Β α σ ι λ ι κ ή : Καὶ τὴν ἀνοιξη οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ νὰ τὸ σταφανώνουν πάντα μὲ τὰ καλύτερα λουλούδια τῆς βορειοηπειρωτικῆς γῆς.

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Ὁ Θεὸς ἄς ἀναπαύσει τὴν ψυχὴ του.

Φ ὴ τ η ς : Ἡ ἑλληνικὴ ἀεροπορία ἔκανε παντοῦ θαύματα. Ἐνα βράδυ στὴν Κορυτσά, στὸ σπίτι τοῦ γιατροῦ, ἄκουσα τὸν ὕμνο πού ἔκαμε ὁ σταθμὸς τοῦ Λονδίνου στὰ ἑλληνικά φτερὰ.

Β α σ ι λ ι κ ή : Πόσο δοξάσθηκε ἡ πατρίδα μας σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο !

Μ α ρ γ ι ω τ ή : Μά, μικρὸ πρᾶγμα τῶχεις ;.. Εἶναι ἡ μόνη χώρα πού ἀντιστάθηκε ἔτσι στὸν φοβερό καὶ πάνοπλο ἐχθρό. Ἀχ, παιδάκι μου !.. Τὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδος πάντα κάνουν θαύματα σὰν εἶναι ὅλα μιὰ ψυχὴ κι' ἓνα σῶμα ... Οἱ Ἕλληνες ἐνωμένοι εἶναι ἱκανοὶ γιὰ τὰ πιὸ μεγάλα κατορθώματα ...

Σ Κ Η Ν Η Γ'

(Ἡ Μαργιωτὴ παύει. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πόρτα ὁ Νότ η ς, γυρὸς τοῦ Φώτη, παιδὶ ὡς 19 ἐτῶν, ἔξυπνο καὶ ζωηρό. Εἶναι κατακόκκινος καὶ λαχνασμένος. Μόλις μπῆ κάθεται σὲ μιὰ καρέκλα κατάκοπος).

Ν ό τ η ς : Ἀχ, θειά !.. Ὁ θεῖος Ἀργύρης εἶναι στ' ἀμπέλι καὶ περιμένει νὰ νυχτώσῃ καλά γιὰ νὰ ῥθῆι στὸ σπίτι ...

Μ α ρ γ ι ω τ ή : (Πολὺ ἀνήσυχη) Γιατί ;..

Β α σ ι λ ι κ ή : (Τὸ ἴδιο σχεδὸν μαζί) Ἔπαθε τίποτα ὁ πατέρας ;.. (Ὁ Νότ η ς σιωπᾷ).

Φ ὴ τ η ς : Λέγε ... Τί σῶπασες ;.. Γιὰ ποιὸ λόγο παίρνει ὁ θεῖος σου αὐτὲς τίς προφυλάξεις ;..

Ν ό τ η ς : (Μὲ κάποια μυστικοπάθεια) Ἄμ, ἔχεις τὸ λόγο του !.. (Σὲ λίγο) Μέσα

στην καλύβα του άγροφύλακα έχει κρυμμένον έναν φαντάρο ...

Βασιλική : (Με κατάπληξι) Δηλαδή, δικό μας στρατιώτη ;

Νότης : Ναι ... Έναν έλληνα στρατιώτη ... Τόν είδα ...

Φώτης : Τό δίχως άλλο τρελλάθηκαν, γυιέ μου ...

Μαργιωτή : Πώς βρέθηκε εκεί ό στρατιώτης ; ..

Νότης : Μά αφήστε με να σάς τά πω όλα και θά ιδήτε ...

Βασιλική : Λέγε, Νότη ... Σ' άκούμε ... Κανένας δέν θά σέ διακόψη.

Νότης : Τό άπόγευμα, όπως θά μάθατε, έπесе στον κάμπο ένα ελληνικό άεροπλάνο. Ό πιλότος του δέν ζή πιά ... (Άναστενάζει) Κρίμα στο γενναίο παλληκάρι ... Έρριξε σήμερα μαζί μ' έναν άλλο συνάδελφό του πέντε ιταλικά ... Στο άεροπλάνο αυτό όμως δέν ήταν μόνος του ... Ήταν κι' ένας άλλος στρατιώτης ... Αυτός δέν έπαθε σχεδόν τίποτα ... Χτύπησε λίγο τό δεξί του πόδι, άλλα περπατεί πολύ καλά ... Μόλις έπесе τό άεροπλάνο και πριν άκόμη και όλόκληρο, βγήκε απ' αυτό και κρύφθηκε μέσα στους θάμνους ... Σε λίγο έτρεξαν πολλοί στρατιώτες από τό χωριό στο μέρος εκείνο ... Ευτυχώς δέν τον είδε κανείς ... Από εκεί σύρθηκε ως τ' άμπέλι του θείου ... Αυτό ήταν όλο ! ..

Μαργιωτή : Και είναι ακόμα στ' άμπέλι με τον θείο σου ; ..

Νότης : Ναι ! .. Έρθε και με βρήκε στον κάμπο και με φώναξε στ' άμπέλι ... Μόλις βράδυασε έτρεξα να σάς ειδοποιήσω.

Βασιλική : Θεέ μου ! .. Τί θαύμα ήταν αυτό ; .. Να πέση από τόσο ψηλά και να μην πάθη τίποτα ! ..

Μαργιωτή : Πραγματικό θαύμα.

Νότης : Νά δητε τί λεβέντης πού είναι ! .. Ψηλός και ώραιός ... Έτσι τους φανταζόμουν κι' εγώ τους ήρωας τής πατριδος μας πού ρεζήλησαν τους ιταλούς ...

Φώτης : Και σου είπε ό θείος σου πώς θά τον φέρη εδώ ; .. Μήπως θέλει να τοῦ πās τίποτα ρούχα ; .. Ρούχα του χωριού μας για να μην τον προσέξη κανείς ; ..

Νότης : Δέν μου είπε τέτοιο πράγμα ό θείος ... Φαίνεται πώς θά τον φέρη

όπως είναι ... Γι' αυτό περιμένει να σκοτεινιάση καλά ...

Βασιλική : Πρέπει να 'ρθούν από τό παρεκλήσι ...

Φώτης : Πάμε, Νότη ... Σῦ θά πās πρὸς τό ρέμμα ... κι' εγώ πρὸς τό παρεκλήσι ... Από εκεί θά 'ρθούν ... Για περισσότερη ασφάλεια ... Πάμε όμως να προλάβουμε κανένα κακό ...

Μαργιωτή : Ναι, Φώτη μου ! .. Καλή είναι ή ιδέα σου ...

Βασιλική : Νότη, μη σου φύγει λόγος ! ..

Νότης : 'Ησύχασε, ξαδέρφη ! .. Παιδιά είμαστε ; .. Καλή νύχτα.

Φώτης : Έγώ θά ξανάρθω αύριο, για να μη δώσω καμμιά ύποψία ... Θα παρακολουθήσω από μακριά για να βεβαιωθώ ότι θά 'ρθούν εν τάξει ... Καλή νύχτα ...

Μαργιωτή : Καλή νύχτα ... (Οι Φώτης και Νότης φεύγουν, άριστερά).

Σ Κ Η Ν Η Δ'

Βασιλική : (Από την άνησυχία πού την κατέχει παρέλειψε να καληνυχτήσει τον θείο της). "Αχ ! Φέρε τους, Θεέ μου, με τό καλό στο σπίτι ...

Μαργιωτή : Μην άνησυχείς, Βασιλική ... Τό παλληκάρι ... αυτό αν ήταν να χαθῆ δέν θά γλύτωνε από τέτοιο φοβερό κίνδυνο ...

Βασιλική : (Ανήσυχια) "Αχ ... Πολύ άργούν, μητέρα ! .. Μήπως έπαθαν τίποτα ; ..

Μαργιωτή : (Καθησυχαστικά) Τίποτα ... Δέν άκουσες τον Νότη ; .. Περιμένουν να προχωρήση ή νύχτα ! ..

Βασιλική : Ναι ... Έτσι μήνυσε ό πατέρας ... (Βηματίζει νευρικά ... Άκούγεται μιá ντουφεκιá έξω, βαθειά) Θεέ μου ! .. Άκουσες, μητέρα ; ..

Μαργιωτή : (Χωρίς να δώση σημασία) Ναι, άκουσα ... Μιá τουφεκιá ... Όπως κάθε βράδυ ... Δέν τους ξέρεις τους γενναίους μας ; .. Ρίχνουν στον άέρα για να πέρνουν οι ίδιοι θάρρος ...

Βασιλική : Έχεις δίκιο, μητέρα ... Θα ήταν páλι κανένας σκοπός πού έρριξε

στον αέρα !.. (Ακούονται προς την αριστερή πόρτα, έξω, διπλά βήματα).

Βασιλική: (Με λαχτάρα) Έρχονται ...

Μαργιωτή: Είδες... Κρίμα στην στενοχώρια σου ...

ΣΚΗΝΗ Ε'

Αργύρης: (Τύπος βορειοηπειρώτη άρχοντα. Μπαίνει με μυστηριώδες μὰ χαρούμενο ύφος. Σιγά). Ήρθε ο Νότης ;..

Βασιλική } (Μαζί) Ναι ...
Μαργιωτή }

Αργύρης: Τότε τὰ ξέρετε όλα ...
Βασιλική: (Χωρίς νὰ πάυση ν' άνησυχῆ). Πού είναι ο ...

Αργύρης: (Τὴν διακόπτει χαρούμενος) 'Ο λεβέντης μας ;.. Είναι έξω .. Βγάζει τὴν κάπα του κι' έρχεται ...

Μαργιωτή: Στὸ δρόμο ;.. Ήρθατε καλά ;..

Βασιλική: Δὲν σὰς εἶδε κανείς ;..

Μαργιωτή: Έκείνο τὸ θηρίο ;.. 'Ο Άχμὲτ Βαρνάτσι, ὁ τουρκαλβανός ;..

Αργύρης: (Καθησυχαστικά) Δὲν περάσαμε ἀπὸ τὸ σπίτι του ... Μὴν άνησυχείτε ... Δὲν μὰς εἶδε κανείς ... Άλλὰ κι' ἂν μὰς ἔβλεπε θὰ νόμιζε πὼς γυροῦσα στὸ σπίτι μὲ τὸν Κώστα, τὸν τσούπανη μας... Αὐτὸς δὲν τὴν βγάζει τὴν κάπα ἀπὸ πάνω του, σὰν χειμωνιάσει ...

ΣΚΗΝΗ Στ'

Χρηστος Χρηστίδης: (Μπαίνει ἀπὸ τὴν αριστερὴ πόρτα. Κουτοαίνει ἑλαφρά. Στρατιωτικὴ στολή. Είναι ἄμορφο παιδί μὲ ψηλὴ κι' ἀθλητικὴ κορμοστασιά. Είναι ξανθὸς μὲ γλυκὸ χαμόγελο κι' εἰλικρινές, καλοκάγαθο πρόσωπο) Καλὴ σπέρα σας ...

Αργύρης: Νὰ σὲ συστήσω, Χρηστο μου ... (Αδέξιος κινήσεις) Ἀπὸ δῶ ἢ γυναικα μου. (Χειραψίες ... 'Ο Χρηστος ὑποκλίνεται ἑλαφρά). Καὶ ἡ κόρη μου Βασιλική, (Χειραψία. Κι' ἄλλη ὑπόκλιση τοῦ Χρηστου) Τώρα γνωρίζεις ὅλη μου τὴν οἰκογένεια ...

Χρηστος: Εἴμ' εὐτυχὴς πὺ βρίσκομαι σ' ἓνα τόσο φιλόξενο σπίτι ... "Υ-

στερα μάλιστα ἀπὸ τέτοια φοβερὴ περιπέτεια ...

Μαργιωτή: 'Ο Θεὸς σὲ φύλαξε, παιδάκι μου !..

Βασιλική: Κάναμε τὴν προσευχὴ μας γιὰ τὴν ἀνέλπιστη σωτηρία σας.

Χρηστος: Σὰς εὐχαριστῶ ...

Αργύρης: (Χαρούμενα) "Ελα τώρα, Χρηστο, κάθησε ... ('Ο Χρηστος κάθεται στὸν καναπέ) Έδῶ θὰ εἶναι τὸ σπίτι σου ὡς τὴν ἅγια μέρα πὺ θὰ μὰς ἑλευθερώσει ὁ στρατός μας ...

Χρηστος: Δὲν εἶναι μακριὰ αὐτὴ ἡ μέρα ... Πλησιάζει ... Χθὲς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πέρασε τὰ σύνορα καὶ κατέλαβε τὴ Βίγκλιστα ...

Βασιλική: Τὸ μάθαμε ἀπόψε ...

Αργύρης: Πέρασε ὁ Φώτης ἀπὸ τὸ σπίτι ;..

Βασιλική: Ναι ... κι' ἔφυγε μαζί μὲ τὸ Νότη ... Γιὰ σὰς ... Μὴ σὰς τύχη τίποτα στὸ δρόμο ...

Χρηστος: Έχετε τακτικὰ νέα τοῦ πολέμου ;..

Αργύρης: Κάθε βράδυ ... 'Ο Γούσιας ἔχει ἓνα μικρὸ ραδιόφωνο ... Κάθεται σ' ἓνα χαμόσπιτο, γιὰ τὸ ἀρχοντικό του τὸ ἔχουν οἱ καταραμένοι Φρουραρχεῖο ... Γι' ἀντάλλαγμα τοῦ ἔδωσαν ἓνα σπιτάκι, στὴν ἴδια γειτονιά καὶ τοῦ ἔβαλαν καὶ φῶς ...

"Ετσι, κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τους, μαθαίνουμε καθε βράδυ τί παθαίνουν οἱ γκλοριόζοι ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ δομὴ ...

Χρηστος: "Ωστε, δὲν θὰ ζοῦμε στὸ σκοτάδι ...

Αργύρης: Καθόλου ... 'Ο ἀδελφός μου ὁ Φώτης, πὺ εἶναι καὶ δάσκαλος ἔδῶ, δὲν χάνει οὔτε λέξι ... Κάθε βράδυ δῶ ἔχης τὸ δελτίο σου ...

Χρηστος: Βλέπω τὴν ἄγνη ἑλληνικὴ συνείδησι τῆς Βορείου Ἠπειρου, πὺ ἔμεινε ἀδούλωτη ὕστερα ἀπὸ τὴ διπλὴ σκλαβιά, τῆς ἀρβανιτιάς καὶ τοῦ ἰταλινοῦ φασισμού καὶ χαιρέται ἡ ψυχὴ μου ... Καὶ νὰ δῆς !.. Σήμερα πὺ πετοῦσα στοὺς αἰθῆρες τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς γωνιάς σκιροῦσε ἡ ψυχὴ μου ... Γιὰ φανταζόμουν ὅτι κάτω ἀπὸ ὅλες τὶς μικροσκοπικὲς στέγες, πὺ ἔβλεπα στὸ γοργὸ πέταγμα τοῦ ἀερο-

πλάνου μας, βρισκόταν μυριάδες ελληνικές ψυχές που περιμένουν με λαχτάρα την απολύτρωσι ...

Μαργιωτή : (Σηκώνεται) Παλληκάρι μου καλό !.. (Σιγά στη Βασιλική) Πάμε, Βασιλική ... Πρέπει να ετοιμάσουμε το τραπέζι ...

(*Η Μαριωτή φεύγει με τη Βασιλική από την πόρτα του βάνου*).

Σ Κ Η Ν Η Ζ'

Ἀργύρης : (Δίνει την ταμπακιέρα του στον Χρήστο. Και οι δύο στρίβουν τοιγάρο που τ' ανάβουν) "Αν δὲν εἶχαμε αὐτὴν τὴν πηγὴ γιὰ τὰ νέα θὰ ζούσαμε στὸ σκοτάδι ... Τὶς πρώτες ἡμέρες τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἰταλῶν τὰ μαθαίνουμε ὅλα ἀπ' αὐτοὺς ... Σὲ λίγες μέρες ἔπαισαν ἀπόνομα νὰ τοιχοκολλοῦνε τ' ἀνακoinωθέντα τους ... Καταλαβαίναμε πὼς κάτι τρέχει, δυσάρεστο βέβαια γι' αὐτοὺς ... Τί ὅμως !.. (Παῦσις· σὲ λίγο) Ὁ Φῶτης πῆρε τότε τὴ μεγάλη ἀπόφασι ... Εἶχε ἓνα μικρὸ ραδιόφωνο σὲ κάποιον συγγενικὸ σπίτι στὴν Κορυτσᾶ ... Ἐνα βράδυ, πῆγε μὲ τὸ γιουό του, τὸν Νότη ... Αὐτὸν πού γνώρισες στ' ἀμπέλι και τὸ ἔφερε μὲ χίλιες προφυλάξεις ... (Παρακολουθεῖ γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸν καπνὸ τοῦ τοιγαρόου του) Δὲν εἶχαμε, βλέπεις, μόνο τοὺς ἰταλοὺς στὸ κεφάλι μας ... Εἶναι και οἱ ἀρβανίτες, πού εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνοι ... Τὸ ἐγκαταστήσαμε, πού λές, στὸ σπίτι τοῦ Γούσια και ἀμέσως εἶδαμε τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ... Ὅλοι οἱ σταθμοὶ μιλοῦσαν κάθε βράδυ γιὰ τὴν πατρίδα μας !..

Χρήστος : Ὅλος ὁ κόσμος συγκλονίσθηκε ἀπὸ τὸν θρίαμβο τῆς Ἑλλάδος ...

Ἀργύρης : Κάθε μέρα τὸ ραδιόφωνο ἦταν ἡ παρηγοριά μας ... Και εἶναι πάντα ... Ἀνυπομονοῦμε πότε νὰ βραδυάση γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τὸ γοργὸ πέταγμα τῆς νίκης !..

Χρήστος : Πλησιάζει ... Σὲ λίγες μέρες θὰ σκεπάση μὲ τὰ φτερά της τὰ ἱερὰ αὐτὰ χρώματα ...

Ἀργύρης : Γιὰ νὰ τ' ἀποδώση στὴν μητέρα Ἑλλάδα ...

Χρήστος : Ὁ ἀγῶνας αὐτὸς τῆς Φυλῆς εἶναι ἀπὸ τοὺς ὠραιότερους ἀγῶνας πού ἔγιναν σ' ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ τότε πού

ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε ν' ἀγωνίζεται γιὰ ἓνα ἰδανικό. Εἶμαι ἀπὸ τοὺς πρώτους πού βρέθηκαν στὴ γενικὴ ἐξόρμησι, πάνω στὶς χιονισμένες κορφές τῆς Πίνδου ... Καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους πού ἀντίκρουσαν τὴν γλυκειὰ χαραυγὴ τῆς νίκης, πάνω στὸ θρυλικὸ βουνὸ πού θὰ μείνη ἱστορικὸ, πλάι στὶς Πλαταιεὺς και στὸν Μαραθῶνα !.. Πῶς ὅμως ἔγινε αὐτὸ τὸ θαῦμα !.. Μὲ τὴ γιγάντια προσπάθεια ὀλόκληρης τῆς φυλῆς ... Γυναῖκες, γέροι, παιδιά, κοπέλλες σκαρφάλωσαν μαζί μὲ τοὺς πολεμιστὰς στὶς βουνοκορφές και στὰ μονοπάτια γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν στὸν ἀνισο ἀγῶνα !.. Αὐτοὶ ἀνέβασαν ἐκεῖ ψηλὰ τὰ πολεμοφόδια, ἔσυραν ὡς ἐκεῖ τὰ κανόνια, κουβάλησαν τροφίμα !.. Ὁ πόθος γιὰ τὴν λευτεριά τοὺς ἔδινε φτερά. Κι' ἄφηνε κατάπληκτους τοὺς περὶφημοὺς ἀλπινοτάς, πού τὸ ἀνέβασμα στὶς βουνοκορφές ἦταν γι' αὐτοὺς ἓνα σπῶρ, στὸ ὁποῖο τοὺς ἔκανε νὰ ἐπιδοθοῦν ὁ πόθος γιὰ τὴν κατάκτησι ἑνὸς ρεκόρ ... Καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς φθάσουν στὴν τιτάνια προσπάθειά τους διαλύθηκαν μέσα στὶς χαράδες, τὰ δάση και τὰ μονοπάτια τῆς Πίνδου ...

Ἀργύρης : Αὐτὰ τὰ κατορθώματα δὲν τὰ ἔρασε στὶς λεπτομέρειες τους ...

Χρήστος : Θὰ τὰ μάθετε ὅταν μὲ τὸ καλὸ ἐλευθερωθῆ ἡ Βόρειος Ἠπειρος. Τὸ ἔπος τῆς Πίνδου θὰ γεμίση σελίδες (*Ἀκούεται χτύπος στὴν πόρτα, ἀριστερὰ*)

Βασιλική : (*Ἐρχεται ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνου*) Χτυποῦν τὴν ἐξέπορτα. (Μὲ φόβο) Ποιὸς νὰ εἶναι τέτοια ὦρα ; ...

Ἀργύρης : Ρώτησε ποιὸς νὰ εἶναι. Κι' ἂν εἶναι δικὸς μας ἀνοίξε ... (*Ἡ Βασιλικὴ φεύγει ἀριστερὰ και ξαναγυρίζει σὲ λίγο μὲ τὸν Φῶτη. Ἡ Βασιλικὴ φεύγει πάλι ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνου*)

Σ Κ Η Ν Η Η'

Φῶτης : (Μπαίνει. Στὸ πρόσωπό του πλανᾷται κάποια ἀνησυχία) Καλὴ σπέρα ...

Χρήστος : Καλὴ σπέρα ...

Ἀργύρης : (Στὸν Χρήστο) Ὁ ἀδελφός μου ὁ Φῶτης, Χρήστο μου ... Ὁ δάσκαλος πού σου ἔλεγα. (Θερμὴ χειραψία)

Φῶτης : Δὲν βρῖσκω λόγια νὰ σᾶς

ἐκφράσω τὴ χαρὰ μου πού βρῖσκεσθε σῶς κοντά μας.

Χρῆστος : Σᾶς εὐχαριστῶ. Τὴ δική μου χαρὰ ὅμως τὴν μειοῖαζει ὁ χαμὸς τοῦ συναδέλφου μου ... Ὁ ὑποσημαγὸς Σωκρατόπουλος ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ γενναίους ἀεροπόρους μας ... Ἦταν καὶ καλὸς φίλος. Ὁ θάνατός του μ' ἔχει ἀναστατώσει ... (Πολὴ συγκινημένος) Ὅταν ξεκινήσαμε ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο τῶν Ἰωαννίνων ἦταν ἐξαιρετικὰ εὐθύμος ... Λίγη ὥρα πρὶν μὲ βρῆκε στὸ Στρατηγεῖο καὶ μοῦ λέγει : «Ξεκινῶ σὲ λίγο γιὰ τὴν Κορυτσᾶ ... Ἔρχεσαι μαζί μου ;». Ἄν ἀποφασίσῃς πέραν ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖο νὰ πάρῃς ὁδηγίες.. Μοῦ χρειάζεται ἓνας καλὸς παρατηρητής». Δὲν πρόφτασα νὰ τοῦ πῶ ὅτι θὰ τὸν ἀκολουθῆσω καὶ τὸν ἔχασα ἀπὸ μπροστά μου. Σὲ λίγη ὥρα τὸν ξανασυνάντησα στὸ ἀεροδρόμιο. Πάντα χαρούμενο. Βιαζόνταν νὰ κἀνῃ τὸ τελευταῖο του ταξίδι.. (Ἀναστενάζει)..

Φώτης : Ὁ Θεὸς ἄς ἀναπαύσει τὴν ψυχὴ του ...

Χρῆστος : (Πολὴ συγκινημένος) Εἶναι φοβερὸ νὰ χάνῃ κανεὶς ἓνα συνάδελφό του μὲ τέτοιες συνθήκες ... Καὶ αἰσθάνεται ἀθέλῃ του ὅτι ἡ τύχη εἶναι ἀδικη γιὰτὶ κάνει τέτοιες διακρίσεις...Νά...ἐμένα, ἀξαφνα, μ' ἄφησε ἀθικτο ... Ἐνῶ ἐκείνον ... Πιστέψτε με, δὲν ξέρω νὰ σᾶς πῶ ἂν χάρηκα στ' ἀλήθεια γιὰ τὴ σωτηρία μου.

Ἀργύρης : Μὴ λὲς μεγάλο λόγο, παιδί μου !..

(Παύσις)

Φώτης : (Σὲ λίγο) κάπως στενοχωρημένος) Ἐρρετε γιὰτὶ ἦλθα ;..

Ἀργύρης : Γιὰ νὰ βεβαιωθῆς ὅτι ἦρθαμε στὸ σπίτι χωρὶς νὰ μᾶς τύχη τίποτα στὸ δρόμο ...

Φώτης : Ὅχι γι' αὐτό !.. Γιὰτὶ κρυμμένοι στὸ παρακκλήσι σᾶς εἶδα πού περάσατε καὶ σᾶς παρακολούθησα ἀπὸ μακριὰ, ἕως ὅτου μπήκατε στὸ σπίτι ...

Ἀργύρης : Δὲν τὸ ἤξερα ὅτι θὰ εἶχαμε βοήθεια ἂν μᾶς τύχαινε τίποτα ... Λοιπόν ;.. Ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς πού ἦλθες ;.. Γιὰ νὰ γνωρίσῃς τὸν Χρῆστο, χωρὶς ἄλλο !..

Φώτης : Οὐτ' αὐτό ... Τὸν Χρῆστο

θὰ τὸν ἔβλεπα αὐριο ... Ἔρχομαι τώρα γιὰ κἀτι ἄλλο ... (Μὲ σιγανὴ φωνή) Ὁ Ἀχμετ Βαρνάτσι σᾶς εἶδε ... Τὴ στιγμή πού περνούσατε τὸ ρέμμα ... Ἀμέσως ἔτρεξε καὶ κρύφτηκε στὰ χαλάσματα πού εἶναι ἀπέναντι στὸ σπίτι σου ...

Ἀργύρης : (Ἐξαιρετικὰ ἀνήσυχος) Τί λὲς, Φώτη ;.. Αὐτὸ τὸ τέρας ;.. Χαθήκαμε !..

Χρῆστος : (Χωρὶς ν' ἀνησυχῆσῃ καθόλου) Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀχμετ Βαρνάτσι ;..

Ἀργύρης : Ἐνα κάθαγμα ... Ἀρβανίτης, ἀπὸ κείνους πού μισοῦν θανάσιμα κάθε τι τὸ ἑλληνικὸ ... Ἐρεῖ κουτσὰ στραβὰ μερικὰ ἰταλικά καὶ κάνει τὸν διερμηνεά ... Εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος καὶ δὲν ἔχει ὅσιο καὶ ἱερό ...

Φώτης : Εἶναι ἱκανὸς γιὰ κάθε ἀτιμία..

Ἀργύρης : (Μ' ἀγωνία) Τώρα ;.. Τί θὰ γίνῃ τώρα ;..

Φώτης : Μὴ χάνεις τὴν ψυχραιμία σου, Ἀργύρη !.. Ἄφησε νὰ δοῦμε τί μπορεῖ νὰ γίνῃ ... Πρῶτα - πρῶτα ... Ὁ κακοῦργος αὐτὸς δὲν ξέρει ποιὸς μπῆκε ἐδῶ. Πολὺ λιγώτερο θὰ ὑποπτεύεται ὅτι φιλοξενεῖς ἓνα ἑλληνα στρατιώτη ... Εἶδε μαζί σου κάποιον πού ἴσως νὰ τὸν πέρασε γιὰ τὸν Κώστα ... Ἄν καὶ ἐγὼ στὸ λίγο φῶς τῆς ἀποψενῆς ξαστεριάς εἶδα ὅτι ὁ συνοδός σου ἦταν πολὺ ψηλότερος ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἴσως πάλι νὰ βρέθηκε ἀπὸ ἀπλῆ σύμπτωσι ἐκεῖ ...

Ἀργύρης : Τότε γιὰτὶ κρύφτηκε ἀπέναντι ...

Φώτης : (Ἀβέβαια) Μπορεῖ καὶ νὰ μοῦ φάνῃκε ἐμένα ... Γιὰτὶ παρ' ὅλη τὴν ξαστεριά ἔχει ἀρκετὸ σκοτάδι ἀπόψε ...

Χρῆστος : Κύριε Φώτη !.. Ποιὰ γνώμη ἔχετε σεις ;..

Φώτης : Ἐγὼ λέγω νὰ φύγετε ἀπόψε μαζί μου ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι ... Θὰ σᾶς πάρω στὸ δικό μου, πού εἶναι πιὸ ἀπόμερο ... Πάντως πρέπει νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι αὐτὸ τὸ κάθαγμα δὲν μᾶς κατασκοπεύει ... Καὶ πρέπει νὰ κάνουμε καὶ γρήγορα γιὰτὶ σὲ λίγα λεπτὰ παύει κάθε κυκλοφορία στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ ...

Ἀργύρης : (Μ' ἀγωνία) Τί λὲς, Φώτη ;.. Αὐτὸ θὰ ἦταν σωστὴ τρέλλα ... Σὲ λίγο θὰ βγῆ ἡ περιπόλος ...

Χρῆστος: Σὲ ποιά ἀγωνία σὰς ἔρριξα!

Ἀργύρης: Μὴν τὸ ξαναπῆς αὐτό, Χρῆστο μου. Ἐχουμε καθήκον νὰ σὲ προστατέψουμε. Ἀκόμα κι' ἂν πρόκειται νὰ χάσουμε τὴ ζωὴ μας. Δὲν ξεχνοῦμε ὅτι τὸ ἔθνος μας κάνει αὐτὸν τὸν πόλεμο γιὰ τὴ σωτηρία του ... Ἀγωνίζεται γιὰ τὴ ζωὴ ἡ γιὰ τὸν θάνατο ...

Φώτης: Πρέπει ν' ἀποφασίσουμε γρήγορα. Ἐγὼ θὰ βγῶ μιὰ στιγμή ἔξω νὰ ἰδῶ τί γίνεται. Σὺ, κ. Χρῆστο ἔτοιμάσου ...

Ἀργύρης: (Στὸν Φώτη) Ὡστε τὸ ἀποφάσιες ;..

Φώτης: Ἐγὼ ναί! Πρὶν ἀκόμα ἔλθω σιὸ σπίτι σου. Ὁ κ. Χρῆστος ὅμως!

Χρῆστος: (Σταθερὰ) Θὰ ἔλθω μαζί σας. Κυρίως γιὰ τὴν ἀσφάλεια τοῦ κ. Πανταζῆ ...

Ἀργύρης: Μὴν τὸ ξαναπῆς αὐτό.

Σ Κ Η Ν Η Θ'

Βασιλική: (Ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνου) Περάστε μέσα .. Ἡ μητέρα ἔτοιμάσε τὸ τραπέζι ... (Βλέπει τὴ σοβαρότητα ὄλων) Τί τρέχει ;.. Τί πάθατε ;.. (Δὲν τῆς μιλεῖ κανεὶς) Πατέρα .. Πές μου, στάθηκε τίποτα ;..

Ἀργύρης: Ὁ θεὸς σου εἶδε ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι μας, τὴν ὥρα πού ἐρχόμουν μὲ τὸν Χρῆστο, τὸν Ἀχμέτ Βαρνάτσι !..

Βασιλική: (Τῆς κόβονται τὰ πόδια) ὦ .. Θεέ μου !. Αὐτὸ τὸ τέρας εἶναι ἱκανὸ γιὰ ὅλα !. (Κάθεται ἀπελπισμένη) Καὶ τώρα ;..

Ἀργύρης: Μὴν ἀνησυχεῖς ... Δὲν ξέρει, βέβαια, ὁ Ἀχμέτ ὅτι ἐδῶ βρίσκεται ὁ Χρῆστος ..

Βασιλική: Μὰ ἂν κάνουν ἔρευνα ;.. Δὲν τὸν ξέρεις τὸν Ἀχμέτ ;..

Φώτης: Ὁ κ. Χρῆστος δὲν θὰ μείνῃ στὸ σπίτι σας .. Θὰ τὸν πάρω ἐγὼ στὸ δικό μας. Καὶ ἀπὸ κεῖ βλέπουμε !.

Χρῆστος: (Καθησυχασικὰ) Μὴ στενοχωρεῖσθε, δεσποινίς Βασιλική .. Ὁ θεὸς σας δὲν εἶναι κὰν βέβαιος πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος μᾶς παρακολουθοῦσε !.

Φώτης: (Ἀβέβαια) Βέβαια .. Πολὺ σωστά ...

(Ἀκούεται χτύπος στὴν πόρτα. Ὅλοι ταράσσονται, ἡ δὲ Βασιλικὴ σηκώνεται μὲ μιᾶς, σὰν νὰ τὴν δάγκασε φεῖδι)

Ἀργύρης: (Σιγὰ) Βασιλική .. Πᾶρε τὸν Χρῆστο καὶ κατεβῆτε κάτω .. Ἐγὼ ἀνοίγω τὴν πόρτα .. (Ξανατυποῦν πὸ δυνατὰ) Πῆγαινε κάτω καὶ κλείσε καλὰ τὴν πόρτα .. (Ἡ Βασιλικὴ φεύγει μαζί μὲ τὸν Χρῆστο ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνου. Σιγὴ ἀπλώνεται στὴ σκηνή. Ὁ Ἀργύρης καὶ ὁ Φώτης περοῦν στιγμὲς ἀγωνίας, γιὰτὶ ὁ χτύπος στὴν πόρτα γίνεται ὀλοένα καὶ πὸ δυνατός. Σὲ λίγο ὁ Ἀργύρης παίρνει τὴν ἀπόφασί του καὶ πηγαίνει ν' ἀνοίξῃ. Ὁ Φώτης κἀθεται στὸν καναπέ καὶ προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν ψυχραιμία του. Σὲ λίγο μπαίνει ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πόρτα ὁ Ἀργύρης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν Ἀχμέτ Βαρνάτσι. Εἶναι ἕνας κακόμοιτρος καὶ κατσούφης Ἀλβανός. Προκαλεῖ τὴν ἀπέχθεια. Εἶναι νέος ὡς τριάντα χρονῶν. Βαστᾶ μαστίγιο καὶ φορεῖ μπότες. Ὅμιλεῖ ἀρκετὰ καλὰ τὰ ἑλληνικὰ)

Ἀργύρης: Πέρασε μέσα, κ. Ἀχμέτ ... Πὼς ἦταν αὐτὸ τὸ ξαφνικό ;..

Ἀχμέτ: (Ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸν Φώτη καὶ τοῦ πετᾷ μιὰ «Καλὴ—σπέρα»).

Φώτης: (Κάπως ψυχρὰ) Καλὴ—σπέρα.

Ἀργύρης: (Τοῦ δείχνει μιὰ καρτέκλα) Κάθησε, κ. Ἀχμέτ. Καὶ πές μου ... Πὼς ἦταν αὐτὸ καὶ μᾶς θυμήθηκες τέτοια ὥρα ;..

Ἀχμέτ: (Κάθεται) Θὰ σοῦ πῶ, κ. Πανταζῆ ... Ἐνα τσιγάρο ;.. (Βγάζει τὴ σιγαροθήκη του καὶ κάνει νὰ τὴν ἀνοίξῃ).

Ἀργύρης: Νὰ σοῦ προσφέρω ἐγὼ ... (Παίρνει ἀπὸ τὸ τραπέζι τὴν καπνοθήκη).

Ἀχμέτ: Εὐχαριστῶ ... Προτιμῶ αὐτὰ ... Εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Βεγγάζης (Ἀνοίγει τὴν σιγαροθήκη του καὶ παίρνει τσιγάρο. Τὴν ἀφήνει γιὰ λίγο ἀνοιχτὴ γιὰ νὰ πάρουν οἱ ἄλλοι. Ἀλλὰ κάνουν πὼς δὲν καταλαβαίνουν καὶ ὁ Ἀχμέτ κλείνει μὲ κάποιο ἀδιόρατο πείσμα τὴν σιγαροθήκη του. Ὑστερα ἀγάβει τὸ τσιγάρο του ἀπὸ δικό του ἀναπτήρα) Σὲ ἤθελα,

κ. Πανταζή ... Καί βέβαια, γιά νά ἔλθω ἐδῶ τέτοια ὧρα !..

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Νομίζοντας ὅτι διαστάζει νά μιλήσῃ) Μήπως σ' ἐμποδίζει ὁ Φώτης ;..

Φ ὠ τ η ς : (Κάνει νά σηκωθῇ) Πέρασε καί ἡ ὧρα καί πρέπει νά φύγω ...

Ἄ χ μ έ τ : Δέν πειράζει πού εἶναι καί ὁ Φώτης ... Πιό καλὰ μάλιστα. Ὅσο γιά τὴν ὧρα πού πέρασε, θὰ τὸν συνοδεύσω ἐγὼ ὡς τὸ σπίτι του ... (Καί οἱ δυὸ κατέχονται ἀπὸ μεγάλη περιέργεια, καί ἀνησυχία. Ὁ Φώτης βροσκοίε κάτω νά πῆ).

Φ ὠ τ η ς : Δέν θέλω νά σέ βάλω σέ τέτοιο κόπο, κ. Ἄχμέτ !..

Ἄ χ μ έ τ : (Χωρὶς νά προσέξῃ στὸν Φώτη) Θὰ σᾶς φανῇ παράξενο πού θὰ σᾶς μιλήσω ἀπόψε γιά ἓνα τέτοιο ζήτημα. (Κάπως ἀπότομα) Τὸ ξέρετε ὅτι σέ λίγες μέρες ἡ Βοβοσίτσα θὰ εἶναι στα χέρια τῶν Ἑλλήνων ;..

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Τοῦ κόβεται ἡ ἀναπνοή ἀπὸ τὸ ξάφνισμα) Ποῦ νά τὸ ξέρουμε αὐτό ;.. Πρῶτη φορά τὸ ἀκοῦμε ...

Φ ὠ τ η ς : Ἄφου τὸ λέγει ἡ ἀφεντιά σου !..

Ἄ χ μ έ τ : Καί δὲ χαιρόσαστε ;..

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : Μά ...

Ἄ χ μ έ τ : Πετᾶτε ἀπὸ τὴ χαρά σας κι' ἄς μὴν τὸ λέτε !.. (Μὲ συγκρατημένο πεισμα) Μὲ φοβόσαστε, γι' αὐτό ... (Μ' ἄλλον τόνο) Μὰ δὲν ἔχετε δίκιο ... Ἐγὼ δὲν ἔκαμα κανένα κακὸ στὸ χωριό ... Ὁλοὺς τοὺς βοήθησα ἐγὼ ... Ὅσο μποροῦσα. Μὴ βλέπετε τί λέγει ὁ κόσμος... Σὺ, κ. Ἀργύρη, πού εἶσαι ἀπὸ τοὺς καλύτερους νοικοκυραίους τοῦ χωριοῦ θὰ πῆς κανένα καλὸ λόγο !.. Γιατί θὰ μείνω μαζί σας !.. Ἐγὼ τὸν πονᾶω τὸν τόπο πού γεννήθηκα ...

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Βιασμένα) Μείνε ἡσυχος, κ. Ἄχμέτ ... Ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτα μαζί σου ...

Ἄ χ μ έ τ : Οὔτε καί κανένας ἄλλος ... Καί τοὺς πιὸ φτωχοὺς τοὺς βοήθησα ἐγὼ ... Χωρὶς κανένα συμφέρον ... Θυμᾶσαι τότε πού ὁ τοσμπάνης σου, ὁ Κώστας, βρέθηκε μέσα στὴν ὠχρωμένη ζώνη ;.. Ἐγὼ τὸν γλύτωσα ἀπὸ τὸ τουφέκι ... Ψέμματα ;..

Φώναξέ τον νάμας πῆ ὁ ἴδιος τὴν ἱστορία του ...

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Σὰν νά μὴ κατάλαβε τὴ σημασία τῶν λόγων τοῦ Ἄχμέτ) Αὔριο τὸν ρωτῶ, κ. Ἄχμέτ ...

Ἄ χ μ έ τ : Γιατί ;.. Δὲν εἶναι ἐδῶ ἀπόψ' ὁ Κώστας ;.. (Οἱ Ἀργύρης καί Φώτης βροσκοῦνται σὲ μεγάλη ταραχή).

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Μὲ κομμένη φωνή) Ὅχι ... Δὲν εἶναι ἐδῶ αὐτὴν τὴν ὧρα ...

Ἄ χ μ έ τ : Νόμιζα πὼς ἦταν ... Μὲ συγχωρεῖς, κ. Πανταζή ... Σᾶς εἶδα πού μπαίνατε μαζί με τὸν Κώστα καί ...

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Τὸ ἴδιο) Ναί ... Μά ...

Ἄ χ μ έ τ : Καί ἐπειδὴ ἔξω στὸ σαλό-νι πῆρε τὸ μάτι μου τὴν κάππα του κρεμασμένη στὸν τοῖχο νόμιζα πὼς ἦταν ἀκόμα ἐδῶ ... (Ὁ Ἀργύρης βλέπει μὲ φοβισμένο ὄψος τὸν Φώτη).

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : Ναί ... Μὰ ξέρετε !.. Αὔριο πρέπει νά εἶναι στὴν Κορυτσᾶ ὁ Κώστας ἀπὸ τὸ πρῶτ. Γι' αὐτὸ ἔφυγε ἀπὸ τώρα καί ἄφησε τὴν κάπα του... Θὰ τὴν χρειασθῇ πάλι αὔριο.

Ἄ χ μ έ τ : (Αἰνιγματικά) Βέβαια, ἡ κάππα χρειάζεται μόνο στὴ βοσκή ..

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : (Γιά ν' ἀλλάξῃ ὁμιλία) Τὴν ἱστορία τοῦ Κώστα τὴν θυμάμαι. (Στὸν Φώτη) Σὺ, Φώτη ;..

Φ ὠ τ η ς : Κι' ἐγὼ τὴν θυμοῦμαι ἂν καί πέρασε τόσος καιρὸς ... Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὴν γλύτωσε τότε φτηνά ...

Ἄ χ μ έ τ : Κι' αὐτὸ τὸ χρωστᾶ σέ μένα. (Σηκώνεται, σβύνοντας τὸ τσιγάρο του, σ' ἓνα πιατάκι, πάνω στὸ τραπέζι) Λοιπὸν ;.. Μπορῶ νά βασιζοῦμε σέ σᾶς ;..

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς : Βέβαια !. Καί ἀφου ἔχεις κάνει τόσα καλά, δὲν φαντάζομαι νά φανῇ κανένας ἀχάριστος ..

Φ ὠ τ η ς : Πολὺ σωστά .. Θὰ εἶναι μεγάλη ἀδικία ...

Ἄ χ μ έ τ : (Κατευθύνεται πρὸς τὴν ἀριστερὴ πόρτα, Οἱ ἄλλοι τὸν βλέπουν νά φεύγῃ μὲ ἀνακούφισι) Αὐτὰ τὰ λίγα ἤθελα νά σᾶς πῶ.. Καλὴ νύχτα..

Ἄ ρ γ ὑ ρ η ς } (Μαζί) Καλὴ νύχτα ...
Φ ὠ τ η ς }

Ὁ Ἄχμέτ φεύγει. Ὁ Ἀργύρης πηγαί-

νει να κλείση την πόρτα. Σε λίγο ξαναγυρίζει ἀνήσυχος πολὺ)

Σ Κ Η Ν Η Ι Α'

Ἄ ρ γ υ ρ η ς : Τί σοῦ λέγει αὐτό ;..

Φ ώ τ η ς : (Πολὺ σκεπτικὸς) Μυστήριον !

Ἄ ρ γ υ ρ η ς : Καθόλου. Τὸ πρᾶγμα εἶναι φῶς φανερό... Μᾶς ὑποπτεύεται ὅτι κρύβουμε κάποιον .. Εἶναι βέβαιος ὅτι αὐτὸς ποὺ ἤρθε ἐδῶ ἀπόψε δὲν ἦταν ὁ Κώστας .. Ἐπίσης ξέρει πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται ἀκόμα ἐδῶ ..

Φ ώ τ η ς : Αὐτὴ εἶναι ἡ μιὰ ἐξήγησις ..

Ἄ ρ γ υ ρ η ς : Καὶ ἡ ἄλλη ;..

Φ ώ τ η ς : Ὅτι πραγματικὰ φοβᾶται γιὰ τὰ ἐγκλήματα ποὺ ἔκαμε εἰς βάρος τῶν ἐλλήνων καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς καλοπιάσῃ γιὰ νὰ τὸν ὑποστηρίξουμε ..

Ἄ ρ γ υ ρ η ς : Νὰ ὑποστηρίξουμε αὐτὸ τὸ σκουλήκι ;

Φ ώ τ η ς . Ἔτσι νομίζει ..

Ἄ ρ γ υ ρ η ς . (Σκεπτικὸς) Μακάρι νὰ ἤρθε γι' αὐτὸν τὸν λόγο !

Φ ώ τ η ς . Γιατὶ νὰ βάζουμε πάντα στὸ νοῦ μας τὸ χειρότερον ;..

Ἄ ρ γ υ ρ η ς . (Ἀνήσυχος πάντα) Καὶ τώρα ; Τί θὰ κάνουμε ;

Φ ώ τ η ς . (Σοβαρά) Καὶ στὴν μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περιπτώσει ὁ Χρῆστος πρέπει νὰ μείνῃ ἐδῶ .. Ἄν αὐτὸ τὸ τέρας μᾶς ὑποπτεύεται στ' ἀλήθεια εἶναι ἀνώφελη

τέτοια προφύλαξις .. Αὐτὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ παρακολουθῇ καὶ τὸ δικό μου σπῆτι ..

Ἐδῶ εἶναι περισσότερο ἀσφαλισμένους ὁ Χρῆστος .. (Βγάζει τὸ ρολόγι του) Ἐγὼ φεύγω .. Καλὴ νύχτα .. Καὶ ὅτι πῆ ὁ Θεός.

(Φεύγει ἀριστερά. Τὸν ἀκολουθεῖ ὁ Ἄργυρης)

Β α σ ι λ ι κ ῆ . Μπαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ βάνου. Φαίνεται πολὺ ἀνήσυχον)

Κανείς !. Ἡ μητέρα γνώρισε τὴ φωνὴ τοῦ Ἀχμέτ !. Φαίνεται πὼς ἔφυγε !.

Ὁ Θεὸς μᾶς βοήθησε .. Τί τάχα τὸν ἐφάρθε ἐδῶ ; Μήπως ἤθελε νὰ μάθῃ ποῖός ἦθε ἀπόψε ;.. (Στὸν πατέρα της ποὺ μπαίνει ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν πόρτα) Πατέρα .. Τί ἤθελε ;

Ἄ ρ γ υ ρ η ς . Ἐξέρις ποῖός ἦταν ;..

Β α σ ι λ ι κ ῆ . Ναί .. Ὁ Ἀχμέτ Βαρνάτσι !

Ἄ ρ γ υ ρ η ς . (Μὲ βαθεῖα φωνή) Νοιώθω ἕναν βαρὺ ἴσκιον νὰ σκεπάζῃ τὸ σπιτικό μας.. Βασιλική.. Κουράγιο !. Οἱ μέρες τῆς σκλαβιάς μας εἶναι μετρημένες..

Ὡς τὴν ἡμέρα τῆς λευτεριάς μας ν' ἀγρυπνῆς καὶ σύ, Βασιλική !. Αὐτὸ τὸ τέρας εἶναι ἱκανὸ γιὰ ὅλα.. (Πέφτει μιὰ τουφεκιά. Ὁ Ἄργυρης καὶ ἡ Βασιλικὴ κρατοῦν ἀκόμη καὶ τὴν ἀναπνοή τους, ἐνῶ

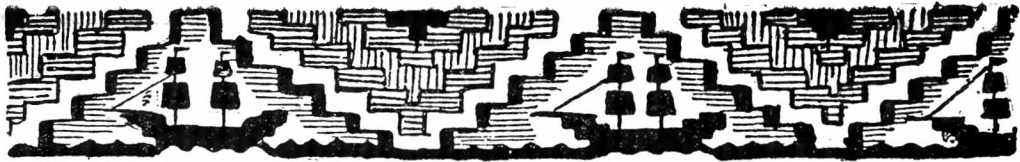
κλείνει σιγὰ σιγὰ ἡ

ΑΥΛΑΙΑ

[Συνεχίζεται]

ΑΥΛΑΙΑ

[Συνεχίζεται]

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

15 ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

(ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΓΙΟ Κ. Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ)

Τὴν 9ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Τέλλου Ἄγρα, τὴ διαπνέει ἓνα αἰσθημα ἄγχους καὶ ἀδημονίας. Παραπονεῖται ὅτι ἡ «Διάπλασις» ἐπανελημμένως τὸν περιφρονεῖ, καὶ μ' αὐτό, τὸν ἀποκαρδιώνει· ὅτι ὁ φίλος του, διαρκῶς ρίχνει ἐναντίον του τὴ μομφὴ ὅτι δὲν φαίνεται ἀπέναντί του εἰλικρινής, ὅτι ψεύδεται, καὶ ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ λόγο, τὴ στιγμή πού αὐτὸς αἰσθάνεται ἀπέναντί του στοργὴ καὶ εὐγνωμοσύνη, γιὰτι πολλές φορὲς ὁ φίλος του τὸν παρηγόρησε καὶ τὸν ἀνήγειρε.

«... Ἄν εἶχα δύναμη, θὰ σὰς ἔγραφα ἀδιάκοπα. Ἄλλα δὲν ἔχω δύναμιν. Οὔτε πνευματικὴν, οὔτε ὑλικὴν. Κουράζομαι, καταβάλλομαι, κάμπομαι, θραύομαι. Ὁ ψυχικὸς μου βίος εἶναι γεμάτος ἀπὸ θλιβερὰ γεγονότα. Εἶμαι ὀλιγόψυχος, καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἀνθίσταμαι στὰς θλίψεις. Καὶ ποτίζομαι ἀδιάκοπα. Μικρὰ γεγονότα εἶναι αἱ βάσεις τῆς εὐτυχίας μου καὶ τῆς δυστυχίας μου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον... Ἄλλως τε καὶ σωματικῶς εἶμαι πολὺ καταβεβλημένος. Δὲν βλέπω καλά, μὰ πάρα πολὺ σχεδόν, καὶ αὐτὸ προέρχεται, διότι ἐδιάβαζα πολὺ μικρὸς ἀπὸ 4 χρόνων, καὶ ἡ μόνη μου χαρὰ ἦτο τὸ βιβλίον, ὅπως καὶ τώρα γράφω καὶ διαβάζω ἀδιακόπως...».

Ἡ ἀπαγοίτευσί του καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία του φτάνει ἴσαμε τὸ σημεῖο νὰ τὸν κάνει νὰ φαντάζεται αὐστηρῶς ἐχθρικά ἀπέναντί του διακείμενη καὶ τὴ Θεοῦ ἀκόμα δύναμη :

«... Κλίνω τὸ γόνυ πρὸ τοῦ Θεοῦ — πρὸ τῆς παντοδυναμίας του, καὶ μόνον. Μόνον παντοδύναμον τὸν παραδέχομαι.

Παντοδύναμον πρὸς τιμωρίας, πρὸς καταστροφάς. Τὸν ἐγνώρισα σχεδὸν πάντοτε ὡς μίαν προσωποποίησιν τοῦ «Μή!», ἓνα αὐστηρὸν δάκτυλον ἀπαγορεύσεως, ἐν βλοσυρὸν πύρινον βλέμμα...».

*

Ἡ 10ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Τέλλου Ἄγρα, εἶναι γραμμένη μὲ μιὰ βυζαντινίζουσα γραφὴ πού πρώτη φορὰ ἐμφανίζεται στὴν ἀλληλογραφία. Πιθανὴ τῆς ἡμερομηνία εἶναι ἡ 16ῃ Ὀκτωβρίου 1916: ἐτοιμάζονται, αὐτὸς καὶ ὁ φίλος του γιὰ Πανεπιστημιακὲς σπουδές, καὶ ὁ Ἄγρας ἐκφράζει τὴ χαρὰ του γιὰ τὴν προσεχῆ τους στὴν Ἀθήνα συνάντησιν.

Ἐντονώτερον ἐμφανίζεται ἐδῶ ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ ποιητῆ :

«... Ἀπαγοητευμένος, ἀνιῶν, κουρασμένος, τετραυματισμένος ἤγειρα ἐγὼ περὶ ἐμαυτὸν τείχη μελαγχολίας καὶ παραδόσας τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν τρικυμίαν τῆς λιποψυχίας, ἐπιγύομην ὑπ' αὐτῆς τῆς καταστάσεως... Βιαίως καὶ ὀρμητικῶς ἐξηγείροτο ἡ ψυχὴ μου, κατακρημνισμὸς συντελεῖτο ἐντὸς μου, ἔτεινον τὰς χεῖρας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Συνέτριπα, ἐποδοπάτησα τὰς ἰδέας, φθισιώσας, πενθίμους, ἀπαισίας. Μόνος ἐγὼ εἶχα αἰσθανθῆ ἀνυπέρβλητον τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνακαινισμοῦ καὶ μόνος τὴν ἐξετέλουν μεθ' ὀρμῆς καὶ ἀποφασιστικότητος».

Ἀκόμα καὶ στὴν 11ῃ ἐπιστολῇ του τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου 1917, μὲ τὴ βυζαντινίζουσαν ἐπίσης γραφὴ, ὁ ποιητὴς ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀφόρητὴ αὐτὴ ψυχασθενικὴ κατάσταση τῆς ἀπαγοίτευσης καὶ τῆς ἀπαισιοδοξίας :

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ 10ον τεύχος καὶ τέλος.

«... Ἐάν ποτὲ μὲ γνωρίσητε, ἐάν συναντηθῶμεν καὶ ὀμιλήσωμεν προφορικῶς, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν Δάντειον αὐτὴν κόλασιν, τὴν ὁποίαν διέρχομαι τρία σχεδὸν ἔτη. Εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Φάουστ γράφει, ὅτι ὁ Γκαῖτε, θέλων νὰ ἐλαφρυνθῇ ἀπὸ τὸ βάρος πνευματικῆς τινὸς νόσου, ἀπετύπωνε ταύτην εἰς καλλιτέχνημα οἶον ἐν τῷ Βερθέρφ. Οὐδὲν τούτου ἀληθέστερον. Γκαῖτε ἐγὼ δὲν εἶμαι, οὔτε θὰ δυνηθῶ ποτὲ νὰ τὸν ἀτενίσω (ἄλλως τε, μάλιστα δοθῇ περίστασις, θὰ ἀφοσιωθῶ κυρίως εἰς ψυχολογικὰς μελέτας πρὸς ἅς ἔχω ἰδιαιτέραν κλίσιν), ἀλλὰ μὲ τοὺς πτωχοῦς μου στίχους, διερμηγεύων εἰς αὐτοὺς ὅ,τι αἰσθάνομαι, ἀνακουφίζομαι πλειστάκις ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀπὸ τοὺς ἐφιάλτας, οἱ ὁποῖοι συντρέχουν κατ' ἐπάνω μου ...».

Καὶ καταλήγει :

«... Τί μὲ μέλλει ἐμένα δι' ἐκεῖνο, πού θὰ χαρίσω εἰς τὸν κόσμον, ἀφοῦ ἐγὼ θὰ κοπιᾶσω, θὰ μαρτυρήσω, θὰ ἀγωνιῶ διαρκῶς, διὰ ν' ἀποθάνω τέλος ; Τί ὠφέλησε τὸν τυφλὸν καὶ ἐξόριστον Τάσσον ἡ δόξα του ἐφ' ὅσον ἔζη ; Περὶ τῆς μετὰ θάνατον ἅς μὴ γίνηται λόγος καθόλου ...».

*

Ἡ 12ῃ ἐπιστολή, εἶναι γραμμένη σὲ καιροὺς στερήσεων ἀπὸ τῆς συνέπειας τοῦ ἀποκλεισμοῦ κατὰ τὸν πρῶτον Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον :

«... Τὰ ἔλαβα, τὰ ἔλαβα ὅλα : Τὸ χαρτί, τὰ σπύρτα, ἄχ αὐτὰ τὰ σπύρτα !—τῆς κάρτες σου, τὰ περιοδικά, ὅλα, ὅλα. Πῶς νὰ σ' εὐχαριστήσω ;.. Τὸ χαρτί εἰς μίαν ἐποχὴν πού δὲν ἔχομε οὔτε τετράδια ! Τὰ σπύρτα, εἰς ἐποχὴν πού ἀνάβωμε τὸ τσιγάρο μὲ τσακαμακόπετρα καὶ καῖμε ἀδιακόπως τὸ κανδήλι. Καὶ τί χαρτί, καὶ τί σπύρτα !»

Ὁ ψυχικός του κόσμος, φαίνεται στὸ μεταξὺ νὰ ἔχη γαληνέψη :

«... Καὶ τώρα ἅς ἔλθωμεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ γάμου σας ! Νὰ προτιμήσητε τὴν μόρφωσιν ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τὸ νοικοκυριό. Ἀφήσατε τὰ ἄβρα χέρια τῆς γυναικὸς νὰ σᾶς θέλγουν ἐπάνω στὸ πιάνο ἢ γύρω στὸ λαιμό σας, καὶ ὄχι νὰ βεβηλώνωνται, κρατώντας τὴν σκαπάνην καὶ σωρεύοντας τὰ ξερὰ φύλλα

τοῦ φθινοπώρου. Ἀφήσατε κοσμήματα νὰ νυστάζουν μέσα στὰ μαλλιά της, σὰν ἄστρα μέσα σ' ἓνα σκετεινὸν οὐρανό, καὶ ὄχι νὰ μπλέκονται τὰ φρύγανα μέσα στῆς πλεξούδες της. Ἀφήσατε τὰ μάτια της νὰ κλαῖουν ὅταν ὁ πόνος ξεσπᾷ μέσα στὴν ψυχὴ της, καὶ ὄχι νὰ δακρύζουν ἀπὸ τὸ τζάκι καὶ τὴν καπνιά ...».

*

Ἡ 13ῃ ἐπιστολή του (18 Μαΐου 1918), δὲν παρουσιάζει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον.

«... Διαβάζω γιὰ νὰ δόσω ἐξετάσεις στὰς 29 ἢ 30 Μαΐου καὶ δὲν προφθάνω οὔτε νὰ κοιμηθῶ ...». Οἱ εὐχαριστίες μου ἐσώθησαν ἐντελῶς πρὶν σωθοῦν τὰ δικά σου δῶρα ...».

*

Στὴ 14ῃ ἐπιστολή (22 Δεκεμβρίου 1919) ἡ ψυχικὴ του ἰσορροπία ἔχει ἀποκατασταθῆ φαίνεται ἴσαμε τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ μεταβληθῇ, αὐτὸς πιά ὡς παρηγορητῆς τοῦ φίλου του.

«... Δὲν ξέρω τί σὲ κáνη λυπημένο, ἐπέτρεψέ μου ὅμως νὰ ὑποθέτω ὅτι εἶναι μὴ ἐνέργεια ἀπονεκρωμένη. Εἶσαι στὰ εἴκοσί σου χρόνια, ἡ ὑπαρξίς καὶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ θέλει νὰ δράσῃ, νὰ κινηθῇ, νὰ ζήσῃ μέσα στὸν κόσμο, νὰ τὸν ζήσῃ μὲ τοὺς μῦς της, μὲ τὰς σκέψεις της, μὲ τὰς αἰσθήσεις της.

Περιορίζοντας τὸν ἑαυτό σου στὴ μοναξιά, πάσχεις καὶ ὑποφέρεῖς ἔπειτα, δημιουργεῖς κ' ἓνα σωρὸ φαντασιώσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ σὲ ἀπῆλασσε μὴ ψυχρὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα. Φρονῶ ὅτι ἀρκετὰ σὲ ὑπεδούλωσε αὐτὴ ἡ κατάσταση. Τώρα πρέπει νὰ κυριαρχήσῃς ἐσὺ ...».

*

Στὴ 15ῃ ἐπιστολή του, ὁ ποιητῆς στρατευμένος τότε, διαπιστώνει μὲ εὐλικρίνεια καὶ θάρρος, σχεδὸν μὲ ὠμότητα, τῆς μεταβολῆς πού φέρνει στὸ συναισθηματικὸ μας κόσμο τὸ πέρασμα τῆς ἡλικίας, ἡ πείρα, ἡ ζωὴ, ὅπως καὶ σ' ἓνα χεῖμαρρο, πού τὰ νερά του στὴν ἀρχὴ ὀρμητικὰ, λαρώνουν καὶ ἰσορροπεῦν ὅταν περάσουν στὴν ὀριζωντίωση τοῦ κάμπου :

«... Ὁ σκεπτικισμὸς μας, προτοῦ λάβωμε τὴ θέσι μας καὶ κανονίσωμε τὴν πορεία μας καὶ τῆς ἀξίης πού βασιλεύουν γύ-

ρω μας, ὁ σκεπτικισμὸς μας εἶναι τόσο σιωπηλὸς ... Θυμᾶσαι τί γράμματα μοῦ ἔγραφες ἄλλοτε ; κι' ἐγώ, ἄλλα τόσα. Τώρα πάψαμε κι' οἱ δυό. Ἐπὶ τί ; ἀπὸ ἀδιαφορία ; σῶπα ! Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο. Ἄλλὰ συμβαίνει κάτι τέτοιο περὶπου : ἡ συνείδησίς μας, ἡ ὑπαρξίς μας, ἡ βούλησίς μας δὲν θέλει πλέον νὰ τὴν διερμηνεύωμεν, τὰ αἰσθήματά μας ἀπορροφῶνται καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλια μας δὲν βγαίνει παρὰ ἓνας στεναγμὸς ... Ρωτοῦμε τὸν ἑαυτὸν μας καὶ δὲν μᾶς ἀποκρίνεται. Σωπαίνει. Βλέπει. Ἐργάζεται. Συγκρίνει, ἀφομοιώνει, ὑποφέρει, μὰ δὲν ἐμπιστεύεται τίποτε σὲ κανένα ...».

Ὀνειρεύεται ἓνα ταξίδι στὴν Ἡπειρὸ εἶναι τώρα ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος τοῦ Γραφείου Ἀποζημιώσεων (Τμήματος Ἡπειροῦ, γιὰ τὶς ἀπὸ Ἰταλοὺς ζημίες), καὶ νὰ πῶς μιλεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του :

«... Ἐξηνητλημένος, ἀπαισιόδοξος, μὲ μιὰ ρυτίδα στὸ ἀριστερὸ χεῖλος, τρέμων τὸ κρῖο, τὴν αὐπνία καὶ τὴν ἄδολη χαρά, θὰ σύρω ὡς ἐκεῖ πάνω, ἴσως γιὰ νὰ θεραπευθῶ, τὴ βαρειά, πεθαμένη μου ὑπαρξί...

Ἐνα τόσο ποιητικὸ ταξίδι ... Πηγαίνω σ' ἓναν ἀγαπημένο μου φίλο νὰ βρῶ ἡσυχία, ἀνάπαυσι, ἀνάρρωσι ... Ἄ, χωρὶς ἀμφιβολία τέτοια κομμάτια διαβάζομε σὲ κάποιες βιογραφίες ... σὲ κάποιες ρωμάντσα. Κι' ὕστερα ἓνας ἔρωσ, γύρω σὲ μιὰ λίμνη, σ' ἓνα δάσος, σ' ἓναν ἔρημο κάμπο. Λίγη φωτιά, ἀρκετὴ μελαγχολία, λύκοι, πεθαμένα φεγγάρια ... Κι' ὕστερα, ἓνας θάνατος ! χὰ ! χὰ ! ἀγαπητέ μου φίλε ...»

Ἀκολουθεῖ ἓνα ἐπιστολικὸ δελτάριο ἀπὸ 14 Νοεμβρίου 1920, χωρὶς ἰδιαιτερο ἐνδιαφέρο, καὶ κατόπι, ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τῆς ἀλληλογραφίας (19 Φεβρουαρίου 1936), μὲ τὴν ὁποία ὁ ποιητὴς δίνει βιβλιοθηκονομικὲς πληροφορίες καὶ συμβολὲς στὸ φίλο του τὸν κ. Κώστα Μιχαηλίδη.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ, τελειώνει ὡς ἐξῆς :

«... Οἱ γονεῖς μου ζοῦν, εὐτυχεῖς, ἀκόμη, καὶ γηράσκουν. Καὶ ὁ ἀδελφός μου. Αὐτὸς παντρεύθηκε, ἔχει καὶ παιδί. Μόνον προῖκα δὲν ἐπῆρε. *Τί λές, νὰ τὸν μιμηθῶ ;*

Φιλικώτατα
Τέλλος Ἄγρας

ΓΚΙΟΥΛ - ΜΠΑΞΕΣ.

Χορός Γιαννιώτικος

Διασκευή
Μ. Νικολάου.

Andante

1. Βγῆ. κα νὰ σερ. για. νι. σω μέσ' τόν Γκιούλ

μπα. ξέ (μωρ) μέσ' τόν Γκιούλ μπα. ξέ. Βγῆ. Μέσ' τόν

Allegro.

Γκιούλμπαξε, μω. ρῆ κα. πε. τάν βα. σι. λι. κῆ, μέσ' τόν κῆ. 2. Βοῆ.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟ- ΣΥΝΟ ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Τιμώντας τὰ δεκάχρονα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Παλαμᾶ ἢ «Ἡπειρωτικῆ Ἑστία» ὀργάνωσε τὴν πρώτη Μαρτίου φιλολογικὸ μνημόσυνο, μὲ ὁμιλητὲς τοὺς φιλόλογους καθηγητὲς Τάκη Σιωμόπουλο καὶ Βασίλη Σφυρόερα.

Γνωστός, ἀπὸ προηγούμενες ἐργασίες του, γιὰ τὴ φιλολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ συγκρότησή του ὁ καθηγητὴς Τάκης Σιωμόπουλος κατώρθωσε τὸ δυσκολόπισστο θέμα : «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Παράδοση» νὰ τὸ διαπραγματευθεῖ μὲ τέτοια ἀνεση ὥστε κράτησε ἀδιάπτωτὴ τὴν προσοχὴ τοῦ πυκνотаτου ἀκροατήριου, πού εἶχε κατακλύσει τὴν αἴθουσα τοῦ Στρατιωτικοῦ Θεάτρου. Κι' αὐτὸ τὸ πέτυχε χάρις στὴ ζηλευτὴ ἱκανότητά του ν' ἀναλύει τὰ βαθειὰ σύμβολα τῆς ἀρχαίας Μυθολογίας καὶ ν' ἀπλουστεύει τὶς λεπτότατες ἐννοιες τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ στοχασμοῦ, πού ποιητικὸς ἐκφραστής τους ὑπῆρξε ὁ Παλαμᾶς.

Νὰ δοθεῖ ἔστω καὶ περιλήψη τῆς ὁμιλίας τοῦ καθηγητῆ Σιωμόπουλου ἀπὸ τὴν πρόχειρη αὐτὴ στήλη — πού ἔχει χαρακτηριστὰ καθαρὰ πληροφοριακὸ — εἶναι ἀδύνατο. Οἱ ἀναγνώστες, ἄλλωστε τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» θὰ ἔχουν τὴν εὐτυχία σὲ τέσσερες συνέχειες νὰ ἐντυφῆσουν στὴν ὁμιλία τοῦ κ. Σιωμόπουλου συμπληρώνοντας ἔτσι τὰ ἀναπόφευκτα κενά, πού φυσικὸ εἶναι ὁ προφορικὸς λόγος στὸν ἀκροατὴ νὰ καταλείπει.

Θαυμάσια ὑπῆρξε καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ καθηγητῆ Σφυρόερα· ἐφοδιασμένος κι' αὐτὸς μ' ἓναν ἄρτιο φιλολογικὸ ἐξοπλισμό, προικισμένος ἀπὸ τὴ φύση μὲ πλούσιο λυρισμὸ κι' ἔχοντας τὸ χάρισμα τῆς σφριγηλῆς ἐκφρασης ἔδωσε, μέσα σὲ μισὴ ὥρα, μιὰ πλήρη εἰκόνα τοῦ «Τάφου» τοῦ Παλαμᾶ. Περιεκτικὴ ἀλλὰ καὶ σαφὴς ἡ ὁμιλία του ἱκανοποίησε ἀπόλυτα τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον.

Στὰ διάμεσα τῶν δύο ὁμιλιῶν ἀπαγγέλλθησαν ἀπὸ σπουδαστὰς τῆς Ἀκαδημίας κι' ἀπὸ τὴ δίδα Ζῶη ὠρισμένα ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ. Πρέπει ἀπὸ τὴ στήλη αὐτὴ νὰ ἐξαρθεῖ ἰδιαίτερα ἡ ἀπαγγελία

τῆς δίδας Ζῶη, γιὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸν τόνο, πού ἔδωσε.

Μὲ τὸ μνημόσυνο αὐτὸ δὲν ξόφλησε τὸ χρέος τῆς ἢ «Ἡπειρωτικῆ Ἑστία» στὸν Παλαμᾶ. Τὸ ἔργο του εἶναι πολὺ πτυχο καὶ πολὺπλευρο. Γι' αὐτὸ σὲ προσεχῆ τεύχη τῆς θὰ δώσει ἀναλυμένα κείμενα ἀπὸ τὸ ποιητικὸ, τὸ θεατρικὸ καὶ τὸ πεζογραφικὸ (κριτικὸ καὶ διαγραμματογραφικὸ) ἔργο τοῦ μεγάλου Ποιητῆ.

Π.Φ.

Η «ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ»

Τὸ Ἐθνικὸ Ἴδρυμα τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐθνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς δραστηριότητάς του, ἀνέλαβε καὶ μιὰ ἀκόμη ἀξιεπαιτην πρωτοβουλία : τὴν τόνωση καὶ ἠθικὴ ἀνύψωση τοῦ διδασκαλικοῦ θεσμοῦ. Ἀπόρροια τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς εἶναι ἡ ὀργάνωση τῆς «Ἑβδομάδος τοῦ Δασκάλου» πού γιορτάσθηκε στὸ μῆνα αὐτὸ σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Ἰδιαίτερη, ἀλήθεια, τιμὴ προσγίνεται στὸ δάσκαλο. Ἀλλὰ εἶναι ἄξιος καὶ ὑπεράξιος τῆς τιμῆς αὐτῆς. Ὁ δάσκαλος δὲν εἶναι ἓνας ἀπλὸς υπάλληλος τοῦ Κράτους, εἶναι λ ε ι τ ο υ ρ γ ὁ ς , λ ε ρ α π ὀ σ τ ο λ ο ς . Σ' αὐτὸν ἐμπιστευόμαστε ὅλοι τὸ πολυτιμώτερο ἀγαθὸ μας, τὰ παιδιὰ μας. Σ' αὐτὸν ἐμπιστεύεται ἡ κοινωνία τοὺς αὐριανοὺς καλοὺς πολῖτες τῆς. Σ' αὐτὸν ἐμπιστεύεται τὸ Ἔθνος τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς ἐλευθερίας του καὶ ἡ φυλὴ τὴ διαδοχὴ τῆς. Ἐχει ἐπωμισθῆ τεράστιο ἔργο, ὁ ἀφανὴς αὐτὸς ἥρωας πού λέγεται δάσκαλος. Ἐργὸ ἐθνικὸ, κοινωνικὸ, ἠθικὸ, ἔργο πού δὲν ἐπιδέχεται καμμιά σύγκριση. Δὲν μαθαίνει ἀπλῶς γράμματα στὰ παιδιὰ, μὰ τὰ διαπαιδαγωγεῖ μὲ τὰ νάματα τῶν ἱερῶν μας παραδόσεων, τοὺς δειχνεῖ τὸ δρόμο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ωραίου, τὰ προετοιμάζει γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Τοῦ ἀξίζει λοιπὸν ἡ τιμὴ καὶ ὁ ἔπαινος. Καὶ τὸ Κράτος καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ οἰκογένεια θὰ τὸν τιμοῦσαν καλλίτερα ἂν γίνονταν θερμότερη ἡ συμπαραστασή τους στὸ ἔργο του. Ἐστὶ μονάχα θὰ ἐξυψωθῇ ὁ δάσκαλος καὶ θὰ ὀπλισθῇ μὲ νέες ψυχικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἱερὴ ἀποστολὴ του. Χωρὶς τὴν ψυχικὴ καὶ

ήθικη έπικουρία μας οι έορταστικές έκδηλώσεις δέν άποκτοϋν περιεχόμενο. Χρειάζεται νά δώσουμε πνοή στην προσπάθεια πού άνέλαβε τό Έθνικό Ίδρυμα. Η « Ηπειρωτική Έστία » πού τόσο δεσμοί τήν συνδέουν μέ τό διδασκαλικό κόσμο, τιμώντας τό δάσκαλο, τόν πρωτεργάτη τής Παιδείας, στέκεται στό πλευρό του και θά τόν βοηθήσει από τής πλευράς τής όσο μπορεί στό δύσκολο αλλά και τόσο ύψηλο λειτούργημά του.

I.N.N.

Η ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ

Η « Ηπ. Έστία », μέ όλη της τήν δύναμη ενώνει τή φωνή της μέ τή φωνή διαμαρτυρίας πού ύψώνεται από τόν διαπρεπή Ηπειρώτη και Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ριζαρείτη Βασίλειο Βέλλα, από τό σέ άλλες σήηλες του τεύχους αυτού δημοσιευόμενο άρθρο του. Επί δεκατρία τώρα χρόνια, τό κτίριό της κατέχεται από τις Κρατ. Ύπηρεσίες και μάταια όλο αυτό τό διάστημα, ό Μακαριώτατος, τό Συμβούλιο τής Σχολής, ό Σύνδεσμος άποφοίτων της, προβαίνουν σέ παντοδαπά διαβήματα για τήν άπόδοσή του στόν ύψηλό κι' έξόχως πατριωτικό προορισμό του. Είκοσι και πλέον παιδιά από τήν περιοχή του Ζαγοριού, σπούδαζαν στη Ριζάρειο σάν ύπότροφοι τής Ριζαρείου περιουσίας, κι' είναι πιά καιρός τό Κράτος νά άποδόσει στό Πνεύμα ότι ανήκει στό Πνεύμα, μιά πού από καιρό πιά βρισκόμαστε σέ ειρηνική περίοδο. Η Ριζάρειος Σχολή πρέπει ν' άποδοθή σέ ό,τι τήν προώριζε ό Ίδρυτής της. Άλλά κι ή Ζωσιμαία επίσης Άκαδημία πρέπει — έστω τώρα και μερικά — ν' άποδοθή στόν πνευματικό κόσμο τής Ηπείρου. Είναι τόσο πνευματικοί όργανισμοί πού περιμένουν νά έγκατασταθούν εκεί, και από τούς πρώτους ή Βιβλιοθήκη κι' ή Ηπειρωτική Έταιρεία.

Δ.Σ.

ΑΡΧΗ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΕΩΣ

Άρχή — ύπό αίσίους οίωνους — πνευματικής χειραφέτησης τής Έπαρχίας, μπορεί κανένας, θαυμάσια, νά χαρακτηρίσει τήν ένναρη πνευματικής συνεργασίας ανάμεσα πρωτεύουσας τής Ηπείρου και Άρτας. Ένα παλιό εκεί πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο, μέ μακρόχρονη και αξιόλογη δράση, ό « Σκουφάς », συνεργάζεται σήμερα μέ έναν καινούργιο Γιαννιώτικο Πνευματικό Όργανισμό, τήν « Ηπειρωτική Έστία », πού σήμερα έμφανίζεται — όπως τουλάχιστο οι αναγνώστες της τό διαδηλώνουν — σάν ό συντο-

μιστής κάθε αντίστοιχης προσπάθειας στην Ηπειρο, και σάν ό μαγνήτης πού έλκει γύρω του όλους τούς πνευματικούς έργατες — όπου δήποτε γής κι άν βρίσκονται — τής Ηπείρου μας. Ό « Σκουφάς » — σέ στήν έπαφή μέ τήν « Ηπειρ. Έστία » — δίνει έδώ διάλεξη και θεατρική παράσταση. Η « Ηπειρωτική Έστία » θά δώσει κι αυτή διάλεξη στην Άρτα. Και είναι πολύ συγκινητικό αυτό πού παρατηρήθηκε στα Γιάννινα μέ τήν ευκαιρία αυτή : ή Γιαννιώτικη κοινωρία, μέ άγάπη, μέ στοργή, μέ ένθουσιασμό περιέβαλε έκδηλα τις πνευματικές αυτές προσπάθειες κι' έντονότατα τήν έγκαινιαζόμενη ιδιαίτερη συνεργασία. Η Έπαρχία, μπορεί — και πρέπει — νά γίνη πνευματικά αυτοδύναμη' έχει γι' αυτό όλες τις δυνατότητες. Όταν αυτό τό καταλάβη, τό επιδιώξη, μέ φανατισμό, και τό έπιτύχη, ή πρωτεύουσα τής Ελλάδας, θά άπλώσει, αυτή πρώτη τό χέρι τής αναγνώρισης και τής συμπάραστασης. Κι έμεις — τότε, δέν θά έμφανίζομαστε σάν Ικέτες, αλλά σάν χορηγοί καινούργιου και ρωμαλέου αίματος στα πνευματικά κέντρα τής Ελλάδας.

Δ.Σ.

Ο ΒΕΛΛΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Στις 14 Μαρτίου τής χρονιάς πού περνούμε, συμπληρώνονται έφτά χρόνια άπόταν — τόσο πρόωρα — τερμάτισε σέ αυτοκινητιστικό δυστύχημα τή ζωή του, ό Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Βελλάς Αθανάσιος, ήπειρώτης ό νέος αυτός κληρικός, ό τόσο γρήγορα είχαν άνεβεί τά σκαλοπάτια τής Εκκλησιαστικής Ιεραρχίας' ό Ιεράρχης, πού, άν και μόλις είχε προσπεράσει τις τρεις πρώτες δεκαετηρίδες τής ζωής του, είχε κηόλας έπιβληθεί σάν προσωπικότητα' ό Έπίσκοπος, για τόν όποιο μέ κρυφά καμάρι ό τόπος προμαντέ σίγουρα και τρανά άνεβάσματα, κι άπ' τή δράση του καινούργιες ήπειρώτικες δόξες. Ό Βελλάς Αθανάσιος, τερμάτισε άπότομα τή ζωή του, μέσα στό άνθος τής νηότης του και σέ κάποια άκμή μιάς πολύπλευρης ένθικοκοινωνικοθρησκευτικής δράσης. Οι βουλές του Ύψίστου είναι άνεξερεύνητες..

Δ.Σ.

Ό Βελλάς Αθανάσιος γεννήθηκε στό χωριό Μαυρονόρος τό Δεκέμβρη του 1913. Τά πρώτα γράμματα τά έμαθε στό γενέθλιό του τόπο, και τά έγκύκλια στό Γυμνάσιο Λαμίας. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή τής Χάλκης, στα 1938 χειροτονήθηκε Διάκονος, κι άνέλαβε τά καθήκοντα του Πρωτοσυγγέλου τής Ι. Μητροπό-

λεως Ίωαννίνων» στὰ 1943, χειροτονήθηκε Ἀρχιμανδρίτης καὶ στὶς 5 Μάρτη 1945 Ἐπίσκοπος Βελλῆς καὶ Κονίτσης. Σκοτώθηκε σὲ αὐτοκινητιστικό δυστύχημα στὶς 14 Μαρτίου 1946.

★

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λέανδρου Βρανούση: « Ἀθανάσιος Ψαλίδας »
Ἰωάννινα 1952.

Ἐχουν περάσει 123 χρόνια πούμαστε ἐλεύθερο Κράτος κι' ἀκόμα ἱστορικά δὲν ἔχει διερευνηθῆ οὔτε ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, οὔτε πολλὸ περισσότερο ἡ ἀμέσως προηγούμενη τῆς, τῆς Τουρκοκρατίας. Παρὰ τὰ τόσα καὶ τόσα πού ἔχουν γραφῆ, ἡ μεγάλη αὐτὴ ἱστορική περίοδος τοῦ ἔθνους μας, πού εἶναι ἡ βάση καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς σημερινῆς μας ἔθνικῆς πορείας καὶ ἀνάληξης στὰ καθέκαστά τῆς ἔχει χάσματα, ἐλλείψεις, παραφθορές, ἀκόμα κι' ἀνακρίβειες. Πολλὸ ἀπέχουμε ἀπὸ τοῦ νὰ μπορούμε νὰ πούμε πῶς εἴμαστε σὲ θέση νὰ γνωρίζουμε τὴν ἀμετάκλητὴ ἱστορικὴ ἀλήθεια γιὰ ὅλα τὰ καθέκαστα τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐπανάστασης. Καὶ εἶναι φυσικό. Ἀρχεῖα δημόσια καὶ ἰδιωτικά ἐξακολουθοῦν νὰ μένουν ἀνερευνητά, πλήθος δὲ ἄλλων ἱστορικῶν στοιχείων καὶ ντοκουμέντων κατεσπαρμένων ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἀσύλλεκτα καὶ ἀχρησιμοποίητα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πάλι μερὶς ἡ μεροληψία, ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ἄγνοια πολλῶν χρονογράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὄχι μόνο ἔχουν φέρει σύγχυση ἀλλὰ καὶ δημιουργήσει σφαλῆρες ἐντυπώσεις. Ὑπάρχουν πρόσωπα καὶ γεγονότα πού ἔχουν ὑπερεκτιμηθῆ, ἄλλα πού ὑποτιμήθηκαν, ἄλλα παραποιήθηκαν κι' ἄλλα ἀποσιωπήθηκαν ἐντελῶς.

Ἐτσι προβάλλεται ὡς ἐπιταχτικό χρέος στὸν κάθε ἱστορικό πού θὰ καταπιαστῆ μ' αὐτὴ τὴν περίοδο ν' ἀναζητῆ μιὰ ἀναθεώρηση καὶ μιὰ καινούργια ἀξιολογικὴ ἀνακατάταξη σ' αὐστηρά κι' ἀδιαφιλονίκητα στοιχεία. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ πρὶν ἀπὸ κάθε προσπάθεια νὰ δοθῆ μιὰ καινούργια καθολικὴ ἰσοορία τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, πρέπει ἀπαραίτητα νὰ γραφοῦν εἰδικὲς μονογραφίες γιὰ τὰ καθέκαστα τῆς περιόδου αὐτῆς πού νὰ θέτουν ἱστορικά τὰ πράγματα μιὰ γιὰ πάντα στὴ θέση τους. Μονογραφίες ἱστορικῆς, κι' ὄχι ἀφηγήματα ξερὰ καὶ στεῖρα, μὲ παράθεση ἀχρηστων ὑποσημειώσεων καὶ παραπομπῶν, ἀλλὰ ἐμπνευσμένες μὲ δημιουργικὴ πνοή. Νὰ μὴν εἶναι νεκρὸ γράμμα, ἀλλὰ ξαναπλάσιμο καὶ ξαναζωντανεῖμα τοῦ θέματός του. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, πῶς αὐτὸ τελευταῖα, ἀπὸ τοὺς καινούργιους ἱστορικούς μας ἔχει γίνῃ ἀπόλυτα κατανοητὸ καὶ ἀρχισαν ἦδη νὰ μᾶς δίνουν ἀξιόλογες ἐργασίες τους. Μιὰ τέτοια μονογραφία χάρηκα, διαβάζοντας τὸν « Ἀθανάσιος Ψαλίδα » τοῦ νέου ἱστορικοῦ Λέανδρου Βρανούση πού δημοσίευσε ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐστία καὶ κυκλοφόρησε σὲ ἰδιαίτερο τόμο.

Βέβαια γνωρίζοντας τὸν συγγραφέα ἀπὸ τὰ

πρὶν καὶ παρακολούθοντας τὴν ὅλη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐργασία πούχει παρουσιάσει ὡς τὰ τώρα εἶμουν εὐνοϊκὰ προδιατεθημένος. Ἦξερα πῶς ὁ συγγραφέας τοῦ Ψαλίδα δὲν ἔχει τὴν ἐπιστήμη τοῦ σάν ρουτίνα, ἀλλὰ τὴν πιστεύει σὰ θρησκεία του, πῶς εἶναι θετικός, ἐπιμονος καὶ προσεχτικός ἐρευνητής, προικισμένος μὲ δασφίση ἱστορικοῦ καὶ κριτικῆς δξύνουα, μορφωμένος καὶ μὲ πνεῦμα εὐρὸ ἐλεύθερο καὶ προοδευτικό. Ἦξερα ἀκέρια πῶς ποτὲ δὲ καταπιάνεται μ' ἓνα θέμα, ἂν δὲν τὸν τραβάει, ἂν δὲν πιστεύει σ' αὐτὸ κι' ἂν δὲν τ' ἀγαπάει. Βέβαια ὁ συναισθηματισμὸς του μορφεῖ νὰ μεγεθυνεῖ τὸ θέμα π' ἀγαπᾷ καὶ διαπραγματεῖται, ἀλλὰ δὲν τὸ παραποιεῖ οὔτε τὸ νοθεύει, ἀντίθετα ὅπως κι' ὁ μεγεθυντικός φακὸς του κάνει ὅλα τὰ καθέκαστα τὸ ὁρατὰ.

Καὶ τέλος ἤξερα πῶς ὁ Ψαλίδας γι' αὐτὸν ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ του θέματα. Ἦταν πατριώτης του, Ἡπειρώτης, καὶ μιὰ μεγάλη μορφή τοῦ ἐλληνικοῦ διαφωτισμοῦ, ἀδίκια παραγνωρισμένου. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πῶς διαβάζοντας τὴν ἱστορικὴ του αὐτὴ πραγματεῖα ἱκανοποιήθηκα περισσότερο ἀπ' ὅτι περίμενα. Ὁ Βρανούσης χρησιμοποιοῦντας ὅλα τὰ ὡς τώρα γνωστὰ στοιχεία γιὰ τὸν Ψαλίδα (καὶ ἐρευνώντας στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Μαυροκορδάτου μᾶς ἔδωσε ἓναν Ψαλίδα, πού πραγματικά δὲν τὸν φανταζόμαστε. Ἐνα σοφὸ, ἓνα ἐμπνευσμένο καὶ προοδευτικό δάσκαλο τοῦ Γένους, ἓναν πολιτικὸ καὶ προπάντων ἓνα μεγάλο πατριώτη. Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἐρευνὲς του δὲν ὀλοκληρώθηκαν. Ἐμποδίστηκε. Ὁφθα κἀπως ὁ κ. Διευθυντῆς τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους θυμήθηκε ὅτι ἀσχολεῖται κι' αὐτὸς μὲ τὸν Ψαλίδα, καὶ πῶς πρόκειται νὰ τὸν ἐκδόσῃ. Αὐτὸ βέβαια ἀνάγκασε τὸν Βρανούση νὰ σταματήσει τὴν ἐρευνά του στὰ ἀρχεῖα. Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ καταλαβαίνω. Γιατὶ ὅταν ἀσχολεῖται ἓνας μὲ κάποιο θέμα πρέπει ν' ἀποκτᾷ ἰδιοκτησία πάνω σὰ στοιχεῖα καὶ στὶς πηγές, ὅταν μάλιστα αὐτὲς εἶναι δημόσιο κτήμα καὶ νὰ μὴν τις χρησιμοποιεῖ κι' ἄλλος; Τέλος πάντων ὁ Βρανούσης, μ' ὅσα στοιχεία πρόφτασε νὰ συλλέξῃ μᾶς ἔδωσε τὸν Ψαλίδα του. Αὐτὸ ὅμως δὲν αἶρει τὴν ὑποχρέωσή του ἀπὸ τὸν κ. Γεν. Διευθυντῆ τῶν Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους νὰ μᾶς δώσῃ κι' αὐτὸς τὸν δικὸ του Ἀθ. Ψαλίδα. Τουλάζιστον ὡς τὴν ὥρα δὲν ἔχω ὑπ' ὄψει μου νάχει δώσει τίποτα. Ἄς ἐλπίζουμε νὰ γίνῃ συντομώτατα αὐτὸ. Ἐτσι τουλάζιστον, ἡ μεγάλη αὐτὴ μορφή τοῦ Ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ, θάχει ἱστορικὰ σχεδὸν ὀλοκληρωτικὰ φωτισθῆ καὶ ἀξιολογηθῆ.

Ὅσα δὴποτε ὅμως νέα στοιχεία καὶ ἂν προσκομισθοῦν γιὰ τὸν Ψαλίδα, ἡ ἱστορικὴ πραγματεῖα τοῦ Βρανούση δὲν θὰ χάσῃ τίποτα ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς. Γιατὶ αὐτὴ δὲν εἶναι μόνο τὰ νέα στοιχεία πού μᾶς παρέχει, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς μᾶς τὰ παρουσιάζει. Θαυμάζει κανεὶς τὴ μεθοδικότητα καὶ τὴν ἐπιμέλεια πού κρίνει, τοποθετεῖ, ἐλεγεῖ καὶ ἀξιολογεῖ τὰ στοιχεῖα του χωρὶς νὰ κουράζει καὶ νὰ μακρογορεῖ ἄσκοπα, δὲν ἀποσιωπᾷ τίποτα, δὲν παραλείπει τίποτα,

Μιλᾶ μέ μιᾶ γλαφυρότητα γιὰ ὅλα καί σ' ὅλα ἔχει τίς ἀποδείξεις του καί τίς πηγές του. Δέν ἐπιδιώκει νά ἐπιδείξῃ σοφία, ἀλλά νά δικαιολογήσῃ τίς ἀπόψεις του καί φτάνει πολλές φορές σί σμειωμένες τῶν νάναι ἰδιαιτέρως πρῶτοτες πραγματείες. Μά καί κάτι σπουδαιότερο, ἡ μονογραφία εἶναι γραμμένη ὅλη στή δημοτική, σέ μιᾶ ἁπλοῦσα δημοτική, πού ἀναμφισβήτητα σ' ἀνήκει ὁ τίτλος τοῦ λογοτέχνη.

Πέτρος Μαρκάκης

ΣΗΜ. Ἡ «Ἠπειρ. Ἔστις», δέν κατόρθωσεν — γιὰ πολλούς λόγους — νά πραγματοποιήσῃ πρόθεσιν της νά δώσῃ σέ εἰδικό φύλλον, μιᾶ πλατυτέρη εἰκόνα τῆς ἰστορίας τοῦ τύχου τοῦ εἰδικῶ τύχου τοῦ ἀριστεροῦ στή Ἀδριατικὴ τοῦ Γίνουσι Ἰθύν. Φαίνεται καί τὸν ἀπαιτήσαν πού ἀπ' αὐτό, καί εἰδιωότερα ἀπὸ τῆ μελέτη τοῦ συγγραφέα μας Ἀναστάσιου Βραυονίου, σμειωθῆσαν σὲ ἀνεπιματιὰ τῆς Ἑλλάδος ἐνῆστα.

Τῆ δημοσίευση λοιπὸν τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Π. Μαρκάκη Γεν. Γραμματεῖος τοῦ Συνδέσμου Ἑλλ. Λογοτεχνῶν, θά ἀκολούθησῃ σ' ἐπιμένα τεύχη παραθέσει ἀποσπασμάτων ἄλλων κριτικῶν σμειωμάτων ὅσων γιὰ τὸ τεύχος αὐτό, καί τῆ μελέτη τοῦ ἐκλεκτοῦ συγγραφέα μας ἔχουν μέχρι σήμερα γραφτεῖ.

Πέτρος Σπανδωνίδη : «Τὸ κλέφτικο τραγούδι καί ἡ ἀρχαϊκὴ τέχνη». Θεσσαλονίκη, 1952.

Ὁ κ. Σπανδωνίδης παρουσιάζει τῆ μελέτη του αὐτὴν ὡς μέρους μιᾶς σειράς μελετῶν γιὰ τὸ κλέφτικο τραγούδι, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τῆ φράση (σελ. 29) : «Στὸν ἴδιον ἀποτόμο, ὅπου παροῦσι ἀξιοῦμε τὰ κείμενα, δημοσιεύουμε ἐκεῖνα πού προκρίπτουν ἀπὸ τῆ διάλυση τῶν συμπωματικῶν ποιημάτων, ὅπου τὰ μέρη δέν ὑπερτεροῦν τῆν κεντρικὴν ἰδέαν» κλπ. Ἡ ἐργασία του ὅμως αὐτὴ δέν ἔχει κριτικὴν ἰσχύ. Ἐχομε πληροφορίες ὅτι ὁ κ. Σπανδωνίδης ἐτοιμάζει καί μιᾶ ἄλλη ἐργασία, τῆν «ἱστορία τοῦ κλέφτικου τραγουδοῦ». Τὰ δύο αὐτὰ βιβλία, τὰ ἀδημοσίευτα, πρέπει νά εἶναι πρὸς σὲ βιβλίο πού ἔχομε ὑπ' ὄψη, γιατί θά δύνανται νά πραγματοποιηθῶσι, πᾶνω στὰ ὅποια θά συγγράζονται οἱ ἀισθητικῆς ἀπόψεις πού ἐκφράζει σὲ «κλέφτικο τραγούδι» ὁ συγγραφέας.

Ὁ κ. Σπανδ. ὑποστηρίζει ὅτι τὸ κλέφτικο τραγούδι ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς ποίησης, στὰ ἐκφραστικὰ στοιχεῖα, στὸ συμπωματικό μοτίβον καί μῦθον, στὸν ψυχικό κόσμο τοῦ κλέφτη, στὴν ἑλληνικὴ ζωὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ πού ἐπλάσθηκε, παντοῦ διακρίνει κανεὶς τὰ ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα. Δέν εἶναι μιᾶ ποίηση πρωτόγονη γιατί δέν παρουσιάζει μυθικὴ ἐνότητα φύσης καί ἀνθρώπου, ἀλλὰ κρατᾶει τὰ μυθικά του στοιχεῖα ὡς ἀισθητικὰ λείψανα. Ἐξ ἄλλου δέν παρουσιάζει τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων κοινωνιῶν ὅπου τὰ θμαδικὰ βιωματα ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὰ ἀτομικά.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Σπανδωνίδη φέρει ὅλον τὸν ὀπλισμό τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τεκμηριωμένην μὲ παραδείγματα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ δημοτικὰ κείμενα καί παρατηρήσεις φιλολόγων καί ἱστορικῶν δικῶν μας καί ξένων.

Μιᾶ παρατήρηση ἔχομε καί κάνομε : ὅτι ὅμοιος μορφῆς ζωῆς εἶναι φυσικό νά ἐμπνέουν στὴν ποίησιν ἀντίστοιχες εἰκόνας, ἐφ' ὅσον ἡ-

μουργοῦν ὅμοια εἰώματα, χωρὶς τὰ νεώτερα νά εἶναι κατ' ἀνάγκη μίμησις τῶν παλαιῶν. Ἐφ' ὅσον καί οἱ ἀρχαῖοι π.χ. θῆσαν τοὺς νεκροὺς των καί οἱ νεώτεροι Ἑλληγες θῆσαν τοὺς νεκροὺς των, εἶναι φυσικό νά γίνονται λόγος γιὰ τάφους καί γιὰ τὴν τιμὴ πού θά ἐμπνέουν οἱ τάφοι στὴ μνήμη τῶν μεταγενεστέρων.

Οἱ ἐπιστημονικῆς μελέτες ὅταν ἀ priori θέτουν κάτι ὕστερα πάνε νά τὸ ἀποδείξουν ἔχουν τὸ ἐλάττωμα ὅτι μοιάζουν μὲ τὴν κλίνην τοῦ Προκρούτη : κόβουν κεφάλια καί πόδια ἢ τεντώνουν τὰ κορμιά. Ὁ κ. Σπ. δέν φαίνεται νά κατέχεται ἀπ' αὐτὴ τῆ διάθεση, ἀλλὰ στὰ φιλολογικὰ ἔματα πρέπει νά προσέχῃ, κανεὶς καί τὸν ἴσκιό του, ὅπως οἱ κλέφτες τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, καί νά ὑποψιάζεται σὲ κάθε θῆμα, μήπως τὸ ἔδαφος δέν εἶναι σταθερό...

T.

Μιχ. Παράνθη : «Σκληρὴ βροχὴ» (μυθιστόρημα), 1952.

Ἡ «Σκληρὴ βροχὴ», πού ὁ συγγραφέας τῆ χαρακτηρίζει μυθιστόρημα εἶναι ἐξ ἴσου κ' ἕνα χρονικό μιᾶς ἐποχῆς πολεμικῆς χωρὶς ἄμεσα πολεμικὰ γεγονότα. Εἶναι τὸ βιβλίο τῆς ἀγωνίας τοῦ πολέμου. Τὸ ἔχρουν ὁ φόβος, καί ὁ πόθος σύγκαρια, τῆς ἀθέατης μεγάλης στιγμῆς πούναι νάρθη. Οἱ μέρες, γεμάτες πλήξη, λάσπη καί ἀνεμοὶ ὁ χρόνος ἀκίνητος ἢ ἀργονικητος ὁ σφουνας πού πλησιάζει καί κρατᾶ τίς καρδιὰς σφιγγιμένες, δορμένες στὴν ἀναπόληση, τῆ νοσταλγία καί τὰ ὄνειρα : οἱ ἄνθρωποι πού κινῶνται στὸ περιθώριο τῶν μεγάλων πράξεων καί ὅπου νάναι ἔχρουν πὸς ἄβυσσον στὸ προσκήνιο. Κι' ὄλ' αὐτὰ μὲ μιᾶ ἐξαιρετικὴ ἀφηγηματικὴ ἱκανότητα, πού ἀνεβάζει τὸν ἐκλεκτὸ πεζογράφο στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν συγγραφέων τοῦ πολέμου.

Ὁ Μυριβήλης, ὁ Βενέζης, ὁ Στρατῆς Δούκας καί τελευτᾶ ὁ Βένος μὲ τὴν «Πυραμίδα», ἄλλη ἀτιμωταρία μᾶς ἔδωσαν, σὲ ἄλλα πλαίσια κινήθηκαν, ἄλλο ἦταν τὸ κύτταρο τῆς ἐμπνευσης των. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ τραγεαδιᾶ ἔντατος, ἡ ἀγανάκτηση κάποτε, ἡ σύρριξιν ἀναταραχῆ τῆς ψυχῆς. Ἐδὼ ἕνας ἡπιος τόνος, μιᾶ ἀπροσδιόριστη κατάσταση, οἱ ἄνθρωποι, οἱ καλοὶ ἄνθρωποι πού γεμίζουν τὸ βιβλίο.

Κάτω ἀπ' τὴν ὀμίχλη τοῦ Μπέλες ἡ ζωὴ κυλᾶ μονότονα ἤρεμη, σχεδὸν ὅπως στὴν εἰρήνη. Κάποιες μικρῆς σπῆρες πού ξεπετιοῦνται κάποτε δέν μποροῦν ν' ἀλλάξουν τὸ χρῶμα τῆς. Ὅλα φαίνονται ὡς ὄνειρο κ' ἐκεῖνα πού πέρασαν κ' ἐκεῖνα πού γίνονται καί ὅσα μέλλει νά συμβοῦν.

Εἶναι τόσο δύσκολο νά δῶσῃ κανένας αὐτὴ τὴν κατάσταση. Κι' εἶναι ἀκόμα δυσκολώτερο, ὅταν δέν ὑπάρχει ὁ «μῦθος», τὸ ἕνα πρόσωπο πού βελῆσῃ στὴν ἐξέλιξιν του. Ὑπάρχει ὅμως ὁ συγγραφέας : ἐλέπει, οὐδέως προσηχητικὰ καί σουλαιμβάνει τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς κ' ὕστερα δίνει ἔκτυπα τὰ πρόσωπά του. Καί τὰ πρόσωπα δροῦν φυσικά, ἄβαστα, πειστικά, σὲ μικρῆς περιπέτειες, σὲ ἀσήμαντα καμμιὰ φορά, ἐπεισόδια, πού ἔχουν τὴ χάρη καί τὴ γοητεία τῆς.

Ἡ σκηνή μέσα στὸ τραῖνο, στὸ τρίτο κεφάλαιο, με τὸς στρατιῶτες ποὺ ἔχουν τὴν ἐντύπωση πὼς πᾶνε στὴ φωνιά τοῦ μετώπου, ξετυλίγεται με τόσο λυρικό ρεαλισμὸ ποὺ σὲ ὀδηγεῖ σὲ δευτέρου καὶ σὲ τρίτου διάβασμα. Ἡ βραδύα στὸ μοναστήρι με τὴ συντροφιά τοῦ καλογέρου εἶναι τόσο ἀληθινὴ! Ἡ Κίτσα, τὸ ἀγνὸ, τὸ ἀνήξερο ἀλλὰ ἀνήσυχο κορίτσι εἶναι ἡ ἀνοιξη ἢ τὸ ἔα μέσα στὴν καταχνιά τοῦ τόπου. Ὅλα δένονται ὁμορφα κι' ὅλα δείχνουν τὸ πάθος τῆς ψυχῆς, ποὺ κάπου πρέπει νὰ ξεσπάσῃ: σὲ τρυφερότητα, σὲ πειράγματα ἀνώδυνα, σὲ εἰρωνία, σὲ σαρκασμὸ κάποτε.

Καὶ τὸ ὕφος; Ἐνα ὕφος ζεστό, ἐγκάρδιο, ἀπαλό, πονεμένο, ποὺ ὁ κ. Μιχ. Παράνθης τὸ δίνει χωρὶς ἐκζητήσεις, χωρὶς φευτισμοὺς.

Παίρνω στὴν τύχη ἕνα ἀπόσπασμα: «Κάθε πρωὶ ἔφερνε ἕνα ματσάκι λουλούδια στὸ γραφεῖο καὶ τὸ βάθε στὸ νερό. Εἶναι ὁμορφο νὰ βλέπεις λουλούδια. Στὸ σπῆτι μας θάχουμε ὅλα τὰ θάρσα γεμάτα. Θὰ πιάσουμε ἕνα σπῆτι στὴν ἐξοχή. Τὸ πρωὶ θὰ φεύγουμε μαζὶ στὸ γραφεῖο καὶ τὸ μεσημέρι θὰ γυρίζουμε φορτωμένοι με φῆνια. Θάχουμε δυὸ μισοὺς... Τι ἄλλο χρειάζεται νάμαστε εὐτυχημένοι... Θέλω νὰ πῶ... ξαίρω, θέλεις νὰ πεῖς γιὰ τὸ γκιουλό—μπαχάρ. Ἐνα ἀγροτικό σπῆτι μέσα στὶς τριανταφυλλίες. Ἐχει ἕνα ἀνοιξιάντικο μονοπάτι ποὺ ὀδηγεῖ ὡς ἐκεῖ. Περνάει μὲς ἀπ' τὸν πόλεμο κι' ὀδηγεῖ ὡς ἐκεῖ. Μὲς ἀπ' τὸν πόλεμο... Ὅχι, δὲ θὰ σκοτωθῶμε, δὲ θὰ πεθάνω. Κάτι μοῦ λέει πὼς δὲ θὰ πεθάνω. Ὅταν ὑπάρχει κάποιος ποὺ σ' ἀγαπάει καὶ σὲ περιμένει, δὲν μπορεῖς νὰ πεθάνεις». (σελ. 94)

Μόνο στὰ τρία τελευταῖα κεφάλαια ὁ πόλεμος περνάει πολὺ κοντά, ἀλλὰ καὶ πάλι γιὰ ν' ἀφήσῃ πίσω του τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν περιμέναν: «Ὅλο τὴν Κίτσα σκέφτομαι πάλι, ὅπως στὴν ἀρχή. Κι' ὕστερα λένε πὼς ὁ πόλεμος ἀλλάζει τὸν ἄνθρωπο. Στὸ Καστανωτὸ ἢ παντρεμένη ἔτσι θάκανε καὶ δίγυος τὸν πόλεμο. Κι' ἐκεῖνος ὁ δόκιμος ποὺ κόλλησε μόνος του τὸ ἄστρο, πάντα θὰ φόρτωνε τὶς εὐθύνες σὲ ἄλλους κι' αὐτὸς θάβγαине γιὰ κυνήγι, τὸ κυνήγι τῆς εὐτυχίας. Μπορεῖ νὰ μὴν τὸλεγε γκιουλό μπαχάρ, τὰ ὄνοματά εἶναι γιὰ ὅσους ἀπομένουν με ὄνειρα. Καρτερούσαμε μέσα στὸν πόλεμο νάρθη μιὰ σφαῖρα νὰ σκοτώσῃ τὴν εὐαισθησία μας, καρτερούσαμε τὴ μάχη νὰ γίνουμε ἄντρες καὶ τῶρα ἡ μάχη, ὄχι, δὲν εἶναι ἀνοιξιάντικη μέτρα. Ἄλλα σύννεφα κατεβαίνουν κατὰμαρα ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, ἢ βροχὴ μᾶς πότισεν ὡς τὸ κόκαλο, τὸ σῶμα εἶναι βαρὺ, τὰ πόδια εἶναι πρισμένα, οἱ ἄρθρους κολλᾶνε στὴ λάσπη, βαρεῖς ἀπὸ πηχτὸ κοκκινόχωμα, ὅπως τότε ποὺ περιμέναμε τὴν ἐπίθεση. Τὴν εἶχαμε πιὰ σίγουρη τὴν ἐπίθεση ἐκεῖνο τὸ πρωί. Κι' ὅμως ἔγινε ἡσυχία, μιὰ ἀπέραντη ἡσυχία, δὲν ἀκούγονταν τίποτε κι' οὕτε ξαναφάνηκαν στὸ Παράνθεσι ἐκεῖνοι οἱ Γερμανοί» (σελίς 157).

Ὁ κ. Παράνθης ξέρει νὰ ἀφηγεῖται καὶ σημειώνει με τὸ καινούργιο του βιβλίον ἀκόμη μιὰ ἄνοδο, παρουσιάζεται τέλος τεχνιτῆς σὲ μιὰ

δύσκολη μορφή λόγου ποὺ γιὰ νὰ δοθῇ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολλές, πολλές ἰκανότητες.

B.B. Σφ.

Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδη: *Ἰούλιος Τυπάλδος (1814 - 1883)*. Ἀθήνα, 1953.

Δὲν εἶναι πρώτη φορά ποὺ ὁ κ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης ἀσχολεῖται με πρόσωπα καὶ κείμενα τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς. Μετὰ τὶς μελέτες του γιὰ τὸν Τερτσέτη, τὸν Πολυλά, τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Θεοτόκη, τὸν Μαρίνο Σιγοῦθο καὶ τὴν Κερκυραϊκὴ Σχολή, μᾶς δίνει, δεύτερο στὴ σειρά τῆς «Ἑπτανησιακῆς Βιβλιοθήκης», τὸ βιβλίον γιὰ τὸν Ἰούλιο Τυπάλδο.

Ἡ συμπυκνωμένη ἐισαγωγὴ τοῦ ἀναφέρεται στὶς ἰδιαιτέρες πολιτικὲς συνθήκες ποὺ εὐνόησαν τὴν ξεχωριστὴ πνευματικὴ δημιουργία τῶν Ἑφτά νησιῶν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς εἰστοχώτατα χωρίζονταν ἀπὸ τὸν σ. σὲ πέντε κατηγορίες με βάση τὸ Σολωμό. ἀνάλογα με τὴν ἐποχὴ ἀλλὰ καὶ τὴ μορφή τοῦ ἔργου τοῦ καθενός. Ἀκολουθοῦν τὰ βιογραφικὰ τοῦ ποιητῆ, οἱ ἐκδόσεις καὶ τὰ χειρογράφα του καὶ στὸ τρίτο κεφάλαιο με κριτικὴ εὐαισθησία καὶ δεξυτέτα σκέψους γίνεται ἡ γενικὴ ἐπισκόπηση τοῦ ἔργου. Ἀξιολογώτατο εἶναι τὸ τελευταῖον κεφάλαιον γιὰ τὶς ἐπιδράσεις ποὺ ὑπέστη ὁ ποιητῆς, ὅπου γίνεται ἀντιπαράθεση στίχων του καὶ ἀποσπασμάτων τοῦ Σολωμοῦ, τῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν καθὼς καὶ ποιητικῶν κειμένων τῆς ἑννῆς λογοτεχνίας.

Ἐνας ὀρθολογιστῆς θὰ μπορούσε νὰ χεῖ ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ἀμεση σχέση τῶν στίχων τοῦ Τυπάλδου με ὀρισμένους ἄλλους ποὺ ὁ σ. ἀντιπαράθετε. Π.χ. τοῦ ποιητῆ τ :

Ν' ἀνάψῃ πόλεμος ριζιτὸς, τὰ ὄρη ν' ἀνασπῶν
ἡ σφύρα νὰ πέσουν, νὰ μᾶς καταλακώσουν.

Εἶναι ἀπλῶς παράλληλο, ὄχι ὅμως ἀσφαλῶς ἐπιφρασμένο ἀπὸ τὸ δημοτικόν :

Νὰ διώξωμ' ὅλη τὴν τουρκιά ἢ ὅλοι νὰ χαθοῦμε.

Οἱ ἐπιφυλάξεις ὅμως αὐτὲς θὰ ἦταν ἐλάχιστες καὶ θάδειχναν μόνον ἐπικριτικὴ διάθεση, γιὰτὶ, γενικὰ, τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἶναι ἀρετὰ διαφοριστικὸ καὶ μεθοδικώτατα διατυπωμένο.

Καταλήγοντας πρέπει νὰ τονίσωμὸς πὼς ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Μπουμπουλίδη μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ πολὺτιμη στὴν Ἑπτανησιακὴ βιβλιογραφία καὶ δείχνει πὼς γερός εἶναι οἱ ἐπιστημονικὰ ἰκανότητες τοῦ νέου ἔρευνητοῦ ἀπ' τὸν ὁποῖον πολλὰ περιμένει ἡ Νεοελληνικὴ φιλολογία.

B.B. Σφ.

Λιλίας Νάκου: *Ναυσικά*. Ἀθήνα 1953.

Ἡ Ν α υ σ ι κ ἄ εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργο τῆς συγγραφῆς τῶν «Παιδοστρατημῶνων». Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ κάνει ἐντύπωση στὸν ἀναγνώστη ἡ διαύγεια καὶ ἡ ἀπλότητα τοῦ ὕφους. Στὴν ἀρχή, θαρρεῖ κανεὶς πὼς ἔχει ν' ἀκούσῃ κάποια συνειδησιμὰ πράγματα· σιγὰ—σιγὰ ὅμως, συναρπάζεται, δένεται με τὴ Ναυσικά καὶ παρακολουθεῖ με ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον, με συμπά-

θεια, με πόνο. με αγάπη της περιπέτειες της παιδικής ψυχής της. Πόσα δραματικά περιστατικά στη ζωή ενός τόσο συναίσθηματιζού. μά ταυτόχρονα τόσο ψυχικά ρομαλέου μικρού κοριτσιού!.. Η ιστορία της, μοιάζει παραμύθι. Τόσο είναι αίχμαλωτιστική!..

*

Η Ναυσικά πριν ακόμα κλείσει τα δέκα της χρόνια ήταν γραφτό της να αισθανθή όλα τα δράματα κι όλες τις γαλανές ή σκοτεινές πλευρές της ανθρώπινης καρδιάς: την άδολη απεικονικότητα μιας ταπεινής αγάπης που δε γίνεται δεκτή από μιαν άπελπισμένη ειλκρινεία και μιιά δύστυχη συνείδηση που γίνεται ακόμα πιό δυστυχιωμένη, από την άρνησή της. Τόν έγωισμό και τη σκληράδα στην ψυχή ενός ανθρώπου για τον οποίο θάθελε να ήταν ψυχή από την ψυχή του, που όμως φέρνει σε απόγνωση μιαν όνειροπόλο κι ευαίσθητη γυναίκα, σάρκα της σάρκας της. Σάν αντίρροπο, την ευγενική απόσχιση του ανθρώπου που έντελώς τυχαία μπαίνει στη ζωή μας, σε άναπαραβολή με την άμειλικτη και δυναστική άκαμψία του σκοτεινού και ύποπτου συμφέροντος, απ' όπου εν τούτοις θάπρεπε να περιμένης την στοργή και την αγάπη των δεσμών του αίματος. Και σάν αντίθεση, τη σάν από μιιά έπαναστατημένη συνείδηση ευγενικότητα, που με προσωκόλο της κίνδυνο φανερώνεται από μέρος ταγμένου στη θέση δεσμοφύλακα. Το δράμα της καρδιάς μιιάς αιώνια περιφρονημένης κι όμως πάντα άνεκτικής γυναίκας ή οποία σπαράσσεται για μιιά μητρότητα που δεν έρχεται, και που για αντίρροπο γίνεται στοργικός νεκροθάφτης των άνωνυμων και σκληρά άπορριγμένων καρπών του παθιασμένου έρωτα. Το άνομα ύποκριτικό ένδιαφέρον το οποίο κόβει τά έσχατα νήματα που συγκρατούν άπελπισμένα στη ζωή μιιά βασανισμένη ύπαρξη, και την ταυτόχρονη άπελπισία μιιάς παρεξηγημένης στοργής. Το ρίγος από το θάνατο της πιό αγάπημένης στη ζωή μας ύπαρξης απάνου στην άνθιση και την καρποφορία της, και τελικά, το βίαιο κόψιμο κάθε συναισθηματικού δεσμού, το οποίο συνοδεύεται παράλληλα με την αίσθηση μιιάς απάνησης, που την ύπαγορεύει μιιά πραγματική και βαθεία αγάπη.

*

Κι όλα αυτά, μέσα σ' ένα σπήτι της Μασσαλίας, γκριζο, με παντζουρόφυλλα όλα σκαλιστά, άχαρο και κατισούφικο, σκοτεινό κι άγέλαστο, σιωπηλό και κατάλειστο, που όμως από την ταράτσα του φαινόταν ή θάλασσα και το Έκκλησιό της Παναγίας της.

Η Ναυσικά όμως είναι τώρα μόνη! χωρίς στοργή, χωρίς φιλικές γύρω της καρδιές. Κι ο νοός της έτσι ήταν πίσω στο σκοτεινό εκείνο σπήτι και την αλή του και πόσο τώρα καθώς είχαν φύγει όλοι. Ένας-ένας από κοντά του, πόσο θά φαινόταν πιό σκυθρωπό μέσα στο στενό σοκάκι!

Κι όταν το τραίνο κίνησε να φύγει, έννοιωσε πως ή καρδιά της ήταν για πάντα δεμένη εκεί :

Όποτε τυχαίνει να ξαναπερνά από το πολυθύρβου λιμένα, ή Ναυσικά ψάχνει εκεί στην παραλία μίην τύχει και βρει δυο οικίες που άθνηκαν ... Τη σκιά μιιάς νεκρής, ώραίας και πονεμένης γυναίκας, να κρατά από το χέρι ένα κοριτσάκι με άσπρο φόρεμα, που κυττά με σάταπληξη τον κόσμο που ξανοίγεται μπροστό του.

*

Η Ναυσικά της Λιλίκας Νάκου, έχει μέσα της κάτι το κλασσικό. και σου θυμίζει αντίστοιχα βιβλία Γάλλων και Άγγλων συγγραφέων.
Δ.Σ.

Δημ. Σιατοπούλου « Πενήντα χρόνια ελληνικής πνευματικής ζωής ».

Είναι μιιά διάλεξη που δόθηκε στο « Σύνδεσμο Έλλήνων Λογοτεχνών » δημοσιευμένη από το περιοδικό « Κρικος » του Αονδίνου, για να διαφωτίση κυρίως τους Έλληνες που Έξωτερικού. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι και μέσα στα όρια της Ελλάδας δεν είναι χρήσιμο το μικρό αυτό βιβλιαράκι του κ. Σιατοπούλου.

Ο συγγραφέας δίνει σύντομους χαρακτηρισμούς της Ευρωπαϊκής και της ελληνικής ζωής από το 1900 έως το 1950 και προβαίνει σε χρονικές κατατάξεις των Έλλήνων λογίων και ποιητών. Ο κ. Σ. φρόντισε να είναι άκριβης στις κατατάξεις αυτές, αλλά νομίζουμε ότι θα μπορούσε κάπου- κάπου να γίνουν μερικές διορθώσεις. Ο κ. Τσιάκος π.χ. και ο κ. Αμπάτης έχουν εκδώσει βιβλία τους πριν από το 1939 και συνεπώς άνήκουν στη γενειά του μεσοπολέμου.
Τ.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ « ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ »

Άλκης Μυρσίνης, Άθήνα.— «... ή γενική έπιδοκιμασία και εκτίμηση της προσπάθειάς σας, δεν είναι μόνο ήθικη ένισχυση αλλά κι έπιβράβευση που... τιμάει την Ήπειρωτική Διανόηση.— Δίνα Τσαλάδρη, Άθήνα.— «... έπιθυμώ να εκφράσω προς ύμās τά εγκάρδια συγχαρητήριά μου διά την... εκλεκτήν και έπιμελημένην ύλην, ... ή οποία τόσον συμβάλλει εις την συμπλήρωσιν της ιστορίας και της λογογραφίας της ιδιαίτερας μας Πατρίδος Ήπειρου... όλοι οι Ήπειρώται πρέπει να περιβάλωμεν (την Ήπ. Έστίαν) με θερμόν ένδιαφέρον». Χρ. Τσοούτσιος, Καρδίτσα.— «Με τάς πλέον θερμάς εύχάς διά την έπιτυχίαν της άξιεπαίτου προσπάθειάς σας προς άνύψωσιν της πνευματικής κινήσεως της Ήπειρου».— Β. Βοΐλας, Ιατρός.— «... πρόκειται περί περιοδικού άρθιας έμφανίσεως και περιχομένου. γραφομένου και έλεγχομένου με' άκριβείας και έπιμελείας. Τιμά τους έργατας του και την πόλιν των Ίωαννίνων, δυναμενον να παραβληθή άνευ διαταγμών, προς τά καλλίτερα Έλληνικά περιοδικά». Γ. Μανιατάκος, Δημοσιογράφος, Άθήνα.—

«... σās συγγαίρω γιά τὸ θαυμάσιο αὐτὸ ἔργο πού θά τιμοῦσε ἀκόμη καὶ τὴν Ἀθήνα. Εἶναι ἀληθινὰ ἀξιόλογο...». — *Τάκης Γκοσιώπουλος*, Λογοτέχνης, Θεσ/νίκη. — «... ἡ διαπίστωσή μας εἶναι ὅτι ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» σὲ κάθε ἐκδοσὴ βελτιώνεται σημαντικὰ καὶ τὸ τελευταῖο εἶναι δείγμα αὐτῆς τῆς προσοπαθείας. Ἡ ἐπαρχία συναγωνίζεται ἐπικίνδυνα τὴν πρωτεύουσα καὶ πολλές φορὲς τὴν ξεπερνά...».

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

1. Ὑπὸ τοῦ Ἀδελφάτου τοῦ Δημοτικῶ Ἡεροκομοῦ Ἰωαννῶν «Ἀγάπη», παρεωρήθη ἔκτασις 1.600 τ.μ. διὰ τὴν ἀνέγερσιν νέου δημοτικῶ σχολείου εἰς τὴν πόλιν.

— Εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ Στρατιωτικῶ Θεάτρου ἐδόθη διάλεξις ὄργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ὑπὸ τοῦ δικηγόρου κ. Π. Φάντη μὲ θέμα «Ὁ Γιαννιώτης λογοτέχνης Γ. Χατζῆς Πέλλερην».

2. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀθηνῶν ἐψήφισε πίστωσιν 30 ἑκατ. δραχ. ὑπὲρ τοῦ Δήμου Ἰωαννιῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν πνευματικῶν σκοπῶν του.

3. Ἐκ τῆς ἀποξηράνσεως τοῦ ἔλους «Μαυρῆ» Πρεβέζης ἀποδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν 1.800 στρέμματα.

4. Ἐξωθι τοῦ χωρίου Μαργαριτίου—Θεσπρωτίας ἀπεκαλύφθησαν, οὐνεπεία καθίζσεως τοῦ ἐδάφους, κοιτάσματα λιγνίτου. Εἰδικὸς γεωλόγος ἐκλήθη ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς ἐξακριβωσιν τῆς ἐκτάσεως καὶ περιεκτικότητος τῶν κοιτασμάτων.

5. Ὑπο τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπειροῦ συγκεκοιήθη ἐπιτροπή, ἡ ὁποία θά μεριμνήσῃ διὰ τὴν γεωργικὴν ἀποκατάστασιν τῶν Βορειοηπειρωτῶν.

6. Ἐνεκρίθη εἰς Ἀθήνας τὸ καταστατικὸν τοῦ σωματείου «Οἱ φίλοι τῶν Γιαννίνων» σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῆς πόλεως.

8. Χοροστατοῦντος τοῦ Σεβ. κ. Δημητρίου ἐτελέθησαν εἰς Ἰωάννινα τὰ ἐγκαινία τῆς Σχολῆς Ὑπομηχανικῶν ἥτις ἐγκατεστάθη εἰς ἐπισκευασθὲν τμήμα τῆς Ζωομαίας Σχολῆς. Παρέστησαν ὁ Γενικὸς Διοικητής, ὁ Νομάρχης, ὁ Δήμαρχος καὶ λοιπαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως.

— Παρουσία Ἑλλήνων καὶ Ἀμερικανῶν ἐκπροσώπων συνήλθεν εἰς Ἄρταν ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ ΑΣΕΒ Πεδιάδος Ἄρτης Κατ' εὐτὴν ὠμίλησαν ὁ Νομάρχης Ἄρτης κ. Μακρῆς καὶ ὁ Ἀμερικανὸς κ. Πάκαρντ ἐξάρανες τὸ ἔργον τοῦ Συνεταιρισμοῦ.

9. Ὑπὸ τοῦ ΟΤΕ ἤρτισεν εἰς τὴν Ἡπειρον ἡ ἀνακαίνισις τῶν τηλεγραφικῶν γραμμῶν διὰ χορηγηθέντος καινουργοῦς ἀμερικανικοῦ ὕλικου.

10. Ἡ κατασκευὴ τοῦ Σανατορίου Ἰωαννῶν ἐπερατώθη καὶ ἐζητήθη ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας ἡ ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς πρὸς παραλαβὴν του.

11. Ἐπαρχος Κονίτης ἀναλαμβάνει ὁ κ. Κοσμάς Ἀντωνόπουλος, μέχρι τοῦδε ἐπαρχος Παγωνίου.

12. Συνεπέα πώσεως χιόνος ἀπεκλείσθησαν καὶ πάλιν εἰς Κατάραν πολλὰ αὐτοκίνητα.

13. Εἰς τὰ Ἰωάννινα παρετηρήθη μεγάλη ἐλειψις ἀντιβιοτικῶν. Ὁ Φαρμακευτικὸς σύλλογος προέβη πρὸς τὸ Κέντρον εἰς τὰ σχετικὰ διαβήματα.

14. Ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος Διευθυντὴς Διευθύνσεως Γεωργίας Ἰωαννῶν κ. Σπ. Γιαννόπουλος.

— Ἀφίχθησαν εἰς Ἰωάννινα οἱ Ἀμερικανοὶ καθηγηταὶ κ. Χάλ, Κούφς καὶ Κόννορ.

15. Ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Ἰωαννιῶν ὑπεβλήθη ὑπόμνημα περὶ ἰδρύσεως εἰς τὴν πόλιν Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν, μετὰ τμήματος Φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ τοιαύτης δημοσίων ὑπαλλήλων.

16. Ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος θά χορηγηθῶσι ἄτοκα δάνεια εἰς Φιλιάταις καὶ Παρμουθιῶν δι' ἐκτέλεσιν ἔργων κοινῆς ὠφελείας.

17. Ὑπὸ τοῦ Ἐράνου τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης συνεχίζεται ἡ ἀποστολὴ ζυλείας εἰς Ἡπειρον διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν οἰκιῶν τῶν συμμοριοπλήκτων.

18. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου κ. Κιτοῖκης ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἐκπόνησιν μελέτης διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Σχολῆς Ὑπομηχανικῶν.

19. Τέσσαρες γυναῖκες ἐκ τοῦ χωρίου Γλίνας τῆς Β. Ἡπειροῦ ἀπαδράσασαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, περιγράφουν μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς Ἀλβανίαν κατάστασιν. Ἡ ζωὴ διὰ τοὺς Βορειοηπειώτας κατέστη μαρτυρικὴ.

20. Ἀφίκατο εἰς Ἰωάννινα, μέσω Ἄρτης, ὁ ὑπουργὸς Δημοσίων ἔργων κ. Καραμανλῆς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κ. Ναπολέοντος Μπάρκη τοῦ ἄλλων ἀνωτέρων ὑπάλληλων τοῦ ὑπουργείου. Ὁ κ. Καραμανλῆς εἰς ἀηλώσεις του ἐτόνισεν ὅτι εἰς τὴν διάθεσιν πιστώσεων δι' ἔργα παραγωγικὰ ἢ Ἡπειρος θά καταλάβῃ πρωτεύουσαν θέσιν.

21. Ὁ λαὸς τῶν Ἰωαννῶν ἐώρτασε μὲ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα τὴν 40ην ἐπέτειον τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ Τούρκου. Εἰς τὰς ἑορτάς παρέστησαν οἱ ὑπουργοὶ κ.κ. Καραμανλῆς καὶ Δημάρατος καὶ ὁ ἀντιστράτηγος κ. Ἰωάννου.

22. Αἱ ὁμάδες τελειοφοιτῶν σπουδαστῶν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἐπραγματοποίησαν τὴν πρώτην ἱεροποστολικὴν τῶν ἐξόρμησιν εἰς τὰ χωρία Πέραμα Στροῦνι καὶ Νήσον.

23. Συνεπεία τῶν πολλῶν βροχῶν ἐπλημύρισεν ὁ κάμπος τῶν χωρίων Ἐλεούσης, Λαφίσιος καὶ τῶν πέριξ. Ἡ καλλιέργεια ὑπέστη σημαντικὰς ζημίας.

24. Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κατ' οἰκῶν τῶν χωρίων Γράμμου ἐπέδωσε ψήφισμα εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Μακαριώτατον διὰ τὴν καλινόστησιν τῶν ἀπαχθέντων ὑπὸ τῶν συμμορι-

των όμηρων έκ των πορμεθορίων χωρίων τής 'Ηπείρου.

25. 'Η νέα Διοίκησης τοϋ 'Εργατικού Κέντρου 'Ιωαννίνων άπετελέσθη έκ των κ.κ. Βάρδα, Πασχάλη, Λ. Μπριδή, Ζώλου, Χρυσάφη, Βατοβάλη, Μαντζίου, Θωμά, Κομπούλη και καί Φλίντρη.

26. 'Υπό τοϋ ένταξθα τμήματος τοϋ Ε.Ε.Σ.Ν. παρελήφθησαν είδη μέ ρουχισμόν και σχολικά είδη έκ διαφόρων δωρεών προοριζόμενα δι' έρυθροσταυρίτας μαθητιάς τής περιοχής.

28. Κατόπιν τοϋ ένδιαφέροντος τό όποϊον εξέδηλωσεν ό 'Υπουργός Δημοσίων 'Εργων κ. Κοραμανλής διά τήν άπεξέηραν του βάλτου Λοψίστης άπεφασίσθη ή συγκρότησις ουσκέφως υπό τοϋ Ταμείου Παμβώτιδος πρός μελέτην τοϋ ζητήματος.

ΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Την 17 Φεβρουαρίου επί τή 39 έπετείω τής κηρύξεως τής 'Επανάστασεως εις Β. 'Ηπειρον υπό των Βορειοηπειρωτικών όργανώσεων μέ επί κεφαλής τόν Σεβ. Μητροπολίτην 'Αργυροκάστρου κ. Παντελεήμονα κατετέθη στέφανος εις τό Μνημείον τοϋ 'Αγνώστου. Τήν έσπέραν τής ίδιας ημέρας έγένητο μεγάλη συγκέντρωσις εις τήν αίθουσαν τής παλαιάς Βουλής εις ήν παρόντησαν πολλοί ύπουργοί, βουλευται και άλλοι έπίσημοι.

—'Αφίκετο εις 'Αθήνας ό 'Υπατος Πρόεδρος τής Πανεπειρωτικής 'Ομοσπονδίας 'Αμερικής κ Βασ. Λόκης.

— Εις σύσκεψιν συγκροτηθείσαν έν 'Αθήναις και εις ήν μετέσχον οι κ.κ. Χρ. Παπασταύρου, 'Ιωαν. Παπαπέτρου, 'Ιωάν. Βογιάς, Εύρ. Σούρλας, Π. Γιαννάκος και 'Αθ. Γκογκώνης συνεζητήθη περίεμβασις τής Παροικίας εις τας 'Εταιρίας, αι όποϊαι έκτυπώνουν φωνογραφικάς πλάκας μέ ηπειρωτικά τραγούδια, συνοδεία λαϊκών όργάνων, ίνα μη παρατηρείται ή μέχρι τουδε κακή απόδοσις τούτων.

ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Κατά τό δίμηνον —'Ιανουαρίου και Φεβρουαρίου— γενικώς τά άθλήματα εύρίσκοντο εις κάποιαν ύφρσιν.

— Διεξήχθησαν 3 ποδοσφαιρικοί άγώνες εις τήν πόλιν μας και ένός εις τήν Πάτραν.

— Μέλη τής Χιονοδρομικής 'Ομάδος 'Ηπείρου έλαβον μέρος συμβολικώς εις τό XIII Πανελλήνιον Πρωτάθλημα εις τό Βέρμιον.

—'Επίσης έγένητο και τό έτήσιον πρωτάθλημα άνωμάλου δρόμου.

— Διεξήχθησαν και αι προκαταρκτικαι συζητήσεις διά τήν έκλογήν των μελών τοϋ προεδρείου τής 'Ενωσεως Ποδοσφαιρικών Σωματείων 'Ηπείρου.

— Διά τό Κύπελλον τής 'Ελλάδος τήν 4)1)53 εις τήν πόλιν μας ό ΠΑΣ 'Ατρόμητος

ένίκησε τόν 'Ολυμπιακόν Πατρών μέ (3·1) τέρματα.

— Τήν 25)1)53 ό 'Ατρόμητος μεταβάς εις Πάτρας ήττηθη παρά τής Θεούλλης διά τό Κύπελλον 'Ελλάδος.

— Τήν 1)2)53 διεξήχθη φιλική συνάντησις μετοξύ 'Ατρόμητου — Ολυμπιακοϋ 'Ιωαννίνων μέ άποτελεσμα τέρματων (4·3).

— Τήν 22)2)53 έγένητο ό α' άγών τοϋ Κυπέλλου τής 21ης Φεβρουαρίου κατά τόν όποϊον ό 'Αβέρωφ ένίκησε τόν 'Ολυμπιακόν 'Ιωαννίνων.

— Τήν ίδίαν ήμέραν —τό πρωτ— έτελέσθη τό τοπικόν πρωτάθλημα 'Ανωμάλου Δρόμου 1953.

Πολυνίκης Σύλλογος άνεδείχθη ό ΠΑΣ 'Ατρόμητος.

Τά τεχνικά άποτελέσματα έχουν ως έξής:
Α'. Δρόμος 5000 μ. Άνδρών : 1) Λ. Καμηνάς ('Ατρ.) 16'56", 2) Κλ. Γιαννής ('Αβ.) 17'21", 3) Β. Γεωργιάδης ('Ατρ.), 4) Δ. Γεννάδιος ('Αβ.).

Β'. Δρόμος 3000 μ. έφήβων : 1) Δ. Παναγιωτίδης ('Ατρ.) 10'8"2, 2) Ι. Νόλας ('Αβ.) 11'57". 3) Κ. 'Αναστασίου ('Ατρ.), 4) Φ. Παπακωνσταντίνου ('Αβ.).

ΟΙ ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Διά τεταρτην κατά σε.ραν φοράν ηπειρωτικαι χιονοδρομικαι ομάδες διέρχονται τά σύνορα τής 'Ηπείρου και σημειώνουν δράσιν αξιομνημόνευτον μακράν αύτήν, διά τρίτην δέ φοράν άργανα μένη χιονοδρομική 'Ηπειρωτική άποστολή λαμβάνει μέρος εις τας έτησίαις πανελληνίους χιονοδρομικάς συγκεντρώσεις τοϋ Βερμίου, χάρις εις τό ένδιαφέρον τοϋ 'Επιθεωρητοϋ τής Σωμ. 'Αγωγής 'Ηπείρου κ. Κασβίκη, ό όποϊος και τήν συνοδεύει εις Βέρμιον κατ' έτος.

Κατά τό έφετεινόν XIII Πανελλήνιον Χιονοδρομικόν Πρωτάθλημα τό τελεσθέν, ως συνήθως, κατά τάς έορτάς των 'Απόκρεω, κατά τό όποϊον παρέστησαν ή Α.Μ. ή Βασίλισσα Φρειδερίκη, και ή Α.Β.Υ. ό Διάδοχος Κων. Σταντίνος τήν ηπειρωτικήν ομάδα είχον άποτελέσει οι χιονοδρόμοι 'Ηπειρώτες Δ. Πουλής, Χ. Κίττας, Σ. Μπολονέζος, Δ. Καλύβας, Μ. Γκαβρογιάννης, Β. Τόπης και Π. Κουτσιαμάνης.

Οι άνωτέρω χιονοδρόμοι μας και ό κ. Κασβίκης έχον τιν έξαιρετικήν εύκαιρίαν, διαρκούντων των άγώνων, να συνδιαλεγοϋν και φωτογραφηθοϋν, μόνον αύτοί και' έξαιρέσιν διά τήν 'Ηπειρον, μετά τής Α.Μ. τής Βασιλίσεως και τοϋ Διαδόχου, οι όποϊοι έπεδειξαν ιδιαίτερον ένδιαφέρον διά τήν 'Ηπειρον και τήν Κόνιτσαν ιδιαίτέρως.

Φωτογραφίαν τμήματος τής ομάδος μετά τής Α.Μ. και τοϋ Διαδόχου έδημοσιεύσεν και τό «'Εμπρός» εις τό φύλλον τού τής 18 Φεβρουαρίου.

Την 'Ηπειρωτικήν ομάδα έφιλοξένησαν εις Βέρμιον εύγενέστατα ό 'Επόπις τοϋ Κέντρου Συγχρης κ. Ρ. Κανέλλας, ό Διευθυντής τοϋ

Κέντρου Λοχαγός κ. Παπουτσίδης, καθώς και άλλοι οί κ.κ. 'Αξιωματικοί, εκπαιδευταί και έκπαιδευόμενοι.

'Η όμως, εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς Βέρμιον καὶ μέχρι τῆς λήξεως τῶν ἀγῶνων ἡσκεῖτο εἰς τὴν τεχνικὴν χιονοδρομίαν δι' ὕλικου τοῦ Κέντρου, ἔλαβε δὲ καὶ σχετικὰ μαθήματα καὶ παρὰ τοῦ 'Ελβετοῦ προπονητοῦ τῶν 'Ελληνικῶν 'Εθνικῶν Χιονοδρομικῶν 'Ομάδων Ζὰν Πιέρ Περρέτεν.

'Επίσης παρακολούθησε ἀσκήσεις ἐλιγμῶν τμημάτων τῶν Λ. Ο. Κ. γενομένων πρὸς τιμὴν τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλίσσης καὶ τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου, κατασκευὰς χιονοκαλυβῶν κλπ.

'Η ὁμάς θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μετακινήθῃ δι' ἰδίῳν τῆς μέσων. Χῆρις ὅμως εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν Στρατιωτικῶν Μονάδων 'Ιωαννίνων, τῶν κ.κ. Διοικητῶν τοῦ Στρατηγεῖου 'Ηπείρου καὶ Α' Σ.Σ., ἐπίσης τοῦ Γ.Ε.Σ., καθ' ὅλας τὰς μεταβάσεις τῆς εἰς Βέρμιον ἐξυπηρετήθη διὰ στρατιωτικῶν αὐτοκινήτων.

'Ἦδη, μὲ τοὺς ἐκπαιδευθέντας κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη εἰς Βέρμιον στελέχη, ὡς καὶ μὲ παλαιότερους πεπειρομένους χιονοδρόμους καὶ ὄρειβάτας τοῦ Ε.Ο.Σ. 'Ιωαννίνων, εἶναι δυνατὸν νὰ ὀργανωθῇ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Συλλόγου αὐτοῦ «Ὀμίλος Χιονοδρόμων, τοῦ ὁποῦ ἡ δράσις καὶ ἀνάπτυξις δὲν πρόκειται νὰ συναντήσῃ δυσχερείας.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Διαλέξεις

'Επὶ τῇ συμπληρώσει δεκαετίας ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ποιητοῦ Κωσῆ Παλαμᾶ ἡ «'Ηπειρωτικὴ 'Εστία» ὀργάνωσε τὴν 1 Μαρτίου 1953 εἰς τὸ Στρατιωτικὸ θέατρο 'Ιωαννίνων φιλολογικὸ μνημόσιον μὲ ὁμιλητὰς τὸν κ. Δ. Σιμωνόπουλον (ὁ Πολεμὰς καὶ εἰς 'Ελληνικὴ παράδοσιν) καὶ κ. Β. Σφυρόερα (Εἰσαγωγὴ στὸν «Τάφος» τοῦ Παλαμᾶ). Γιὰ τὸ περιεχόμενον τῶν διαλέξεων, αὐτῶν ἀσχολούμαστε σ' ἄλλῃ στήλῃ μας.

— Τὴν 22α Μαρτίου εἰς τὸ Στρατιωτικὸ Θέατρο 'Ιωαννίνων ἐδόθη διάλεξις τῆς ἐξ 'Αρτῆς καθηγητρίδος κ. Μαρίας Οἰκονόμου—'Αλεξίου μὲ θέμα «Προσκινήτοί τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου», τὴν ὁποῖαν ἐπρολόγησεν ὁ κ. 'Ι. Νικολαΐδης, τῆς Συντακτικῆς 'Επιτρο-

'Η Βασιλίσσα ἐν μέσῳ τῆς ὁμάδος τῶν 'Ηπειρωτῶν χιονοδρόμων

πῆς τῆς «Η.Ε.». Καὶ ἡ διάλεξις αὐτῇ ὀργανώθηκε ὑπὸ τῆς «'Ηπειρωτικῆς 'Εστίας» σὲ συνεργασία μὲ τὸ λαμπρὸ μουσικοφιλολογικὸ Σύλλογον τῆς 'Αρτῆς «Σκουφᾶ» καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπέφη τῶν δύο πόλεων, ἡ ὁποία θα συνεχισθῇ καὶ μὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις

*

Θεατρικὴ Παράστασις

Τὸ ἴδιον βράδον τῆς 22ας Μαρτίου ὁ Μουσικοφιλολογικὸς Σύλλογος 'Αρτῆς «Σκουφᾶ» ἔδωσε ὑπὸ τὴν οἰκίαν τῆς «'Ηπειρωτικῆς 'Εστίας» στὸ Στρατιωτικὸ Θέατρο τῆς πόλεως μας 2 παραστάσεις μὲ τὸ ἀρχαῖον δράμα τοῦ Σοφοκλέους «Οἰδίπους Τύραννος» τοῦ ὁποῦ σημείωσε μεγάλη ἐπιτυχία.

Τις παραστάσεις παρηκολούθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως καὶ πλήθος ἐκλεκτοῦ κόσμου πρὸς τὸν ὁποῖον ὁμιλήσῃ ὁ Πρόεδρος τοῦ «Σκουφᾶ».

Τὸ δραστήριον Διοικητικὸ Συμβούλιον τοῦ «Σκουφᾶ» στὸ ὁποῖον μετέχουν οἱ κ.κ. Χρ. Γκίτζας Ιατρός, Πρόεδρος, 'Αθαν. Εὐτόξιος δικηγόρος καὶ Τάκης Βαφίης ὀδοντίατρος ἀντιπρόεδροι, Χαρίλ. Χυλιάρης Γεν. Γραμματεὺς, Π. Γεωργόπουλος ταμίας, Κ. 'Ηρακλῆς, Ε. Τασιόπουλος, Χ. Σαλοῦρος, Δ. Σαγκούνας, Ν. Ιωάννου, Πηγὴ Παπαβοιλείου, Σπ. Πανῆς καὶ Χ. Καλαμάκης Σύμβουλοι δεχτήκε δι' ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ὑποδουθέντας τοὺς διαφόρους ρόλους τοῦ ἔργου νέους μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ὑπέροχον 'Αντ. Στρατῆν—Οἰδίποδα, τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τῶν παρισταμένων.

Μιλῆς Δέρβος

Ἡ Φιλαρμονικὴ τῶν Ἰωαννίνων

Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν φιλομούσων συμπολιτῶν κ.κ. Νικ. Δημητριάδου, Ἰ. Θεοδωρίκα, Π. Ζωνίδου, Ἀν. Κωσταίᾳ, Χρ. Καζαντζή, Σωτ. Τάτη καὶ Κ. Σιαπάτη, δι' ὑπεμνήματός της πρὸς τὸν Δῆμον Ἰωαννιτῶν καὶ διὰ παραστάσεων πρὸς τὴν Δημορχιακὴν Ἐπιτροπὴν καὶ τὸν Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς πόλεως, ἐπέτυχε τὴν 3ην Μαρτίου καὶ εἰς συνεδρίασιν τοῦ Δημ. Συμβουλίου, νὰ ἀποφασισθῇ ἡ σύστασις ἰδίου Νομικοῦ Προσώπου ὑπὸ τὸν τίτλον «ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ ΔΗΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ», νὰ ἐγκριθῇ ὁ Ὄργανισμὸς της καὶ νὰ ψηφισθῇ κοινὸ ὄμιον ἐκ δρχ. 40.000.000 διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ὄργάνων καὶ τὰς πρώτας δαπάνας. Διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ζητημάτων τῆς Φιλαρμονικῆς, ὄρισθη προσωρινὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν κ.κ. Νικ. Πουτέτου, Δημ. Συμβούλου, Ἰ. Θεοδωρίκα ἐμπόρου καὶ Ν. Δημητριάδου Δικαστικοῦ ὑπαλλήλου. Παραλλήλως μὲ τὰς ἐνεργείας αὐτὰς ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστις», δι' ἐπιστολῆς της πρὸς τὸν διακεκριμένον Ἡπειρώτην Ἀρχιμουσικόν τῆς Φρουρᾶς Ἀθηνῶν Λοχαγὸν κ. Μαρυ. Καστίλην, ἐξήτησεν ὅπως οὗτος βοηθῆσθαι διὰ τὴν ταχύτεραν σὺνθεσιν καὶ ὁργάνωσιν νῆς Φιλαρμονικῆς Ἰωαννίνων.

N Δ.

P. O., Peabody, Mass. Εὐχαριστοῦμε θεομότατα γιὰ ὅλες σας τίς ἐνεργείας. — Τὸ Gallant Greece, τὸ βάρβαο καὶ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν προσφορά σας. — Γ. Θεοδ., Ἀθήνα. δημοσιεύεται. — Π. Σπαν., Θεσσαλονικὴ. Γράψαμε. — Π. Γρισπ., Ἀθήνα. Πήραμε, εὐχαριστοῦμε. θὰ δημοσιεῖσθαι. — Δ. Α. Νοτοπ., Ἀμερικανικὴν Σχολὴν Κλασσικῶν Σπουδῶν, Ἀθήνα. Σὰς γράφομε. — Στ. Στεργ., Καβάλλα. Γιὰ τὰ καλά σας λόγια καὶ τίς φροντίδες σας, εὐχαριστοῦμε. — Τ. Πρωτοσκ., Ἀλεξανδρούπολιν. Τὸ θεατρικὸν σας δημοσιεύεται. — Ἀγγ. Παπακ., Ἀθήνα. Στείλαμε 9ο καὶ 10ο τεύχος. — Κα Α. Τσαλ., Ἀθήνα. Γιὰ τὰ καλά σας λόγια, εὐχαριστοῦμε θεομότατα μὰς εἶναι μιὰ σημαντικὴ ἐνίσχυσις στὴν προσπάθειά μας. Πήραμε καὶ τὴν διάλεξιν τοῦ ἀειμνήστου πατρός σας καὶ θὰ τὸ εἰσαγάγομε στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὕλης. Συνδρομὴ σας ἐλήφθη· εὐχαριστοῦμε. — Κ. Κικ., Addis-Abeba. Στέλλομε τὴ σειρά τῶν τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ. Γιὰ τὸ πρῶτο. ἀτυχῶς ἀκόμα δὲν ἔγινε τίποτε. Κρατήσαμε σημείωσιν τοῦ λοιποῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς σας· εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. — Β. Μπεχ., Τέροβο. Ἀπὸ τῆς συνεργασίας σας «Πικρία μὲ μικρὰς δόσεις», τὴ δημοσιευμένην στὸ προηγούμενον τεύχος τῆς «Ν.Ε.», παραλείψαμε, ὁμολογοῦμε, τὸν ὑπότιτλον «Τετράστιχα», μὲ τὴ σκέψη ὅτι, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ἀκριβῶς γιὰ Τετράστιχα. ἴσως ἦταν περιττὸ νὰ τονισθῇ αὐτὸ ἰδιαίτερα· ἄλλως τε, τὰ

τετράστιχά σας, ἔχει τὸ καθένα του καὶ δικὴ του ἀρίθμησις. — Π. Μουντ., Ἀθήνα. Τὸ τεύχος ποῦ ζητήσατε, τὸ στείλαμε ἄλλη μιὰ φορὰ. Κρατήσαμε σημείωσιν τῆς καινούργιας διευθύνσεώς σας. — Τ. Γαλδ., Σέρρες. Εὐχαριστοῦμε πάντοτε θερμὰ γιὰ τὴν διαρκῆ προσοχὴν καὶ στοργὴν μὲ τὴν ὁποία περιβάλλετε τὴν «Ν.Ε.». Συνέχεια συνεργασίας σας πήραμε. Σὰς εὐχόμεσθε τὰ βέλτιστα. — Μ. Βήτ., Πειραιᾶ. Σὰς γράψαμε. — Κ. Παπ., Μαραθώνα. Δημοσιεύονται τὰ Σύβωτα μαζί μὲ τὸ κλισιέ. Λυπούμαστε μόνο πολὺ, ποῦ τεχνικῶς λόγῳ τῆς παρουσίας ὄρας. μὰς κάνουν ἐξαιρετικὰ δύσκολη κάθε σκέψη γιὰ ἀνάπτυκα τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, εἶναι τὸ λιγότερο· ἡ στοργὴ σας πάντως μὰς σπλαχνώνει· καὶ ἡ στενοχώρια μὰς ἔτσι, μὰς γίνεται πιὸ βαρεία. — Ἀλκ. Ἀδγ., ἐνταῦθα. Γιὰ τὰ καλά σας λόγια, εὐχαριστοῦμε θερμὰ ἢ συνεργασία σας παραπέμπεται ἀμοδιῶς. — Εὐ. Μπ., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τίς φροντίδες σας· τὰ τεύχη Α. Τσεκ. ἔχουν σταλεῖ γὰ τὰ ἀνάπτυκα, βρισκόμαστε σὲ μεγάλη στενοχώρια, ὅπως καὶ πιὸ πάνω τῆς παρουσίας σήλης θὰ διαβάσατε· καὶ γι' αὐτὸ, νὰ εἴστε βέλαιος. λυπούμαστε πολὺ. Συγχαρητήρια γιὰ τὴ νέα βράβεισὴ σας· τιμᾶτε τὸν τόπο μας. — Ἀν. Εὐθ., Κόνιτσα. Καὶ ἡ καινούργια λαογραφικὴ σας ἐργασία, ἀξιοποσέκτη, σύντομα θὰ δημοσιευθῶν τὰ κομμάτια σας. Γιὰ τὸ ποιήμα σας, τί νὰ σὰς ποῦμε; ὄραϊο, λυρικό, συναισθηματικὸ, καὶ τεχνικὰ καλὸ· ὅμως δὲν ἀνομιζέται μὲ τὸ κλίμα τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἔστις»· τὸ βλέπετε καθαρὰ καὶ σεις. — Σ. Κοκτον., Βασιλικό. Πήραμε τὴν συνεργασίαν σας καθὼς καὶ τὰ χροῖματα καὶ εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα. — Γ. Ἀναστ., Φλώρινα. Ἡ μελέτη σας «Τὸ Εἶκοσι ἕνα στὴν ποίησιν τοῦ Παλομά» δημοσιεύεται. Γιὰ τὰ ἄλλα, σὰς γράψαμε ἰδιαίτερος. — Θ. Ἀλ., Melbourne. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τίς φροντίδες σας· τὰ βιβλία ποῦ ζητήσατε τὰ στείλαμε. — Εὐ. Μπ., Ἀθήνα. Πήραμε τὸ λαογραφικὸν σας «Περίπατο γιὰ τὴν Ἀρκοῦδα» ὄραϊο. — Νικ. Πατο., Ἀθήνα. Πήραμε τὴν συνεργασίαν σας· εὐχαριστοῦμε θερμὰ. — Κ. Φωτ., ἐνταῦθα. Τὴ βιογραφίαν Α. Φαλίδα, πήραμε γι' εὐχαριστοῦμε θερμὰ. — Ἀλκ. Μυρο., Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ὄραϊο καὶ στοργικὸν σας γράμμα μὲ τὴν τόση νοσταλγία γιὰ τὰ Γιάννινα μας. Περιεμένο πάντοτε μὲ ἰδιαίτην χαρὰ ἀπὸ σὰς καὶ τὸν κ. Βαβ. συνεργασία καὶ συμπράσταση.

Ἀν. Τσ., Γραμμένον. Δονεῖται ἀπὸ πατριωτικὸν καλὸν τὸ ποιήμα σας. Καὶ τεχνικῶς εἶναι ἄριστο. Ὅμως τοῦ λείπει κάτι, αὐτὸ ποῦ χαρακτηρίζει κάθε ποίημα καὶ τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν πεζὸν λόγον. Θὰ συμφρονήσετε καὶ σεις μαζί μας, ἂν τὸ ξανακοιτάξετε. — Τακ. Νοτ., Κατσικάν. Τὰ ποιήματά σου εἶναι ἀκόμη πρωτόλετα. Χρειάζεται, νὰ διαβάσῃς πολὺ ἀκόμα, νὰ γράψῃς, νὰ σκέψῃς καὶ νὰ ξαναγράψῃς γιὰ νὰ δημοσιεργῆσθαι κάτι καλὸ. Νὰ μερικὰ τετράστιχα π.χ. ἀπὸ τὸ ποιήμα σου «Κύπρος».

Ἐλλάδα μὰν κλάψε τὴν στὰ πόδια σου πεσμένη,

ή κόρη σου ή πεντάμορφη τή λευτεριά προσμένει, ἄνοιξε πόρτες νά διαβῆ, φτερά νά τή σκεπάσης, βοήθα, τήν κακότυχη, τίς ἄλλους νά σπάσης. Θυμήσου τά γλυκόλογα σάν ἦτανε μικρούλα, οἱ Ἄγγλοι πρὶν τὴν πάρουνε ἀγνή Ἑλληνοπούλα δῶσε στό ἔρμο κάστρο τῆς, στοὺς λόφους τῆ [λαγκάδα, νά δοῦν μιὰ μέρα ἔνωσι, μητέρα μας Ἑλλάδα.

Ἡ ἐπίδοσή σου στὴ συγκέντρωση λαογραφικοῦ ὄλικοῦ εἶναι ἀξιέπαινη. Τὴν συλλογὴ τῶν παροιμιῶν σου νά μάς τὴ στείλῃς γιὰ νά δημοσιεύσουμε τίς ἀνέκδοτες.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ : Πάνου Σαμαρά : « *Νύχτα* » (Μυθιστόρημα) Ἀθήναι 1953. Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου : « *Γούλιος Τυπάλδος* » 1814 - 1883, Ἀθήναι 1953. René Biot : « *Ἡ ὕγεια μας* », μετάφρ. Δημ. Χαροκόπου (« Ἐκδοσις Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς ». Ἀθήναι 1953. Σπυρ. Π. Δάμπρου : « *Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων* », Ἀθήναι 1928. (προσφορά Κυρίας Λίνας Π. Τσαλδάρη). Ἰ. Σιούτα : « *Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου* », Τόμ. Α'. Πάτραι 1953. Ἰσμήνης Ν. Καραϊωσηφίδου : « *Τοῦ ἀνεμου καὶ τῆς σκοπῆς* », (Ποιήματα), Ἀθήναι 1953. Λεων. Μ. Βασιλειάδου : « *Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ* », (ἡμερολόγιον), Ἀθήναι 1928. (προσφορά κ. Σπυρ. Δάκαρη). Φαίδωνος Κουκουλέ : « *Ἐκθεσις περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1952 τελεσθέντος διαγωνισμοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἐταιρείας* », Ἀθήναι 1952. Βασ. Ἰ. Κραψίτη : « *Ἀστροφεγγιές* », (ποιήματα), Ἰωάννινα 1951.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : « *Μετέωρα* », τεύχος 33 - 38, Τρίκαλα Δεκέμβριος 1952. « *Ἀκτίνες* », 136ον, Μάρτιος 1953. « *Κυπριακὰ Γράμματα* », 213ον, Μάρτιος. « *Κυβωτός* », 15ον, Μάρτιος. « *Μορφές* » 7τον Φεβρουάριος, Θεσσαλονίκη. « *Ἑλλ. Δημοιοργία* », Φεβρουάριος. Ἀθήναι. « *Δελτίον* », Χ.Ἐ.Β.Α. 38ον, Μάρτιος, Ἀθήναι. « *Πνευματικὴ Ζωή* », 13ον, Μάρτιος, Ἀθήναι. « *Ἑλλ. Χρο-*

νικά », 52ον, Μάρτιος Ἀθήναι. Ἐκδόσεις Ἀμερικανικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν — Ἀθήνα : α) « *Ἐλεύθερος Κόσμος* », τ. 9ον Φεβρουάριος 1953. β) « *Ἐθνικὴ Ἄμυνα* », 80ον Φεβρουάριος 1953. γ) « *Раδιοφωνικὴ Ἐπιθεώρησης* », τ. 27. 28. 29. 30ον, Μάρτιος 1953. « *Ἐκλογή* », 83ον Μάρτιος.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ : « *Ἡπειρ. Μέλλον* », Ἀθήναι. « *Ξενοδοχειακὸν Βῆμα* », Ἀθήναι. « *Θεσπρωτικὸν Βῆμα* », Ἡγουμενίτσα. « *Ἐλευθ. Λόγος* », Ἄρτα. « *Θεσπρωτικὰ Νέα* », Ἀθήναι. « *Στρατιωτικὰ Νέα* », Ἀθήναι. « *Δελτίον Εἰδήσεων* » (τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κέντρου Πληροφοριῶν). Ἀθήναι. « *Ἡπειρ. καὶ Ἀρτεργατικὰ Νέα* », Ἀθήναι.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὸ 9ο τεῦχος σελ. 22. β' στήλῃ τὸ «... ὅταν 8 τάγματα...» νά διαβασθῇ «... ὅταν δύο τάγματα...». — Στὸ 10ο τεῦχος, σελ. 210 στήλῃ 1η, στίχ. 1ος ἡ φράση «ἐκλείσει ἕνας χρόνος» νά διαβασθῇ «ἐκλείσαν δύο χρόνια» καὶ στήν ἴδια σελίδα καὶ στήλῃ στίχος 19ος ἡ φράση «ὕπογραμμίζει τίς ἀπαλές ψυχές» νά διαβασθῇ «ὕπογραμμίζει τίς συμπαθεῖς τοῦ πρὸς τίς ἀπαλές ψυχές».

— Στὸ σημείωμα ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἱστορίᾳ τῆς Ἡπειροῦ σελ. 212, τεῦχος 10ο, παραλείφθηκε ἡ ὑπογραφή Δ. Σαλαμάγκας, τοῦ ὁποῦο ὁ Λεόντιος Ἐλευθεριάδης εἶναι μέγας θεός. Μιὰ ἀπὸ τίς ἐκεῖ ἡμερομηνίες, εἶναι : 1820—1883.

— Ἡ «Ἡπειρ. Ἐστία» θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά σημειώσῃ ὅτι, σχετικὰ μὲ τὴν ἀνέκδοτη Ἐμετρὴ Ἱστορία τοῦ Νεγαδιῶτη Δασκάλου Βασ. Σωτήρη, ἀποσπάσματα τῆς ὁποίας δημοσιεύτηκαν στίς ἐργασίες τῶν Ν. Πασιέλη, «Οἱ Κομπογιαννίτες Ἴατροὶ τοῦ Ζαγορίου», (περιοδικὸ «Ἡπ. Ἐστία», τεύχτ 1 καὶ 2), καὶ Μ. Οἰκονόμου, «Ἡ Ἀγανώσταίνα», (στὸ αὐτὸ περιοδικὸ, τεύχος 10ο), ὁ Λεάνδρος Βρανούσης, ὁ ὁποῖος πρῶτος παρουσίασε τὸ χερόγραφο αὐτὸ, ἐδημοσίευσε σχετικὸν ἄρθρον στὸ περιοδικὸ Ἀθηνῶν «Ἡπειρ. Ζωή» τεύχῃ Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου 1945, τὸ ὁποῖο κυκλοφόρησε καὶ ἀπὸ τὸν Ἐκδ. Οἶκο Ν. Μαυρίδη, ὡς ἀνάτυπο (Ἀθῆνα 1945).

— Ἀπὸ παραδρομῆς ἐπίσης, στὸ ἄρθρον «Λαογραφικὰ σχεδιάσματα» (Ἡπ. Ἐστία, τεύχος 10ο σελ. 168 καὶ ἐπ.) παραλείφθηκε νά σημειωθῇ ὅτι οἱ πληροφορίες τοῦ συντάκτη τοῦ ἄρθρου γιὰ τὴν ἐτυμολογία τῆς λέξης «σαγγάρης (σχεδίασμα Β')» ἔχουν δοθῆ σ' αὐτὸν μὲ ἐπιστολὴ τοῦ, ἀπὸ τὸν βυζαντινολόγον Καθηγητὴ Φαίδωνα Κουκουλέ (βλ. καὶ ἔργον τοῦ «Βυζαντινὸν βίος καὶ πολιτισμός»).

Δ.Σ.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ « ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ » ἀποβλέπουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγκέντρωσιν καὶ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ τῶν πάσης φύσεως Ἡπειρωτικῶν βιβλίων, μεταφράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων καὶ λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκδομένης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπανταχοῦ Ἡπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότας καὶ

κατόχους τῶν ὅπως ἀποστέλλουν ἀνά ἕν ἀντίτυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῆ ὄργανομένην ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ ἢ ὅποια, ἐν καιρῷ, καὶ μετὰ τὴν κάπως πλήρη συγκέντρωσιν τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐντύπων θὰ ὀργανώσῃ ἐκθεσιν Ἡπειρωτικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ τὰς Ἀθήνας.